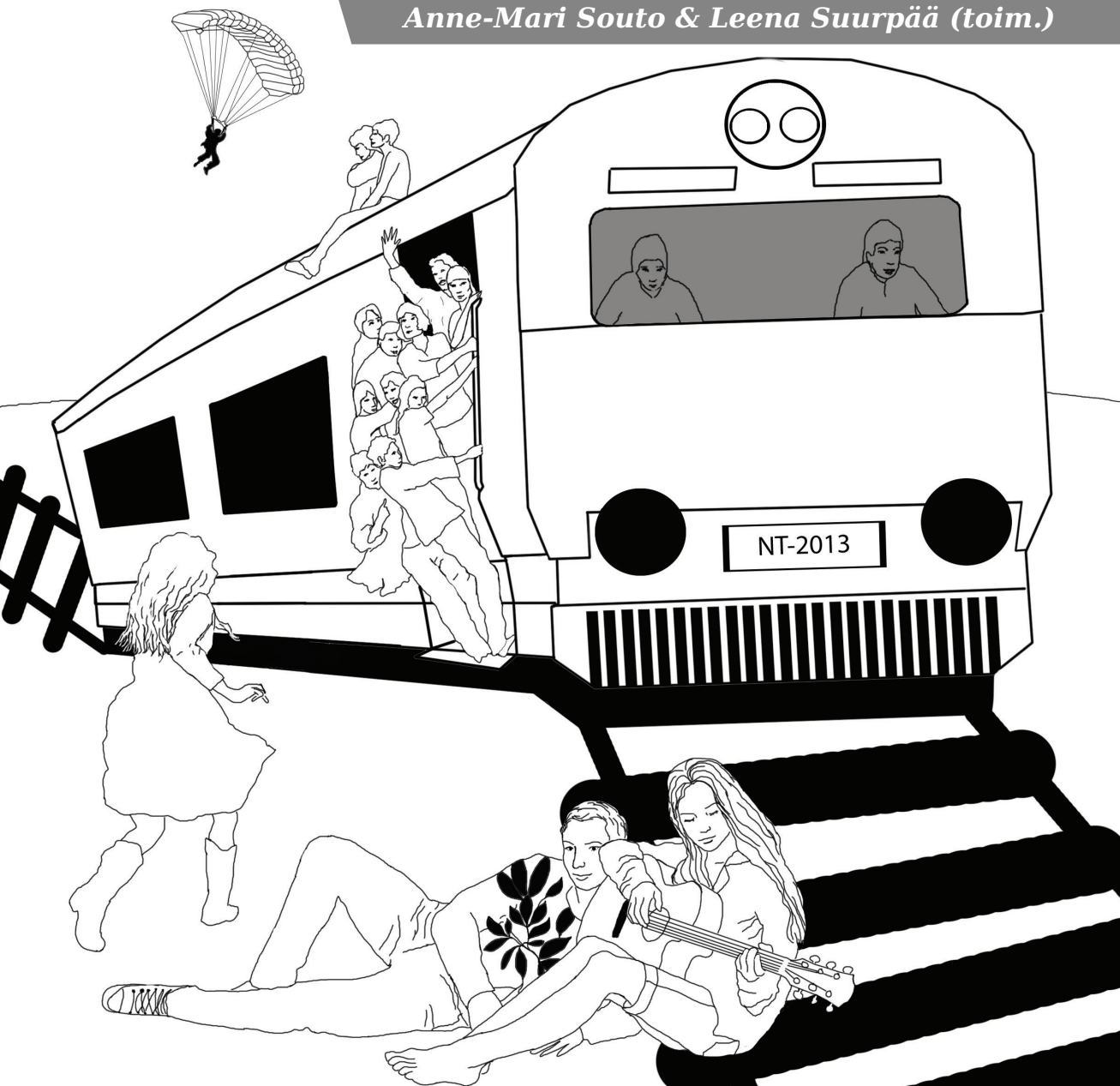

Nuorisotakuun arki ja politiikka

*Anu Gretschel, Kari Paakkunainen,
Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.)*

Nuorisotakuun arki ja politiikka

*Anu Gretschel, Kari Paakkunainen,
Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.)*

Nuorisotakuun arki ja politiikka

*Anu Gretschel, Kari Paakkunainen,
Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.)*

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Julkaisuja 150
Verkkojulkaisuja 76

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTON JULKAISUT

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Hybridit

Teokset ovat sekoitus tiedettä ja soveltavaa tutkimusta.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kansikuva: Sari Hiltunen
Kansipohja: Jussi Konttinen
Taitto: Tanja Konttinen

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

2014. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto,
julkaisuja 150, verkkojulkaisuja 76. *Liike*

ISBN (nid) 978-952-5994-58-2
ISBN (PDF) 978-952-5994-59-9
ISSN (nid) 1799-9219
ISSN (PDF) 1799-9227
Unigrafia, Helsinki

Julkaisujen tilaukset:
Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog/>

Sisällys

Johdanto
Anu Gretschel, Kari Paakkunainen, Anne-Mari Souto, Leena Suurpää 9

OSA I

Nuorisotakuun nuoruuden kuvat

- Tämän päivän tuolla puolen jossakin on maa...
Titta Tuohinen 19
- Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä
Tomi Kiilakoski 24
- Millä saa pääsylipun yhteiskuntaan?
Anne Puuronen 28
- Nuorisotakuu – takuu yhteiskuntaosallisuudesta?
Juha Hirvonen 33
- Nuorisotakuu – ehjä kokonaisuus vai kasa toimenpiteitä?
Ulla Hyvönen & Mikko Valtonen 37
- Syrjäytymisen ja nuorisotakuun välisestä suhteesta
Veli-Matti Ulvinen 40
- Epämääräinen puhe syrjäytyvistä maahanmuuttajanuorista ei auta nuoria
Lotta Haikkola 43
- ”Kaikki jauhaa siitä takuujutusta, mutta mikä se oikein on?”
– nuorisotakuu ja maahanmuuttajapoikien arki
Elina Niinivaara & Mervi Suonpää 47
- Nuorisotakuu osana suomalaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuspolitiikkaa
Elina Havu 53
- Huutaako nuorisotakuun taustalla pelon kulttuuri?
Susanna Ågren 56
- Jossain toisessa ajassa hän olisi jo kiinnittynyt
Anu Gretschel & Pirjo Junttila-Vitikka 60
- Korvaako takuu pitkittyneen työttömyyden?
Anne-Mari Ollikainen 63

OSA II

Nuorisotakuu poliittisena toimenpideohjelmana

- Nuorisotakuu – kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia?
Mari Ahonen-Walker & Reetta Pietikäinen 69
- Nuorisotakuusta käyty poliittinen keskustelu kansanedustajien kirjallisten kysymysten valossa
Sanna Aaltonen 74
- Nuorten yhteiskuntatakuusta nuorisotakuuseen
Liisa Winqvist 78

Nuoria jää ulkopuolelle – yritykset sivuraiteella? <i>Rauno Vanhanen</i>	84
Mikä nuorisotakuussa ei toimi? <i>Jussi Ronkainen</i>	87
Paltamon kokeilu nuorten työllistämisen mallina <i>Jouko Kajanoja</i>	91
Nuorisotakuu on suomalainen malli <i>Antti Lindtman</i>	96
Nuorisojärjestöt edistävät nuorisotakuuta <i>Olli Joensuu & Hanna-Mari Manninen</i>	100
Nuorisotakuu – enemmän kuin suomalainen ponnistus <i>Georg Henrik Wrede</i>	103
Saksan malliin <i>Anu-Hanna Anttila</i>	107

OSA III

Nuorisotakuu yhteiskuntapolitiikan säikeenä vai uudistajana?

Kolme huomiota nuorisotakuusta <i>Pilvi Torsti</i>	113
Nuorisotakuu sukupolvipoliittisena hallintana – hiljaisia reunaehtoja <i>Timo Harrikari</i>	117
Nuorisotakuun varjolla ajetaan alas työehtoja <i>Dan Koivulaakso & Reetta Keränen</i>	123
Työllisyys ihan aikuisten oikeasti <i>Teppo Eskelinen</i>	128
Palkkatukien merkittävä lisääminen on välttämätön osa nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden hoitoa – viivyttely kasaa ongelmia <i>Pekka Tiainen</i>	131
Nuorisotakuu, vakuuksilla vai ilman? <i>Erkki Laukkanen</i>	133
Työmarkkinasääntely ja työn kysyntä kompastuskivenä nuorisotakuulle <i>Paul Jonker-Hoffrén</i>	136
Nuorten työttömien järkevät valinnat ja nuorisotakuu <i>Martti Siisiäinen</i>	139
”Maanantaina alkaa ne työt, niin mie haluaisin oman asunnon” <i>Terhi Halonen</i>	142

OSA IV

Nuorisotakuu, instituutiot ja sukupolvien välinen valta

Nuorista aikuisista edelleen suuri osa pelkän perusopetuksen varassa <i>Ville Heinonen</i>	147
Oikeita valintoja ja taktikointia, koulutustakuu nuorten elämäkulun ohjaajana <i>Jatta Herranen</i>	150
Takuuksien takana <i>Päivi Harinen</i>	154
Ohitettu nuoruus? Aikuismainen työelämäkykyisyys ja ammatillinen koulutus <i>Anne-Mari Souto</i>	158
Harmful Reforms in the Finnish Higher Education System <i>Aurélie Mary</i>	162
Nuorisotakuu – kuntaperustaisen kokonaisuuden hahmottelua. Kuntien tilanne ja näkymät <i>Maarit Kallio-Savela & Reijo Vuorento</i>	166
Pois marginaalin marginaalista – onko se mahdollista ja kenen ehdoilla? <i>Yrjö Laasanen</i>	170
Asunnottomuus haastaa nuorisotakuun <i>Kaisa Tuuteri</i>	174
Monenlaisia nuoria, yhdenlaisia toiveita <i>Elina Lavikainen</i>	177
Takuulla suojassa. Nuorisotakuu ja lastensuojelun erityiskysymykset <i>Elina Pekkarinen</i>	183
Samanmielisyyttä ja piileviä ristiriitoja – nuorisoalan toimijoiden näkemyksiä nuorisotakuusta sen juuri tultua voimaan <i>Matilda Wrede-Jänntti & Jaana Lähteenmaa</i>	189
Tavallinen nuorisotyö ja nuorisotakuu <i>Petri Cederlöf</i>	193
Ainahan voi kerätä käpyjä ja kävellä metsässä! Nuorten liikunnan harrastamisen eriarvoistuminen ja työttömien todellisuus <i>Helena Huhta & Mikko Salasuo</i>	199
Yksitellen ja omaa polkua – nuorten tulevaisuus koulutuksessa ja työssä tai niiden reunamilla <i>Mirja Määttä</i>	204
Liata kätensä vaan ei sydäntään? Tutkijan ristiriitaisia tunnustuksia aktivointia koskevista ajatuksistaan <i>Jaana Lähteenmaa</i>	207

EPILOGI

Nuorisotakuun spekraakkeli ja oppi <i>Kari Paakkunainen</i>	213
--	-----

Johdanto

*Anu Gretschel, Kari Paakkunainen,
Anne-Mari Souto & Leena Suurpää*

Nuorisotakuu on saavuttanut varsin lyhyessä ajassa vahvan symbolisen aseman suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Nuorisotakuu tarjoaa luontevan kehyksen julkisen keskustelun ohella myös poliittiselle debatille, olipa aiheena nuoret koulutus- ja työmarkkinoilla tai laajemmat kysymykset nuorten yhteiskuntasuhteesta ja kansalaisuudesta, sukupolvien välisestä solidaarisuudesta tai osallisuudesta ja ulkopuolisuudesta. Nuorisotakuu heijastuu monin tavoin nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten arkeen. Myöskään nuorisotutkijat eivät jää osattomiksi keskusteluista nuorisotakuun ympärillä: tutkijoilta janotaan nopeaa tietoa syrjäytymisestä ja sen ratkaisuista. Nuoret kokemusasiantuntijat nousevat numeroiden ohella otsikoihin kertomaan syrjään jäämisestä ja siitä selviämisestä. Nuorisotakuuta voi siis perustellusti tarkastella nuoriin kohdistuvan yhteiskuntavastuun kirkkaimpana nykypäivän esimerkkinä – mediyhteiskunnan termein eräänlaisena sosiaalisen ”brändinä”.

Käsillä oleva kirjoituskokoelma sai alkunsa tässä tiheässä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa. Keväällä 2013 julkaistiin avoin kutsu, jolla Nuorisotutkimusverkoston toimituskunta haki kirjoittajia pamfletiksi nimettyyn kirjoituskokoelmaan. Kutsussa kirjoittajia rohkaistiin pohtimaan nuorisotakuuta etenkin nuoriso- ja sukupolvi-ilmiönä. Kirjoittajille annettiin vapaat kädet näkökulman valintaan ja kerrottiin, että aihetta voi lähestyä esimerkiksi nuorten kokemusten, institutionaalisten käytänteiden, julkisten keskustelujen tai poliittisen ohjauksen perspektiivistä. Innostuneiden kirjoittajien joukko yllätti toimittajat myönteisesti: kaiken kaikkiaan 55 kirjoittajaa osallistui tähän pamflettiin. Mukana on tutkijoita, opettajia, kansalaistoimijoita, poliittisia vaikuttajia, hallinnon virkamiehiä ja nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia. Kirjoitusten perusvire on nuorisotakuuta ja sen ympärillä olevia keskusteluja, käytäntöjä ja käsityksiä tiukasti arvioiva ja vaihtoehtoja hakeva.

Kirjoituskokoelma ei tarjoa yhtä kertomusta nuorisotakuusta. Tekstit tuovat lukijan eteen nuorisotakuuta koskevien kokemusten, käsitysten, kannanottojen ja kuvitelmien kirjon. Kirjoitukset todentavat osaltaan sitä, että nuorisotakuu ja sen takana lymyvä syrjäytyminen on vallitseva kehys, josta käsin nuorten ja suomalaisen yhteiskunnan nykypäivästä ja tulevaisuudesta keskustellaan. Kirjoituksista kuultaa jännitteinen suhde nuorisotakuun symboliseen aluevaltaukseen. Yhtäältä nuorisotakuu on tuonut nuorten elämän prekaarit olosuhteet parrasvaloihin: sosiaalista vastuuta pienenevästä ikäluokasta ei kukaan voi helpolla paeta. Tästä kertoo julkisen huomion ohella nuorisotakuuseen sisältyvä merkittävä taloudellinen satsaus nuoriin. Toisaalta kirjoituksista huokuu huoli siitä, että nuorisotakuu hallitsee keskustelutilaa niin vahvasti, että muut nuorisokysymykset (kuten niin sanotut perusnuoret, peruspalvelut...) uhkaavat jäädä marginaaliin tai takuuajattelu sumentaa niiden monisyistä hahmottamista. Kirjoitukset heijastavat

nuorisotakuuseen ladattuja odotuksia ja pelkoja. Nuorten parissa työskentelevien työpaineet tuntuvat kasvaneen, ja työsarka näyttää samaan aikaan leventyneen ja kaventuneen. Yhtäältä nuorisotakuu on tuonut uusia velvoitteita, toisaalta asiakkuus- ja tuottavuusnäkökulma on omiaan kaventamaan nuorten ja nuoruuden kokonaisvaltaista kohtaamista. Nuorisotakuu tarjoaa kuhmuraisen maaperän myös poliittiselle ohjaukselle. Ikäaikaiset nuoruuden jännitteiset jäsennykset nousevat esille nuorisotakuun ympärillä. Tällaisia ovat esimerkiksi tuen ja kontrollin tai kannustimien ja sanktioiden kaltaiset poliittisen ohjauksen vastinparit.

Kirjoituksista selviää, että ajankohta nuorisotakuulle on paitsi otollinen myös vaikea. Kirjoituksissa pureudutaan niin Suomen kuin globaalin nykyajan huolestuttavaan eriarvoistumiskehitykseen. Numeroihin helposti takertuvan syrjäytymiskeskustelun ohi ja yli nousevat perustavanlaatuiset kysymykset syrjinnästä ja syrjään jättämisestä. Kirjoituksissa kysymys nuorten kohtaamista tasa-arvon kolhuista tulee käsitellyksi kaikessa laaja-alaisuudessaan: elämäntilanteen epävarmuus ja sumeus, katkonaiset koulutus- ja työelämäpolut, viranomaisuhteiden hauraus, kilpailu resursseista ja toimijuuksista, arvostuksen ja kuulumisen kokemuksen puute, sukupolvidialogin murtumat, epäoikeudenmukaisuuden ja merkityksettömyyden tunteet. Monissa kirjoituksissa ruoditaan nuorisotakuun roolia virtaviivaisen elämäntilanteen ja työelämään kiirehtimisen normina.

Kirjoituskokoelma tuo esille suomalaisen yksilölähtöisen tasa-arvoihanteen sekä ryhmien välisiä eroja korostavan yhdenvertaisuusajattelun jännitteet. Kirjoitukset vaativat nuorisotakuun ympärillä toimivilta nykyistä artikuloitumpaa ja kriittisempää erojen poliittista käsittelyä: millaiset nuorten ja nuorisoryhmien väliset erot tunnustetaan, millaisista eroista ja eriarvoisuuksista vaietaan? Ovatko nuoriin kohdistuvien, hyvää tarkoittavien toimenpiteiden seuraukset kaikkien nuorisoryhmien kannalta myönteiset? Kirjoitukset valaisevat monipuolisesti iän ja kansalaisuuden suhdetta. Eurobarometri on osoittanut iän olevan keskeisimpiä syrjintäkokemuksia aiheuttavia tekijöitä jo pitkään, eikä Suomi ole näistä syrjintäkokemuksista vapaa vyöhyke.

Nuorisotakuun piiriin kuulumisen ehdot eivät palaudu yksinomaan ikärajoihin, vaan monia muitakin syrjäyttäviä eroja nostetaan kirjoituksissa esille. Nuorisotakuu joutuu ottamaan kantaa myös rasismiin ja sellaisiin moniperustaisiin syrjintäkokemuksiin, jotka voivat aiheutua esimerkiksi toisiinsa kietoutuneista maantieteellisistä ja kulttuurisista välimatkoista. Kaiken kaikkiaan kirjoitukset haastavat eriteltyihin nuorten ja nuoruuden analyysiin. Nuorten asemaa ei voi typistää puhtaaksi ”instituutioiden sisällä” vs. ”ulkopuolella” olemiseksi. Nuorten monimielisen arjen tavoittamiseksi on päästävä karkeiden kategorioiden yli, jotta onnistutaan paitsi hienovaraisesti analysoimaan, myös tukemaan eri nuorisoryhmiä sekä nuorisoryhmien sisäisiä ja välisiä eroja: mitkä toimenpiteet ovat osuvia, millä tavoin ja minkälaisen ”ulkopuolisten” nuorten kohdalla?

Kirjoitukset sekä todentavat että haastavat suomalaisen yhteiskunnan instituutioukskovaisuutta. Kiperän kysymyksen nuorisotakuun ympärillä pitäisi olla se, miten yhteiskunta ja sen instituutiot sopeutuvat heterogeenisten nuorisoryhmien elinehtoihin, sen sijaan että esitetäisiin huomattavasti tutumpi kysymys siitä, miten nuoret sopeutuvat institutionaaliseen järjestelmään. Tätä käänteistä näkökulmaa valaistakseen kirjoittajat tuovat esille esimerkiksi koulun ja työelämän välisen tilan ennakoimattomuuden ja su-

meuden vaatien lisää harkintaa ja valmiutta vaihtoehtoihin institutionaaliin ratkaisuihin ja toisin katsomiseen. Moni tutkimus on viime vuosina todentanut, ettei prekaari asema nyky-yhteiskunnissa ole vain nuoruuteen kuuluva ohimenevä ongelma. Jos epävarmuus seuraa nykyisin nuoruuttaan elävien sukupolvea myös sumeaan aikuisuuteen, asettaa se institutionaalille järjestelmälle erityisiä muutospaineita. Talkoo- ja takuuyhteiskunnan eettiset kehykset näyttävät kirjoituskokoelman perusteella januskasvoisilta: toisaalla nuorisotakuun kaltainen toimenpidekokonaisuus etäännyttää ja vieraannuttaa, toisaalla se ottaa mukaan ja virittää sosiaalista vastuuta. Nuorten elämän pirstaleisuuden ohella kirjoittajat kertovat myös sosiaalisen vastuun pirstaleisuudesta ja prekaariudesta. Kuka kantaa nuorten asioista kokonaisvastuun? Kirjoittajien mukaan yhteisvastuun idea etenee käytännön tasolla varsin kivuliaasti, vaikka poikkihallinnollisen yhteistyön tavoite onkin kaikkien huulilla.

Kirja jakautuu neljään osioon. Ensimmäisessä *Nuoruuden kuvat*-osiossa käydään mutkittlevalla kiertojelulla koulutuksessa, työssä ja työelämässä. Osion teksteissä piirretään nuorisotakuussa heijastuvalle nuoruuskuvalle kulttuuriset kasvot. Titta Tuohinen kaipaa päättäjiltä rohkeutta irrottautua tilastollisiin yhteyksiin tuijottamisesta Uuden työelämän vaatimusten ymmärtämiseksi. Tuohisen teksti inspiroi kysymään, miksi nuorten uudenlaiset kompetenssit eivät heijastu nykyistä vahvemmin innovaatioina työvoimapolitiikassa. Susanna Ågrenin mukaan näin ei tapahdu niin kauan kuin päätöksenteossa huutaa mukana pelon ääni, mikä on omiaan estämään luovuuden ja vapausaskeleiden irtipäästöä. Myöskään Anne Puuronen ei varauksetta usko aikuisten kykyyn päättää nykynuorten asioista. Puuronen mukaan nuoret joutuvat sopeutumaan Toisen Suomen kansalaisina työttömyysjaksoihin elämänkaaren normitiloina etsiessään vähentyneitä ja vähennettyjä koulutus- ja työpaikkoja. Työn arvostus ei ole niinkään vähentynyt, mutta kuva työstä ja sen saamisesta on varmuudella erilainen kuin edellisellä sukupolvella.

Juha Hirvosen retorisen analyysin mukaan nuorisotakuussa yhdistyvät kohtalokkaalla tavalla positiivinen erityiskohtelu ja markkinaehtoinen työllisyyspolitiikka. Hirvosen mukaan lopputuloksena on ajattelumalli, jossa nuorten täyden yhteiskunnan jäsenyyden ajatellaan toteutuvan vasta koulutuksen ja työllistymisen myötä. Tomi Kiilakoski vie lukijan NEET-käsitteen lähteille Walesiin. Hän arvioi nuorisotakuun menestyksen Euroopan valloituksessa perustuneen syrjäytymisen kapeaksi pakotetun näkökulman (Not in Education, Employment or Training) helppoon tilastoitavuuteen. Elina Havu toteaa, että nuorisotakuusta taisi vahingossa tulla sukupuoli- ja vähemmistösokea. Hän ihmettelee, miten näin pääsi tapahtumaan suomalaisessa yhteiskunnassa kaiken sen jälkeen mitä sukupuolten tasa-arvon ja vähemmistöjen oikeuksien eteen on jo tehty.

Niin ikään Lotta Haikkola suomii yksinkertaistavia nuorten luokitteluja. Maahanmuuttajien syrjäytymisestä puhuttaessa epämääraisten termien taakse jäävät piiloon yksilölliset tarpeet ja ratkaisujen avaimet: milloin on kyse syrjivistä käytännöistä, milloin vaikkapa puutteellisesta kielitaidosta? Elina Niinivaaran ja Mervi Suonpään mukaan tarvitaan sellainen nuorisotakuu, jossa korjataan yhteiskunnan syrjiviä käytänteitä alkaen pankkitunnus-tunnistautumismenetelmien myöntämisestä kaikille Suomessa pidempään oleskeleville ja jatkuen siihen, ettei aktiivisuuteen pakoteta sanktioin.

Anu Gretschel ja Pirjo Junntila-Vitikka toteavat nuorten palaavan ohjattaviksi töihin

päästyäänkin niin kauan kuin itsensä kuuntelua ja päämäärien eteen kamppailua ei onnistuta tukemaan, ja nuoret kouluttautuvat väärille aloille. Veli-Matti Ulvinen kääntää asetelman nurin ja pohtii, onko nuorisotakuussa kyse yhteiskunnan oman toimintakyvyn hapertumisesta, työmarkkinoiden tuottavuuden ja verotulojen heikkenemisestä, eli yhteiskunnan syrjäytymisen uhasta ja kilpailukyvyn heikkenemisestä kansainvälisillä markkinoilla. Tällöin huolen ytimessä ei ole niinkään nuorten ”syrjäytyminen” ja yhteiskunnan antama takuu nuorille sinänsä, vaan huoli palautuu siihen, miten yhteiskunta voi varmistaa oman toimintakykynsä. Nuorisotakuun mahdollisuuksiin uskovat Ulla Hyvönen ja Mikko Valtonen, jotka hekin kaipaavat työssäoppimiseen uusia toimintamalleja tuoden esille, että oppisopimus on nykymuotoisena liian vaativa koulutusmuoto nuorisotakuun piirissä oleville. Anne-Mari Ollikaisen mukana päästään kymmenen vuoden työttömyyskyytiin, jossa tutuksi tulevat asiakastyö, hankeviidakat, selvitystehdävät, kehittäminen, tyhjän päiten koulutettavana istuminen, epäoikeudenmukaisuus ja ilmaistyövoimana toimiminen palkallisen työnteon sijaan.

Kirjan toinen ja kolmas osio ottavat nuorisotakuun haltuun *yhteiskuntapolitiikan osana ja poliittis-hallinnollisena toimenpideohjelmiana*. Pilvi Torsti piirtää omakohtaisen oivaltavasti nuorisotakuun (hallitus)poliittisen kaaren ja sen nytkähdykset eteenpäin. Takuuhankkeen sateenkaariyhteistyön ideaalit ja koulutusimperatiivit (usko, uhat, pakot, ällistys) palautuvat poliittiseen koulutus- ja työyhteiskunnan vakauden uskoon. Siihen ei kuitenkaan Torsti eivätkä muut kirjoittajat ota kantaa, mihin ja miten pitkälle nuorisotakuuhankkeen resurssit riittävät. Liisa Winqvist nojautuu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan tiedonpolitiikan lähtökohtiin ja luo uskoa ohjelmayhteiskunnan intensiiviseen kehittämiseen myös nuorisotakuun ympärillä. Tulostavoitteena onkin nuorten yli kolmen kuukauden työttömyysajan patoaminen siten, että yhdeksän kymmenestä nuoresta ”virtautuu” töihin normiajassa. Paikallistason reformia uhkaavat kontekstit tunnistetaan: työpaikkojen väheneminen, nuorten voimakas muuttovirta, palvelujen riittämättömyys ja heikko kuntatalous. Jouko Kajanoja pysähtyy näiden kuntatason yhtälöiden äärelle: paradoksaalisesti hyvin resursoitu Paltamon *Kaikki töihin* -kokeilu sai paikalliset osalliset oppimaan täystyöllisyyteen. Se on mahdollista, ja kukaan ei osannut ennakoida sosiaalisia ja taloudellisia kustannuksia ja hyötyjä. Suomi ei vielääkään osaa laskea sosiaalisesti tai työllistää aktiivisesti Ruotsin julkisen sektorin tapaan.

Timo Harrikari tarttuu sosiologian klassikkojen (Marx, Weber, Durkheim ja sitten Beck) ironian lajityyppeihin ja pamfletin oikeuksin ottaa heidät matkaansa. Näin nuorisotakuun pyrkimykset asettuvat osaksi myöhäismodernin kolmea sukupolvipoliittista hallinnan elementtiä: kilpailuvaltiollinen investointi-syrjäytyminen -dikotomia, hallinnan riskirationaliteetti ja epäluottamuksen ilmapiiri. Sanna Aaltosen analysoimat kansanedustajien kirjalliset kysymykset kertovat moraalisesta hallintahuolesta ja mitä erilaisimpien nuorten ja vanhempien intressien artikuloitumisesta eduskuntakeskustelussa. Aaltosen tekstistä heijastuvat nuorisotakuun pirstaleisen käsittelyn ongelmat. Kokonaisvaltaisen keskustelun sijaan ajaudutaan helposti kapeaan edunvalvonnan näkökulmaan, jossa eri nuorisoryhmien ja heidän elämänsä erityisongelmat voivat saada varsin epätasaisesti huomiota.

Martti Siisiäinen elävöittää nöyryyttäväksi koettujen käytäntöjen tarkastelua mar-

ginaalien nuorisoryhmissä, joissa otetaan etäisyyttä systeemin ekonomiseen järkeen ja taktikoidaan aktivointitoimenpiteillä ”käytännöllisen järkevästi” (Bourdieu). Jos prekaari asema stigmatisoidaan ja ”normaalitöiden” toimijat työntävät pätkätyön elämäntapasyrjiä entistä etäämmälle, yhteiskuntapolitiikan moninaiset mallit ja marginaalisolidaarisuudet haurastuvat edelleen. Terhi Halosen asunnottoman nuoren arkietnografia kuvastaa asuntopoliittisten huolien ylitse sitä, kuinka loikkiminen punkasta ja sosiaalisesta piiristä toiseen ja yritys päästä ”päivähoitotöistä” oikeaan työn ja palkan syrjään vaatii joustavaa järkeä ja taktista ymmärrystä kaiken maailman kolmen kuukauden takuulle. Esseen kokijaminä on varjossa oleva sukulainen Tuohisen positiivisen marginaalin nuorille osaja-akrobaateille, joiden kompetenssit eivät pääse systeemissä voimaautumaan.

Dan Koivulaakso ja Reetta Keränen tuovat nuorten erityiskohtelun maisemaan kamppailut palkkatyöläisyyden ja osoittavat työehtojen halveeraamisen loukkaavan nuoria. Kirjoittajat osoittavat, että ne harvoin auttavat nuoria työllistymään. Rauno Vanhasen mukaan työnantajat ovat valmiita vetämään nuoren oppimaan työpaikalle, jos nuoren status on opiskelu ja markkina-realistiset rekrytointiehdot taataan. Antti Lindtman maalaa nuorisotalkoiden hyvän yhteistyötalon, jossa kuitenkin aina riittää jotain korjattavaa. Työmarkkinat ovat takuussa mukana, mutta Lindtman torjuu selvästi halpatyömarkkinat. Olli Joensuu ja Hanna-Mari Manninen peräänkuuluttavat kolmannen sektorin nykyistä vahvempaa asemaa ja oikeutusta nuorisotakuun kumppanina. Kyse ei ole vain muodollisista toimija-asetuksista ja resursseista vaan myös oppimisympäristöjen ja opitun tunnustamisen kaltaisia seikkoja koskevien esteiden ja asenneilmaston muuttamisesta.

Teppo Eskelinen murtaa eurooppalaisen säästökuripolitiikan (*austerity*) rajoja penäten valtion reaalipoliittista vastuuta olla tukemassa Suomen täystyöllisyyttä vastaisuudessakin. Työllistymisen taloudelliset säästöt, suhdannepolitiikan herpaantuminen nimenomaan nuorisotyöllisyydessä ja reilut nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömien solidaarisuuteen satsaavat keinot ovat Pekka Tiaisen kirjoituksen teemoja. Palkkatukien merkittävä lisääminen on välttämätön osa nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden hoitoa, ja viivytely kasaa ongelmia. Erkki Laukkanen tunkeutuu nuorisotakuun toimenpidekokonaisuuden sisään, missä rahoituslupaukset ovat olleet nahkapäätöksiä ja niitä on siirretty hallinnonaloilta toiselle. Pitkäaikaistyöttömät jäävät tässä analyysissä lehdelle soittellemaan. Siltasaarenkadun tutkija luottaa koulutusyhteiskunnan kehittämiseen, muttei näe nuorisotakuureformin ympärille kytkeytyvää oppivelvollisuusiän nostoa yksioikoisen positiivisena asiana.

Mari Ahonen-Walker ja Reetta Pietikäinen lähestyvät nuorisotakuuta työpajojen toimija-asetuksista ja ympäristöistä käsin osoittaen nuorisotakuun hauraan puolen. Suurimmassa kuntoutustarpeessa olevat nuoret pysyvät heikosti takuun kolmen kuukauden normimääräisyyden perässä; heidät kiirehtimistakuu jättää helposti ulkopuolelle. Etsivä nuorisotyökään ei voi pienimuotoisilla resursseillaan taata kuntoutuspalveluita. Työpaja-ammattilaiset kirjoittavat koruttomasti työpajojen vajaakäytöstä, kun TE-hallinto leikkaa työkokeiluista. Kirjoittajien arvioivan katseen alla ovat TE-hallinnon reformi uusine työnjakoinen, henkilökohtaisen ohjauksen virtuaalistaminen ja pajatyön markkinaeetoksen alle jäävät mahdollisuudet. Jussi Ronkainen liittää nuorisotakuun ponnistuksen poliittisen ohjauksen pintatasoon. Kuten Matti Rimpelän argumenteissa, Ronkaisen tekstissä katsotaan, että koko nuorisotakuu voitaisiin tehdä tarpeettomaksi

ennalta ehkäiseviin palveluihin vahvasti ja systemaattisesti panostamalla. Yhteiskunnan isot ja pitkäkestoiset ongelmat, kuten ylisukupolvinen syrjäytyminen, jäävät heikosti yhden toimenpidetekonaisuuden haaviin.

Monet kirjoittajat punnitsevat keskieurooppalaisia työllistämismalleja plus- ja miinusmerkein. Saksan malli ja sen ”talouskuripolitiikan” sovellukset nuorisotyöllisyysreformissa ovat osa eurooppalaista imperatiivia ja imua. Anu-Hanna Anttila kysyy, olemmeko siirtymässä skandinaavisesta perinteestä kohti keskieurooppalaista subsidiariteettiajattelua. Myös Hollannissa on nuorten erityistyöllistämistä huonokaikuisia kokemuksia, muun muassa matalapalkkamalliin perustuvista Melkert-kokeilusta, analysoi Paul Jonker-Hoffrén kirjoituksessaan. Georg Henrik Wreden kirjoituksessa kansallisten nuorisotakuu-ponnistelun laajeneminen Euroopan unionin parlamenttipäätösten ja rakennerahastojen tasolle on menestystarina – Euroopassa, jossa on hankala luoda työttömyyden tilastoja ja yhteisiä indikaattoreita.

Kirjan neljännessä osiossa pureudutaan nuorisotakuun *institutionaalisiin käytäntöihin ja sukupolvien valtasuhteisiin*. Nuorisotakuun kaventuminen koulutus- ja työtakuuksi näyttää kääntyvän instituutioiden tasolla eräänlaiseksi kamppailuksi toimijuudesta. Nuorisotakuu nähdään yleisesti ottaen tärkeänä ja siinä mukana oleminen yhteiskuntavastuullisena. Kuitenkin takuun rajausta ja sen sisään rakentuva oletus nuorten normatiivisesta elämäntavasta näkyvät myös instituutioiden tavoissa asettua nuorisotakuuta toteuttaviksi toimijoiksi. Nykyisellään nuorisotakuuta on markkinoitu ja rahoitettu ministeriövetoisesti, mutta myös kuntasektorilla on keskeinen ja vastuullinen rooli sen toteuttamisessa, kuten Maarit Kallio-Savela ja Reijo Vuorento tekstissään argumentoivat. Siinä missä kuntatoimijat tuovat esiin merkittävän asemansa etenkin koulutus- ja työvoimapalveluiden kehittäjänä, haastetaan kuntatasoa toisaalla kehittämään myös muita nuorille merkityksellisiä palveluita. Esimerkiksi Matilda Wrede-Jäntti sekä Jaana Lähteenmaa avaavat nuorisotyön tekijöiden osin pessimististäkin toiveikkautta ja penäävät etenkin sosiaali- ja nuorisotyötä sektorirajat ylittävään vuoropuheluun takuun toteuttamisessa.

Laajemmassa mittakaavassa asetelma rakentuu sellaiseksi, että projektit ulkoistettuina hyvinvointipalveluina ja kolmas sektori ovat pakotettuja argumentoimaan toimintansa merkityksiä välillä varsin kärjistetysti ”yhden asian liikkeenä”. Tästä puhuttelevia esimerkkejä ovat Yrjö Laasasen kuvaus vailla peruskoulun päättötutkintoa olevien nuorten rajautumisesta ulos takuun tukitoimenpiteistä sekä Kaisa Tuuterin muistutus nuorten asunnottomuuden lisääntymisestä. Päivi Harinen sen sijaan paikantaa tekstinsä Suomen syrjäseuduille ja kysyy, miten ja kenen ehdoilla koulutustakuuta toteutetaan kouluttomilla seuduilla.

Tässä kohden mieleen palautuu johdannon alkupuolella nostettu erilaisuuden politiikka ja kamppailu tunnustamisesta. Yhtäältä voidaan todeta, että nuorisotakuu haastaa ja jopa ruokkii huomioimaan nuorten tarpeiden moninaisuutta jatkossa entistä eriytetymmin. Kyse ei ole vain koulutuksesta ja työstä. Tätä moninaisuutta ja ”nuorten ääntä” nostavat esiin monet toimijat, jotka työskentelevät nuorten parissa pyrkien näin ravistelemaan sekä ministeriöitä että kuntatasoa, kuten Elina Lavikainen kiteyttää osuvasti tekstissään. Tässä on vielä paljon tehtävää, mutta tässä ”huutamisessa ja kuulluksi tulemisessa” näytetään myös onnistuneen: esimerkiksi Ville Heinonen kirjoittaa siitä, kuinka

nuorten aikuisten osaamishjelmassa täytyy jatkossa panostaa itse koulutuksen ohella hakevaan toimintaan ja nuorten elämäntilanteiden kokonaisvaltaiseen huomiointiin. Uudistumisesta kertoo myös se, jos sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö saa jatkossa vahvemmin resursseja nuorisotakuun toteuttamiseen. Tässä erilaisuuden politiikassa voi olla riskinä se, että se kääntyy eri toimijoiden keskinäiseksi kilpakentäksi, mutta ainakin tällä hetkellä näyttää siltä, että moniammatillinen yhteistyö toimii kentätasolla kohtuullisesti. Kirjoituksissa erityistä kritiikkiä aiheuttavia seikkoja ovat poikkihallinnollinen yhteistyö sekä lastensuojelun ja nuorisotyön unohtuminen – tai nuorisotyön sivuuttaminen ja sen toimintatapojen ”uudesti keksiminen” uusissa yhteyksissä.

Irvokasta asetelmassa on se, että nuoruuden tarkastelu kaventuu tässä kamppailussa yhden asian ja näkökulman esiin nostamiseksi tai rajautuu asiakasnäkökulmaksi, josta laajemmat kysymykset kansalaisuudesta, jäsenyydestä ja osallisuudesta voivat olla varsin kaukana. Samalla nuoruuden itseisarvo kaventuu ja väistyy, mitä osoittavat Anne-Mari Soudon virtaviivaisuuden eetoksella toimiviin ammatillisiin koulutusympäristöihin kiinnittyvä kirjoitus, Elina Pekkarisen lastensuojelun nurjia puolia analysoiva teksti sekä Petri Cederlöfin perusnuorisotyön merkitystä erittelevä kirjoitus. Sukupolvipolitiikan näkökulmasta kyse on vallankäytöstä ja nuoruuden osittaisesta huomioimisesta ja hallinnasta, kuten erilaisten ohjaustarpeiden määrittelystä. Edellisten kirjoittajien ohella Jatta Herrasen ja Aurélie Maryn kirjoitukset pureutuvat instituutioiden jäähyyden kimuranttiin kysymykseen. Riskinä on se, että nuoruuden normatiivisen elämänkulun malli säilyy säröttömänä, instituutiot sisäisesti problematisoimattomina ja esimerkiksi koulutususkon vankkumattomana ja työmarkkinoiden kansainvälistyminen ja prekarisoituminen tarkentumattomina. Samalla vaihtoehtoiset nuoruuden ja elämän- ja toimeentulon tavat jäävät tunnistamatta ja tukematta, olipa kyseessä harrastusten eittämättömän arvon huomioiminen nuorten yhteiskuntajäsenyydessä, kuten Mikko Salasuo ja Helena Huhta harrastustakuuta penäten kirjoittavat, tai työelämän reunamilla olevien ammattimaisten harrastajien oikeutus siten kuin Mirja Määttä tätä nuorten fraktiota kuvaa. Tilanne on paradoksaalinen, ja pamfletti päättyy Jaana Lähteenmaan kirjoitukseen, joka tiivistää hienosti kiistanalaisia ajatuksia nuorten aktivoinnista.

***

Toimittajat kiittävät kirjoittajia ajatuksia herättävistä teksteistä, julkaisupäällikkö Vappu Helmisaarta kirjoituskokoelman luotsaamisesta eteenpäin Nuorisotutkimusverkostossa, Kyösti Niemelää kustannustoimituksesta ja Tanja Konttista taitosta.

VTT Leena Suurpää työskentelee Nuorisotutkimusverkoston tutkimusjohtajana ja on nuorisotutkimuksen dosentti Tampereen yliopistossa. Muut julkaisun toimittajat esitellään heidän omien tekstiensä yhteydessä.

OSA I

Nuorisotakuun
nuoruuden kuvat

Tämän päivän tuolla puolen jossakin on maa...

Titta Tuohinen

Nuoret ovat tulevaisuuden työntekijöitä. Tulemme tarvitsemaan kaikkien panosta ja nuoret luovat tulevaisuuden menestyksen. Ensiarvoisen tärkeää on jatkaa määrätietoista ponnistelua nuorisotyötömyyden poistamiseksi ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tällä hetkellä monissa Euroopan maissa on kasvava joukko nuoria ilman työtä. Tämän joukon jääminen pysyvästi ilman työtä on iso uhka tulevaisuuden menestykselle. Suomessa on pystyttävä kaikin keinoin välttämään se, että osa nuorista syrjäytyy opintojen ja työelämän ulkopuolelle. Nuorisotakuu on tärkeä aloite, joka tulee saada toimivaksi, mutta se ei toimenpiteenä yksin riitä. Tarvitaan myös ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä ja varhaista sekä kattavaa ongelmiin puuttumista.

Lainaus on valtioneuvoston syksyllä 2013 laatimasta tulevaisuusselonteosta. Selontekoon on tiivistetty laajan asiantuntijatyön ja kansalaiskeskustelun tuottamat näkemykset kansakunnan tulevaisuuden mahdollisuuksista ja ”tiekartasta” niiden toteuttamiseksi. Sen on tarkoitus suunnata päättäjien työtä kohti yhteistä maalia.

Tämä on raportin ainoa kohta, jossa nuoria ja työtä käsitellään yhdessä. Toisaalla kyllä puhutaan esimerkiksi oppimisesta, yrittäjyydestä sekä työn ja perheen yhdistämisestä. Mutta nuoria tulevaisuuden työn tekijöinä katsotaan pääasiassa edellisen sitaatin näkökulmasta.

Tietenkin syrjäytymisen ehkäiseminen on tälläkin hetkellä ensiarvoisen tärkeää nuorten ja Suomen tulevaisuuden kannalta. Ja perusasteen jälkeisen tutkinnon rooli on tässä tutkitusti merkittävä.

Mutta selonteon perspektiivi on ennen kaikkea suunnattu tulevaan, vuoteen 2020. Nykyhetken akuuttien ongelmien seassa voi itää myös sellaisia tulevaisuuden siemeniä, joita tällaisiin tilastollisiin yhteyksiin kiinnittyvä huolestunut katse ei osaa tunnistaa. Näistä nousevat idut voivat joutua huomaamatta tämän päivän toimenpiteiden ylijamiksi.

Edessä olevan maiseman hahmottamista vaikeuttaa se, että meillä on nykyään monta erilaista ”työelämää” ja monta erilaista ”nuorisoa”. Ja molempien kohdalla on alkanut näkyä polarisaatiota – ääripäiden erkaantumista toisistaan.

KOHTI KELLUVAA TYÖELÄMÄÄ

Tutkija Anu Järvensivu on luonnehtinut työelämän tilannetta näytelmämetaforan avulla. Perinteinen teollinen työelämä joutuu vähitellen väistymään eri puolilla esiin nousevan ”uuden työelämän” tieltä. Perinteisen mallin valmis käsikirjoitus ja sen valmiiksi jaetut pysyvät roolit joutuvat antamaan tilaa uudelle toimintatavalle. Siinä on kyllä myös rooleja, mutta ei valmista käsikirjoitusta.

Uuden työelämän ensimmäisenä laajempaan ilmentymänä voinee pitää niin sanotun joustavan tuotannon paradigman leviämistä suomalaisessa työelämässä 1980-luvulta lähtien. Se vaikutti myös ammatillisen koulutuksen suunnitteluun, tutkintojen sisällöt tulivat yleisluontoisemmiksi. Tavoitteena oli antaa nuorille työelämän yleispätevät valmiudet tarjoava alakohtainen pohjakoulutus. Sen varassa olisi sitten mahdollista muuntaa ja täydentää varsinaista ammattitaitoaan aina kun muuttuvat työtehtävät niin vaativat. Tai vaihtaa kokonaan alalta toiselle.

Nuorten valintoihin liittyvissä palveluissa alettiin entistä vahvemmin painottaa koulutusvalinnan merkitystä, siitä huolimatta, että nuorella ei välttämättä olisi ollut vielä minkäänlaista mielikuvaa siitä, millaiseen ammattiin tai edes millaiselle alalle hän haluaisi suunnata. Sitä ehtisi miettiä myöhemminkin. Yleiset työelämävalmiudet antavaa ammatillista tutkintoa alettiin pitää pääsyliippuna ylipäänsä työmarkkinoille.

Nyttemmin on tulevaisuuden hahmotuksissa nähty ”uuden työn” joustavuuden vaatimusten menevän niin pitkälle, ettei oikeastaan voida enää puhua edes joustavuudesta. Parempi termi olisi aktiivinen itseohjautuvuus. Yksilön edellytetään itse tunnistavan laajoista yhteistyöverkostoista ne yhteisöt, joissa hän kullakin hetkellä voisi parhaiten käyttää omaa osaamistaan ja hakeutuvan niiden piiriin. (Esim. Gratton 2011.)

Ja suuri osa siitä työelämästä, jossa tämä suunnistus tapahtuu, tulee olemaan virtuaalista ja globaalia. Monien nykyisten ammattien väliset rajat hälvenevät, ammatit ”hybridisoituvat”. Ja koko ajan syntyy aivan uudenlaisia ammattirooleja. Jyrkät rajat madaltuvat myös työelämän ja vapaa-ajan, palkkatyön ja harrastusten väliltä. (Ks. Vuorinen 2014.)

Millä eväillä nuori ihminen voisi tällaisessa maailmassa löytää omiksi kokemansa roolit ja reitit? Maailmassa, jossa kaikki pallot ovat yhtä aikaa ilmassa?

AMEEBOJA ILMAN IDENTITEETTIÄ?

Joustavien valmiuksien idea tuli suomalaiseen työelämään ja koulutukseen suunnilleen samoihin aikoihin kuin täkäläisessä tiedekentässä alkoi vallata alaa niin sanottu post-moderni näkemys yhteiskunnasta ja ihmisten elämästä. Sen mukaan ”mikään oleva ei ole pysyvää”.

Tässä ”kaiken murroksessa” katosivat pysyvien ammattien mukana myös yksilöiden ammatilliset identiteetit. Erityisesti ne katosivat sosiaalitieteellisestä tutkimuksesta. ”Ammattia” ei ole kuitenkaan pystytty teorioilla kuolettamaan. Niin syvällä tämä jäsennys on elämämme sosiaalisissa ja kulttuurisissa malleissa sekä yhteiskuntamme perustavissa järjestelmissä.

Erityisen tärkeä tämä identiteetin ”amatillinen ulottuvuus” näyttää kuitenkin olevan yksilölle itselleen. Väitän silti, että tämän merkityslatauksen psykologinen ja sosiaalinen ydin ei ole sinänsä sidoksissa yhteiskunnassa vallitsevaan ammatti- ja koulutusrakenteeseen. Se rakentuu yhteisöissä, ihmisten välisessä yhteistoiminnassa. Siihen liittyy monisyisiä itsetunnistuksen ja sosiaalisen tunnustuksen prosesseja. Näitä ei kuitenkaan ole mahdollista käsitellä syvemmin tässä yhteydessä. (Ks. esim. Tuohinen 2013; Vuorinen 2014.)

Näissä prosesseissa tarvittavia virikkeitä nuoret voivat tietenkin saada hyvin monen-

laisista lähteistä ja ympäristöistä. Ja toki nämä ovat usein juuri nyky-yhteiskuntamme ammattien kuvauksia, ammattilaisia työssään, kiinnostavia työyhteisöjä, ammattilaisen valmistamia hienoja tuotteita. Mutta eivät välttämättä.

MERKITYSYHTEISÖJEN MERKITYS

Yhä enemmän amatillisia virikkeitä saadaan nykyisin varsinaisten työelämä- ja koulutusjäsenysten ulkopuolelta. Eikä ainoastaan virikkeitä vaan myös amatillisia taitoja.

Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuustyön yhteydessä (Honkanen ym. 2013; Vuorinen 2014) pohdimme muun muassa ilmiötä, jonka konsultit ovat nimenneet Professional Amateurism -kulttuuriksi (ProAm). Sillä viitataan ”ammattimaisten harrastajien” itse organisoimiin ryhmittymiin.

Näissä harrastajissa on nähty juuri sellaista itseohjautuvuutta, innostusta, yhteisöllisyyttä, verkostoitumisen taitoja, luovuutta ja uuden etsintää, joita myös ”uuden työelämän” avainalojen työntekijöiden katsotaan tarvitsevan. He myös hankkivat itse tarvitsemansa tiedot ja taidot – tekemällä, toisiltaan ja verkkomaailman valtavista varannoista.

Tämähän ei ole sinänsä uusi ilmiö. Suomen ohjelmistoalojen taannoisen ja peliteollisuuden nykyisen buumin taustalla ovat olleet tällaiset intohimoiset amatöörit. He ovat näpytelleet ne kuuluisat 10 000 ”harjoitustuntia”, jotka minkä tahansa alan edelläkävijätaitajilta sanotaan vaadittavan. Ja tietenkin koulutuksen ulkopuolella. Teknologisten murrosten kohdalla sen organisointiin on kulunut yleensä vuosikausia.

Näitäkin vielä paljon suurempana teknologisenä murroksena pidetään globaalin maailman digitalouden kasvua ja sen mukana versovaa ”varjotaloutta” (esim. Lehti 2012). Digitalisoitumisen ja virtualisoitumisen vaikutukset ulottuvat kaikille elämänalueille (ks. Vuorinen 2014). Tämä kehitys on avannut aivan uudenlaiset näkymät myös ProAm-tyyppisille toimijoille.

Tämä itseorganisoituvien yhteisöverkostojen maailma tulee olemaan hedelmällinen kasvualusta myös uudelleenlaiselle yritystoiminnalle ja itsensä työllistämislle. Harvardin yliopiston professori Lynda Gratton onkin luonnehtinut tulevaisuudessa menestyviä työyhteisöjä samankaltaisiksi ”merkitys-yhteisöiksi” kuin nuo omaehtoiset innostuneiden yhteenliittymät (Gratton 2011).

Kun tänä päivänä puhutaan työn merkityksestä nuorille, tulisi ymmärtää, että kyse on motiivikimpusta, joka sisältää yhtäaikaista monta erilaista mahdollista merkitystä. Motiivit ovat tilannesidonnaisia. Se, millaisen motiivin – miten sisäisen tai välineellisen – nuori kulloinkin ”käynnistää”, riippuu kyseisessä tilanteessa tarjolla olevan palkkatyöroolin sisällöstä ja muista ominaisuuksista. Etenkin sosiaalisiin ulottuvuuksiin liittyvistä. (Tuohinen 2014.)

Väitän, että vain ”merkitys-yhteisön” aineksia kylliksi sisältävässä yhteisössä voi yksilölle kehittyä ”amatillinen identiteetti” sisäisten motiivien tasolla. Oli tämä yhteisö sitten työn virallisella tai epävirallisella sektorilla – tai hallinnon tarjoamassa työpajassa.

JULKISTEN PALVELUJEN PARAS ROOLI?

Koulupudokkaiden työuria tutkineet Tero Järvinen ja Markku Vanttaja korostavat, että julkisten resurssien oikeaan suuntaamiseen tarvitaan tarkempaa tutkimusta siitä, mitkä ovat olleet pudokkaiden yhteiskuntaan kiinnittymistä edistäviä ja syrjäytymistä ehkäiseviä tekijöitä. Mikä merkitys selviytymisessä on esimerkiksi koulutuksella, sosiaalisella tukiverkostolla tai yhteiskunnan erilaisilla tukitoimenpiteillä. (Järvinen 2013.)

Tarkempaa tutkimusta tarvitaan myös nuorten instituutioriippumattomien resurssien tunnistamiseksi ja esiin saamiseksi. Julkisen vallan keskeisin tehtävä tällä saralla olisi tarjota tukea näissä molemminpuolisen tunnistuksen prosesseissa. Mutta vaikka ”ääripäiden” nuorilla on pohjimmiltaan samanlaiset sosiaaliset tarpeet, he ovat näiden prosessiensa suhteen aivan eri tilanteessa ja vaiheessa.

Tämä tulisi tunnistaa kulloinkin tukea tarjottaessa. Tarvitseeko nuori ennen kaikkea kokemusta siitä, että häntä vihdoinkin kohdellaan vertaisena ihmisenä, siihenastisten lapsi- ja oppilasroolien sijaan? Niitä kuuluisia ensimmäisiä onnistumisen kokemuksia? Vai tarvitseeko hän ennen kaikkea mahdollisuutta edelleen kehittää ja syventää jo hankittua ammatillista taitopääomaansa?

Niiden, jotka näyttävät hyvin tietävän, mitä haluavat tehdä ja kykenevät tämän selvästikin itse organisoimaan, pitäisi antaa rauhassa tehdä. He tulevat löytämään itse tiensä myös työelämään. Tai – uusi työelämä löytää heidät. Kasvattaa elinvoimaisen rönsyn heidän tekemistensä ympärille. Toisille sen sijaan pitäisi toimintamahdollisuuksien lisäksi tarjota ”edes se yksi” paneutuva ja sitoutuva henkilökohtainen kontakti, joka tutkimusten ja kokemusten mukaan on ratkaisevan tärkeä eteenpäin pääsulle.

Jos ja kun suunnitellaan esimerkiksi ”osallistavaa sosiaaliturvaa”, on ensiarvoisen tärkeää turvata kyllin sensitiivisten yksilöllisten tilannearvioiden mahdollisuus. Että välittömässä asiakastyössä toimivilla on riittävästi tietoutta ja harkintavaltaa tunnistaa nuorten erilaisten asetelmien luonne ja toimia tämän mukaan. Että toimenpidepäätöksiä ei pakoteta kaavamaisiin kategorioihin.

Sekä uuden mahdollistajan rooli että palvelujen asiakaslähtöisyys ovat toki lukuisiin julkisen hallinnon dokumentteihin kirjattuja tavoitteita. Myös edellä mainittuun tuoreeseen tulevaisuusselontekoon (Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2013). Kyse onkin siitä, millaiset käytännön mahdollisuudet ja resurssit tällaiseen palveluotteeseen annetaan hallinnonalojen ylemmissä päätöksissä ja politiikkalinjauksissa.

TUTKIMUS AVUKSI UUDEN TUNNISTAMISEEN

Useimmat meistä julkisessa hallinnossa toimivista ymmärtävät, että aivan uusien toimintatapojen syntymisessä me pystymme parhaassa tapauksessakin lähinnä tunnistamaan ne riittävän ajoissa. Riittävän ajoissa raivataksemme tilaa ja mahdollisuuksia niihin liittyville kokeiluille ja sovelluksille.

”Parhaassa tapauksessa” tarkoittaa myös sitä, että emme heti pitäisi nuorten outoja ja uudenlaisia toimintatapoja vain tuttujen ongelmien uusina versioina. Spontaani taipumus

yleistämiseen on haaste uutta etsivälle katseelle. Esimerkiksi se tuttu ”mitä siitä tulisi, jos kaikki...” -argumentointi.

Kaiken kaikkiaan: nuorten asetelmista työelämän suhteen tarvitaan enemmän tulevaisuuteen suuntautunutta, uusiin ilmiöihin nykyistä nopeammin reagoivaa täsmätutkimusta.

Yksi esimerkkiaihe: Millaisia ovat olleet peruskaavasta poikkeavat todelliset työhönottotilanteet? Mitä kaikkea sisältyy niihin tapauksiin, jotka työnantajat jälkeensä tunnustavat olleen ”riskirekrytointeja”? Joissa tehtävään on palkattu henkilö, jolla ei ole ollut varsinaista alan koulutusta eikä työkokemusta, mutta jolla on ollut hyvät näytöt intohimopääomalla toteutetuista alan tuotteista tai palveluista.

Tällaisen tutkimusotteen tulisi jo alkuasetuksissaan ylittää suuri joukko vallitsevia siilorajoja ja vakiojäsenyyksiä. Niin tieteenalojen ja hallinnonalojen kuin työn, työelämän ja muun elämän välillä. Ja ylittää välillä kypäräkameran tavoin myös nuorten katseen ja kokemuksen tasolle.

LÄHTEET

- Gratton, Lynda (2011) *The Shift: The Future of Work is already here*. London: Collins.
- Honkanen, Petri & Kangaspunta, Seppo & Koponen, Eija-Leena & Tulkki, Jukka & Tuohinen, Titta (2013) *Ilmiöitä 2013 – Toimintaympäristön muutoksia, joita TEM ei voi väistää*. TEM-analyyseja 46/2013.
- Järvinen, Tero (2013) Koulupudokkaiden työurat. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (5), 509–519.
- Lehti, Matti & Rouvinen, Petri & Ylä-Anttila, Pekka (2012) *Suuri hämmennys: työ ja tuotanto digitaalisessa murroksessa*. ETLA B 254. Helsinki: ETLA.
- Tuohinen, Titta (2013) Haasteena tuleva työvoima. *Työpoliittinen aikakauskirja* 56 (1), 65–73.
- Tuohinen, Titta (2014) Nuorten työhalut hiipumassa? Mielikuvista ja niiden merkityksestä. Teoksessa Sami Myllyniemi: *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Nuora/Nuorisotutkimusseura.
- Vuorinen, Pentti (2014) *Läpidigitalisoitunut maailma – virtuaalinen tulevaisuus keskuudessamme. TrendWiki-aineistoa hyödyntävä raportti*. Helsinki. Saatavilla verkkojulkaisuna sarjassa TEM-analyyseja.

Titta Tuohinen on työelämän sosiaalipsykologiaan erikoistunut valtiotieteen maisteri. Hän on harrastanut nuoret ja työ -aihepiiriä sekä tutkijana että virkatyössään työ- ja elinkeinoministeriössä.

Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä

Tomi Kiilakoski

Luokittelu on hankalaa, ja luokitukset ovat aina jossakin määrin kiistanalaisia. Luokitteluun luonnetta kuvaa hyvin vitsi, jonka Martin O'Connor kertoi Oulun Irish Festivalilla: Maailmassa on kolmenlaisia ihmisiä. On niitä, jotka ymmärtävät matematiikkaa. Sitten on niitä, jotka eivät... Nuorisotakuuta koskevassa keskustelussa ensimmäiseen luokkaan kuuluvien ihmisten tieto on ollut enemmän käytössä kuin jälkimmäisten. Kvantitatiivisen tiedon tuottamisen rationaliteetit ovat ohjanneet nuorisopoliittista keskustelua ja osaltaan myös nuorisopoliittisia toimenpiteitä. Joistakin asioista on helpompi tuottaa numeraalista tietoa kuin toisista. On tiedonkeruun menetelmiä, on tiedollisia käytäntöjä ja on tilastoinnin tapoja ottaa ilmiöitä haltuun. Nuorten kokemusten laadullinen tulkinta on jäänyt paitsioon.

Nuorisotakuun vahvana puolena, jota ei saa väheksyä, on se, että siinä nuorten tilanne on nostettu poliittiselle agendalle vahvalla tavalla. Nuorten elämäntilanteen ja olosuhteiden tukemisen merkitys on tunnustettu poliittisessa tahdonmuodostuksessa. Tahtotila kohdistuu potentiaalisesti kaikkiin nuoriin, mutta käytännön toimenpiteet koskettavat aktuaalisesti suppeampaa nuorten joukkoa.

Erityisesti huolestaa nuorten syrjäytyminen. Syrjäytymistä ei tietenkään ole löydetävissä sellaisenaan. Syrjäytyminen on käsite, joka täytyy määritellä, jotta syrjäytyneet voidaan tunnistaa. Kun käsite on määritelty, sillä voidaan pyrkiä ratkaisemaan ongelmia ja tulkitsemaan niitä uudella tavalla. Käsitteet eivät ole yksiselitteisiä. Ne koostuvat useammista komponenteista. Näiden komponenttien, käsitteen osasten, avulla käsite voi avautua omassa absoluuttisuudessaan – käsite tiivistää kohteensa ja asettaa ehtonsa ratkaisemalleen ongelmalle. (Deleuze & Guattari 1993, 26–32.) Syrjäytymisen käsittekin voidaan purkaa osiinsa ja kaivaa näin esiin elementit, jotka syrjäytymiseen vaikuttavat. Määritelmä paitsi kuvaa nykytilannetta, myös ohjaa poliittisia toimenpiteitä. Syrjäytyminen on verrattain epämääräinen käsite, joka voidaan määritellä myös tavoilla, jotka sisältävät piiloisia tavoitteita, jolloin nuoria voidaan pyrkiä ohjaamaan käyttäytymään normien mukaisesti (Reivinen 2013, 10).

Työministeriön työryhmän operationaalisen määritelmän mukaan syrjäytyneitä ovat nuoret, ”jotka eivät saa perusasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa”, ”työttömänä työnhakijana hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaisiksi” tai ”nuoret, joiden ei tiedetä olevan missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea” (Nuorten yhteiskuntatakuu, 8). Jälkimmäiset viittaavat nuoriin, jotka eivät ole TE-toimistojen asiakkaita tai muulla tavoin tiedettyjä. Syrjäytyminen koskee tiettyjen yksilösubjektien joukkoa, joiden yhdistävä piirre on poissaolo työn ja koulutuksen piiristä. Syrjäytymisen määritelmä on kapea. Se rakentuu verrattain suppeiden komponenttien varaan. Näiden komponenttien varassa voidaan erottaa syrjäytyneet nuoret niistä, jotka eivät ole syrjäytyneitä. Raja heidän välillään on absoluuttinen.

Aiemmassa syrjäytymiskeskustelussa syrjäytyminen nähtiin laajempaan prosessina. Korostettiin, että syrjäytymistä voi tapahtua useilla eri ulottuvuuksilla. Syrjäytyminen voitiin määritellä esimerkiksi prosessiksi, jossa yksilö alkaa kadottaa tuntuman koulutuksesta, työelämästä, hyvinvointipalveluista, demokraattisesta päätöksenteosta tai sosiaalisista suhteista. Tässä määritelmässä syrjäytyminen oli monisyinen tapahtumaketju. Se ei liittynyt pelkästään yksilön suhteisiin työhön ja koulutukseen, vaan se sisälsi myös yksityiselämää koskevia asioita. Samalla korostui syrjäytymisen prosessuaalinen luonne, sen ajallinen ulottuvuus. Määritelmä mahdollisti sen, että ihmiselämä nähtiin monisyisemmin kuin nykyään. Ihminen, joka oli läsnä työelämässä, saattoi olla syrjäytynyt toisilla elämäntilanteilla. Vastaavasti työtön saattoi olla vahvasti läsnä muilla elämäntilanteilla, tai koulutuksessa oleva ystäväton ja rahaton nuori saattoi olla vahvasti syrjäytymisuhan alla. Näin esimerkiksi itse esittelin syrjäytymisen käsitettä osallisuuden vastakohtana vuonna 2007 teoksessa *Lasten ja nuorten kunta*. Nyt vallalla olevaan syrjäytymisenäkemykseen riittää näistä kentistä vain kaksi, koulutus ja työelämä. Näkökulma on kapeutunut. Näivettyneet. Mistä moinen?

Käsitteillä on aina historiansa. Niissä on vähintäänkin siruja muista käsitteistä. (Deleuze & Guattari 1993, 28.) Syrjäytymisen käsitteen tapauksessa tosin voi puhua sirujen sijaan lohkarista. Nykyinen määritelmä ei ole tullut suomalaisen keskusteluun tyhjästä. Sillä on selkeä yhteys eurooppalaiseen nuorisopolitiikkaan, vaikka tämä yhteys on ollut yllättävänkin vähän esillä, kun nuorisotakuusta on puhuttu. 1990-luvun puoliväleissä Brittein saarilla, tarkemmin sanoen Walesissa, luotiin käsite NEET (Not in Education, Employment or Training). Se pelkisti nuorten aseman tavalla, joka oli siirrettävissä kulttuuripiiristä toiseen. (Pemberton 2008.)

Käsite levisi nuorisopolitiittiseen käyttöön muihin länsimaihin. Syitä on helppo osoittaa: käsite on helposti operationalisoitavissa, tieto voidaan kaivaa useimpien valtioiden jo olemassa olevista tilastoista, käsite mahdollistaa maiden välisen vertailun. Koulutuksen ja työn kategoriat ovat myös ylikulttuurisia, jolloin on mahdollista muodostaa vertailukelpoista tietoa. Tällä tavoin määritelty syrjäytymisen käsite taipuu helposti tilastoinnin käytänteisiin. On helppo järjestää nuorisopolitiikkaa sen mukaan. NEET-käsite siis NIITTAA käteväällä tavalla nuorisopolitiikan tavoitteet siirtymiin koulutukseen ja työelämään. Ja kun syrjäytyminen on määritelty tavalla, jolla arkielämän roso ja monimutkaisuus kaventuvat helposti tilastoitaviksi käytänteiksi, poissaoloksi koulutuksesta ja työelämästä, on helppoa tehdä syrjäytymistä ehkäisevää työtä.

Nuorisotakuun rakentava lähtökohta siitä, että syrjäytyminen voidaan määritellä vain suhteessa koulutukseen ja työhön, on osoitus nuorisopolitiikan ”mekanisovasta hallinnasta”, jossa nuoret ”on luokiteltu ja dokumentoitu ja erotettu ajassa ja tilassa” yksilöiksi (Saari 2011, 419–420). Yksilönuoret voidaan kaikki asettaa saman nuorisopolitiittisen katseen alle, jolloin heidät asetetaan yksilöinä suhteeseen koulutusjärjestelmän ja työmarkkinoiden kanssa. Tämän suhteen perusteella voidaan arvioida syrjäytymistä ja kohdentaa toimenpiteitä. Huolen tai vastuun kantaminen nuorten tilasta on saanut ilmentymänsä kapeutuneena määritelmänä, joka perustuu paitsi tilastolliseen päättelyyn, myös Euroopan sisällä maasta toiseen melko kriittittä siirtyviin kategorioihin.

Käsitteillä on historiansa. Määritelmillä on juurensa. Niiden purkaminen on tärkeää,

jotta voidaan tuoda esiin niiden pohjalta eri määritelmien kulttuuriset taustat. Mutta olennainen kysymys on myös käsitteiden luonne nuorisopoliittisena työkaluna. Millaista nuorisopolitiikkaa tulee, kun sovelletaan NEET-kategorian kaltaista syrjäytymiskäsitettä?

NEET-kategorialla viitataan työn ja koulutuksen ulkopuolisiin nuoriin. Nuorisopoliittinen ratkaisukin on tämän mukainen: on tuettava nuorten siirtymää työn, koulutuksen tai kuntoutuksen pariin (viimeinen näkökulma on jäänyt keskustelussa melko vähälle). On hankittava nuorelle opiskelupaikka tai työkokeilupaiikka. Huomio kiinnittyy tällöin siirtymän tukemiseen – varmistetaan, että nuori siirtyy eteenpäin. Riittääkö se?

Kritiikkiä nuorisotakuuta kohtaan voidaan rakentaa sen varaan, että koska se ymmärtää syrjäytymisen poissaolona työn ja koulutuksen kentiltä, jäävät muut syrjäyttävät mekanismit huomiotta. Nuorten ryhmäsuhteet, kokemukset, sosiaalinen verkosto, elämäntilanne tai elämäntapa jäävät helposti tarkastelun ulkopuolelle. Tämä saattaa aiheuttaa sen, ettei nuorisotakuun tavoitteita saavuteta. Asian selventämiseksi voidaan tarkastella ammatillisen koulutuksen läpäisyastetta ja keskeyttämistä. Läpäisyasteella viitataan siihen, kuinka moni ammatillisen koulutuksen aloittaneista valmistuu aloittamaltaan linjalta tavoiteajassa.

Tilastokeskuksen mukaan ammatillisen koulutuksen suoritti tavoiteajassa (kolme ja puoli vuotta) 65 prosenttia aloittaneista opiskelijoista. Eri ammattialojen välillä on melkoisia eroja. Suojelualalta valmistuvat lähes kaikki, luonnontieteiden alalla läpäisyaste on alle 50 prosenttia. Alakohtaisten erojen lisäksi läpäisyasteessa on myös sukupuolieroja. Naiset valmistuvat miehiä enemmän tavoiteajassa. (SVT 2013a.) Läpäisyaste kertoo, kuinka moni valmistuu tavoiteajassa. Osa valmistuu myöhemmin. Osa vaihtaa alaa. Osa keskeyttää.

Nuorten ammatillisen koulutuksen keskeyttämisprosentti niiden nuorten osalta, jotka keskeyttivät koulutuksensa kokonaan, on uusimman tilaston mukaan 8,1. Opiskelijoiden kokonaisuus oli 130 488. (SVT 2013b.) Tämä tarkoittaa, että koulutuksen keskeytti yli 10 500 opiskelijaa. Luku on järkyttävän suuri. Nuorisopoliittinen ratkaisu tähän on se, että koulutuksen keskeyttäneet ovat taas nuorisotakuun piirissä, kun heidät ilmoitetaan koulunsa keskeyttäneinä etsivälle nuorisotyölle. Näin heidät voidaan ohjata eteenpäin. Jos seuraava koulu jää kesken, he ovat taas takaisin nuorisotakuun piirissä...

Keskeyttäneiden nuorten esimerkki osoittaa NEET-käsitteen luonteen. Käsite on yhtä aikaa staattinen (se ei ole kiinnostunut nuorten elämäntilanteesta, vaan kuvaa heidän suhdettaan koulutukseen ja työhön heidän taustoistaan riippumatta) ja dynaaminen (nuori voi siirtyä kategorian piiriin ja piiristä pois). Käsitteeseen ei kuitenkaan kuulu sen pohtiminen, miten tukea nuorta työssä ja koulutuksessa. Tällöin ne 10 500 nuorta, jotka keskeyttävät ammatillisen koulutuksen, saavat apua, mutta vasta sen jälkeen kun koulutus on jäänyt kesken. Joku voisi kysyä, eikö olisi hedelmällisempää toimia niin, että nuorilla olisi tukea jo koulutuksen aikana. Tällöin huomio kiinnittyisi ammatillisen koulutuksen sisäiseen toimintaan: sen pohtimiseen, miltä koulutus nuorten näkökulmasta näyttää ja mitkä syyt saavat heidät keskeyttämään. Mutta tällöin myös syrjäytyminen pitäisi nähdä uudella tavalla, joka ottaisi huomioon muitakin tekijöitä kuin yksilön suhteen koulutukseen ja työelämään.

Mitä edellä kuvatun pohjalta voi todeta nuorisotakuusta? Ainakin sen, että operoimalla

yksinkertaistavilla määritelmillä on vaara sortua yksinkertaistavaan nuorisopolitiikkaan. Tällöin jäävät näkemättä monenlaiset kokemukselliset, kulttuuriset ja yksilölliset tekijät, jotka vaikuttavat esimerkiksi siihen, kykeneekö, uskaltaako tai haluaako nuori suoriutua koulutuksesta. Koulutuksen keskeyttämisen syiden tutkiminen edellyttäisikin vahvemmin nuorten kokemusten tutkimista ja moninaisuuden näkemistä. Se kiinnittäisi myös huomiota siihen, että nuorten ja koulutuksen välinen suhde ei ole pelkkää koulutuksesta poissaolemista vaan myös viihtymistä, pärjäämistä ja syrjintää tai syrjinnän puuttumista koulutuksen sisällä. Tällöin huomio kiinnittyisi siihen, millaisia valmiuksia nuorilla on ammatillisessa koulutuksessa ja onko heitä tuettu jo perusopetuksen aikana ja siihen, millainen nuorten toiminnan areena ammatillinen koulutus on.

Liian yksinkertaistavat luokittelut voivat olla haitallisia. Ne voivat ohjata toimintaa epätoivottavaan suuntaan. Jos ihmiset jaetaan kahdenlaisiin ihmisiin, niihin jotka kuuluvat NEET-kategoriaan ja niihin jotka eivät, tai kolmenlaisiin ihmisiin, niihin jotka ymmärtävät matematiikkaa ja niihin jotka eivät, on uhkakuvana, että myös ymmärrys erilaisista kokemuksista jää puutteelliseksi. Sen myötä voi olennaisia nuorisopolitiikan onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä jäädä huomiotta.

LÄHTEET

- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1993) *Mitä filosofia on?* Suomentanut Leevi Lehto. Helsinki: Gaudeamus.
- Nuorten yhteiskuntatakuu* 2013. Raportteja 8/2012, TEM.
- Pemberton, Simon (2008) Tackling the NEET generation and the ability of policy to generate a 'NEET' solution – evidence from the UK. *Environment and Planning C: Government and Policy* Vol. 26, 243–259.
- Reivinen, Jukka (2013) Johdanto: yksin vai yhdessä eteenpäin? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 7–20.
- Saari, Antti (2011) *Kasvatustieteen tiedontahto*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2013a): Opintojen kulku [verkkojulkaisu]. 2011. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/opku/2011/opku_2011_2013-03-20_tie_001_fi.html (Viitattu 8.1.2014.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2013b): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. 2011. 8.1.2014. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/kkesk/2011/kkesk_2011_2013-03-20_tie_001_fi.html (Viitattu 8.1.2014.)

Tomi Kiilakoski, FT, työskentelee tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän tutkii tällä hetkellä koulun ja nuorisotyön yhteistyötä.

Millä saa pääsylimun yhteiskuntaan?

Anne Puuronen

Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa sukupolvet puhuvat eri kieltä, toimivat eri tavoin ja arvostavat eri asioita. Jos aikuiset etsivät ohjeita nykynuorten ymmärtämiseen muistelemalla omaa nuoruuttaan, he todennäköisesti epäonnistuvat.

Margaret Mead: *Culture and Commitment, A Study of the Generation Gap* (1970/1971, 103)

Sosiaaliantropologi Margaret Meadin lähtökohtana hänen edellä siteeratussa klassikko-teoksessaan ovat nuoremman ja vanhemman sukupolven väliset ristiriidat. Sukupolvien väliset konfliktit ovat osa nopeaa yhteiskunnallista muutosta ja kuuluvat siten Meadin mukaan väistämättömästi nyky-yhteiskunnan luonteeseen. Pamflettimaaisesti tiivistäen: nuorten käsitykset yhteiskunnallisista asioista voivat erota aikaisempien sukupolvien käsityksistä. Tästä esimerkkinä kommentoin seuraavassa sukupolvien välisiä työasenteita, jotka implisiittisesti ja eksplisiittisesti toimivat nuorisotakuun käytännöissä.

KUN VANHEMPAA SUKUPOLVEA KOSKETTANUT POIKKEUS ON NUOREMMAN SUKUPOLVEN NORMI

Itsenäistyminen edennee suuremmitta mutkitta normatiivisen elämänkaaren kautta, ja sijoittuminen työelämään sujunee opiskelun ja koulutuksen kautta. Meadiläisittäin tarkasteltuna tämänkaltainen yhteiskuntaan kiinnittymistä kuvaava jäsennostapa kuuluu niin kutsuttuun postfiguratiiviseen kulttuuriin, aikaan, jossa muutokset ovat hitaita ja jossa nuoret ja vanhemmat elävät samaa aikaa ja oppivat vanhemmiltaan. Suomessa näin saattaa nähdä olleen esimerkiksi vielä 1960-luvulla. Työidentiteetin rakentumisessa keskeisin vahvistava tekijä oli tuolloin työpaikkojen laaja tarjonta. Jos työpaikkaa ei sattumoisin löytynyt kotimaasta, saattoi työtä etsivä nuori aikuinen 1960-luvulla luottaa siihen, että se järjestyi laivamatkan päästä Ruotsista.

Nykynuoret kuuluvat meadiläisittäin tarkasteltuna puolestaan prefiguratiivisen kulttuurimuodon aikaan, siirtolaisuudeksi verrattavissa olevaan elämänmuotoon. Siinä maailma ympärillä muuttuu nopeasti ja sopeutuminen uuteen, outoon ja pelottavaan, jota työttömyydeksiäkin voitaneen kutsua, on elämänkaaren normitila. Laivamatka Ruotsiin tai muualle Eurooppaan ei myöskään tarjoutu ratkaisuna nykyhetkeen, sillä nuorisotyöttömyys on suuri kaikissa Euroopan maissa.

Kyllähän meidän on pakko todeta, että yhteiskunta on muuttunut. Että just nää viisikymppiset, työssä olevat ihmiset, niin meille on ollut se työ se ykkönen. Ja sinne vaan heti ja. Että kyllähän nyt on niin kun meidän kaikkien on hyväksyttävä se, että yhteiskunta on muuttunut. Nuoret kasvaa erilaiseen yhteiskuntaan. Siellä on niinku työnarvostuskin ihan niin kun erilainen. Ja sitten tähän muutokseen

on vaikuttanut ennen se, että ennen siellä yhteisöissä pidettiin huolta niistäkin nuoristakin, jotka ei pystynyt niin kun niihin työmarkkinoihin tai niin vaativiin tehtäviin tai koulutuksiin. Mutta että nyt ei tavallaan semmoisia oo, ei ole niin sanottuja hanttihommia ja sellaista, joihin voisi vain mennä ja vain ottaa nuoren töihin. – TE-hallinnon pitkäaikainen työntekijä, yli 50-vuotias nainen

Näyttää siltä, että sen sukupolven maailma, joka vastaa nuorisotakuuta koskevista päätöksistä, on heidän omassa nuoruudessaan ollut hyvin erilainen kuin se maailma, jossa he nykyään päättävät nykynuorten koulutuksen ja työelämän ulkopuolisuutta koskevista asioista.

PÄÄSYLIPUN EHDOT YHTEISKUNTAAN?

Meadiläisen sukupolvikäsitteen tulokulmasta katsottuna nuorisotakuu näyttäytyy suurena ponnistuksena rakentaa sukupolvien välistä vuoropuhelua pääsemisestä yhteiskunnan (täysi)valtaiseksi jäseneksi.

Nuorisotutkimuksellisesti katsoen nuorisotakuuta koskevan vuoropuhelun ensimmäinen puhekupla, jossa nuoret asetetaan toimijoiksi, kuuluu vanhemman sukupolven toimijoille, nuorisotakuusta päätöksiä tekeville aikuisille. Vuoropuhelun toinen keskustelukupla kuuluu nuorisotakuusukupolvelle. Siinä nuoret asettuvat toimijoiksi ja hakevat velvoitetusti koulutus- ja tai opiskelupaikkaa – oli se kiinnostava ja realistinen oman elämän kannalta tai ei. On haettava, koska muu yhteiskunnallinen tuki, josta päättäminen kuuluu niin ikään vanhemman sukupolven instituutioiden toimintaan, jää muuten saamatta.

Siten meadiläisen sukupolvikäsitteen tulokulmasta syntyy myös kysymys: onko niin, että nuorisotakuu ilmentää yhteiskunnan ja valtion valtaa yli yksilön? Ehkä myös vanhemman sukupolven valtaa yli nuoremman sukupolven?

NUORISOTAKUUN NUORET TYÖIDENTITEETTIÄN HAKEMASSA

Kuka on nuorisotakuun kohderyhmänuori? Kyseessä ei ole kaikkia 16–29-vuotiaita suomalaisia nuoria koskeva kohorttinoisto vaan pikemminkin erilaisista sosiaalisista asemista käsin eriytynyt sukupolviyksikkö. Tämän vuoksi nuorisotakuun kohderyhmänuoriso on keskenään erityisen heterogeeninen ja monimäärityksellisesti jäsentynyt. Nuorisotakuun alle kuuluu yhtä lailla sekä kuusi laudaturia kirjoittanut työtön nuori että etsivän nuorisotyön työtön nuori. Nuorisotakuun kohderyhmänuorten yhteinen taustanimittäjä on heidän nykyistä elämäntilannettaan jäsentävä työttömyys ja 1990-luvun laman jälkeisen Toisen Suomen kasvattina varttuminen. Onko Suomeen (ja muualle Eurooppaan) syntynyt tai syntymässä nuorisososiologisesti määriteltävissä oleva uusi nuorisosukupolvi, nuorisotakuun nuorisosukupolvi?

Sukupolvitutkimuksen näkökulmasta tarkastellen Toisen Suomen kansalaisuus sekä tuottaa että vahvistaa työidentiteettiä, johon on vaikea tarttua johtuen työllistymisen ylisukupolvisesta hahmottomuudesta nuorelle. Nuorisotakuun nuorisosukupolvi kantaa

henkisenä ja sosioekonomisena perintönään 1990-luvun laman aikaista epävarmuutta työnsaannissa. Sekä kokemuksellisesti että funktionaalisesti tämä nuorisosukupolvi myös uudistaa sen epäedullisessa historiallisessa sukupolvi-asemassaan omassa elämänkulussaan, etsiessään (vähentyneitä ja vähennettyjä) koulutus- ja työpaikkoja nykyisessä taloudellisessa taantumassa. Nuoren kannalta tuloksena on eräänlaista tyhjäkäyntiä yhteiskunnan (täys)jäsenyyden haltuunotossa, jumittumista työllistymisen moratorioon.

MITÄ NUORISO MERKITSEE NUORISOTAKUULLE? MITÄ NUORISOTAKUU MERKITSEE NUORISOLLE?

Nuorisotakuun piiriin kuuluvan nuorisosukupolven pääsyä ja kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan on pyritty edistämään monin yhteiskunnallisin toimin, muun muassa myöntämällä kaksitoista miljoonaa euroa etsivään nuorisotyöhön (HS 28.6.2013). Suomen hallituksen lisäksi koko EU katsoo, että on toimittava nyt. Meillä ei ole varaa menettää kokonaista sukupolvea, totesi Eurofoundin tutkimuspäällikkö Massimiliano Mascherini viime maaliskuussa Euroopan parlamentin kuulemistilaisuudessa, jossa käsiteltiin keinoja puuttua Euroopan nuorisotyöttömyyteen (EMPL 20.3.2013). Huoli vaikuttaa vilpittömältä, kun samassa lauseessa puhutaan nuorisotakuusta ja yhteiskunnallisen jatkuvuuden välttämättömyydestä. Nuoriso ja nuoruus näyttäytyvät funktionaalisesti yhteiskunnan tavoitteiden saavuttamisen välineinä.

Samasta sukupolvesta puhuessaan Krakovan yliopiston professori Jaroslaw Górniak kritisoi voimakkaasti termiä ”takuu”. Hän katsoo sen antavan nuorille väärän kuvan hankkeesta, jolla ei käytännössä voida taata kaikille nuorille työpaikkaa eikä laadukasta lisäkoulutusta. Górniak painotti yllä mainitussa kuulemistilaisuudessa tosiasiaa, että ilman talouskasvua ei voida luoda uusia työpaikkoja eikä nuorille voida tarjota mitään nykyhetkeä enempää. (Laaksonen 2013.) Tässä kohtaa sukupolvien välisessä nuorisotakuuta koskevassa vuoropuhelussa vanhemman sukupolven puhekupla näyttäytyy hetken tyhjänä – nuorisotakuun tullessa tulkituksi nuorten näkökulmasta kuplana?

Työllistymistilanne on todella huono, sillä vapaita työpaikkoja ei vain ole. En ole vuoteen työllistynyt vaikka minulla on kaksi ammatillista tutkintoa ja ylioppilastutkinto, sekä työkokemustakin jonkin verran. Itsestä riippumattomista syistä (=huono työllisyystilanne) joutuu sitten ilmaiseksi (työelämävalmennukseen) töihin, mikä ei todellakaan motivoi millään tavalla, rahat on vain entistä enemmän kortilla kun 9 €/pvä ei ihan riitä 40 km työmatkaan ja ruokailuun. Oikeita työpaikkoja nuorille joilla jo on työkokemusta eikä orjatyötä nälkäpalkalla!! (TEM raportteja 8/2012, 20.)

NUORISOTAKUU NUORISOSOSIOLOGISENA SUKUPOLVIKYSYMYKSENÄ

TEM:n raportin mukaan nuorten työn ja koulutuksen arvostus on pysynyt nykytilanteesta huolimatta korkeana. Tilapäinenkin työ työttömyyskorvauksen sijaan tulotason pysyessä

samana sopisi enemmistölle nuorista. On myös havaittavissa merkkejä työhön liittyvästä arvomurroksesta, joka erottaa työelämän sukupolvet toisistaan. Raportissa todetaan, että perinteinen suomalainen työetiikka on selvästi heikentymässä nuorten työorientaation määrittäjänä nuorisotakuun nuorten ikäryhmään kuuluvien kohdalla. (TEM raportteja 8/2012, 32.) Kuten Toisen Suomen kansalaisuuteen varttumisen yhteydessä edellä viittasin, katson murroksen esiaiheiden näkyvän jo aikaisemman sukupolven, 1990-luvun laman aikana sijoittumistaan työmarkkinoille etsineiden suomalaisten nuorten aikuisten työelämäorientaatioissa (Puuronen 2013). Nuorisotakuun nuorten työmotiivit nousevat vanhempiin sukupolviin verrattuna enemmän ”sisältäpäin”, itsestä käsin.

Olen huomannut, että minun ja ikäisten suhtautuminen työelämään on erilaista kuin vanhempien. Toimeentulon lisäksi odotamme työltä kiinnostavuutta, joustavuutta, työntekijän arvostusta ja mahdollisuutta myös vapaa-aikaan. (TEM raportteja 8/2012, 23.)

Uuden sukupolven ”tehtävä” sukupolvien ketjussa on ennen ollut ja tulee myös jatkossa olemaan kyky muuttaa käyttäytymistään, ajatuksiaan ja asenteitaan vielä tuntemattoman tulevaisuuden edessä. Nuorisotakuun nuorten odotukset ja vaatimukset työtä kohtaan ja sille annettava paikka oman elämän arvoasteikolla ovat rakenteellisten syiden pakottamina erilaisia kuin vanhemman sukupolven. Sukupolvitutkimuksen näkökulmasta tarkastellen vaikuttaa siltä, että sukupolvien välisissä työasenteissa näkyy muuttumista. Työn arvostus ei ole vähentynyt, mutta sopeutuminen nykytilanteeseen rakentaa ja tuottaa uudenlaista suhdetta työn tekemiseen ja työhön. Samalla kun uusi nuoriso tunnistaa ”suo, kuokka ja Jussi” -työmentaliteetin piirteitä itsestään, odottaa se tämän rinnalla omalta työltä myös mielekkyyttä ja kiinnostavuutta. Oikeudenmukaisena vaihtosuhteena nähdään, että työ ei vaadi vain tekijältään, vaan tekijä voi vaatia myös työltään.

NUORTEN UUSI TIETOISUUS

Nuorisotakuun nuorten uudenlaiset käsitykset työstä ilmentävät uuden sukupolven tapoja jäsentää työtä koskevaa muutosta omassa elämänsäkulussaan. Murros kertoo uuden nuorisosukupolven tavoista käsitellä työn arvoa itselleen modernissa maailmassa tilanteessa, jossa talouskasvu ei tarjoa työtä ja jossa yksilön suhtautumista työhön on rakentanut hänen elämänkaarensa aikana jatkuva kilpailu ja selviytymiskamppailu. Käy ymmärrettäväksi, miten suhde työhön ei (välttämättä) tule tulkituksi vanhemman sukupolven tavoin perinteisesti koko elämää jäsentävänä ”ykkösasiana”. Se voi olla eri tavoin vaihdannainen, jopa asia, josta voidaan luopua – erityisesti perinteiselle työetiikalle vieraiden arvovalintojen edessä. Uusi asenne työtä kohtaan voi olla esimerkiksi päätös irtisanoutua työpaikasta, jos itselleen tärkeään konserttiin ei muilla järjestelyillä pääse.

LÄHTEET

- EMPL (20.3.2013) Employment and Social Affairs Tackling youth Employment: possible ways out. – Euroopan parlamentin julkinen kuulemistilaisuus. <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201303/20130315ATT63309/20130315ATT63309EN.pdf>; <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/empl/events.html> (Viitattu 5.2.2014)
- HS (2013) Etsivään nuorisotyöhön 12 miljoonaa. *Helsingin Sanomat* 28.6.2013.
- Laaksonen, Taina (2013) *NOTKE, Nuorisotakuu Turussa*. Julkaisematon esitelmä. Ennakointi ja moniammatillisuus nuorisotyössä – takuu tulevaisuudesta? Turun yliopiston Koulutusso-siologian tutkimuskeskuksen NOTKE-hanke ja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen KOUK-KU-hanke. Turku 18.4.2013.
- Mead, Margaret (1970) *Culture and Commitment, A Study of the Generation Gap*. Suomentanut Ulf E. Qvickström. Ikäryhmien ristiriidat, sukupolvikuilujen tutkimusta. Helsinki: Otava.
- Puuronen, Anne (2013) 1990-luvun lamasukupolvi työnteossa. Teoksessa Antti Häkkinen & Anne Puuronen & Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi: *Sosiaalinen albumi Elämäntavat sukupolvien murroksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 139, 181–195.
- TEM raportteja 8/2012. Nuorten nuorisotakuu 2012. Työ- ja elinkeinoministeriö, Työllisyys- ja yrittäjyysosasto, Raportti 15.3.2012.

HAASTATTELUT

- TE-hallinnon työntekijä: Haastattelu kuuluu Anne Puurosen keräämään aineistoon Nuorisotutkimusseuran tutkimushankkeessa: *Etsivän nuorisotyön ammatillinen kehittäminen* (2012–2013). Äänite haastattelijan hallussa.

FT, sosiologian dosentti Anne Puuronen toimii Nuorisotutkimusverkoston tutkijana. Kirjoitus kumpuaa hänen etsivän nuorisotyön ammatillista kehittämistä tarkastelleesta tutkimuksestaan.

Nuorisotakuu – takuu yhteiskuntaosallisuudesta?

Juha Hirvonen

Suomalainen moderni työllisyyspolitiikka on liittynyt oleellisesti hyvinvointivaltion kehitysvaiheisiin. 1980-luvun lopun jälkeisellä suunnanmuutoksella on ollut oleellinen vaikutus työllisyyspolitiikkaan ja nuorten yhteiskuntaosallisuuden jäsentämiseen. (Kasvio 1994, 229–231 Saastamoinen 2006, 53–81; Saastamoinen 2010, 230–253.) Tarkastelen oikeusteoreettisesta näkökulmasta nuorten sosiaalisen kansalaisuuden suunnanmuutosta hyvinvointivaltion 1980-luvun kasvun ja laajenemisen jälkeisessä vaiheessa. Aikakehys tarjoaa vertailunäkökulman Kataisen hallituksen nuorisotakuun tarkastelulle. Tutkimusaineistona käytän vuoden 1987 työllisyyslain ja sen kumoavan vuoden 2003 työvoimapalvelulain valiokuntakäsittelyä sekä työ- ja elinkeinoministeriön nuorisotakuuta koskevia tiedotteita. (HE 94/1986; HE 225/2002; SoVM 42/1986; TyVM 10/2002; Nuorisotakuu; Työ- ja elinkeinoministeriö – Nuorisotakuu.)

Pohjoismaisessa hyvinvointiregimissä nuorten työllistämiskäytännöt ovat johdettavissa positiivisesta erityiskohtelumallista, joka pohjavirraltaan perustuu oikeusteoreettiseen ajatteluun. Tasa-arvon ja perusoikeuksien toteutumiseksi on luotava ratkaisuja heikoimmassa työmarkkina-asemassa oleville ryhmille. Sosiaalinen kansalaisuus yhteisön täysjäsenyytenä muodostaa koko hyvinvointivaltion ydinidean, jonka edistäminen edellyttää tosiasiallisten sosiaalisten oikeuksien perustamista. Perusoikeus työhön edellyttää julkisen sektorin taholta tosiasiallista pyrkimistä täystyöllisyyteen, mikä on ollut aiemmin pohjoismaisen hyvinvointiregimin ominaispiirre. (Marshall 1992, 18, 33; Esping-Andersen 1990, 18–33.)

Työllisyyslakiesitys (1986) edustaa universaalista hyvinvointiajattelua nuorten sosiaalisen kansalaisuuden suhteen. Täystyöllisyyspäämäärän asettamisella pyrittiin päämäärätietoisesti toteuttamaan perustuslaillista oikeutta työhön, jota perusteltiin hallitusmuodon (1972) lisäsäännöksellä. Perustuslainsäädäntöön nojaava säädös takaa erityisen oikeudellisen pysyvyyden ja valtiovallan velvoittavuuden (HE 94/1986.) Tämän perusteella on ymmärrettävissä, että valiokuntadebatin keskiössä punnittiin, toteuttaako alle 20-vuotiaita koskeva työllistämisvelvoitesäädös kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen täystyöllisyyspäämäärän saavuttamista ja perustuslaillista oikeutta työhön (SoVM 42/1986).

1990-laman myötä uusliberalismin uudet muodot rantautuivat suomalaiseen työllisyyspolitiikkaan. Kolmatta tietä edustava Tony Blairin hallituspolitiikka muodosti uudenlaisen synteisin oikeistolaisen ja vasemmistolaisen hyvinvointipolitiikan välillä. Massatyöttömyyden aikana kehitettiin *workfare*n (työ hyvinvoinnin tuottajana) kaltaisia aktivoimismalleja. Uusliberalistiset vaikutteet kytkeytyivät suomalaiseen työllisyyspolitiikkaan julkisen sektorin reformien kautta hallinnan tekniikoina ja markkinahenkisinä ajattelutapoina. Poliittis-ideologinen muutos näkyy aktivointipuheena työvoimatoimistojen käytänteissä ja oppaissa,

mikä konstruoi uudenlaista aktiivista ja omatoimista kansalaisuutta. Itsenäisyyteen ja vastuunottoon liittyvää sisäisen yrittäjyyden ajatusta on viljelty työttömien aktivoinnissa, jonka myötä hyvinvointilupauksen toteutumista ei esitetä enää kollektiivisesti kansakunnalle vaan yksilölle itselleen. (Saastamoinen 2006, 53–81; Saastamoinen 2010, 230–253.)

Työllisyyspolitiikan uusliberalististen vaikutteiden myötä työvoimapalvelulakiesityksessä (2002) on havaittavissa ideologinen ja temaattinen käänne. Hallituksen esityksestä on tietoisesti poistettu kansalaistermin käyttö ajanmukaisuusperustein, mikä heikentää kansakunnan yhtenäisyyden ajatusta sekä yhteisön lojaalisuuden tunnetta. (HE 225/2002; Jokinen & Saaristo 2002, 31.) Kuten nykyisessä perustuslaissa (18 §) tasa-arvon ajatus ja oikeus työhön esitetään yleisesti jokaisen perusoikeutena työhön. Työvoimapalvelulakiesityksessä täystyöllisystematiikkaa on käytetty ainoastaan hallituksen esityksessä ja sielläkin minimaalisesti. Toisin kuin työllisyyslakiesityksessä (1986), perusoikeutta työhön ei ajeta täystyöllisyyden päämäärätietoisella saavuttamisella, mikä merkitsee käännekohtaa suomalaisessa työllisyyspolitiikassa. (HE 225/2002; HE 94/1986.)

Uusliberalistinen käänne heijastuu työvoimapalvelulakiesityksen nuoria koskevista säännöksissä ja valiokuntadebatissa. Täystyöllisystematiikkaa on käytetty minimaalisesti ja julistuksenomaisesti ainoastaan hallituksen esityksessä, ja nuorten täystyöllisyyttä koskeva debatti puuttuu mietinnöstä kokonaan. Poliittisen intohimon puute on ymmärrettävissä lakiesityksen sitoutuessa markkinaehtoisempaan työllisyyspolitiikkaan. Työvoimapalvelulakiesityksen (2002) mukaan työllisyyttä pyritään edistämään työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan mukaan. Työvoimareservin poliittinen hyväksyminen on antiteesi kansalaisuuden tasa-arvon ideaalille, jossa sitoudutaan yhteisön täysjäsenyyden ja perusoikeuksien toteuttamiseen ilman ehtolauseita. (HE 225/2002; TyVM 10/2002; Marshall 1992, 18, 33; Esping-Andersen 1990, 18–33.)

Työvoimapalvelulakiesityksen (2002) syrjäytymispuhe heikentää nuorten sosiaalisen kansalaisuuden ja yhteisön täysjäsenyyden ajatusta. Syrjäytymispuhe kohdennetaan joko ainoastaan nuoriin tai sitten heidän lisäksi pitkäaikaistyöttömiin ja vajaakuntoisiin. Syrjäytymisdiskurssilla konstruoidaan käänteisesti nuorten kansalaissubjektia, jossa eksklusioajatus esitetään yksinomaan syrjäytymisenä työmarkkinoilta, ei yhteiskunnasta. Kääntäen nuorten 2000-luvun kansalaisuus esitetään työkansalaisuutena, ja näin himmennetään ajatusta yhteisön täysjäsenyydestä. (HE 225/2002; TyVM 10/2002.) Nuoret kuuluvat yhteiskuntaosallisuuden suhteen 2000-luvun alun työllisyyspolitiikan ehdottomiin häviäjiin.

Kataisen hallituksen vuoden 2013 nuorisotakuuesitys osoittaa uusliberalististen ajattelumallien vakiintumista ja perusoikeusajattelun heikentymistä nuorten sosiaalisen kansalaisuuden suhteen. Yhtäältä pohjoismaisen hyvinvointivaltioajattelun jatkumo näkyy julkisen sektorin aktiivisuutena nuorten kouluttautumiseksi ja työllistymiseksi. Toisaalta nuorisotakuuta ei esitetä nuorten perusoikeuksien toteutumisena ja täystyöllisyyslupaus puuttuu kokonaan. (Nuorisotakuu; Nuorisotakuun tavoitteet ja sisältö; Marshall 1992, 8, 18, 33; Esping-Andersen 1990, 18–33.) Oikeusteoreettisessa tarkastelussa on otettava huomioon, että nuorisotakuusta ei ole erillistä lakia. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta ja työttömyysturvalaki ohjaavat nuorisotakuun toimeenpanoa TE:n hallinnossa. Nuorisotakuun toteuttamiseen vaikuttaa myös muiden

ministeriöalojen lainsäädäntö ja sen muutokset. (Nuorisotakuun tavoitteet ja sisältö – Kirje nuorisotakuun paikallisille ja alueellisille toimijoille.)

Nuorisotakuu osoittaa uusliberalistisen hyvinvointiajattelun vakiintumista nuorten yhteiskuntaosallisuuden suhteen. Uusliberalistinen ominaispiirre näkyy siinä, että ajattelussa korostuvat enemmän yksilöllinen ja vastavuoroinen vastuunotto kuin yksilöoikeudet. Nuorisotakuuesityksessä käydään retorisesti avoimempaa yhteiskuntakeskustelua, jota ei ole häivytetty työmarkkina- ja syrjäytymisesitysten taakse, mikä on ollut problemaattinen piirre aiemmassa poliittisessa keskustelussa. Nuorisotakuu pyrkii toiminnallisesti yhteiskuntaosallisuuden toteutumiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. (Nuorisotakuu; Nuorisotakuun tavoitteet ja sisältö – Kirje nuorisotakuun paikallisille toimijoille.) Toisaalta takuun yhteiskuntaretoriikka osoittaa, kuinka nuorten sosiaalista kansalaisuutta ei esitetä perusoikeuksiin perustuvana yhteisön täysjäsenyytenä. Ministeriöiden yhteistiedotteen mukaan ”nuorisotakuu varmistaa, että nuoret löytävät polun koulutukseen ja työhön ja pääsevät siten osalliseksi yhteiskuntaan”. (Työ- ja elinkeinoministeriö – Nuorisotakuu tuli voimaan.) Kontingenti ja ehdollistava polku yhteiskuntaosallisuuteen on huolestuttavan kaukana perusoikeusajattelusta ja yhteisön täysjäsenyyden ideaalista.

Nuorisotakuun yksilövastuuttaminen osoittaa uusliberalististen ajattelumallien vakiintumista 2010-luvun työllisyyspolitiikassa. Takuuesitys pyrkii yksilölähtöiseen ratkaisumalliin, jossa nuori toimii oman elämänsä asiantuntijana ja tulevaisuutensa tekijänä. Uusliberalistinen piirre näkyy nuorten normatiivisena ohjaamisena yksilövapauksien kautta ja poikkeaa näin liberalismista. Nuori normalistetaan koulutukseen, työllistymiseen tai muuhun työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen nuorisotakuun sisällä. Normatiivinen ohjaus myös vastuuttaa nuoria, mikä ilmenee toistuvana aktiivisuuspuheena. Aiempi suomalainen tutkimus osoittaa, kuinka aktiivisen kansalaisuuden korostuksissa hyvinvointilupausta ei esitetä enää kollektiivisesti, vaan se esitetään yksilölle itselleen. Nuorisotakuu korostaakin nuorten omaa yrittäjyyttä ja onnistumista. (Nuorisotakuu; Nuorisotakuun tavoitteet ja sisältö – Kirje nuorisotakuun paikallisille toimijoille; Saastamoinen 2006, 53–81; Saastamoinen 2010, 230–253.)

Oikeusteoreettisessa kokonaisarviointissa on otettava huomioon, että nuorisotakuusta ei ole erillistä lakia (Nuorisotakuun tavoitteet ja sisältö – Kirje nuorisotakuun paikallisille toimijoille). Tällä on oleellista merkitystä nuorten yhteiskuntaosallisuuden ohella julkisen sektorin velvoitteisiin, koska oikeusnormin muodollinen pätevyys riippuu normin tehokkuudesta. Lain pätevyys perustuu siihen, että se on säädetty olemassa olevan perustuslain perusteella. (Paloheimo & Wiberg 2004, 91.) Perustuslaki sisältää ajatuksen viimekätisestä julkisen vallan velvollisuudesta, johon ajatus nuorten takuusta ei yllä. Nuorisotakuuesitys ei nojaa perustuslaillisiin oikeuksiin työhön eikä julkisen vallan velvollisuuteen turvata jokaiselle siihen oikeus (Perustuslaki; Nuorisotakuu; Työ- ja elinkeinoministeriö – Nuorisotakuu). Kyse onkin perusoikeusajattelun heikentymisestä ja uusliberalistisen ajattelumallien vakiintumisesta 2010-luvun työllisyyspolitiikassa.

Perusoikeusajattelun jäädessä sivuun nuorisotakuu jäsentää nuorten yhteiskuntaosallisuuden 2010-luvun porttisiäännöt. Nuorten sosiaalista kansalaisuutta ei esitetä perustuslain hengessä yhteisön täysjäsenyyden kaltaisena perusoikeutena, vaan nuorten yhteiskuntaosallisuus toteutuu lopulta vasta koulutuksen ja työllistymisen myötä. Yhteiskuntaosallisuuden

ehdollistamisessa kyttee kahtiajakautumisen riski, josta suomalaiset yhteiskuntatutkijat ovat sosiaalisen kansalaisuuden merkityksen kaventuessa kantaneet huolta. (Saastamoinen 2006, 53–81; Eräsaari 2005, 252–267.) Mikä vaikutus olisi sillä, jos hallitus jälleenvahvistaisi työllisyyspoliittisissa ohjelmissaan nuorten olemassa olevat perustuslailliset sosiaaliset kansalaisoikeudet? Olisiko perusoikeus yhteisön täysjäsenyyteen sittenkin parempi lähtökohta nuorten yhteiskunnallisen vastuuntunnon kasvattamisessa? Sosiaalisissa perusoikeuksissa on kyse myös vastuullisuudesta yhteisön hyvinvointia kohtaan (Marshall 1992, 41–43). Yhteiskunnasta puhuminen jatkossakin edellyttää, että meillä kaiketi on jotain yhteistä.

LÄHTEET

- Eräsaari, Risto (2005) Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa. *Janus* 13 (3), 252–267.
- Esping-Andersen, Gösta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- HE 94/1986 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle työllisyyslaiksi. Eduskunnan kirjasto, painetut valtiopäiväasiakirjat 1986, asiakirjat A 2. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- HE 225/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi julkisesta työvoimapalvelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Hirvonen, Juha (2012) *Sosiaalinen kansalaisuus 1987 työllisyylain 2013 työvoimapalvelulain valiokuntakäsittelyssä*. Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2002) *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- Kasvio, Antti (1994) *Uusi työn yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nuorisotakuu*. <http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu> (Viitattu 2.1.2014.)
- Nuorisotakuun tavoitteet ja sisältö – Kirje nuorisotakuun paikallisille toimijoille. http://www.nuorisotakuu.fi/files/36290/Nuorisotakuun_tavoitteet_ja_sisalto_-_Kirje_nuorisotakuun_alueellisille_ja_paikallisille_toimijoille.pdf (Viitattu 2.1.2014.)
- Marshall, TH. (1992) *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (2004) *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Perustuslaki 2000.
- Saastamoinen, Mikko (2006) Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisuuden ihanne. Teoksessa Mikko Saastamoinen & Pekka Kuusela. *Kansalaisuuden ääriviivoja – Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, Palmenia-sarja.
- Saastamoinen, Mikko (2010) Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- SoVM 42/1986 – HE 94/1986 vp. Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 42/1986 vp. Eduskunnan kirjasto, Painetut valtiopäiväasiakirjat 1987, Asiakirjat C2, Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- TyVM 10/2002 vp. – HE 225/2002 vp. Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan mietintö 10/2002 vp. *Työ- ja elinkeinoministeriö. Nuorisotakuu*. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4659> (Viitattu 2.1.2014.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Nuorisotakuu tuli voimaan*. http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyol/nuorisotakuu_tuli_voimaan.109114.news (Viitattu 2.1.2014)

Juha Hirvosen artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan, jonka hän kirjoitti Helsingin yliopiston valtio-opin maisteriopintoihin.

Nuorisotakuu – ehjä kokonaisuus vai kasa toimenpiteitä?

Ulla Hyvönen & Mikko Valtonen

Yksi nykyisen hallituksen kärkitavoitteista on ollut nuorten yhteiskuntatakuun eli nuorisotakuun toteuttaminen. Se on äärimmäisen tärkeä ja haasteellinen tavoite myös ammattiyhdistysliikkeelle, joka on ollut mukana valmistelussa alusta lähtien. Nuorisotakuulla halutaan varmistaa, että maamme tulevaisuus, nuoret, pysyvät tiukasti kiinni yhteiskunnassa turvaamalla jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden kuluessa koulun päättymisestä tai työttömäksi joutumisesta. Uudistuksen tavoitteet asetettiin tietoisesti kunnianhimoisiksi. Kun nuorisotakuun voimaantulosta on nyt kulunut vuosi, kysymys kuuluu, onko nuorisotakuu tuottanut sellaisia tuloksia, joita siltä odotettiin, vai onko se jäänyt kokoelmaksi eri toimijoiden erilaisia toimenpiteitä.

KOULUTUS TEHOKKAIMPIA LÄÄKKEITÄ SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYYN

Suomessa on noin 40 000 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevaa alle 29-vuotiasta nuorta, jotka ovat pelkän peruskoulupohjan varassa ilman toisen asteen tutkintoa. Tätä voidaan pitää suurimpana yksittäisenä tekijänä, joka vaikuttaa nuoren syrjäytymiseen yhteiskunnasta. Koulutus korreloi merkittävästi työllisyyden kanssa, ja nyky maailmassa perusasteen tutkinnon työelämärelevanssi on äärimmäisen huono. Työllistyminen ilman toisen asteen ammatillista tutkintoa on erittäin vaikeaa. Vakaata, yhtenäistä työuraa on lähes mahdotonta luoda pelkän perusasteen koulutuksen pohjalta. Työmarkkinoilta lähtee joka vuosi 25 000 työkäistä, mutta nuorisotyöttömyys on vakiintunut 15 prosentin tuntumaan. Miksi työpaikat ja nuoret eivät kohtaa? Ainakin työnantajien asenteita nuoria kohtaan pitäisi muuttaa. Esimerkiksi työnhakutilanteissa nuoren iän ja kokemattomuuden vuoksi koettu syrjintä on yleinen ilmiö. Negatiivisia asenteita kohtaavat erityisesti vähemmistöryhmiä edustavat nuoret. Koulutuksen takaaminen kaikille nuorille on yksi merkittävimmistä työuraa pidentävistä toimista, sillä toisen asteen koulutus tuo laskennallisesti kuusi työvuotta lisää nuoren työuraan. Nuorisotakuun osana oleva koulutustakuu onkin tästä syystä mielestämme tärkein osa nuorisotakuun toimenpidepakettia – vaikka koulutustakuu ei luo nuorelle subjektiivista oikeutta koulutuspaikkaan, tulisi sen pystyä turvaamaan jokaiselle peruskoulun päättäneelle nuorelle aktivointitoimenpide.

LEIKKAUKSET UHKAAVAT KOULUTUSTAKUUN TOTEUTUMISTA

Toisen asteen koulutuksen aloituspaikka- ja rahoitusleikkaukset eivät helpota koulutustakuun toteuttamista. Vaikka ikäluokat pienenevät, jää vuosittain 5 000 nuorta toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle. Jos koulutus on yksi parhaista ratkaisuksista syrjäytymisen ehkäisyyn, miksi yhteiskuntana leikkaamme siitä? Eikö ikäluokkien pienenemisestä vapautuvia resursseja voisi kohdentaa koulutustakuun toteutumiseen ja turvata sillä tavoin koulutuspaikkojen riittävyys? Paikkojen riittämättömyyteen vaikuttavat myös opetus- ja kulttuuriministeriön aloituspaikkalaskelmat, jotka eivät huomioi aiempina vuosina ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääneitä. Aloituspaikat tulisi kohdentaa uudelleen alueittain demografisen kehityksen, ei aluepolitiikan perusteella. Tämä on vähintään, mitä voidaan tehdä. Toisen asteen koulutuksen rahoitukseen kohdistuvat merkittävät leikkaukset tulevat varmasti näkymään ylimääräisenä haasteena koulutustakuun toteutumisessa. Rahoituksen vähentyminen tulee vaikuttamaan muun muassa lähiopetustuntien määrään ja sitä kautta henkilökunnan mahdollisuuksiin pitää apua tarvitsevia nuoria kiinni opiskelussa.

Säästöt luovat myös paineita saada nopealla aikataululla yritysmaailmasta lisää oppisopimuskoulutuksen tarjoajia. Oppisopimuskoulutusta on monesti tarjailtu ihmelääkkeenä nuorisotyöttömyyden torjuntaan, mutta nykymuotoinen oppisopimuskoulutus soveltuu vaativuutensa vuoksi huonosti ensisijaiseksi koulutusmuodoksi nuorisotakuun piirissä oleville nuorille. Katseet on nopeasti käännettävä laajennettuun työssäoppimiseen ja sen pilottimallien levittämiseen.

NIVELVAIHEET A JA O

Suomessa on tilastojen ulkopuolisia nuoria eli ns. pudokkaita noin 25 000. Tavallisesti he ovat pudonneet yhteiskunnan toimenpiteiden ulkopuolelle perusasteen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa. Perusasteella, eli käytännössä kunnilla, on merkittävin rooli seurata näitä nuoria yhdeksännen luokan päättymisen jälkeen ja sitä kautta ehkäistä putoamisia. Toimiva opintojenohjaus ja oppilasterveydenhuolto ovat hyviä konkreettisia keinoja. Jatkokoulutukseen hakeutumisen ja työllistymisen estää perusasteen päättävän nuoren kohdalla usein terveys- tai mielenterveysongelma. Vaikka opintojenohjauksen tarve on ymmärretty, ovat teot ja panostukset sen parantamiseen edelleen riittämättömiä. Uusi oppilashuoltolaki tuo toivottavasti kaivattua parannusta nuorten terveydenhuoltopalveluihin.

Aivan liian suuri joukko nuorista on jo pudonnut ja tulee myös jatkossa putoamaan yhteiskunnan ulkopuolelle koulutuksen nivelvaiheissa. Iso osa nuorisotakuuseen kuuluvista toimenpiteistä on kuntien toteutusvastuulla, mutta nuorisotakuun toteuttaminen ja palveluiden kokoaminen yhteen kaippaa edelleen ylimääräistä rahoitusta. Myös etsivän nuorisotyön resursointi on monessa kunnassa vielä ajatuksen tasolla. Sen avulla on tavoitettu monta nuorta, jotka ovat jo ehtineet tipahtaa yhteiskunnan ulkopuolelle.

NUORISOTAKUU EI SAA OLLA VAIN YHDEN HALLITUSKAUDEN HANKE

Nuorisotakuu sisältää lukuisia hyviä toimenpiteitä, jotka olisivat jääneet toteutumatta ilman uudistusta. Työtä on kuitenkin vielä jäljellä, ja takuu tulee saada toimimaan vielä entistä paremmin. Osa toimenpiteistä on toimivampia kuin toiset, osassa käyttöönotto on onnistunut paremmin ja osassa resurssit riittävät paremmin kuin toisissa. Takuun toteuttamisen kohteet ja niiden priorisointi ovat arvovalintoja. Kaikkia takuun parissa toimivia tahoja ja kaikkia takuutoimenpiteitä yhdistää kuitenkin yksi näkökulma: nuoren yksilöllinen kohtaaminen ja yksilön erilaisuuden sekä tarpeiden huomiointi. Kaikkia nuoria ei voi kohdella samalla tavalla, eivätkä kaikkiin päde samat toimenpiteet. Nuoret ovat yksilöitä. Nuorisotakuu antaakin myös nuorelle itselleen mahdollisuuden olla aktiivinen toimija.

Nuorisotakuu on saanut tällä hallituskaudella lähtölaukauksensa ja suunta on oikea. Se ei kuitenkaan saa jäädä yhden hallituksen hankkeeksi. Ketkä tahansa seuraavassa hallituksessa istuvatkin, nuorisotakuun soisi pysyvän hallituksen prioriteettilistan kärjessä. Nuorisotakuussa ei saa eikä voi olla kyse vain poliittisten irtopisteiden kalastelusta. Valtiontalouden kannalta olisi mielekästä kohdentaa jatkossa resursseja vielä aiempaa voimakkaammin nuorisotakuun täysimääräiseen toteuttamiseen. Syrjäytyneet nuoret kun maksavat yhteiskunnalle vuosittain noin 300 miljoonaa euroa. Toteutuakseen täysimääräisesti nuorisotakuu vaatii merkittäviä lisäpanostuksia budjettiin, mutta nämä panostukset maksavat itsensä varmasti tulevaisuudessa takaisin.

Ulla Hyvönen toimii opiskelija- ja nuorisopoliittisena asiantuntijana STTK:ssa. Hän kuuluu myös Nuorisotakuu-työryhmään.

Mikko Valtonen on STTK-Opiskelijoiden puheenjohtaja.

Syrjäytymisen ja nuorisotakuun välisestä suhteesta

Veli-Matti Ulvinen

Tarkastelen puheenvuorossani lyhyesti nuorten syrjäytymisen ja nuorisotakuun välisiä yhtymäkohtia tarkoitukseni avata niiden välisen suhteen piirteitä. Tarkasteluni lähtökohta on se, että termi ”syrjäytyminen” on prosessi- ja suhdekäsite. Ihminen, nuorikin, on sosiaalisena olentona intentionaalinen, elämänhistoriallisesti sosiaalisessa elämässä rakentuvien, rajautuvien ja tällä tavoin myös ihmiselle mahdollisten tavoitteiden saavuttamiseen pyrkivä olento. On siis aina kysyttävä, mistä ja millä tavalla nuori voi syrjäytyä. Näin ajateltuna syrjäytyminen viittaa nuoren vastentahtoiseen ulosajautumiseen joltakin sosiaalisen yhteisön ja yhteiskunnan elämänalueelta, joka on ollut hänelle mahdollinen.

Poliitikot jättävät usein syrjäytymisenekhäisyyspuheissaan määrittelemättä tarkemmin, millaisesta nuorten syrjäytymisestä he ovat huolissaan. Implisiittisesti poliitikkojen syrjäytymisenekhäisyyspuhe näyttää useimmin viittaavan ajautumiseen ulos koulutuksesta ja työelämästä. Mutta jos lähtökohdaksi otetaan ihmisen tavoitteisiin pyrkivä sosiaalinen luonne, koulutus ja työelämä eivät ole ainoita ihmisen elämää rakentavia elämänalueita. Jos siis nuori ei jostain syystä pyri saavuttamaan tavoitteitaan koulutuksessa ja myöhemmin työmarkkinoilla, hän pyrkii saavuttamaan tavoitteensa muualla.

Nuorten nuorisotakuun yleisenä pyrkimyksenä on ratkaista nuorten massatyöttömyyden ongelmia yhteiskunnassamme. Tähän liittyen poliitikkojenkin pitäisi puhua nuorten työmarkkinoilta syrjäytymisestä ja sen ehkäisystä. Yhteiskunnan kannalta työtön nuori voi todella olla työelämästä syrjäytymässä oleva nuori, mutta nuoren itsensä kannalta asia ei ole näin yksinkertainen. Nuori voi siis olla syrjäytymässä työelämästä, mutta tämä ei suoraan tarkoita, että hän olisi syrjäytymässä myös sosiaalisesta elämästä yleensä. Työtön nuori voi arkielämässä olla sosiaalisesti hyvinkin aktiivinen.

Kysymys on siis ihmisen kiinnittymisestä päivittäiseen elämään eri elämänalueilla. Yksittäisen ihmisen kannalta syrjäytyminen tarkoittaa toimintakyvyn menettämistä elämänalueella, jolla hän on aikaisemmin ollut toimintakykyinen. Näin voi käydä koulutuksessa, jossa kasautuvat ongelmat heikentävät ihmisen toimintakykyä. Näin voi käydä työelämässä, jos ihminen joutuu työttömäksi, eikä pysty ylläpitämään päivittäiseen työntekoon ja sen sisältöihin liittyvää toimintakykyään. Yleisemmin voidaan puhua tiettyllä elämänalueella kulttuurisen suorituskyvyn saavuttamisesta ja sen menettämisestä. Ihminen ei toisin sanoen pysty syrjäytymään elämänalueelta, jolla hän ei ole koskaan elänyt, jolle hän ei ole kiinnittynyt, jossa hän ei ole ollut toimintakykyinen, eli jossa hän ei ole saavuttanut kulttuurista suorituskykyä.

Nuorisotakuun kannalta edellä mainitut lähtökohdat korostavat, että siinä normatiivisesti ajatellaan tietynlaisen, muodollisen ja kreditoidun koulutuksen ja työelämän olevan jokaisen ihmisen elämään kuuluva ja päivittäistä elämää jäsentävä asia. Tällöin

yleinen puhe nuorten syrjäytymisestä ja sen ehkäisystä noudattaa myös tätä normatiivista kehystä kahdella tavalla.

- 1) Ensinnäkin näyttää siltä, että rakenteellisesti pääosin on kyse pyrkimyksestä ehkäistä yhteiskunnallista disintegraatiota. Silloin ajatellaan, että jos ihminen ei ole kiinnittynyt koulutukseen ja sitä kautta työmarkkinoille, hän on yhteiskunnallisessa mielessä syrjäytynyt. Ja jos tällaisten ihmisten määrä yhteiskunnassa kasvaa voimakkaasti, kyse on durkheimlaisittain anomiatilasta yhteiskunnan rakenteessa. Tällöin on kyse yhteiskunnan oman toimintakyvyn heikkenemisestä, työmarkkinoiden tuottavuuden ja verotulojen heikkenemisestä, eli itse yhteiskunnan syrjäytymisen uhasta, kilpailukyvyn heikkenemisestä kansainvälisillä markkinoilla. Nuorisotakuun tarkoitus on siis osaltaan taata yhteiskunnalle riittävä määrä veronmaksajia keinolla millä hyvänsä, lievästi pakottamallaakin. Tällöin kyse ei siis ole huolesta nuorten ”syrjäytymisestä” ja yhteiskunnan antamasta takuusta nuorille sinänsä, vaan yhteiskunnan pyrkimyksestä taata yhteiskunnallinen integraatio oman toimintakykynsä varmistamiseksi. Tämä ajattelutapa noudattaa vanhaa yhteiskunta- ja työmarkkinapolitiikan retoriikkaa, jonka voisi ihan hyvin kirjoittaa selkeästi näkyviin, eikä hämärtää sitä syrjäytymispuheella.
- 2) Toisekseen näyttää siltä, että toiminnallisesti puhe syrjäytymisestä kohdistuu (uudelleen)koulutuksesta tai työelämästä syrjäytymässä oleviin ihmisiin, jotka pitää saada kiinnitettyä näille jokaisen ihmisen elämään kuuluville elämänalueille. Perinteisesti tällöin on kyse sosiaalipoliittisesta kontrollipuheesta; ihmistä ohjataan kiinnittymään koulutukseen tai työhön erilaisten palvelujen, tukien ja pakkojen avulla. Nuorisotakuun työkalut eivät ole tässä yksittäisen ihmisen kiinnittymispakon mielessä mitenkään uusia. Tätä työtä on tehty jo pitkään: esimerkiksi erilaiset yksilölliset koulutus- ja urapolut ovat olleet mahdollisia aikaisemminkin. On kuitenkin huomattava, että tällaisia palveluja ja tukia ovat ennenkin menestyksellä käyttäneet toimintakyvyltään vähiten heikentyneet, koulutuksesta tai työelämästä vähiten syrjäytyneet nuoret. Miksipä eivät nytkin?

Jos nuorisotakuu kontrollielementistään ja varsinaisesta motiivistaan, yhteiskunnallisen disintegraation ehkäisemisen pyrkimyksestä huolimatta, pystyy toiminnallisesti tuomaan jotain uutta nuorten sosiaalisen toimintakyvyn tukemisen ja ylläpitämisen alueelle ja tekee sen ilman vahvan normatiivista puhetta tietystä ennalta määrätystä koulutuksesta tai työelämästä yleensä, olisi tämä ehkä aitoa pyrkimystä ehkäistä nuorten koulutuksellista ja työmarkkinallista syrjäytymistä, sosiaalisen toimintakyvyn menettämistä koulutuksessa ja työelämässä.

Jos siis nuorisotakuusta on retorisesti väärinymmärretyn ja sisällyksettömän syrjäytymispuheen kannalta mihinkään, niin se, että erilaisista (joustavistakin) koulutukseen tai työelämään kiinnittävistä palveluista ja tuista puhutaan yhden nuorisotakuu-nimikkeen alla, voi toki ryhdistää ja sujuvoittaa toimintaa ja yhteistyötä käytännössä esimerkiksi kunnan, koulutuksen järjestäjien, koulutuksessa olevien, koulutuksen sisältöjen ja koulutuksen työelämärelevanssin, käytännön työpaikkojen, yritysten ja yleisemmin

työmarkkinoiden kannalta. Tätä näkökulmaa avaava esimerkki löytyy Opettaja-lehdessä olevasta kuvauksesta Huittisista, jossa ”nuorisotyöttömyys saatiin puolitettua muutamassa kuukaudessa kaupungin ja yritysten yhteistyöllä” (Ahola 2013). Huomattavaa tässä kuvauksessa on, että siinä ei puhuta sanallakaan nuorisotakuusta eikä syrjäytymisestä.

Nuoren työelämään integroitumisen ja nuorisotakuun toimivuuden kannalta edellä olevat lähtökohdat korostavat sitä, että koulutuksesta tai työelämästä syrjäytymässä olevalta nuorelta olisi kysyttävä hänen omia tavoitteitaan ja mielenkiinnon kohteitaan suhteessa koulutukseen ja työntekoon. Tämä siksi että ei toistettaisi erityisesti koulutuksesta syrjäytymiseen liittyvää virhettä, jossa kouluelämän valtakulttuuri asettaa normatiivisia vaatimuksia, joita nuori ei jostain syystä onnistu lunastamaan. Työelämästä syrjäytymistä voidaan pyrkiä ehkäisemään nuorten koulutuksellista ja ammatillista sosiaalisiaatiota rakentavilla yhteisöllisillä ratkaisuilla ja tukimuodoilla, jotka pitäisi tehdä mahdolliseksi kaikissa nuorisotakuun toimintamuodoissa. Tämä toki haastaa koulutusta ja työelämää tekemään aiempaa läpinäkyvämpää ja osin uudenlaistakin yhteistyötä keskenään (vrt. Ammatissa 2013). Nämä kaikki ovat myös yhteiskunnallisen integraation kannalta positiivisia lähtökohtia.

Mutta voisiko yhteiskunta kaikesta tästä huolimatta sanoa *Deep Purple*-yhtyeen (1972) sanoin ”*Lazy, stay in bed... You don't want no money, you don't want no bread*”? Nuorisotakuun kannalta ei muuten, mutta nuorelta edelleen edellytetään omaa halua tulla mukaan nuorisotakuun ohjelmaan. Jos sitä ei ole, sitä ei sitten ehkä ole.

LÄHTEET

Ahola, Mia (2013) Oikeita töitä oikealla palkalla (2013) *Opettaja* 37/2013, 38–42.

Ammatissa (2013) Erikoisjulkaisu ammatillisesta koulutuksesta työelämälle ja oppilaitoksille.

Syksy 2013–keväät 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Deep Purple (1972) *Lazy*. Äänilevyllä Machine Head. EMI Records.

KT Veli-Matti Ulvinen toimii Elämänkulku ja syrjäytyminen -tutkimusryhmän johtajana Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa.

Epämääräinen puhe syrjäytyvistä maahanmuuttajanuorista ei auta nuoria

Lotta Haikkola

Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat nuorisotakuun ytimessä. Suomeen muuttavista nuorista suuri osa kuuluu ikänsä puolesta nuorisotakuun piiriin ja maahan muuttaneiden lapset eli niin sanottu toinen sukupolvi ovat kasvamassa opiskelu- ja työllistymisikään. Kaikki muuttajat tai toiseen sukupolveen kuuluvat nuoret eivät tietenkään päädy nuorisotakuun piiriin, vaan he löytävät koulutuspaikan tai työtä ilman erityisiä toimenpiteitä. Toisaalta saatavilla olevat tiedot maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuksen ja työn ulkopuolisuudesta antavat aihetta huoleen: Vuonna 2008 vieraskielisten osuus 15–29-vuotiaista oli noin viisi prosenttia, mutta koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevista ja työttömistä heitä oli noin viidesosa (Myrskylä 2011). Suhteellisen suuri osuus maahanmuuttajataustaisista nuorista ei jatka toisen asteen koulutukseen, ja he myös keskeyttävät sen useammin kuin valtaväestö. Lisäksi maahanmuuttajataustaiset tai vieraskieliset olivat pikemminkin koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella kuin työttömiä työnhakijoita. (TEM 2013; Kilpi-Jakonen 2013.)

Maahanmuuttajataustaisten nuorten tilanne on siis syytä ottaa vakavasti, mutta samalla nuorisoon ja maahanmuuttajiin liittyvää puhetta pitää arvioida kriittisesti. Nuorten ongelmat koulutuksessa ja työmarkkinoilla ovat muuttuneet ”syrjäytymiseksi” ja maahanmuuttajataustaisia nuoria koskevassa keskustelussa ovat erityisesti Pekka Myrskylän raporteissa esiintyvät luvut (”viidesosa”, ”kuusinkertainen riski”) ja terminologia (”maahanmuuttajanuoret”, ”vieraskieliset”) jääneet elämään erilaisten toimijoiden kielenkäyttöön. Näin koulutus- ja työllistymisongelmia kuvaavat luvut ovat vakiintuneet kuvaamaan ”syrjäytymistä” ja ”syrjäytyneiden maahanmuuttajien” määrää ja osuutta, vaikka on epäselvää mitä ”syrjäytymisellä” tarkoitetaan, ei ole tietoa miten syrjäytyneeksi leimaaminen vaikuttaa nuorten käsityksiin itsestään ja mahdollisuuksistaan, eikä maahanmuuttajanuorten ryhmää ole määritelty. Syrjäytyneeksi leimaamisen ongelmallisuutta lisää se, että seurantatietoa maahanmuuttajataustaisten nuorten poluista koulutukseen ja työelämään ei ole olemassa, vaikka koko väestöä koskevissa tutkimuksissa on osoitettu, että osa koulupudokkaista kiinnittyy myöhemmin työelämään (Järvinen & Vantaja 2013). Tällainen epämääräinen puhe ”syrjäytyvistä maahanmuuttajanuorista” ei tue nuoria eikä sen avulla voi kehittää tehokkaita palveluja tai tukitoimia. Tässä tekstissä puran hieman maahanmuuttajanuoren käsitettä ja esitän tutkimuksiin perustuvia käytännön toimia, joilla erilaisten nuorten koulutuspolkuja ja työllistymistä voisi tukea.

KENELLE NUORISOTAKUUN PALVELUT ON SUUNNATTU?

Nuorisotakuuraportissa (TEM 2012) maahanmuuttajataustaisten nuorten erityisasema tuodaan esiin useita kertoja: raportti kiinnittää huomiota muun muassa kielitaidosta johtuviin ongelmiin kouluttautumisessa ja syrjintään työmarkkinoilla. Erityisryhminä raportti nostaa esiin teini-iässä kesken peruskoulutuksen muuttaneet ja täysin vaille peruskoulutusta lähtömaissaan jääneet. Raportti ehdottaa tukea maahanmuuttajanuorten opiskeluvaihtoehtojen ja kielitaidon parantamiseen, uraohjaukseen ja työvoimapolitiittiseen koulutukseen.

Raportin esiin nostamat ongelmat ovat todellisia ja esitetyt ratkaisut varmasti paikallaan. Samalla maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolisuutta koskevaa keskustelua leimaa sama ongelma kuin koko keskustelua maahanmuutosta laajemmin: kukaan ei oikein tiedä, kenestä puhutaan. Jotta voitaisiin suunnitella ja tuottaa tehokkaita palveluja, on tiedettävä, kenelle niitä tuotetaan ja millaiset toimet ovat tehokkaita.

”Maahanmuuttaja” on vakiintunut suomen kielessä termiksi, jolla viitataan epämääräiseen joukkoon muualta muuttaneita ihmisiä ja heidän lapsiinsa. Moni liittyy termin EU:n ulkopuolelta muuttaneisiin ja pakolais- ja turvapaikanhakijoihin. Kun näistä ihmisistä halutaan numerotietoa, päädytään usein tarkastelemaan tilastoista helposti saatavaa ”vieraskielisten” tai ”ulkomaan kansalaisten” joukkoa. Ongelma on, että ”maahanmuuttajat” ja ”vieraskieliset” ovat sekalainen seurakunta: heidän lähtömaansa, tulossyynsä, muuttokänsä ja asuinaikansa vaihtelevat, ja heidän sosioekonominen asemansa lähtömaassa ja Suomessa ovat erilaisia. Nämä tekijät vaikuttavat eri tavoin heidän mahdollisuuksiinsa. Esimerkiksi Suomessa koko ikänsä asuneiden ja Suomeen juuri muuttaneiden nuorten valmiudet ja vaikeudet suomalaisilla koulutus- ja työmarkkinoilla eroavat toisistaan.

Tällöin nuorisotakuun toteuttamiseksi tarvitaan jonkinlaista näkemystä siitä, kenet luokitellaan ”maahanmuuttajaksi” tai ”maahanmuuttajataustaiseksi”, ja sen jälkeen tarvitaan tietoa siitä, millaisia ihmisiä ryhmään kuuluu. Kuuluvatko maahanmuuttajiin myös Euroopasta muuttaneet vai pidetäänkö maahanmuuttajina vain EU:n ulkopuolelta muuttaneita? Tarkoitetaanko maahanmuuttajilla tai maahanmuuttajataustaisilla myös Suomessa syntyneitä nuoria? Ovatko johonkin tiettyyn ryhmään kuuluvat nuoret pääasiassa vastamuuttaneita vai Suomessa syntyneitä? Onko tietyssä ryhmässä erityisen paljon muutakin huono-osaisuutta? Mistä maista Suomeen suuntautuu nuorten aikuisien muuttoa?

Nämä taustatekijät vaikuttavat esimerkiksi siihen, onko ulkopuolelle jäämisessä kyse huonosta kielitaidosta tai ylimitoitetuista kielitaitovaatimuksista, tutkintojen vastaamattomuudesta tai kouluttamattomuudesta, vai onko kyse syrjäytymisen ja huono-osaisuuden yleisemmistä mekanismeista, jotka vaikuttavat yhtä lailla maahanmuuttajataustaisten kuin valtaväestön nuorten jäämiseen koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle.

TUTKIMUSTIETOA NUORTEN KOULUTUS- JA TYÖLLISTYMISPOLKUIEN TUKEKEMISEEN

Lääkkeit eri taustatekijöistä johtuviin ongelmiin ovat erilaisia. Sekä suomalaisesta että kansainvälisestä tutkimuksesta löytyy tietoa nuorten tilanteesta ja esimerkkejä käytännöistä, jotka tukevat erilaisia nuoria. Koulu-urien osalta Suomen tilanne vaikuttaa osittain samantapaiselta kuin muissa maissa: osa vanhemmista odottaa nuorilta paljon ja myös nuorilla on kunnianhimoisia koulutus- ja urasuunnitelmia. Kunnianhimoisia suunnitelmia näyttää kuitenkin olevan vaikea toteuttaa, koska on viitteitä siitä, että koulutuksen ulkopuolelle jääminen ei ole vain teini-iässä tulleiden, niin sanotun ”välisukupolven” ongelma. Myös monet toisen sukupolvet nuoret jäävät toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle, vaikka heillä pitäisi suomalaisen peruskoulun käytyään olla valmiudet jatko-opintoihin (Kilpi-Jakonen 2013). Toisaalta koulupudokkuuden syy on samantapainen kuin valtaväestöllä: erityisen haavoittuvia sekä maahanmuuttajien lapsista että valtaväestöstä ovat huomattavasti koulutettujen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien vanhempien lapset. Toisaalta on olemassa viitteitä siitä, että maahanmuuttajataustaisia nuoria (tyttöjä) ohjataan tietyille aloille, jotka eivät välttämättä kiinnosta heitä (Kurki 2008). Tällöin esimerkiksi peruskoulun opinto-ohjaajien on osattava luovia kunnianhimoisten suunnitelmien, oppilaan opiskeluvalmiuksien ja oppilaiden oman mielenkiinnon välillä auttaessaan nuorta löytämään kykyjään ja toiveitaan vastaavaa jatko-opiskelupaikkaa.

Toisaalta laaja maahan muuttaneiden lasten koulumenestystä ja työmarkkinasiirtymistä käsittelevä vertaileva tutkimus Euroopasta on osoittanut, että opintopolkujen ja työmarkkinoiden mekanismit ja rakenne vaikuttavat nuorten mahdollisuuksiin (Crul ym. 2013). Sama ryhmä pärjää eri maissa hyvin eri lailla, mikä tutkijoiden päätelmien mukaan johtuu rakenteellisista eroista koulutusjärjestelmissä. Tekijöitä, jotka tukevat maahanmuuttajataustaisia nuoria, on useita, ja samat keinot tukevat myös valtaväestöön kuuluvia, huono-osaisempia nuoria. Aikaisin (3–4-vuotiaana) alkava ja kaikille tarjottava varhaiskasvatus tukee lasten kielitaitoa ja kehittää kouluvalmiuksia. Kun hankala siirtymä toiselle asteelle tehdään strukturoidummaksi, eikä kouluun hakeutumista jätetä vain oppilaiden ja heidän vanhempiansa harteille, suurempi osa oppilaista siirtyy toisen asteen koulutukseen.

Maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten nuorten työmarkkina-asema riippuu koulutusta enemmän työmarkkinoiden rakenteesta, yleisestä työllisyystilanteesta ja syrjinnästä. Muutamia keinoja nuorten työllistymisen tukemiseksi on kuitenkin havaittu. Maahanmuuttajataustaiset nuoret tarvitsevat apua ammatillisiin opintoihin liittyvien työharjoittelupaikkojen hankkimisessa, koska syrjinnän ja ennakkoluulojen takia niiden saaminen on maahanmuuttajataustaisille vaikeampaa kuin muille, erityisesti jos nuoren nimi tai kielitaito paljastaa hänet maahanmuuttajataustaiseksi. Työharjoittelut ja työkokemukset ovat esimerkiksi Elina Kilpi-Jakosen (2013) mukaan erityisen tärkeitä, koska maahanmuuttajataustaiset, Suomessa koulunsa käyneet nuoret hyötyvät työelämäkokemuksesta enemmän kuin valtaväestö. Työkokemuksen avulla on ehkä luotu verkostoja, joiden avulla voi työllistyä tai työkokemus auttaa selättämään etnisen syrjinnän työhönotossa (mt.). Lisäksi vastamuuttaneiden nuorten aikuisten kiinnittymistä

työmarkkinoille auttaa joustavampi muuntokoulutus ja erityisesti kielikoulutuksen integroiminen ammatilliseen ja muuntokoulutukseen.

MONIMUOTOISUUDEN VALTAVIRTAISTAMINEN NUORISOPALVELUIHIN

Termien ”maahanmuuttajanuoret” tai ”vieraskieliset” jatkuva erittelemätön käyttö vahvistaa mielikuvaa yhdenmukaisesta maahanmuuttajien ryhmästä, jota voi tukea samantyyppisillä palveluilla ja ratkaisuilla. Apua erityisesti maahanmuuttajan kategoriaan liittyvään epämääräisyyteen voisi tuoda valtavirtaistaminen. Muutto Suomeen jatkuu ja maahanmuuttaneille syntyneiden lasten määrät kasvavat. Tätä väestönosaa ei voi ikuisesti kohdella väliaikaisena ilmiönä, jonka palvelut tuotetaan erillismäärärahojen avulla. Luultavasti Suomessa lyhyen aikaa oleskelleet kaipaavat erityispalveluita ja räätälöityä koulutuksia tulevaisuudessakin. Yleisesti nuorisotakuu kuitenkin hyötyisi siitä, että tunnustettaisiin suomalaisten nuorten erilaiset sosioekonomiset, etniset, uskonnolliset, asumishistoriaan liittyvät, kulttuuriset ja kielelliset ja esimerkiksi vammaisuuteen liittyvät taustat. Silloin erilaisuuden voi integroida osaksi kouluja, nuorisotyötä, työelämäpalveluja ja yleensä näkemystä Suomesta, suomalaisuudesta ja suomalaisesta nuorisosta.

LÄHTEET

- Crul, Maurice, Schneider, Jens, Lelie, Frans (2013) *Superdiversity*. Amsterdam: VU Press. Saatavissa osoitteesta <https://www.elitesproject.eu/publications/books> (Viitattu 6.11.2013.)
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku (2013) Koulupudokkaiden työurat. Vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (5), 509–519.
- Kilpi-Jakonen, Elina (2013) *Children of Immigrants Entering the Finnish Labour Market: Equal Opportunities or Persistent Barriers?* Esitelmä TRCW-seminaarissa 25.10.2013.
- Kurki, Tuuli (2008) Sukupuolittuneita ja rodullistettuja koulutusreittejä: Maahanmuuttajataustaiset tytöt siirtymässä toisen asteen koulutuksiin. *Nuorisotutkimus* 26 (3), 26–51.
- Myrskylä, Pekka (2011) *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- TEM (2012) *Nuorten yhteiskuntatakuu 2013*. TEM raportteja 8/2012. Saatavissa osoitteesta http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu/info/tietoa_tilastoista_ja_nuorisotyottomyydesta (Viitattu 6.11.2013.)
- TEM (2013) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus*. TEM raportteja 38/2013. Saatavissa osoitteesta <http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut?C=98033&xmId=5123>. (Viitattu 6.11.2013.)

VTT Lotta Haikkola työskentelee Helsingin yliopistossa sosiaalitieteiden laitoksella, jossa hän tutkii maahanmuuttajataustaisten nuorten työllistymistä.

”Kaikki jauhaa siitä takuujutusta, mutta mikä se oikein on?” – nuorisotakuu ja maahanmuuttajapoikien arki¹

Elina Niinivaara & Mervi Suonpää

Nuorisotyön kentällä toimivan arjen työssä nuorisotakuu on vahvasti läsnä: on hanketta, koulutusta, seminaaria ja yhteistyöverkostoa, jotka pyöriivät takuun teemojen ympärillä. Mutta onko takuu tavoittanut itse nuoret – tietävätkö he, mistä on kysymys, ja vastaako takuu heidän elämänsä kipukohtiin? Monikulttuurisen nuorisotilan keittiöön teelle ke-
rääntyneiden nuorten puheissa takuu on etäinen ja hämärän peittoon jäänyt ”ihme juttu”. Näin siitä huolimatta, että takuuta liputetaan voimakkaasti eri medioissa työnantajille, nuorten parissa toimiville ja nuorille itselleen.

Nuorille viestiä vie laulaja Jannika B² seuraavasti:

Jokaiselle nuorelle, meille kaikille, on olemassa se ”mun juttu”. Itse halusin musiikista ammatin jo lapsena. Uskalsin lopulta tarttua hetkeen ja onnistuin: mikä mieleton tunne. Nuorisotakuu on mahdollisuus onnistumiseen – juuri sinulle. Kokeile rohkeasti. Oman suunnan löytymiseen on tarjolla tukea. Käytä se hyväksesi: nuorisotakuu.fi.

Tulee väistämättä tunne, että kampanjaa masinoineella taholla ei ole kovin vahvaa kosketusta nuorten arkeen – tai ei ainakaan maahanmuuttajanuorten arkeen. Miten Jannikan viesti mahtaa puhutella Rahimia³, nyt 19-vuotiaista, viisi vuotta sitten kiintiöpakolaisena Suomeen tullutta poikaa, joka koko kevään 2011 haki kesätöitä epätoivon vimalla: ”Mä teen ihan mitä vaan että saan töitä”? Eikä nyt puhuta ekan sinkun saamisesta radion soittolistoilta, vaan ihan mistä tahansa – oli kyseessä paskaduuni tai kohtuullinen kesätyö. Hakemuksia tehtiin internetissä, postitettiin ja vietiin paikan päälle. Rahim vieraili korjaamoilla, ruokakaupoissa ja kukkakaupoissa kysymässä töitä. Mitään ei ”löytynyt”.

Monikulttuuristen nuorten parissa työskentelevä haluaisikin huokaista helpotuksesta, kun Jannika lupaa: ”Nuorisotakuu on mahdollisuus löytää se oma juttu ja tehdä siitä totta.” Taataanko monikulttuurisille nuorille vihdoin tasa-arvoinen mahdollisuus koulu-

1 Tämä puheenvuoro perustuu kirjoittajien työtaustaan itse Suomeen muuttaneiden poikien ja nuorten miesten parissa (valtaosa turvapaikanhakija- tai pakolaistaustaisia). Tästä syystä käytämme käsitettä ”maahanmuuttaja”, vaikka olemme tietoisia sen usein saamasta negatiivisesta latauksesta. Tekstin teemat koskettavat osittain myös muita monikulttuurisia nuoria tytöt mukaan lukien, mutta eivät ole sellaisinaan yleistettävissä.

2 Jannika B:n lainaukset työ- ja elinkeinoministeriön www.nuorisotakuu.fi -sivuston esittelyvideoista.

3 Tässä puheenvuorossa esimerkkinä käytetyt nuorten tarinat ovat tosipohjaisia, mutta eri nuorten elämäntarinoista rakennettuja yhdistelmiä. Näillä tarinoiden kuvitteellisilla päähenkilöillä on keksityt nimet.

tukseen ja työhön? Erityisesti itse maahan muuttaneet ja omaa paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa etsivät nuoret tarvitsisivat tasa-arvoisia lähtökohtia turvaavaa takuuta aidosti.⁴ Rahimille on helppo tokaista, että kesätyön saaminen on kaikille nuorille vaikeaa, ja että koulutuspaikoista nyt vain on kova kilpailu, ja että oman polun löytäminen on kyllä ihan suomalaisillekin nuorille aina haaste. On kuitenkin tärkeä tiedostaa, että pelkän monikulttuurisesta taustasta kielivän nimen on osoitettu olevan este esimerkiksi asunnon saamiselle ja työllistymiselle – kahdelle nyky-yhteiskunnassa elämisen peruspilarille.⁵ Jos eksoottisen nimen lisäksi puhuu suomea korostaen ja kantaa passia, jossa todetaan henkilöllisyyden jääneen varmistamatta, saattaa löytää itsensä umpikujasta.

AHKERUUS JA AKTIIVISUUS PALKITAAN?

Rahimin tarina on esimerkki tästä. Saavuttuaan Suomeen hän kävi ensin peruskoulussa valmistavaa luokkaa ja sitten kaksi viimeistä peruskoululuokkaa. Ennen Suomeen tuloa Rahim oli perheineen asunut pakolaisleirillä, jossa ei ollut kunnan koulua, ja siksi hän oli paljon ikätovereitaan jäljessä. Hän oli kuitenkin hyvin motivoitunut, nokkela ja ahkera poika, ja onnistui saamaan päättötodistuksen. Oponsa kannustamana hän haki ammattiopistoon hoitoalalle. Yhteishaussa hän jäi kuitenkin ilman paikkaa, sillä päättötodistus ei mittaa motivoituneisuutta ja intoa, ja Rahimin keskiarvo oli melko heikko. Rahimille tuttu nuoriso-ohjaaja auttoi häntä hakemaan täydentävässä jälkihaussa, ja hän sai lopulta paikan metallialalta. Hän aloitti opiskelun syksyllä 2009 ajatellen, että on parempi valmistua edes johonkin ammattiin kuin jäädä kokonaan ilman koulutusta – olkoonkin, ettei metalliala tuntunut ihan Rahimin omalta jutulta.

Mainittu kesä 2011 kului vailla kesätöitä, mutta Rahim osallistui kesän ajan maahanmuuttajanuorille suunnattuun tukitoimintaan harrastaen sekä treenaten matematiikkaa vapaaehtoisen ohjaajan kanssa. Syksyllä hän jatkoi metallialan opintojaan ammattiopistossa pärjäten kohtalaisen hyvin – hänellä oli paljon kiinnostettavaa suhteessa suomalaisiin oppilaisiin, mutta hän kävi tukiopeutuksessa ja teki koulutuntien ulkopuolella lujasti töitä opintojensa eteen nuorisotyöntekijöiden ja vapaaehtoisten tuella. Illat kuluivatkin pääasiassa opiskellen ja urheillen. Keväällä 2012 Rahim juhli valmistumisestaan koneenasentajaksi ylpeän perheensä kanssa. Samana keväänä hän onnistui sopimaan tuetusta työpaikasta opiskeluaikaisen työharjoittelupaikkansa kanssa, jossa hänen ahkeruutensa ja reippautensa oli huomattu. Sopimusta tehtäessä sekä Rahim että työnantaja joutuivat kuitenkin

4 Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen (2013) mukaan ulkomaalaistaustaisten, peruskoulun suorittaneiden nuorten riski jäädä työttömäksi tai vaille jatkokoulutusta on lähes kuusinkertainen muihin nuoriin verrattuna.

5 Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksessa (2012) todettiin, että venäläisellä nimellä joutuu lähettämään kaksinkertaisen määrän työhakemuksia päästäkseen työhaastatteluun verrattuna suomalaisella nimellä lähetettyihin hakemuksiin. Ihmisoikeusliiton tutkimuksessa (Joronen 2012) romanien ja maahanmuuttajien asunnonsaamista koskevassa selvityksessä ilmeni, että joka seitsemäs vuokranantaja syrjii ulkomaalaistaustaisia asunnonhakijoita. Myös Ylen Silminnäkiä dokumentoi ja käsittelee eriarvoisuutta jaksossaan ”Salaiset mamut” (17.10.2013), joka antoi tukea näille selvityksille.

pettymään: Rahimin pankki ei suostunut avaamaan hänelle verkkopankkitunnuksia, sillä passin mukaan hänen henkilöllisyyttään ei ollut voitu varmistaa. Koska TE-toimisto käyttää palveluissaan verkkopankkitunnuksia henkilöllisyyden tunnistamiseen, Rahimin asiointi toimiston kanssa muodostui niin hitaaksi ja hankalaksi, että työnantaja perääntyi suunnitelmasta. Perheen hankala taloudellinen tilanne edellytti kuitenkin jonkinlaisten tulojen saamista, ja niinpä Rahimille järjestyi töitä hänen setänsä omistamasta pikaruokaravintolasta. Rahim päätyi tekemään ilta- ja viikonloppuvuoroja ravintolassa viiden euron pientä, mutta sentään verotonta tuntipalkkaa vastaan.

KUMMASSA VIKA, KAPULASSA VAI RATTAASSA?

Rahim on poikkeuksellinen yksilö: älykäs, sinnikäs ja nöyrä, ja hänellä on vahva perheen tuki sekä kodin ulkopuolinen turvaverkko. Jos tällainen maahanmuuttajanuori ”epäonnistuu” integroitumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan, kuinka käy tavallisemman nuoren? Tumanan tarina on siitä yksi esimerkki.

Tumana on nyt parikymppinen nuoriherra, joka saapui Suomeen yksin alaikäisenä turvapaikanhakijana noin seitsemän vuotta sitten. Alaikäisenä hän asui perheryhmäkodissa, ja sinä aikana hän opiskeli valmistavalla luokalla suomen kieltä edistytyn nopeasti ja siirtyen pian perusopetuksen piiriin. Suomen kieli istui puhuessa hyvin tämän iloisen, energisen ja motivoituneen lapsen suuhun, mutta kirjoittaminen tuotti suuria haasteita – se piti opetella uudestaan aakkosista ja kirjoitusasuunasta lähtien. Kotimaassaan koulussa hyvin pärjännyt Tumana sai nyt heikkoja arvosanoja ja kärsi kovasti joidenkin muiden oppilaiden ennakkoluuloisista asenteista. Hän tunsikin myös osan opettajista kohtelevan häntä eriarvoisesti, ja koulunkäynnistä tulikin työlästä ja harvoin palkitsevaa. Tumana kehitti selviytymismallin: meluaminen ja häiriköinti toi ainakin pelon kautta arvostusta muilta oppilailta ja kanavoi turhautuneisuutta ja huonommuuden tunnetta toimintaan.

Tumanasta tuli ”häirikkö”, joka sai ympärilleen ringin muita yhtä kipeästi hyväksyntää kaipaavia nuoria. Koulu, perheryhmäkoti ja sosiaalitoimi yrittivät puuttua tilanteeseen, mutta yhteys nuoreen ei muodostunut luottamukselliseksi ja Tumanasta toimenpiteet tuntuivat pakottamiselta. Hän tunsikin itsensä yhä enemmän erilaiseksi ja vain odotti pakollisen koulun loppumista. Lopulta pojan peruskoulutodistus jäi saamatta. Vielä alaikäisen Tumanan kanssa etsittiin erilaisia vaihtoehtoja suorittaa peruskoulutus loppuun, mutta kielelliset haasteet turhauttivat syvästi haavaista itsetuntoa kantavaa nuorta, eikä tätä problematiikkaa osattu kohdata. Tumana erotettiin poissaolojen ja väkivaltaisuuden sekä huonon käytöksen takia eri oppilaitoksista. Samat syyt sekä toistuvat näpistykset johtivat porttikieltoihin ensin rakkaaseen tanssiharrastukseen ja sitten yksi toisensa jälkeen paikallisille nuorisotiloille. Täysi-ikää lähestyvän nuorukaisen turvaverkko kävi entistä pienemmäksi, ja toivon hiipuessa perheenyhdistämisen onnistumisen suhteen Tumanan yksinäisyys ja epätoivo kasvoivat.⁶

6 Uudistetun ulkomaalaislain (38 § Edellytys lapsen alaikäisyydestä) mukaan perheenyhdistämistä hakeneen lapsen tulee olla alaikäinen perheenyhdistämishakemuksen ratkaisuhetkellä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vuosikausia kestävät byrokraattiset prosessit usein estävät yhdistämisen.

Täysi-ikäisenä Tumana asioi työ- ja elinkeinotoimiston kanssa, mutta sen palvelurakenteen uudistuksen myötä asiakkaiden tapaamiset ovat rajoitetumpia ja tapaaminen vaatii asiakkaan tekemää ajanvarausta. Henkilökohtaisen tuen puutteessa Tumana ei ymmärtänyt, että työmarkkinatuki katkaistaan, jos ei hae koulutukseen.⁷ Näin hän menetti oikeutensa tukeen ja päätyi toimeentulotukiasiakkaaksi. Tässä vaiheessa Tumanalle tarjottiin ”jotain työvoimapolitiittista maahanmuuttajien jatko-opintoihin valmentavaa koulutusta”, minkä hän tunsikin pakkopullaksi ja vihaisena ja turhautuneena kieltäytyi – sillä seurauksella, että toimeentulotukea leikattiin ensin 20 ja sitten 40 prosenttia.⁸ Tällä tavoin passiivisuutta sanktioiva järjestelmä toisti Tumanan elämässä tuttua eksklusion kaavaa: hänet työnnettiin lopullisesti marginaaliin. Virallisen turvaverkon pettäessä hän on kuitenkin onnistunut ratkaisemaan oman elämänsä kiperimmät ongelmat – yksinäisyyden, arvostuksen puutteen ja taloudelliset pulmat – toisella tavalla. Tumana on päteväytynyt myymälävarkauksien saralla ja perehtynyt mietojen huumeiden katukauppaan, ja näin hän on rakentanut itselleen merkityksellisen aseman kyseisissä verkostoissa. Nyt nuoremme on virallisesti syrjäytynyt: hän jatkaa elämäänsä ilman suunnitelmia opintojen tai työllistymisen suhteen.

AINA EI VOI ONNISTUA

Jannika B reflektoi:

Kaikki epäonnistuu joskus. Itse olen epäonnistunut useita kertoja. Kuitenkin usko siihen omaan juttuun ja rohkeus tekemiseen kantaa myös niitten epäonnistumisien yli. -- silloin kun tekee valtavasti töitä jonkun unelman eteen ja onnistuu, niin se tunne on ihan mieletön. Silloin saa olla myösi tysi ylpeä itsestään. -- Kokeilemalla se löytyy se sun oma juttu.

Niin Rahimin kuin Tumanan kohdalla ilmaan jää kysymys siitä, onko kyseessä heidän epäonnistumisensa vai yhteiskuntamme epäonnistuminen. Pitäisikö Rahimin ja hänen kaltaistensa nuorten olla ylpeitä itsestään vasta silloin, kun joskus jostain heille suodaan oikeaa työtä? Tuleeko heitä kannustaa kokeilemaan ja etsimään ”omaa juttuaan”, jos heille ei ole tarjolla jutun juttua? Mutta toisaalta: tuleeko heidän unelmiaan myöskään heittää roskakoriin ja saada vaikkapa insinöörin työstä haaveileva uskomaan, että kyllä siivoojan työn saaminen on onnistuminen, josta tulee olla nöyrän kiitollinen? Tumanan kohdalla askarruttamaan jää, onko kyse syrjäytymisestä vai syrjäyttämisestä, passiivisuudesta vai

7 Alle 25-vuotias, ammattikouluttamaton nuori menettää oikeutensa työmarkkinatukeen, jos hän ei hae keväisin kahta opiskelupaikkaa (TE-palvelut: Työttömyysturvalain muutos: alle 25-vuotiailla velvollisuus hakea koulutuspaikkaa.).

8 Toimeentulotukilain (10 §) mukaan henkilöltä, joka kieltäytyy työstä, koulutuksesta tai työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä, voidaan leikata kahdeksi kuukaudeksi 20 prosenttia toimeentulotuesta. Toistuvista kieltäytymisistä seuraa 40 prosentin leikkaus. Kotoutumistuen piirissä olevia maahanmuuttajia koskee sama säädös.

osattomuudesta. Elina Pekkarinen (2010, 3–4) on tutkinut tätä hylkimisen ja etäännyttämisen noidankehää suomalaisessa kontekstissa. Hän toteaa yhteiskunnan ankaroituneen, jolloin poikkeavasti käyttäytyviin nuoriin reagoidaan poiskäännynnän politiikalla. Nuoriin kohdistuvat, yhteiskunnan suojelemiseksi tehdyt toimenpiteet saattavat tuottaa leimaamista ja ulossulkemista. Näinkin syntyy ja synnytetään syrjäytyneiden nuorten ”kovaa ydintä”.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret tarvitsisivat todellista nuorisotakuuta. Sen tulisi korjata yhteiskuntamme syrjiviä rakenteita ja tukea aidosti aktiivisuuteen ja palkita siitä. Se ei saisi käännynnän pois poikkeavasti käyttäytyviä nuoria, vaan sen tulisi tukea heitä.

- Syrjiviin käytäntöihin on mahdollista puuttua. Esimerkiksi nimetön työnhaku tulisi ottaa laajemmin käyttöön; verkkopankkitunnukset ja muut toimivan arkielämän edellyttämät tunnistautumismenetelmät tulisi myöntää kaikille Suomessa pitkään oleskeleville; rohkeaan puuttumiseen arkipäivän rasismiin kouluissa ja muissa instituutioissa tulisi kannustaa, ja lapsen etu turvapaikka- ja perheen yhdistämiskäytännöissä tulee varmistaa.⁹
- Aktiivisuuteen voi tukea ja antaa välineitä. Kuitenkaan nuorisotakuu.fi-sivustolta ei löydy konkreettisia väyliä eteenpäin. Tämä ei madalla kynnystä palveluiden piiriin pääsemiselle. Palveluiden sisällä tarvitaan henkilökohtaista ohjausta muun muassa ammatinvalinnassa, työnhaussa ja koulutuspolun pohtimisessa sekä inhimillistä tukea tilanteissa, joissa seinä nousee vastaan.
- Aktiivisuuteen ei voi pakottaa. Maahanmuuttajanuorten kohdalla tarvitaan erityisen kipeästi varhaista tukea ja positiivista syrjintää syrjäyttämisen mekanismien vaikutusten purkamiseksi. Ulossulkemiseen perustuvat käytännöt työntävät nuoria marginaaliin ja ”pakolliseen vapauteen”, joka pitkittyessään nostaa nuoren kynnystä palata opintojen pariin. Syrjäytymässä olevan nuoren kohdalla tarvitaan sanktioiden sijaan räätälöityä korjaavaa tukea: luovien ratkaisumallien kehittämistä nuoren henkilökohtainen tilanne huomioon ottaen.

Valitettavasti nuorisotakuu ei juuri näytä vastaavan näihin kipupisteisiin. Jannika B:n kertomus on kuin toisesta maailmasta nuorille, jotka painivat arjessaan sellaisten kysymysten kanssa kuin Ahmed, 19: ”Mitä järkeä on yrittää ja opiskella, kun ei kukaan kuitenkaan ota mua töihin – suoraan vaan pitsaa leipomaan!” Nuorisotakuu.fi-sivustolta tukea kenties etsivä maahanmuuttajanuori löytää esittelyvideoiden lisäksi vain polkuja toisiin nettipalveluihin.¹⁰ Ei ole hämmästyttävää, että nuorisotakuu on näiden nuorten elämässä ”ihme juttu”, ei ”oma juttu”.

9 Vähemmistövaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu ja Pakolaisneuvonta katsovat, että turvapaikkapäätöksissä ei oteta lapsen etua riittävästi huomioon (HS 7.11.2013).

10 Muun muassa TE-toimiston, opetus- ja kulttuuriministeriön, Valtakunnallisen työpajajhdistyksen, Kelan, Vakuutus kuntoutuksen tai ammatinvalintaohjelmien sivuille.

LÄHTEET

- Joronen, Mikko (2012) *Romanien ja maahanmuuttajien syrjintä asunnonhaussa*. Ihmisoikeusliitto. http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/Asuntoselvitys.pdf (Viitattu 25.10.2013.)
- Lehtinen, Toni (2013) Vähemmistövaltuutettu moittii Maahanmuuttoviraston käännetyksiä. *Helsingin Sanomien digilehti*. <http://www.hs.fi/paivanlehti/07112013/kotimaa/V%C3%A4hemmist%C3%B6valtuutettu+moittii+Maahanmuuttoviraston+k%C3%A4%C3%A4nnytyksi%C3%A4/a1383718319695> (Viitattu 7.11.2013.)
- Pekkarinen, Elina (2010) Kuriton lapsi ja ankara yhteisö – etäännyttämisen ja hylkimisen noidankehä. *Hyvinvointikatsaus* 4/2010, 2–5.
- TE-palvelut. *Työttömyysturvalain muutos: alle 25-vuotiailla velvollisuus hakea koulutuspaikkaa*. http://www.mol.fi/mol/fi/05_tyovoimatoimisto/06_uutiset/2013-02-12-03/index.jsp (Viitattu 6.11.2013.)
- Toimeentulotukilaki 1997/1412*. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412?search\[type\]=pika&search\[pika\]=toimeentulotuki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412?search[type]=pika&search[pika]=toimeentulotuki) (Viitattu 6.11.2013.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2012) *Discrimination in the Finnish Labour Market. An overview and a field experiment on recruitment*. http://www.tem.fi/files/32827/TEMjul_16_2012_web.pdf (Viitattu 25.10.2013.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2013) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus*. http://www.tem.fi/files/37758/TEMrap_38_2013_web_23102013.pdf (Viitattu 2.11.2013.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö. *Nuorisotakuu-verkkopalvelu*. <http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu> (Viitattu 3.12.2013.)
- Ulkomaalaislaki 2004/301*. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301?search> (Viitattu 25.10.2013.)
- YLE (2013) Salaiset mammut. *Silminnäkijä* 17.10.2013.

VTM Elina Niinivaara työskenteli Kølvi-toiminnan johtajana ennen Mervi Suonpäättä. Nyt hän tekee Tampereen yliopistossa väitöstutkimusta maahanmuuttajajoukkojen poliittisesta toimijuudesta.

YTM Mervi Suonpää toimii Setlementtinuorten Hämeen piiri ry:n Kølvi-toiminnan johtajana tukien murrosikäisiä maahanmuuttajajoukkoja heidän etsiessään omaa paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Suonpää on aikaisemmin tutkinut nuorisotyöttömyyttä namibialaisessa kontekstissa sekä sen yhteyksiä marginalisoitumiseen ja passiivisuuteen.

Nuorisotakuu osana suomalaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuspolitiikkaa

Elina Havu

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat perusarvoja, joihin jokaisella on oikeus ja joita jokaisen on myös velvollisuus edistää. Suomessa viranomaisilla on vahva vastuu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Tasa-arvolain neljäs pykälä velvoittaa viranomaisia edistämään kaikessa toiminnassaan sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuuslain neljäs pykälä puolestaan velvoittaa edistämään yhdenvertaisuutta. Viranomaisten tulee lakien mukaan muuttaa erityisesti niitä olosuhteita, jotka estävät sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tällöin sukupuolten välisen tasa-arvon kohdalla puhutaan tasa-arvon valtavirtaistamisesta, jolloin päätöksiä ja toimenpiteitä sekä niiden seurauksia arvioidaan sekä naisten että miesten kannalta.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen koskee myös vuoden 2013 alussa voimaan tullutta nuorisotakuuta. Nuorisotakuun valmistelussa ei ole kuitenkaan huomioitu tarpeeksi sukupuolinäkökulmaa ja yhdenvertaisuuskysymyksiä, vaikka ne on mainittu arvoina ja tavoitteina *Nuorten nuorisotakuu* -raportin sivulla 48. Lupaus sukupuolivaikutusten ja yhdenvertaisuuden huomioimisesta nuorisotakuun toteutuksessa ei kuitenkaan muutu käytännöksi kyseisessä raportissa eikä sen jälkeisissä, vuoden 2013 aikana toteutuneissa toimenpiteissä. Tätä nykyä nuorisotakuun – ehkäpä tahattomana – tavoitteena näyttää olevan sukupuolineutraalius, jolloin nuoret nähdään yhtenä homogeenisenä massana. Tällöin voidaan puhua niin kutsutusta sukupuolisokeudesta, joka on kyvyttömyyttä nähdä sukupuolen vaikutuksia ja merkityksiä. Vastaava sokeus voi kohdistua myös erilaisiin vähemmistöihin.

Tasa-arvotyöllä ja tasa-arvon valtavirtaistamisella on valtionhallinnossa jo pitkä historia. Tasa-arvolaki on ollut voimassa vuodesta 1986 lähtien. Yhdenvertaisuuslaki on tuorempi, sillä se on ollut voimassa vasta vuodesta 2004 lähtien. Lait on haluttu yhdistämishaluista huolimatta pitää erillään, joten tasa-arvolaille keskitytään sukupuoleen liittyvään syrjintään ja yhdenvertaisuuslailla muihin syrjintäperusteisiin (Hautanen 2011). Tasa-arvolla tarkoitetaan tässä yhteydessä sukupuoleen perustuvan syrjinnän estämistä sekä naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämistä. Yhdenvertaisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä (Yhdenvertaisuus.fi).

Sekä tasa-arvolaki että yhdenvertaisuuslaki velvoittavat siihen, että viranomaisten on otettava lain vaatimukset huomioon ja vakiinnutettava ne asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Esimerkiksi ministeriöiden on otettava nämä näkökulmat huomioon valmistellessaan lakeja, toteuttaessaan hankkeita ja ohjelmia sekä laatiessaan talousarviota.

Hallitukset ovat jo pitkään sitoutuneet valtavirtaistamisen periaatteisiin. Jyrki Kataisen hallituksen laatima tasa-arvo-ohjelma 2012–2015 painottaa, että tasa-arvo on keskeinen yhteiskunnallinen päämäärä ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan edellytys (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015, 11).

Nuorisotakuun valmistelussa ja toimeenpanossa vallitseva sukupuolisokeus on huomattava epäkohta, sillä työmarkkinat ovat Suomessa muuhun Eurooppaan verrattuna vahvasti sukupuolittuneita. Työmarkkinoiden segregaaation eli sukupuoleen työelämässä liittyvän epätasa-arvon lisäksi myös työttömyys ja koulutus ovat osaltaan sukupuolittuneita. Esimerkiksi 20–29-vuotiaista pelkän perusasteen varassa olevista 110 000 nuoresta enemmistö on miehiä, noin 70 000 (Nuorten Nuorisotakuu 2012). Myös työllisyyspalveluihin ja erilaisiin nuorisotakuun toteuttamiskeinoihin kohdistuvat tarpeet ovat nuorilla naisilla ja miehillä osittain erilaisia. Esimerkiksi Vantaalla toimineessa ESR-hankkeessa Petra – Nuoret työhön ja kouluun huomattiin, että vantaalaisten nuorten työttömien määrään suhteutettuna naiset osallistuivat toimenpiteisiin enemmän kuin miehet. Sen lisäksi naiset myös läpäisivät nuo toimenpiteet miehiä nopeammin (Kettunen). Nämä erilaiset tarpeet ovat hyvä esimerkki siitä, miksi sukupuoli täytyy huomioida kaikessa nuorisotakuun suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvässä toiminnassa.

Sukupuolineutraaliuden sijaan nuorisotakuuseen liittyvää toimintaa on kehitettävä ja suunniteltava siten, että naisten ja miesten sekä tyttöjen ja poikien erilaiset tarpeet tulevat huomioiduiksi. Sukupuolten väliset erot on tunnistettava nuorisotakuun valmistelussa ja toimeenpanossa. Myös yhdenvertaisuusnäkökulma on otettava tarkemmin huomioon, jolloin nuorisotakuun toimenpiteissä ja tuloksissa arvioidaan sukupuolen lisäksi etniseen taustaan liittyviä näkökohtia. Sukupuolen ja laajemman yhdenvertaisuusnäkökulman huomioon ottamisella nuorisotakuun toteuttamisessa on positiiviset seuraukset. Se lisää nuorisotakuun käyttäjälähtöisyyttä, laatua, nuorille tarjottavien palvelujen tasa-arvoa sekä ennen kaikkea tehokkuutta – eli parempia tuloksia.

Nuorisotakuun toteuttamista pystytään tehostamaan ottamalla sukupuoli- ja yhdenvertaisuusnäkökulmat tarkempaan käsittelyyn. Ensimmäisenä keinona tulee nuorisotakuulle tehdä sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus. Sukupuolivaikutusten arviointi on yksi keskeisimmistä valtavirtaistamisen työkaluista, jonka avulla sukupuoli tulee näkyväksi eri palvelujen ja toimintojen käytössä. Suvaus on tapa seurata ja kartoittaa sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista ja toteuttaa tasa-arvon valtavirtaistamista. Kyseessä on pitkäjänteinen työ, joka tulee viedä osaksi nuorisotakuun suunnittelun ja toteuttamisen jokapäiväistä toimintaa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on koonnut sukupuolivaikutusten arvioinnin tueksi kattavan materiaalipaketin (www.stm.fi/tasa-arvo). Ministeriön kokoamien oppaiden *Sukupuolisilmäläsit käyttöön!* ja *Sukupuolisilmäläsit käytössä* avulla tasa-arvotyö lähtee helposti käyntiin.

Toisena keinona nuorisotakuuseen liittyvää tilastointia sekä tiedonkeruuta on kehitettävä. Nykyisin etenkin nuorisotakuuseen liittyvän taustamateriaalin tilastointi sukupuolen mukaan on puutteellista. Erilaisia tilastoja, kyselyjä ja havaintoja tulee tarkastella monipuolisesti. Tärkeää on ajatella nuoria yhden suuren massan sijaan yksittäisinä ryhminä, joilla on erilaisia vaikutuksia nuorisotakuun toteutumiseen. Myös nuorisotakuun tuloksia on tärkeä seurata ja tilastoida sukupuolittain ja vähemmistöryhmittäin.

Kolmantena keinona toimii tasa-arvoon sekä yhdenvertaisuuteen liittyvä koulutus. Tämä tarkoittaa, että kaikille nuorisotakuun parissa työskenteleville – niin päättäjille, suunnittelijoille kuin toteuttajille – on järjestettävä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoulutusta. Etenkin päättäjien ja suunnittelijoiden on tärkeää tiedostaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomioon ottamisen mahdollisuudet nuorisotakuun toteuttamisessa. Tällöin nuorisotakuu tulee aidosti olemaan osa suomalaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuspolitiikkaa.

LÄHTEET

- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:10.
- Hautanen, Teija (2011) *Lakiuudistuksilla kattavampaan syrjinnän torjumiseen.* http://www.mina.fi/web/guest/tasa-arvo-_ja_yhdenvertaisuuslakien_uudistus (Viitattu 3.11.2013.)
- Kettunen, Hanna: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työllisyyspalveluissa – Petra-projektin kartoitus. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawww-structure/71013_alkukartoitus2.0_ulkoasu_final.pdf (Viitattu 13.11.2013.)
- Nuorten yhteiskuntatakuu 2012.* TEM raportteja 8/2012. http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu/info/tietoa_tilastoista_ja_nuorisotyottomyydesta (Viitattu 13.1.2014.)
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609.* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> (Viitattu 1.11.2013.)
- Yhdenvertaisuuslaki 2004/21.* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021> (Viitattu 1.11.2013.) <http://www.yhdenvertaisuus.fi>. (Viitattu 1.11.2013.)

YTM Elina Havu työskentelee hankeasiantuntijana työ- ja elinkeinoministeriön Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja valtavirtaistaminen (Valtava) -kehittämisohjelmassa. Lisäksi hän valmistelee väitöskirjaa ammattiyhdistysliikkeestä sukupuolittuneena organisaationa Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen oppiaineeseen. Havun kirjoitus pohjautuu työkokemukseen Akava ry:n opiskelija-asiamiehenä ja Vantaan kaupungin ESR-projektin Petra – Nuoret työhön ja kouluun tasa-arvokoordinaattorina.

Huutaako nuorisotakuun taustalla pelon kulttuuri?

Susanna Ågren

Lähestyn tässä artikkelissa syrjäytymiskeskustelua kysyen, miten sukupolvierot muotoilevat nuoria koskevaa syrjäytymispuhetta. Tarkastelen tätä keskustelua osana Frank Furedin (1998) määrittelemää pelon kulttuuria. Yhteiskunnassa, jossa vallitsee pelon kulttuuri, poliittinen keskustelu keskittyy riskien minimoimiseen. Julkisen keskustelun huoli nuorista yksilöityy helposti tiettyihin ihmisryhmiin. Tulkintani mukaan myös nuorisotakuu heijastaa ja tuottaa osaltaan tätä nuoria koskevaa syrjäytymiskeskustelua. Samalla se on osa huolen ja pelon kulttuuria, sillä se on riskien hallintaohjelma, jonka avulla on tarkoitus kontrolloida kuviteltuja uhkia yhteiskunnan menestykselle. (Furedi 1998, 2–4.)

Artikkeli pohjautuu pro gradu -tutkielmaani, jonka tein Tampereen yliopiston nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopintoihin. Haastattelin tutkimusta varten nuoria niin ammattistartilta, työpajalta kuin ammattiopiston asuntolasta. Lisäksi haastattelin näiden nuorten ryhmien ohjaajia sekä nuorisotakuuta valmistelemissa olleita toimijoita opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä. Nämä kaksi ryhmää edustivat tutkielmassani kenttätöntekijä- ja päättäjätasoja.

Kaikki haastattelemani ryhmät pitivät perinteistä polkua koulutuksesta työelämään yhä kaikkein toivotuimpana. Päättäjien ja kenttätöntekijöiden puheen mukaisesti sellainen nuori, joka poikkeaa polulta, koetaan helposti uhaksi yhteiskunnalle (Helne 2002, 26). Myös nuorisotakuun myötä on luotu palveluja, jotka pyrkivät kiinnittämään nuoren mahdollisimman nopeasti takaisin totuttuun elämäntilanteeseen. On kuitenkin pohdittava Furedin tavoin, ovatko tarjotut palvelut vain osoitus pelosta ja paniikista pitää nuoret väkisin kiinni sellaisessa yhteiskunnassa kuin sen on perinteisesti ajateltu olevan. Tämä voi aiheuttaa sen, että nuoret jäävät jopa riippuvaisiksi järjestelmän tuesta, sillä heille ei anneta mahdollisuuksia toimia itsenäisesti. Nuoria ei uskalleta jättää yksin, koska heidän pelätään jäävän ulkopuolelle. (Furedi 1998, 91–92.) Nuorille ei haluta antaa tilaa kompuroida ja tehdä virheitä, vaikka haastattelemieni kenttätöntekijöiden mukaan sitä nuoret nimenomaan tarvitsisivat kasvaessaan.

Haastattelemieni päättäjien ja kenttätöntekijöiden tulkintojen mukaan nuorten odotetaan valitsevan sopivan koulutusalan ja kiinnittyvän sen jälkeen työelämään. Ajelehtiminen ja aikalisä sallittiin, mutta niiden jälkeen nuoren on pystyttävä kiinnittymään takaisin yhteiskuntaan. Myös vaihtoehtoisia reittejä sai erään haastattelemani päättäjän mukaan kulkea, mutta se oli tehtävä yhteiskunnan sallimissa rajoissa. Nuoreen kohdistuvat velvollisuudet kiteytyivät siihen, että hän kerää kokemuksia työelämää varten (Harinen 2000, 203). Ilman koulutusta nuori ei kiinnity työelämään, mikä aiheuttaa huolta. Kenttätöntekijät pohtivat perinteiseen elämäntilanteeseen sopeutumattomien nuorten kohtaloa tilanteessa, jossa yksilön velvollisuudet ja oikeudet yhteiskunnassa

määrittyvät pelkästään työmarkkinakansalaisuutena. Heidät leimataan helposti syrjäytymisvaarassa oleviksi.

PELKKÄÄ TYÖMARKKINAKANSALAIUUUTTA VAI MAHDOLLISUUS OLLA JOTAIN MUUTA?

Nuorisotakuu perustuu tavoitteelle kiinnittää nuoret työelämään ja ehkäistä työttömyyttä, joka sulkee jo itsessään monet nuoret yhteiskuntamme ulkopuolelle. Tämän ajattelutavan mukaan elämänkulku perustuu työmarkkinakansalaisuuteen. Yhteiskunnassamme yksilön velvollisuus on tehdä työtä ja maksaa veroja, ja vasta työelämän kautta nuoret pystyvät tutkielmani perusteella toteuttamaan kansalaisuuttaan. Ne, jotka eivät siihen kykene, koetaan taakaksi ja uhaksi yhteiskunnan hyvinvoinnille. (Julkunen 2004, 256–257.) Haastattelemani kenttätöntekijät toivat esiin kysymyksen siitä, mikseivät muulla tavoin itseään toteuttavat (esimerkiksi luovilla aloilla) saa tässä yhteiskunnassa tilaa. Meillä on jatkuvasti tarve tietää, missä (nuoret) yksilöt kulloinkin ovat tässä yhteiskunnassa. Kertooko tämä kilpailuyhteiskunnasta, jossa yksilön arvo mitataan työnannon kautta ja sillä, miten hän toiminnallaan hyödyttää yhteiskuntaa? Muunlaiset yksilöt leimataan ongelmaksi, ja heitä syyllistetään niin, että he todellakin jäävät riippuvaisiksi tarjotuista palveluista. Eräässä päättäjahaastattelussa epäiltiin, että ehkä nuorisotakuun taustalla elää pelko kilpailukyvyyn menettämisestä suurten ikäluokkien eläköityessä. Tämä osoittaa sen, että myös haastatellut aikuiset suhtautuivat perinteiseen elämänkulkuun kriittisesti, mutta jostain syystä siltikään nuorisotakuuta valmisteltaessa ei ole pohdittu vaihtoehtoisia tapoja kiinnittyä yhteiskuntaan. Vaikka yksi päättjä totesi, että nuorisotakuu olisi ollut mahdollisuus luoda uudenlaista työelämää, ajatukseen ei ole tartuttu. Mikä siis järjestelmässämme estää sen muuttamisen – ja edelleen, kenellä sitten on mahdollisuuksia muuttaa yhteiskuntaa, jos päättäjilläkään ei ole avaimia muutoksen käynnistämiseen?

Haastattelemieni nuorten mielestä nuori, joka täyttää kaikki aikuisyhteiskunnan odotukset, on teennäinen. Monet olivat sitä mieltä, ettei kukaan nuori todellisuudessa pysty täyttämään niitä. Jos nuoriin suhtaudutaan ongelmana, jonka ainut mahdollisuus kiinnittyä yhteiskuntaan on kouluttautuminen ja työelämä, hukkaamme valtavan määrän potentiaalia (Furedi 1998, 10). Nuorista pitäisi puhua voimaannuttavaan ja positiiviseen sävyyn, heitä pitäisi tukea ja heille pitäisi antaa tilaa ja mahdollisuuksia toteuttaa itseään sen sijaan, että suhtaudumme heihin riskiryhmänä. Tämänkaltaisen suhtautuminen aiheuttaa nuorissa vain vastareaktion ja ärsyyntymistä. Kuka edes haluaa kiinnittyä yhteiskuntaan, joka jatkuvasti asettaa sinut alempiarvoiseen asemaan?

NUORTEN AITO OSALLISUUS ON VOIMAVARA YHTEISKUNNAN MUUTOKSELLE

Huolen kulttuuri tuottaa sääntöjä ja rajoituksia, joilla yritetään pitää yksilöt hallinnassa (mt. 8–9). Nuorisotakuukin varmasti omalta osaltaan luo turvallisuuden tunnetta jär-

jestelmälle, mutta samalla on tunnustettava, että se saattaa myös rajoittaa yhteiskunnan muutosta. Nuorissa on valtavasti potentiaalia muuttaa tätä yhteiskuntaa, ja ehkä pitäisikin pystyä näkemään myös uudenlaisia tapoja toteuttaa kansalaisuutta. Nuoret eivät välttämättä ole niin suuressa syrjäytymisvaarassa kuin tunnumme heidät tämänhetkisen keskustelun valossa näkevän. Haastattelemiini nuoret korostivat, että ulkopuolella oleminen ei itse asiassa ole kielteinen asia. Se on heidän mielestään ennen kaikkea nuoren oma valinta. Ongelmallista se on vasta sitten, jos nuorella ei ole sosiaalisia kontakteja. Niin kauan kuin nuori on onnellinen, hän ei ole syrjäytymisvaarassa. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että syrjäytymisen aika voi jopa olla sellainen, jota vanhempana voi muistella hymyssä suin. Haastattelemiini päättäjät taas pohti kriittisesti, miksi nuorista ollaan niin helposti huolissaan, vaikka aikuisen jättäytymistä ulkopuolelle voidaan jopa ihailia. Mökkiin muuttaminen keskelle metsää on hieno juttu, jolla saa vallattua naistenlehtien palstatilaa. Nuorille sellaista ei haluta sallia.

Syrjäytymiskeskustelulla ongelmat yksilöidään helposti nimenomaan nuoren ongelmaksi. Nuorta halutaan kannustaa yksilöllisille ja joustaville poluille, jotka kuitenkin toteutetaan saman vanhan putken sisällä. Huoleen perustuvan moraalipaniikin sokaisemana suljetaan silmät siltä, että ehkä vika saattaisikin olla ennemmin yhteiskunnan järjestelmässä kuin siinä nuoressa, jonka asetamme uhrin asemaan (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004, 16–17). Tällöin jää huomaamatta, että syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret saattavat osoittaa erilaisia ongelmakohtia ja mustia aukkoja luomassamme järjestelmässä. Syrjäytymiskeskustelussa pitäisi pystyä katsomaan peiliin ja miettimään yhteiskuntaa enemmän nuorten näkökulmasta. Ehkä sille on syynsä, miksi nuoria jää yhteiskuntamme ulkopuolelle ja miksi he eivät sopeudu tai edes halua sopeutua. Oman tutkimukseni perusteella väitän, että se voi johtua nimenomaan siitä, että yritämme väkisin pitää kiinni perinteisistä tavoista toteuttaa kansalaisuutta. Olenkin sitä mieltä, että nuoret pitäisi nähdä voimavarana yhteiskunnalle ja arvokkaina itsessään eikä pelkästään työntekijöinä.

Haastattelemiini nuoret peräänkuuluttivat kuulluksi tulemistä ja aitoa kohtaamista aikuisten kanssa. Valintatilanteessa koettiin saatavan vain ryhmäkohtaista tukea, mutta nuoren yksilölliseen kuunteluun ei aikuisilla tuntunut olevan aikaa. Nuorten kohtaaminen koettiin tärkeäksi myös päättäjien ja kenttätyöntekijöiden haastatteluissa. Erään päättäjän arvion mukaan nuorisotakuulla saatetaan korvata aikuisen aikaa nuorelle. Voisiko uusi yhteiskunta olla sitä, että kylmien palveluiden sijaan keskityttäisiin lisäämään yksilöiden kuuluvuuden tunnetta ja annettaisiin tilaa nuorten omaehtoiselle osallisuudelle ja tavoille muuttaa yhteiskuntaa. Nyt vaikuttaa siltä, että nuoria yritetään kiinnittää epätoivoisesti palveluihin, jotka eivät kuitenkaan pysty antamaan heille sellaista tukea, jota he kaipaavat: välittämistä ja aikaa – mahdollisuutta saada arvostusta sellaisena kuin on. Pitäisikö meidän siis kehittää muitakin osallisuuden tapoja kuin koulutus ja työelämä ja niihin tähtäävä toiminta? Meidän pitäisi kuunnella nuoria ja kysyä, mitä he haluavat tehdä. Jokaisen pitäisi kokea oma toimintansa ja tekemisensä merkitykselliseksi, vaikka se ei aina suoraan kansantaloutta hyödyttäisikään.

LÄHTEET

- Furedi, Frank (1998) *Culture of fear. Risk-taking and the morality of low expectation*. London: Cassell.
- Harinen, Päivi (2000) *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 11.
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitos. Väitöskirja.
- Helne, Tuula & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (2004) Sisään, mutta mihin ja miten? – Kysymyksiä yhteisyydestä. Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 7–19.
- Julkunen, Raija (2004) Yhteiskunta vakuutuksena, vakuutus yhteiskuntana. Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 249–267.
- Ågren, Susanna (2013) *Sopeutumaton nuori – arvokas kansalainen? Tutkimus nuorten asemasta tämän hetkessä syrjäytymiskeskustelussa*. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Nuorisotyön- ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnot. Pro gradu -tutkielma.

Susanna Ågren, YTM, työskentelee menetelmäkehittäjänä Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto SAKU ry:ssä. Hänen kirjoituksensa pohjautuu pro gradu -tutkielmaan, jonka hän teki Tampereen yliopiston nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopintoihin.

Jossain toisessa ajassa hän olisi jo kiinnittynyt

Anu Gretschel & Pirjo Junntila-Vitikka

Tämän tekstin nuoret ovat olemassa. He ovat nuoria, jotka ovat käyttäneet Suunta-ohjauspalvelua verkossa. Palvelun perimmäisenä tarkoituksena on ohjata nuoria koulutukseen, työuralle sekä näitä tukeviin palveluihin. Nuoren aitoa kuulemista ja kohtaamista hänen omista tarpeistaan käsin kuitenkin korostetaan. Käsiteltäviä teemoja ei rajata, vaan nuorelle annetaan tukea ja ohjausta mihin tahansa elämänalueeseen liittyviin ongelmiin. Palvelutilanteissa vuorovaikutus ohjaajan ja nuoren välillä tapahtuu chatin tai sähköpostin välityksellä. Ohjaussuhde alkaa nuoren yhteydenotosta.

Syksyn 2013 aikana ohjausta annettiin lähes viidellesadalle 15–30-vuotiaalle nuorelle. Näistä neljäkymmenen nuoren keskustelu ohjaajan kanssa tallennettiin nuoren luvalla tutkimusaineistoksi. Tutkimukseen osallistuneista nuorista viisitoista kuului a) peruskoulussa tai lukiossa opiskelevien tai niistä jo päättötodistuksen hankkineiden ryhmään. He ottivat yhteyttä Suunta-palveluun saadakseen apua alavalintaan, työn tai asunnon etsimiseen, väli vuoden järkevään hyödyntämiseen, koulukiusaamiseen tai ihmissuhdeongelmaan. Toiset viisitoista olivat b) joko ammatillisen tutkinnon keskeyttäneitä tai sitä parhaillaan pohtivia, mutta edelleen opiskelevia nuoria. Tähän ryhmään kuuluvat tarvitsivat apua alavalintaan, työpaikan etsimiseen, yrittäjäksi ryhtymiseen, oppimisoongelmaan tai jopa elämän pelkoon. Seitsemän c) ammatillisen tutkinnon suorittanutta kaipasi töitä tai uutta opiskelupaikkaa ja kolme d) työssä olevaa ammatillisen koulutuksen suorittanutta koki ajautuneensa väärälle alalle.

Kuten edeltä voi aistia, paljon oli nuorten elämässä jo tapahtunut ja monenlaisiin vaiheisiin ehditty päätyä. Osa nuorista tiesi tavoitteensa, he hakivat rohkaisua. Osa haki uutta suuntaa tai suuntaa ylipäätään. Osa haki rohkeutta hylätä jotain jo aiemmin elämän osaksi valittua. Suunta-palveluun hakeutuneiden nuorten taustat ja tuen tarpeet olivat monipuolisempia kuin kukaan olisi etukäteen osannut olettaa. Usein ohjaustilanteet olivat pitkiä. Chatissa ohjaustilanteet kestivät jopa tunteja ja sähköpostitse viestejä vaihdeltiin kuukaudenkin ajan.

Kun tilanteisiin tutustuttiin tarkemmin, huomattiin myös, että nuorten tarpeet eivät menneet yksiin heidän asemansa kanssa: esimerkiksi jo työssä oleva saattoi palata ohjattavaksi aloittaakseen uransa alusta. Näin konkretisoitui käytännössä se, mistä monet tutkijat ovat kertoneet: polku nuoruudesta eteenpäin ei läheskään aina etene suoraviivaisesti. Seuraavaksi tutustumme tarkemmin Elinan, Timon, Netan ja Aleksin tarinoihin.

Elina oli suorittanut ammatillisen tutkinnon, muttei löytänyt töitä. Työkokemusta oli kertynyt työharjoitteluista ja lyhyistä sijaisuuksista. Sanssi-kortti oli hankittuna. Työnhakuprofiilit työvoimatoimistossa ja erilaisissa nettipalveluissa olivat ajan tasalla. Elina oli myös lähettänyt useita avoimia hakemuksia oman alansa yrityksille. Suunta-palvelun

ohjaaja antoi palautetta: *Rebellisesti sanoen en tiedä, mikä voisi vielä auttaa työnhaussasi. Olet kieltämättä ollut aktiivinen!* Elina oli kiitoksensa ansainnut. Moni nuori on. Ääneen voi sanoa, että sinä olet nyt tehnyt riittävästi: ole tyytyväinen itseesi. Jossain toisessa ajassa hänen ei olisi tarvinnut tehdä edes tuota kaikkea.

Netta oli töissä eli nuorisotakuun kehyksessä perillä. Hän työskenteli hoitoalalla taskussaan tutkinto matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta. Kumpikaan ala ei häntä innostanut, vaan mielessä väikkyi lapsuuden unelma eläinlääkärin työstä. Ensi askel haavetta kohti olisi aiemmin keskeytyneiden lukio-opintojen loppuunsaattamisen aloittaminen työn ohessa. Nykyajattelun mukaan pitkään rohkeutta keräävät ovat kansantaloudellinen uhka ja heidän pääsyään oppilaitoksiin yritetään rajoittaa. Kuitenkin pienikin askel unelman suuntaan voi saada heti paljon aikaa nuoren elämän laadussa. Lisäksi hän voi myöhemmin saavuttaa työn, joka tuntuu omalta. Jossain toisessa ajassa nuoret voisivat saada tukea valintoihinsa riittävästi ja aiemmin. Netta voisi olla jo eläinlääkäri.

Timon tietotekniikkaopinnot olivat loppuvaiheessa. Opiskelu oli helppoa, mutta ala ei tuntunut oikealta. *Koulussa tuntuu joka päivä, että olen väärässä paikassa*, totesi Timo. Timo ei keksi opiskelelmaltaan alalta työtä, jota hän haluaisi oikeasti tehdä. Opettajan hommat tai sosiaaliala tuntuivat jonkin verran mahdollisilta. Nuori koki olevansa vailla päämäärää. Timon tapaus herättää kysymyksen: kuinka paljon itselleen väärän alan opiskeluun kannattaa rohkaista käyttämään aikaa ja voimavaroja? Ja olisivatko Timo ja Netta hyötynet siitä, että olisivat saaneet henkilökohtaisempaa tukea tulevaisuuden suunnitteluun eri kouluasteilla? Olisiko heitä kannattanut kannustaa kulkemaan kohti unelmiaan jo paljon aikaisemmin?

Aleksilla oli jäänyt kolme tutkintoa kesken, töiden viedessä aina mukanaan, kuten hän ohjaajalle kertoi. Alekski toimi sivutoimisena yrittäjänä ja haaveili yritystoiminnan laajentamisesta kokopäiväiseksi. Esteeksi nousi pääoman puute. Hänen kohdallaan heräsi ajatus, että ehkä hän todella oli jo valmis, vain pääomaa vailla – ei keskeneräinen varttumaan erilaisin polutuksin ja läpimenoin. Erilaisten nuorten tilanteiden edessä aloimme pohtia, mikä enää on tutkinnon merkitys ylipäätään: työmarkkinat vetävät välillä ilman tutkintoa tai eri alan tutkinnolla ja välillä eivät useallakaan. Ja nuori voi taidoiltaan ja kyvyiltään olla joka tapauksessa pidemmällä kuin todistusten perusteella voidaan arvioida.

Työttömyys tai koulutuspolulta tippuminen nähdään usein nuorten omista heikkouksista tai heidän perhetaustastaan johtuvina seurauksina. Syrjäytymiskeskusteluissa esille nostetaan ylisukupolvinen syrjäytymiskierre, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä monenlaisten pulmien kasautuminen. Suunta-palveluun yhteyttä ottaneiden nuorten tarinat osoittavat, että nuorten irrallisuudessa on kyse moniulotteisemmasta yhteiskunnallisesta kehityksestä, jonka puristuksiin hyvinkin erilaiset nuoret ovat tahtomattaan joutuneet. Elinan, Timon, Netan ja Aleksin elämäntilanteet valaisevat sitä, miten hankalaksi yritteliään ja koulussa hyvin pärjäävän nuoren elämä voi nyky-Suomessa muotoutua.

Otsikossa toimme esiin mahdollisuuden, että jossain toisessa ajassa nämä nuoret olisivat jo voineet kiinnittyä lähiyhteisöihin ja yhteiskuntaan. Nuorisotakuu luotiin tekemään yhteiskuntaan kiinnittyminen nuorille helpommaksi tässä ajassa. Tämän nähtiin tapahtuvan ohjaamalla nuoret määrääjässä työn, harjoittelun, opiskelun, työpajan tai kuntoutuksen piiriin. Nuorisotakuun tavoite on sinänsä hyvä. Se ei kuitenkaan

riitä, jos työmarkkinoiden kynnys pysyy nuorille korkeana. Myös järjestelmän taustalla vaikuttavien ajattelutapojen syvärakenteita tulisi kyseenalaistaa: jos töitä ei löydy, vika ei ehkä olekaan hakijassa. Tutkinto ei välttämättä takaa parempaa mahdollisuutta työllistyä. On mietittävä, kuinka kauan aikaa kannattaa uhrata väärän alan tutkintoon. Pätevyys ei aina kanavoidu todistuksen muotoon. Mikä tahansa työ ei aina ole hyvästä. Ja systeemi ei aina tiedä mikä nuorelle on parasta.

FT Anu Gretschel ja KM Pirjo Junntila-Vitikka ovat Nuorisotutkimusverkoston tutkijoita. Teksti pohjautuu aineistoon, jota kerättiin Sitran ja Pelastakaa Lapset ry:n tuottaman Suunta-palvelun arvioinnin pohjaksi. Nuorille tarkoitettu ohjaus- ja neuvontapalvelu Suunta liittyi Ylen syksyllä 2013 toteuttamaan Nuorille.Nyt! -kampanjaan. Kokeiluhanke toteutettiin osana Sitran Palvelujohtamisen mahdollistaminen -avainalueen Nuoren tilannekuva -kokonaisuutta. Palvelu on edelleen nuorten käytettävissä Pelastakaa Lapset ry:n toimesta.

Korvaako takuu pitkittyneen työttömyyden?

Anne-Mari Ollikainen

”Eka duuni” ja nakkihommia, ”työelämä tutuksi” ja tutut töihin. Nuorisotakuuta, nuorisotakuuta ja takuulla paikka koulun penkiltä. Polutettuja hankkeita, maailmaa syleileviä projekteja vain projektityöntekijöiden työllistämiseksi ja muutama päälleliimattu iskulause kulloisenkin rahoittajan tarpeiden mukaan. Piiri pieni pyörii ja työttömät siinä hyörii.

Nuorisotakuu on paperilla hyvä juttu, mutta mitä takuu oikeasti korvaa, kun työttömyys iskee kohdalle? Tai kun työura ei aukea lainkaan? Olisihan se hienoa, jos kortistoon kirjaamisen sijaan nuoriin panostettaisiin, ja heille tarjottaisiin mielekkäitä koulutuspaikkoja sekä tavoitteellisia, työllistymistä tukevia palveluita. Aikuisten oikeesti.

Mutta jotain on jäänyt takuista puuttumaan. Käytäntö. Takuu on vähän niin kuin vakuutus, eli jos homma ei toimi, tulee saada korvaus. Julkilausumatakuissa ei tunneta korvauskäytäntöä eli se siitä takuusta. Tai vikahan on työttömässä, joka ei suostu taipumaan järjestelmän määräämään parhaaseen mahdolliseen.

Opien ja ismien kulloisestakin trendikkyudesta ja poliittisesta suotavuudesta huolimatta arki on ja seisoo paikoillaan. Kehittämisestä kyllä puhutaan, mutta samaan aikaan muutosvastarintaa hellitään ja hoivataan sylivauvan lailla. Kehittäminen – takuut mukaan lukien – on edelleen perustyon ulkopuolinen asia, aikavaras ja kuormittaja, joka enemmänkin ottaa kuin antaa. Ymmärrettävää sekin, jos kehittäjät ovat vain leipäänntyneitä kiertolaisvirkamiehiä. Kehittämisen kun voi kuitata hankkeen keskittymällä arjen pikku pulmien ratkaisemiseen sen sijaan, että pohdittaisiin uusia, aidosti vaihtoehtoisia tapoja toimia.

Olen tehnyt työttömyyttä ja työtä vailla olemista työkseni jo reilut kymmenen vuotta. Tutuiksi ovat tulleet niin asiakastyö, hankeviidakot, selvitystehtävät, kehittämiset ja koulutusmaailma. Mitä pienempiin ja arjenmakuisempiin toimintaympäristöihin siirrytään, sitä paradoksaalisemmiksi nuorisotakuun kaltaiset aatteet muuttuvat. Esimerkkinä pikkuruinen paikkakunta, jossa ”kaikki tuntevat kaikki”, niin hyvässä kuin pahassa. Jos nuorisotakuun piirissä olevalla työnhakijalla on koulut käymättä, sillat poltettu ja henkilökemiat paikkakunnan harvalukuisen työkkärieliitin kanssa eivät vain natsaa, niin mitä nuorisotakuu muuttaa? Entä viranhaltijatasolla – jos Kaijan ja Maijan yhteistyökyvyttömyys juontaa jo isonvihan aikaisiin tonttikaappoihin ja nuoruudenrakkauksiin, ei sitä paljon sanahelinällä paikkailla. Viranomaisyhteistyö on kiva sana, mutta se toimii juuri niin tehokkaasti kuin ihmiset sen takana. Kalakaveruudella on usein enemmän merkitystä kuin ammatillisuudella. Ja jos yksi viranomainen ei tunnusta toisen palvelun olemassaoloa, hän ei myöskään ohjaa sinne asiakkaitaan – olipa se asiakkaiden näkökulmasta miten mielehtöntä ja mielivaltaista hyvänsä. Mutta eiväthän he tiedä vaihtoehtoista, jos ei heille kerrota. Vallan ja oman aseman pönkittelyä tämäkin.

Ihmissuhteettomuuksien lisäksi nuorisotakuu-käsitteen mielekkyydessä painaa myös työtoiminnan mielekkyys. Jos sanotaan, että nuorisotakuun kautta nuoren on mahdollista päästä työn syrjään kiinni esimerkiksi työpajan kautta, niin kuinka moni hallintoalmainen on oikeasti käynyt katsomassa, mitä työpajoilla tehdään? Minkälaisissa tiloissa ja olosuhteissa – puhumattakaan valmennus- ja ohjaushenkilökunnan ammatillisesta osaamisesta? Enkä tarkoita mainospuheita ja rahoitusavustuksissa käytettyjä kielikiemu-roita, vaan haluan kiinnittää huomion työtoimintaan, sen kehittävän työntutkimuksen kautta avautuvassa perusmerkityksessä. Liian usein sokea taluttaa sokeaa ja todetaan, ettei ne kuitenkaan työllisty. Eivät todellakaan.

Entä kuinka moni nuorisotakuun nimeen vannova on nähnyt, mitä kuntouttava työtoiminta oikeasti on? Miten kuntoutumista seurataan ja minkälaista ohjausta tarjotaan? Vai onko niin, että resurssipulan aikakautena kuntouttavan työtoiminnan tekijöillä teetetään työtehtäviä, joihin ei ole varaa palkata henkilökuntaa? Ja sitten vain todetaan, että näytöt eivät riitä vakituiseen työllistämiseen. Eiväthän ne riitä, kun kuntouttavan työtoiminnan kautta ilmaistyyvoimaa on parijonoksi saakka. Ammattiyhdistysväki on ihan hiljaa, kun pitäisi laittaa ”röntteliksi”.

Työllistymistä edistävien palveluiden maailma on omalakisensa ympäristö. Hikipajoja arvostellaan silloin kun ne ovat ”muunmaalaisia”, mutta mitä on se tilaustyökulttuuri, jota työpajojen yhdeksän euron päivittäisellä kulukorvauksella teetetään, kutyksi ja työkokeiluksi verhoiltuna? Kunnan näennäisintressi on lyhentää työmarkkinatukimaksatuksien listaa työllistämällä työttömiä, mutta samaan aikaan myhäillään sitä työttömien reserviä, joilla voidaan teettää kaikkea mahdollista tienvarsiraivauksista koulunkäyntiavustajien tehtäviin. Kun sijaisia ei palkata, saattaa opettajanpöydän takaa löytyä kutylinainen – eivätkä edes oppilaiden vanhemmat nouse vastarintaan. Nuorisotakuuta sekin, että kutylaisnuori paikkaa opettajaa.

Kun ympäri käydään ja yhteen tullaan, saa huomata, että työn luonteesta käytävä keskustelu tyrehtyy usein toteamukseen, jossa työtoiminnan sanotaan olevan alisteista kuntoutuksen syvällisemmille tarpeille. Vanhalla Singerillä suruttelu ja kaatopaikkakuntotoisen keittiöntuolin uudelleenmaalaaminen on perusteltua siksi, että valmentautujalle tärkeintä on ”mielekäs tekeminen” ja ”elämänhallinnan vahvistaminen”. Ehkä näin, silloin kun asioita katsotaan riittävän ylhäältä. Sellaisten työtehtävien teettäminen, joita itse en ikinä alentuisi tekemään, on ihmisoikeuskysymys – orjuuden ja riiston kulttuuri elävät ja voivat hyvin, vaikka kansainväliset vertailut muuta osoittaisivatkin.

Entä kun tulee se hetki, jolloin ”minä” jään työttömäksi ja tarvitsen palvelua – tulenko minäkin vanhojen tietokoneiden keskelle selaamaan Youtubea ja kuntoutumaan? Ja otan ohjausta vastaan valmentajalta, joka itsekin pyörii työttömyyden ja palkkatukitöiden karusellissa. Kuka siinä silloin ohjaa ja ketä? Ei pelkkä tehtävänimike tee ihmisestä tehtävään sopivaa.

Ja jos hypää aivan aiheesta toiseen, voi pohtia myös nuorisotakuun kautta avautuvaa viranomais- ja projektiverkostoa. Kun työttömyys kestää tarpeeksi pitkään ja nuorisotakuun kaltaiset tukitoimet astuvat kuvioon mukaan, alkaa varsinainen haastattelurumba. Työtön käy kertomassa elämäänsä työkkärissä, josta hänet ohjataan kuty-ohjauksia tekeväälle projektikuntatyöläiselle, jossa tarina aloitetaan alusta. Mitään tietoa ei pitäisi

liikkua ilman suostumuksia. Kuntatyöläiseltä matka jatkuu aktiivointihaastatteluun. Sen jälkeen taas projekti haastattelee ja siirtää seuraavaan haastatteluun: alkukartoitukseen ja tavoitteenasetteluun. Uskooko joku todellakin, että ihmiset löytävät työpaikkoja tai työmotivaatiota kiertämällä paikasta toiseen avautumassa? Ja kun vihdoin viimein pääset työpajajaksolle, siellä työ- ja yksilövalmentajat tekevät kaikkensa, jotta saisivat työttömän avautumaan. Yhdellä työttömällä on valtava työllistävä vaikutus. Nuorisotakuuhan vaatii, onnistuakseen, rajat ylittävää moniammatillista yhteistyötä. Ihan vaikka kierrätysteeman hengessä.

Limittäisten ja lomittaisten tavoitteenasettelu-alkukartoitus-sijoitushaastattelujen keskellä käydään loputonta kamppailua siitä, kuka saa asiakkaan kohdalla sanoa viimeisen sanan ja kuka omistaa aidoimman ja luottamuksellisimman tiedon. Tieto on valtaa, monella tapaa. Suostumuslomakeviidakon keskellä on edelleen runsaasti sellaista mystis-maagista tietoa, jota ei saa kertoa kenellekään. Parempi, että asiakas iskee päätään toistuvasti seinään vain sillä perusteella, että tieto ei kulje ja se on julistettu salaiseksi. Ja samaan aikaan tietojen arkaluontoisuuden painotuksen kanssa viranhaltijat juoruavat asiakastietoja tahoille, joille ne eivät vähääkään kuulu. Että se siitä tietosuojasta ja luottamuksellisuudesta. Lukot on rehelliisiä varten.

Nuorisotakuu, kuten muutkin yhteiskunnalliset muutoshankkeet, haluaa lukuja. Vale, emävale, tilasto – ainakin työttömyyden kohdalla. Jos niin hyvin käy, että yksi työtön työllistyy, löytyy varmasti kymmenen tahoja, jotka merkitsevät työllistymisen omaan suorituskalenteriinsa. Kuinkahan monessa hankkeessa ja asiakasrekisterissä yksi työtön ehtii olla ennen työllistymistään, samaan aikaan ja itselleenkin yllätyksenä? Yksi viesti työttömille: nouskaa kapinaan ja vaatikaa perusteluja jokaiselle asiakkuuden siirrolle ja vaatikaa nähtäväksi kaikki rekisteri- ja asiakkuustiedot sekä yhteenvetokirjaukset.

Nuorisotakuuta on sekin, että palkkatukirahoja riittää toisille ja toisille ei. Kamuille ja tovereille riittää, muiden kohdalla käytetään vähän enemmän tarveharkintaa. Ja tämäkin saadaan taitavasti peiteltyä niin, että sen huomaa vain kun liian läheltä seuraa.

Summa summarum. Nuorisotakuu on paperilla hyvä asia, mutta kaatuu siinä vaiheessa, kun omilla intresseillä ja näennäisellä hyvyydellä kuorrutetut ihmiset sotkeutuvat siihen. Paljon tavoitellaan hyvää, paljon pahaa perustellaan hyvällä. Ja jos ei hyvällä usko, saa lähteä pahalla. Vaikka sitten koulun penkille tietäen, että tämä ala ei työllistä.

Anne-Mari Ollikainen on KM, jatko-opiskelija ja työttömyyden sekatyöläinen.

OSA II

Nuorisotakuu poliittisena
toimenpideohjelmana

Nuorisotakuu – kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia?

Mari Abonen-Walker & Reetta Pietikäinen

Pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmassa luvataan varsin laaja-alaisesti toteuttaa ”nuorten Nuorisotakuu niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta”.¹¹ Myös asiaa valmistelleen monialaisen työryhmän väliraportissa nähtiin kokonaisvaltaisesti, että syrjäytymiskehityksen taustalla on moninaisia hyvinvointiongelmia. Raportissa summattiin, että ”-- ongelmat hyvinvoinnissa kasautuvat ja vanhempien ongelmat liittyvät kiinteästi lasten myöhempään hyvinvointiin ja mielenterveysongelmiin. -- Lastensuojelun asiakkaat, yksinhuoltajaperheiden lapset, terveysongelmista kärsivien vanhempien lapset sekä maahanmuuttajat ovat esimerkkejä kaikkein haavoittuvimmista ryhmistä aikuisuuden selviytymisen kannalta --. Erityisen heikossa asemassa ovat kouluttamattomat, sairaat ja vammaiset, vaikeasti työllistyvät, pitkäaikaistyöttömät ja mielenterveyden häiriöistä kärsivät nuoret sekä nuoret aikuiset”.¹²

Nuorisotakuun käytännön toimenpiteissä näytetään kuitenkin keskittyvän lähes yksinomaan nuorten koulutus- ja työelämäosallisuuden vahvistamiseen. Toiminnassa ei juurikaan huomioida niitä nuoria, joiden elämä ei ole kulkenut suoraviivaisesti tavanomaisena pidettyä reittiä, ja jotka edetäkseen tarvitsevat ensisijaisesti kuntoutuksellisia sekä elämänhallinnan vahvistamiseen keskittyviä palveluita. Nykyisellään takuu palvelee parhaiten niitä nuoria, jotka omatoimisesti tai kevyen ohjauksen turvin kykenevät liikkumaan palvelujärjestelmässä ja hyödyntämään sen tarjoamia mahdollisuuksia. Näyttääkin siis siltä, että nuorisotakuu on rajautumassa alkuperäistä suunnitelmaansa paljon kapeammaksi.

Muissa Pohjoismaissa nuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä tarkastellaan huomattavasti suomalaista koulutus- ja työelämäosallisuutta laajemmin. Esimerkiksi Norjassa ulkopuolisuutta lähestytään kuudesta eri suunnasta: sosiaalisesta, koulutuksellisesta, taloudellisesta, oikeudellisesta, terveydellisestä sekä työelämän näkökulmasta. Ruotsissa ja Tanskassa asiaa tarkastellaan yleensä sosiaalisesta, taloudellisesta, koulutuksellisesta tai työelämän näkökulmasta. Pitkittyessään ja kasautuessaan erilaiset ulkopuolisuuden kokemukset lisäävät riskiä syrjäytyä.¹³ Nuoret itse taas pitävät erityisen merkityksellisenä sosiaalista liittymistä – heille syrjäytynyt tarkoittaa useimmiten henkilöä, jolla ei ole ystäviä tai muita läheisiä ihmisiä.

Nykyisenkaltaisena toteutettu nuorisotakuu on kermankuorintaa – se jättää vaikeimmassa asemassa olevat nuoret sekä lupauksen että palveluiden ulkopuolelle. Suurimpana väliinputoajaryhmänä ovat ne nuoret, jotka ovat jo pudonneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle tai

11 Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (2011).

12 Nuorten yhteiskuntatakuu 2013 (2012).

13 Nuorta ei jätetä – Puhalletaan yhteen hiileen (2009).

jotka tarvitsevat monialaisia palveluita tai kuntoutusta voidakseen myöhemmin kiinnittyä koulutukseen ja työelämään. Kelan ammatillisen kuntoutuksen myöntämisperusteita on takuun myötä loivennettu niin, että nuoren tilannetta voidaan arvioida elämäntilannelähtöisesti. Tämä on tärkeä, mutta ei riittävä toimenpide. Palveluun pääsy edellyttää edelleen diagnosointia eli vian, vamman, sairauden tai haitan toteamista. Monella nuorella ei ole diagnoosia, mutta kuitenkin tarvetta kuntoutukselle. Ilman tarkoituksenmukaisia, kokonaisvaltaisia sosiaali- ja terveystalv palveluita vaikeimmassa asemassa olevat nuoret eivät pysty jatkossakaan kiinnittymään koulutukseen tai työelämään ja ulkopuolisuus jatkuu. Kuntouttavia palveluita tulee siis kehittää ja niiden volyyymia nostaa osana nuorisotakuuta.

TYÖPAJOJEN ROOLI NUORISOTAKUUN TOIMEENPANOSSA – KOKEMUKSIA JA KEHITTÄMISTARPEITA

Työpajatoiminta on yksi joustavimmista työkaluista nuorisotakuun paikallisessa toimeenpanossa – yhteistyötä tehdään yli sektori- ja hallinnonalarajojen, ja työpajatoimintaan nuoria ohjaavia tahoja on lähemmäs parikymmentä. Yhteiskunnallisen järjestelmän väleissä ja reuna-alueilla toteutettavat etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta eivät kuitenkaan voi vastata nuorisotakuun kuntoutuslupauksesta sellaisenaan ja yksin, mutta kuntoutuksen kumppanina ne voivat toimia.

Työpajatoiminnan avulla pyritään vahvistamaan arjenhallintaa, tukemaan koulutukseen hakeutumista, kerryttämään työelämäosaamista ja tötaitoja sekä löytämään kullekin sopiva, yksilöllinen ja kestävä polku pajalta eteenpäin. Työpajoilla tapahtuva valmennus on aina suunnitelmallista ja tavoitteellista. Työvalmennuksen avulla kehitetään nuoren tötaitoja, yleisiä työelämävalmiuksia ja yhteisössä toimimisen valmiuksia. Yksilövalmennusta käytetään työvalmennuksen tukena, ja sen avulla vahvistetaan nuorten arjenhallintaa ja tuetaan koulutukseen hakeutumista. Valmennus on luonteeltaan joustavaa ja nuorten yksilöllisiä tarpeita huomioivaa. Työpajat toimivat osana monialaisia verkostoja ja ovat hyvä yhteistyökumppani nuorisotakuun toteuttamisessa niin työ- ja elinkeinohallinnolle, koulutuksen järjestäjille kuin sosiaali- ja terveystoimellekin.

Merkittävästi lisääntyneen nuorisotyöttömyyden myötä on nähtävissä, että nuorisotakuun työllistymistä tukevat toimenpiteet eivät tässä taloudellisessa tilanteessa ole onnistuneet saattamaan nuoria avoimille työmarkkinoille toivottavissa määrin. Koko nuorisotakuun toimeenpanon ajan työ- ja elinkeinohallinnon lainsäädännön ja organisaation muutos on vaikeuttanut asiakasohjautumista työpajoille. Työpajat ovat tästä syystä olleet laajasti vajaakäytössä vuoden 2013 ajan, eikä tilanne ole vielä täysin korjaantunut.

TE-hallinnon työkokeilusäädökset tiukentuivat vuoden 2013 alussa. Muutosten myötä ammattikoulutettujen nuorten avuksi käytettäviä työvoimapolitiittisia keinoja on aiempaa vähemmän, kun työkokeilumahdollisuus rajautui heiltä käytännössä kokonaan pois. Lisäksi TE-hallinto on lyhentänyt ilman koulutusta olevien nuorten työkokeilujaksoja: työkokeilusopimus solmitaan usein maksimissaan vain kolmeksi kuukaudeksi. Tämä on riittämätön aika, jos nuori tarvitsee ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojen selkiyttämisen lisäksi tukea arjenhallinnan vahvistamiseen. TE-hallinto tuntuu rinnastavan työpajat työkokeilupaiikkoja

tarjoaviin yrityksiin eikä näe, että työpajojen ensisijaisena tehtävänä on tuottaa valmennuspalveluja, jotka ohjaavat nuoria elämässään eteenpäin. Työkokeilusäädösten tiukennusten tarkoituksena on ollut kitkeä pois mahdolliset ilmaistyövoimaan liittyvät väärinkäytökset, mikä sinänsä on hyvä tavoite. Työkokeilun kieltäminen kaikilta, toiminnan valvonnan sijaan, on kuitenkin johtanut tilanteeseen, jossa osa työkokeilusta hyötyvistä ammattikoulutetuista nuorista jää palveluiden ulkopuolelle ja heidän työttömyytensä pitkittyy.

Sosiaalitoimen ohjauksella ja palveluilla on kasvava rooli työpajatyön arjessa. Tätä nykyä pajalle ohjautetaan yhä enenevässä määrin kuntoutuksellisiin palveluihin. Työpajoilla toteutetaan laajasti kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalihuoltolain mukaista aktivoimista. Kuntouttava työtoimintakin on osalle valmentautujista liian vaativaa. Yhä useampi työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleva nuori tarvitsee vahvaa, kokonaisvaltaista tukea elämäntilanteensa selvittämiseen, arjen hallintaan ja tulevaisuuden suunnitelmien rakentamiseen. Tätä tukea voidaan tarjota työpajojen starttivalmennuksessa.

Starttivalmennus voi tarjota palveluvalikoimasta usein puuttuvan osan, jolla voidaan vastata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien nuorten yksilöllisiin tarpeisiin. Starttivalmennus on moniammatillista ja -alaista, kokonaisvaltaista, arjenhallinnan vahvistamiseen keskittyvää matalimman kynnyksen toimintaa. Toiminta sekä tukee valmentautujaa ottamaan vastuuta omasta elämästään että optimoi tukiverkoston yhteistyötä. Starttivalmennus toimii jatkopolkuna etsivälle nuorisotyölle ja vahvistaa valmiuksia työpajalle, koulutukseen tai työelämään osallistumiseen.

Starttivalmennuksella vastataan myös lainsäädännön tasolla esiin nostettuihin palveluiden kehittämistarpeisiin. Nuorisolaissa korostetaan monialaista yhteistyötä, nuorten ohjaus- ja palveluverkostoa ja sen kehittämistä¹⁴. Sosiaalihuollon vireillä olevassa lainsäädännön uudistuksessa painopistettä oltaisiin tämänhetkisen tiedon mukaan siirtämässä ennalta ehkäisevään työhön sekä varhaiseen tukeen¹⁵. Lakiluonnoksessa on ensimmäistä kertaa kirjattuna myös sosiaalinen kuntoutus, ja tämän uudistuksen toteutuessa työpajojen starttivalmennus voisi olla kunnille yksi väylä ja kumppani sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisessa. Nykyään starttivalmennusta toteutetaan liiaksi hankemuotoisena, ilman kestäväää rahoituspohjaa. Työpajojen matalan kynnyksen palveluille pitää löytyä pysyvä rahoitus, sillä tämänkaltaisilla palveluilla saavutetaan tulevaisuudessa suurimmat kustannussäästöt¹⁶.

KOULUTUSTAKUU JA SEN KEHITTÄMISTARPEET

Koulutustakuussa tulee kiinnittää huomiota perusopetuksen pedagogiseen kehittämiseen, vaihtoehtoiseen osaamisen kerrittämisen väyliin sekä nykyistä monipuolisempiin opetusmenetelmiin ja oppimisympäristöihin, koska niiden avulla voidaan lisätä koulutuksellista

14 Nuorisolaki 2006/72.

15 Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti (2012).

16 Ks. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus (2007).

tasa-arvoa. Jotta koulutustakuu toteutuisi, tarvitaan myös työvaltaisen oppimisen sekä ohjauksellisten tukipalveluiden vahvistamista.

Ammatillisen koulutuksen hankkimisen pitää olla mahdollista myös nykyistä joustavampien yksilöllisten polkujen kautta. Työpajat ovat yhteisöllisiä, toiminnallisia ja työvaltaisia oppimis- ja ohjausympäristöjä. Vahvan henkilökohtaisen valmennuksellisuuden sekä työpajaympäristöjen opinnollistamisen ja osaamisen tunnistamisen kautta työpajat tarjoavat erinomaisia vaihtoehtoisia väyliä osaamisen kerryttämiseen. Työpajoilla opittua on mahdollista vertauttaa voimassa oleviin opetussuunnitelmiin niin ammatillisten kuin niitä täydentävien aineidenkin osalta. Lisäksi pajoilla on jo vuosia toteutettu menestyksekkäästi tuettua oppisopimusta, joka tukee nuoria opintojen suorittamisessa ja varmistaa osaltaan niiden loppuunsaattamista.

Tällä hetkellä ilman ammatillista koulutusta olevia nuoria on 120 000. Heidän osaamisensa vahvistamiseksi räätälöidyssä nuorten aikuisten osaamisohjelmassa on jaossa opiskelu- tai oppisopimuspaikka vain joka kolmannelle nuorelle. Osa kouluttamattomista nuorista on työmarkkinoilla pidemmissä tai lyhyemmissä työsuhteissa, vaikkakin heidän pysyvä kiinnostumisensa sinne on epätodennäköistä koulutuksen puutteen vuoksi. Koulutustakuussa ei toistaiseksi ole lainkaan huomioitu muualla hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tarvetta, saati luotu sille mekanismia. Kuitenkin myös virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolinen oppiminen voitaisiin ulosmitata muodollisina pätevyysinä ja yhä useampi nuori voisi hankkia ammatillisen pätevyyden työtä tekemällä. Esimerkiksi paikallisesti rakenteilla olevat avoimet ammattiopistot voisivat toimia oppimisen tunnistamisen ja tunnustamisen sekä näyttöjen vastaanottopaikkana koulutusjärjestelmän ulkopuolisille nuorille.

KAIKKIEEN NUORTEN NUORISOTAKUU?

Kokonaisuudessaan nuorisotakuu näyttää kahden toimijan kenttänä: opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön. Kuntoutuksellisista kokonaisuuksista vastaavan sosiaali- ja terveysministeriön nuorisotakuun resursointi on toistaiseksi ollut yhteensä pyöreä nolla. Nuorisotakuuseen tarvitaan nuorille räätälöityjä ja tarpeiden mukaan yhdistettyjä mielenterveys-, päihde- ja asumispalveluita. Näitä palveluita tulee kehittää ja niiden volyymin nostaa. Nuoren kohdalla kuntoutuksellisiin palveluihin pääsyä tulee helpottaa niin, että elämäntilanne ja tuen tarve ovat riittäviä perusteita kuntoutuksen saamiselle, eikä diagnoosia tarvita. Vain jos elämän ja arjen perusasiat – fyysinen ja psyykinen terveys, ravinto ja asuminen – ovat kunnossa, on nuorella aito mahdollisuus aktiiviseen kansalaisuuteen ja paikan löytämiseen tulevaisuuden koulutus- ja työmarkkinoilta.

Takuussa tarjottavat toimenpiteet tuntuvat ennakkoon lukkoon lyödyiltä, ja nykyisen toiminnan valossa näyttää siltä, että laajemmat rakenteelliset uudistukset jätetään tekemättä. Toimenpiteiden joukkoon ei myöskään ole sopinut aidosti uusia, sektorirajat ylittäviä palveluita. Pahimmillaan nuorisotakuun toteuttamisessa on nähtävissä järjestelmän osuoptimointia ministeriö kerrallaan.

Käytännön esimerkkinä tästä osuoptimoinnista on yhtä aikaa nuorisotakuun kanssa käynnistynyt TE-uudistus. Sen myötä TE-palvelut ovat etäänntyneet asiakkaistaan ja

karanneet eniten tukea tarvitsevien nuorten ulottumattomiin. TE-toimistojen lukumäärää on vähennetty radikaalisti, jolloin etäisyydet palveluihin ovat kasvaneet liian pitkiksi erityisesti haasteellisissa elämäntilanteissa eläville nuorille. Lisäksi TE-hallinnon monikanavaisten palvelujen painottaminen on merkinnyt verkkopalvelujen suosimista henkilökohtaisten kohtaamisten kustannuksella. Nämä uudistukset ovat pudottaneet entistä suuremman osan nuorista TE-palvelujen ulkopuolelle, koska niihin kirjautuminen on nuorisotakuuseen mukaan pääsemisen edellytys.

Käytännön työssä on käynyt selväksi, että nuorten tarve olisi nimenomaan saavutettaville ja kasvokkaisille palveluille – palveluille, jotka ovat sekä fyysisesti että henkisesti lähellä nuoria. Palveluilta ei myöskään tule odottaa aina nopeita ja välittömiä tuloksia, mutta niiltä tulee edellyttää nuorilähtöisyyttä. Jotta nuori voi löytää aidosti kestäviä ratkaisuja, itsensä etsimiselle ja kasvamiselle on joskus annettava aikaa. Erilaiset pakot, kapeat aikaikkunat ja sanktiot toimivat nuorten kohdalla heikosti, ja vastakkaisesta pyrkimyksestä huolimatta tuloksena on usein putoaminen ja katoaminen. Toivottavasti toimintalinjan muutoksessa ei ole kyse tietoisesta valinnasta – sillä mitä useampi nuori ei pysty ilmoittautumaan työttömäksi, sitä paremmalta toiminnan tulokset näyttävät. TE-palveluiden nykyinen kehityssuunta joka tapauksessa vesittää hyvää vauhtia nuorisotakuun alkuperäisiä tavoitteita.

Toistaiseksi nuorisotakuun toimenpiteitä ja järjestelmän korjausliikkeitä on tehty pitkälti tulevaisuutta silmällä pitäen, ja näiden toimien mahdolliset vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin. Nyt viimeistään olisi vastattava monialaisten palveluiden tarpeessa olevien ja jo nykyään palvelujärjestelmän ulkopuolella olevien nuorten tarpeisiin. Nuorisotakuun kohtalonkysymys on, tyydytäänkö palveluiden kosmeettisiin korjauksiin ja poliittiseen retoriikkaan, vai päätetäänkö, että nuorisotakuu voisi olla paljon enemmän. Inhimillisesti ja taloudellisesti tarkasteltuna olisi syytä kääriä hihat ja tarttua toimeen.

LÄHTEET

- Nuorisolaki 2006/72. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072> (Viitattu 10.1.2014.)
 Nuorta ei jätetä – Puhalletaan yhteen hiileen. Moniammatillista viranomaistyötä ja sen lakisääteistämistä selvittävän poikkihallinnollisen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:5. Helsinki: Opetusministeriö.
 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.
 Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM-raportteja 8/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf> (Viitattu 10.1.2014.)
 Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Mari Ahonen-Walker työskentelee toiminnanjohtajana ja Reetta Pietikäinen kehityspäällikkönä Valtakunnallisessa työpajayhdistyksessä (TPY). TPY kehittää työpajatoimintaa ja työpajojen toimintaedellytyksiä valtakunnallisesti.

Nuorisotakuusta käyty poliittinen keskustelu kansanedustajien kirjallisten kysymysten valossa

Sanna Aaltonen

Tässä kirjoituksessa tarkastelen kansanedustajien tekemien kirjallisten kysymysten kautta sitä, miten he edustavat nuoria erityisesti nuorisotakuuseen liittyen. Kysyn, millaista poliittista tahtoa ja pyrkimyksiä kysymysten kautta nousee esille, kuka puhuu ja kenen puolesta puhutaan.

Kirjallinen kysymys on kansanedustajan laatima kirjallinen selvityspyyntö ministerille tämän toimialaan kuuluvasta asiasta. Sen avulla yksittäinen kansanedustaja voi pyytää lisätietoa valmisteilla olevista asioista asianomaiselta ministeriltä, nostaa esille tärkeänä pitämänsä asian ja hakea tietoa lakialoitteen valmisteluun. Ministeri puolestaan vastaa kirjalliseen kysymykseen, myös kirjallisesti, viimeistään 21 päivän kuluessa kysymyksen toimittamisesta valtioneuvostoon. Kirjallinen kysymys palvelee toki muutakin kuin yksittäisen kansanedustajan tiedonhalua ja pyrkimystä vaikuttaa asioihin: se on kansanedustajuuden ja puolueen aatemaailman ”performointia” äänestäjien suuntaan, ja monet kysymyksistä ovat luonnollisesti puolueensa näköisiä.

Kirjoitukseni aineistona ovat kaikki vuonna 2013 esitetyt kysymys–vastausparit (14 paria), joiden kysymyksessä ja/tai vastauksessa viitattiin nuorisotakuuseen. Kysymykset koskevat jo olemassa olevaa, mutta kehittyvää kokonaisuutta, sen puutteita ja sen toteuttamisen etenemistä. Kirjallisista kysymyksistä koostuva aineisto on toki monin tavoin rajallinen, mutta se avaa kuitenkin ikkunan parlamentaariseen poliittiseen keskusteluun, jossa määritellään nuorisotakuun erilaisia merkityksiä, nuoruutta sekä nuorten asemaa suhteessa koulutukseen ja työmarkkinoihin. Kysymysten kautta nousee näkyväksi se, millaisilla tiedoilla ja arvoilla kysymyksiä kehystetään ja miten kysyjien erilaiset hallitus-suhteet ja viiteryhmät suuntaavat huomioita nuorisotakuun eri puoliin.

Kymmenen kansanedustajaa mainitsi nuorisotakuun kysymyksessään, ja neljässä tapauksessa se mainittiin vasta ministerin vastauksessa. Näin ollen nuorisotakuu esiintyy kysymys–vastauspareissa sekä asiana, joka on puutteellinen ja vaatii tarkentamista että ”valmiina” vastauksena kansanedustajan esittämiin, työllistymistä tai nuoria sivuaviin ongelmiin. Esimerkkinä jälkimmäisestä oli perussuomalaisen kansanedustajan kirjallinen kysymys ”Nuorison häiriökäyttäytymisen ehkäiseminen lähiossa” (KK 434/2013), joka keskittyi lähinnä arvostelemaan niin sanotun pehmeän kotouttamispolitiikan onnistumista ja vaatimaan kovempia otteita, joilla puuttua ulkomaalaistaustaisten nuorten käyttäytymiseen ja edistää ”suomalaisten pelisääntöjen” noudattamista. Työministeri Lauri Ihalaisen vastauksessa kovemmat keinot tyrmättiin ja muistutettiin nuorisotakuun osuudesta nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja nuorten osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen.

Nuorisotakuu lanseerattiin vuoden 2013 alussa sellaisella innolla ja hehkutuksella, että ei ole ihme, jos kansanedustajat halusivat kirjallisilla kysymyksillään saada tietoa siitä, miten suuret lupaukset on lunastettu ja tullaan lunastamaan. Monissa vastauksissa ministeri kuitenkin joutui muistuttamaan, että kyseessä on iso kokonaisuus, jonka perustuksen rakentaminen vie aikaa. Kahdessa kokoomuslaisen kansanedustajan tekemässä kysymyksessä esitettiin melko yleisen tason huoli nuorisotakuun eli ”nuorille annettu lupauksen” toteutumisesta (KK 393/2013, KK 351/2013). Tarkennuskysymyksissä huoli kohdistui toisen asteen koulutuspaikkojen alueelliseen riittävyteen sekä seurannan, kansallisen koordinoinnin ja tiedonvälityksen toimivuuteen. Koordinaatio ja erityisesti eri toimijoiden yhteistyö korostui useimmissa ministerin vastauksissa ja niiden katsottiin olevan avain takuun onnistumiseen.

Edellisten edustajien tavoin keskustan kansanedustaja oli myös huolissaan periaatteiltaan kannatettavan nuorisotakuun toimivuudesta, koska vuoden 2012 huhtikuuhun verrattuna se ei ollut onnistunut tuomaan helpotusta huhtikuun 2013 vaikeaan nuorisotyöttömyysilanteeseen. Edustaja vaatikin asiaan lisäresursseja ja -panostusta, joita ministeri totesi allokoidun TE-keskusten henkilötyövuosien ja budjettivarausten muodossa. Kysymyksessä kaivattiin myös kevyemmän opiskelun malleja, koska ”on olemassa töitä ja ammatteja, joihin on mahdollista oppia muutamankin kuukauden ohjatulla työnteolla” (KK 432/2013). Samassa kysymyksessä todettiin myös, että ”[n]uorisotakuun houkuttelevuutta on kehitettävä myös nuoren kannalta, sillä työnteon ja opiskelun tulee aina olla kotiin jäämistä ja sosiaaliturvan varassa elämistä houkuttelevampaa”. Näistä kommentteista tulee selvästi esille se, että nuorisotakuun pääasiallisen asiakaskunnan ajatellaan olevan nuoria, joilla on heikot kiinnikkeet yhteiskuntaan. Vaikka epäilemättä onkin töitä, joihin muutaman kuukauden kurssitus riittää ja jotka voisivat toimia matalan kynnyksen väylänä ainakin pois kotoa kohti työelämää, kyseiset alat ovat suurella todennäköisyydellä matalapalkka-aloja, jotka eivät välttämättä tarjoa mielekästä työtä eivätkä edes riittävää toimeentuloa.

SDP:n ja vihreiden kansanedustajat olivat tehneet varsin yksityiskohtaiset kysymykset nuorisotakuun toimivuuteen liittyen. SDP:n edustaja kirjasi yhden nuoren viranomaisasioimisen etenemisen, jolla hän halusi havainnollistaa, että nuori joutuu hitaan viranomaistoiminnan takia hankaliin taloudellisiin tilanteisiin. Tässä kysymyksessä korostui kuva nuorista aktiivisina kansalaisina, jotka jäävät byrokratian rattaisiin (KK 752/2013). Vihreiden edustaja samoin kiinnitti huomiota rakenteiden jäykkyyteen: nuorisotakuuseen kuuluvan työkokeilun ehdot ovat nykyisellään liian tiukat ja vaikeuttavat nuorten pääsyä työpajoille. Toisin sanoen kysymyksessä peräänkuulutettiin järjestelmän väljyyttä ja vastaan tulevista tilanteista, joissa nuori on epävarma tulevaisuuden ammatinvalinnan ja uran suhteen. Tässä kysymyksessä ei otettu kantaa nuorten aktiivisuuteen vaan ennemminkin siihen, että aktiivisuuden suunta on joillakin nuorilla hakusessa (KK 258/2013). Kumpikin edellisistä kysymyksistä kumpusi käytännön tilanteista ja teki näkyväksi nuorten ja nuorisotakuujärjestelmän välistä konkreettista suhdetta nuorten olosuhteita ymmärtämään pyrkivällä tavalla.

Monissa kysymyksissä ajettiin erityisen ryhmän etuja ja haluttiin varmistaa, että nuorisotakuu osaa ottaa huomioon tiettyjen ryhmien erityistarpeet. Tällaisia ovat esi-

merkiksi vammaiset nuoret, joiden ongelmaksi tunnistettiin opetuksen eriytyminen ja ennen kaikkea mahdollisuuksien puute: ”Tällä hetkellä noin kolmetuhatta koulutettua kehitysvammaista olisi heti valmis töihin, jos siihen tarjoutuisi mahdollisuus” (KK 949/2012). Samanlaisen määritelmän voisi toki yleistää koskemaan paljon suurempaa nuorten joukkoa, mutta lauseen voi ymmärtää erottautumisena siitä oletetusta nuorisotakuun kohderyhmästä, joka kaipaa aktivointia. Nuoriin liittyvät keskustelut liikkuvat aktiivisen ja aktivoimista kaipaavan nuoren tunnistamisen välillä, mutta jälkimmäisellä vaikuttaa olevan enemmän kaikupohjaa julkisessa keskustelussa. On helppo ennustaa, kumpi median esittelemistä nuorista jää elämään työikäisen nuoren arkkityyppinä: sosiaalituen varassa elävä työtön Tatu (Ahola 2013) vai kahtasataa työpaikkaa hakenut työtön Nici (Mattila 2013).

Yksi nuorisotakuun tärkeistä tavoitteista on estää nuorten syrjäytymistä, mutta samalla sen korostetaan tarjoavan kaikille tietyn ikäisille nuorille palveluja ja tukea. Varsin aktiivinen edunvalvonta-aloitteellisuus nousi kokoomusryhmästä, jonka edustajien tekemistä kysymyksistä kahdessa oltiin kiinnostunut nimenomaan siitä, miten nuorisotakuu toteutuu korkeakoulutettujen kohdalla (KK 482/2013, KK 513/2013). Kolmessa vaadittiin korkeasti koulutettujen työvoimapalvelujen kehittämistä, ja niihin annetuissa ministerin vastauksissa tarjottiin yhdeksi ratkaisuksi nuorisotakuuta (KK 5/2013, KK 786/2013, KK 894/2013). Näistä kysymyksistä neljässä viitattiin Akavan tiedotteisiin ja niissä esille nostettuun huoleen korkeakoulutettujen työllistymisestä. Vaikka kokoomuksen aktiivisuus toimia aktiivisen edunvalvontajärjestön äänitorvena on yhtäältä kannatettavaa, on toisaalta huomionarvoista, että marginaaliin joutuneilla, alhaisen koulutuksen saaneilla ja pitkään työttöminä olleilla nuorilla ei ole samantapaista järjestöperustaista edunvalvontatoimintaa.

Edunvalvonta- ja ikäryhmäpolitiikoinniksi voisi lukea myös kahden perussuomalaisen kansanedustajan kysymyksen, jotka suhtautuivat varsin kriittisesti nuorisotakuuseen ja sen kohderyhmään. Kyseiset edustajat halusivat kysymyksissään kiinnittää huomiota nuorisotakuun ulkopuolelle rajattuihin ryhmiin, aikuisiin työttömiin ja niihin, joilla kyllä on opiskelu- tai työpaikka, mutta jotka eivät muuten voi hyvin. Näissä kysymyksissä nuorisotakuu ja sen kohderyhmä, nuoret, näyttäytyvät käenpoikana, joihin ”valtio panostaa suuria summia” (KK 650/2013) ja joiden ”jalkoihin jäävät” ”väliinputoajat”, 30–40-vuotiaat työttömät (KK 404/2013). Tämän painotuksen voi ymmärtää erityisesti opposition kritiikkinä hallituksen kärkihanketta kohtaan, mutta samalla kysymykset kyseenalaistivat nuorisotakuun tarpeen tavalla, joka sulkee silmänsä sellaisilta melko kiistattomilta ongelmilta kuin nuorten muita ikäryhmiä korkeampi työttömyys.

Nuorisotakuuseen liittyvät kirjalliset kysymykset näyttävät mikroskooppisen, mutta suuria linjoja heijastavan kuvan politiikanteosta ja poliittisten tahtojen erilaisista painotuksista. Kun toiset tunnustavat tarpeen puuttua nuorisotyöttömyyteen ja pyrkivät nuorisotakuun puutteiden osoittamisen kautta näyttämään kehitystarpeita, toiset kyseenalaistavat koko panostuksen työ- ja koulumaailman ulkopuolelle jääviin nuoriin. Nuorisotakuun piiriin kuuluvien nuorten joukko on monitahoinen, ja vaikka edunvalvontapolitiikalla on tärkeä rooli varjoon jäävien intressiryhmien esille tuomisessa, ongelma on se, että eri ryhmien puolestapuhujat jakautuvat aina epätasaisesti.

LISTA AINEISTONA KÄYTETYISTÄ KIRJALLISISTA KYSYMYKSISTÄ:

- KK 894/2013, Marjo Matikainen-Kallström /kok. Korkeasti koulutettujen työttömien työvoimapalveluiden kehittäminen. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 786/2013, Anne-Mari Virolainen /kok ym. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden työnvälitystoiminnan kehittäminen. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 752/2013, Päivi Lipponen /sd. Nuorisotakuun toimivuus. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 650/2013, Anne Louhelainen /ps. Nuorten työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien määrä. Vastannut: Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko
- KK 513/2013, Jaana Pelkonen /kok. Nuorisotakuun toteutuminen korkeakouluteuilla. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 482/2013, Marjo Matikainen-Kallström /kok. Nuorisotakuun laajentaminen myös korkeasti koulutetuille nuorille. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 434/2013, Vesa-Matti Saarakkala /ps. Nuorison häiriökäyttäytymisen ehkäiseminen lähiöissä. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 432/2013, Antti Kaikkonen /kesk. Nuorisotakuun toteutuminen. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 404/2013, Maria Tolppanen /ps. Aikuisten työttömien aseman parantaminen. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 393/2013, Timo Heinonen /kok. Nuorisotakuun toteutuminen. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 351/2013, Lenita Toivakka /kok. Nuorten Nuorisotakuun toteutuminen. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 258/2013, Outi Alanko-Kahiluoto /vihr. Nuorten pääseminen työpajapalveluihin TE-toimistojen kautta. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 5/2013, Sari Sarkomaa /kok. Korkeasti koulutettujen työttömien työvoimapalvelut. Vastannut: Työministeri Lauri Ihalainen
- KK 949/2012, Jouko Jääskeläinen /kd, Nuorisotakuun toteutuminen ja vammaiset nuoret. Vastannut: Opetusministeri Jukka Gustafsson

LÄHTEET

- Ahola, Jenni (2013) Kun sossun tuki riittää. *Tuima* 8.10.2013. <http://tuima.fi/?p=6426> (Viitattu 8.3.2014.)
- Mattila, Raisa (2013) 20-vuotias Nici Rumbin on hakenut 200 työpaikkaa – huonosti on tärpännyt. 25.10. 2013. <http://nyt.fi/20131025-20-vuotias-nici-rumbin-hakenut-200-tyopaikkaa-huonosti-taerpaennyt> (Viitattu 8.3.2014.)

VTT Sanna Aaltonen on sosiologisesti orientoitunut nuorisotutkija, joka on kiinnostunut erityisesti sukupuoleen, yhteiskuntaluokkaan, siirtymiin ja marginaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Nuorten yhteiskuntatakuusta nuorisotakuuseen

Liisa Winqvist

Syksyllä 2011 selvitettiin nuorten tilannetta monesta eri näkökulmasta. Havaittiin, että alle 30-vuotiaista nuorista noin 55 000 oli työttöminä työnhakijoina, 110 000 iältään 20–29-vuotiaasta nuorella ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa ja noin 40 000 alle 30-vuotiaasta pelkällä perusopetusohjalla olevaa nuorta oli kokonaan työn ja koulutuksen ulkopuolella (näistä noin 15 000 saattoi aika ajoin olla työnhakijoina). Miksi vuonna 2005 alkaneen nuorten yhteiskuntatakuun toimet eivät olleet riittäneet?

Vuonna 2005 voimaan tulleen nuorten yhteiskuntatakuun arviointitutkimus julkaisiin jo vuonna 2007. Arviointitutkimuksessa todettiin, että ”Nuorten yhteiskuntatakuu on vaikuttanut myönteisesti etenkin niiden nuorten tilanteeseen, joiden työllistymisedellytykset ovat jo valmiiksi melko hyvät. Nämä nuoret ovat hyötynet tiivistyneestä palveluprosessista ja vahvemmasta aktiivitoimiin ohjaamisesta. Sen sijaan keskimääräistä enemmän tukea tarvitsevilla nuorilla ja moniongelmaisilla nuorilla sekä nuorilla, joilla oli maahanmuuttajatausta, yhteiskuntatakuun tuloksellisuus on ollut vähäisempää” (Pitkänen 2007).

Nuorten yhteiskuntatakuun aikana kehitettiin sekä palvelujen tuottamista että palveluyhteistyötä eri toimijoiden kanssa, vaikka takuun toimeenpano koski tuolloin pääasiassa silloista työhallintoa. Muun muassa lukuisissa Euroopan sosiaalirahaston hankkeissa luotiin yhteistyössä toimintamalleja, joista osa koski myös maahanmuuttajataustaisia nuoria. Kehittämistoimista huolimatta erityisesti nuorten miesten työtilanne huononi selvästi vuoden 2008 syksyllä. Keväällä 2009 mietittiin erityisesti TE-toimiston palveluja tälle kohderyhmälle. Työn seurauksena nuorten yhteiskuntatakuun ohjeistus päivitettiin ja nuorten työttömyys otettiin mukaan TE-hallinnon tulostavoiteseurantaan. Maan taloudellisen tilanteen huonontuessa vuoden 2009 aikana kaikkien nuorten työttömyys alkoi nousta, pahimmillaan jopa 50–60 prosentin vauhdilla edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. TE-toimistojen virkailijoille tehdystä kyselystä saatiin aiempaa arviointitutkimusta vahvistava tieto: jos nuoren asiat ovat muuten hyvin, palvelu tuo tulosta kolmessa kuukaudessa, mutta jos nuoren elämäntilanne on haasteellinen, ei pelkkä työ- ja elinkeinopalvelu (TE-palvelu) riitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kokosi yhteen eri toimijoita, ja nuorten elämäntilanteiden haasteita tunnistettiin laajasti. Erityisesti poikkihallinnollisen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman sekä lakisääteisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman piirissä pohdittiin palveluiden sirpaleisuutta ja monisektorisen yhteistyön tarvetta. Samalla alettiin myös Suomessa havahtua siihen, että työn ja koulutuksen ulkopuolella on joukko nuoria, jotka eivät edes ole työnhakijoita (Myrskylä 2011). Päivitetty nuorisolaki astui voimaan vuoden 2011 alussa. Nuorisolain uusien

kohtien mukaan kunnissa tuli olla nuorille palveluja tarjoavien tahojen verkosto koor-dinoimassa oman kunnan nuorten tilannetta. Samalla etsivä nuorisotyö vakinaistettiin ja säädettiin yhteystietojen ilmoittamisesta kunnan etsivästä nuorisotyöstä vastaavalle taholle tilanteessa, jossa viranomainen tuntee huolta nuoren tilanteesta.

Uutta hallitusohjelmaa loppukevällä 2011 laadittaessa hallitusohjelmaan kirjattiin uuden nuorisotakuun tavoitteet: jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin, ja jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle sekä lisäksi alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, kokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Vaikuttavuuden saamiseksi asetettiin työryhmä miettimään, miten asetettuihin tavoitteisiin päästäisiin parhaiten niiden 60 lisämiljoonan avulla, jotka hallitus takuulle varasi. Työryhmä työskenteli tiiviisti, kuuli asiantuntijoita ja järjesti tutkijaseminaarin. Raportti ehdotuksi-neen julkaistiin maaliskuussa 2012 (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, TEM raportteja 8/2012). Ehdotukset hyväksyttiin ja vuoden 2013 budjettiin osoitettiin määrärahat. Nuorisotakuulakia ei tehty, vaan ministeriöt päivittivät ripeästi lainsäädäntöjään ja ohjeistuksiaan. Nuorisotakuun – uusi nimi erotuksena aikaisemmasta, suppeammasta nuorten yhteiskuntatakuusta – toteutus päästiin aloittamaan vuoden 2013 alkaessa.

NUORISOTAKUU 2013

Heti nuorisotakuutyön alussa todettiin, että takuun onnistunut toteutus edellyttää valtion ja kuntien viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen yhteistyötä sekä nuorten kuulemista. Nuorisotakuun toteutumisen keinoja ovat koulutustakuun toimet, nuorten aikuisten osaamishjelma, nuorten TE-palvelut ja kuntoutuspalvelut mukaan lukien kuntien sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä muut nuorten yksilölliset palvelut, kuten etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta. Nuorisotakuun tavoitteena on edistää nuoren sijoittumista koulutukseen ja työmarkkinoille, ehkäistä nuorten työttömyyden pitkittymistä, tunnistaa nuorten syrjäytymisvaaraan liittyvät tekijät sekä tarjota nuorille tukea jo varhaisvaiheessa estämään nuorten syrjäytymiskehitystä ja ulkopuolisuutta (Kirje nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille Dnro TEM066:00/2011, TEM/1740/00.04.01/2011 12.3.2013). Nuoret itse halusivat myös tulla autetuiksi (mm. etsivän nuorisotyön raportit) ja toivoivat lisää muun muassa työssä oppimisen mahdollisuuksia (nuorten kysely syksyllä 2011).

Nuorisotakuuta valmistellut työryhmä piti erittäin tärkeänä, että nuorten jatkuva virta työn ja koulutuksen ulkopuolelle perusopetuksen päättyessä katkaistaan. Tämä ehdotettiin tehtäväksi koulutustakuun toimin: aloituspaikkoja esitettiin kohdennettaviksi uudelleen riittäviksi alueen ikäluokalle ja yhteishaun valintakriteerejä esitettiin muutettaviksi. Nämä koulutustakuun toimet on nyt toteutettu, mutta tuloksia toteutuksen onnistumisesta saadaan vasta kevään 2014 valintojen jälkeen. Läpäisyn edistämishankkeessa kehitetyt toimintamallit ja monet muut opetus- ja kulttuuriministeriön toimet tukevat jatkossa nuoren koulutustakuun toteutusta.

Perusopetukseen ja sen jälkeiseen niveltävään koulutukseen sekä työnhakuun liittyvät ohjauspalvelut ovat kullekin nuorelle sopivien etenemispolkujen suunnittelussa keskeisiä ja nuorten itsensä toivomia palveluja (mm. nuorten kysely syksyllä 2011). Ammattitaitoisen ohjauksen avulla nuori voi pohtia itselleen sopivaa koulutuksen ja ammatin valintaa, saada lisää uskoa itseensä esimerkiksi oppijana, lisätä omiakin uraohjaustaitojaan sekä vahvistaa motivaatiota kouluttautumiseen. Erityisesti syrjäytymisvaarassa olevat nuoret haluavat keskustella tulevaisuudestaan kasvotusten, joten palveluissa on ensiarvoista riittävä henkilöresursointi. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki takaa osaltaan tärkeän osuuden nuorten tukipalveluihin. Edellä mainittu laki tulee voimaan 1.8.2014. Vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä on kunnilla. Osa koulutustakuun toteuttamista ovat myös laajennettu työssä oppiminen sekä työvaltaisten opetusmenetelmien kehittäminen. Oppisopimusmaiden parhaisiin käytäntöihin on tutustuttu ja jo tehtyjen uudistusten (mm. korotettu koulutuskorvaus) lisäksi oppisopimuskoulutusta kehitetään edelleen omassa työryhmässä.

Nuorten aikuisten osaamisohjelmaa (NAO) ehdotettiin ratkaisuna niille nuorille, joilla oli suoritettuna jo peruskoulu, mutta ainoastaan peruskoulu. Nuorten aikuisten osaamisohjelman hyväksymisen ja sen saaman oman rahoituksen myötä tulleet uudet aloituspaikat ovat käytettävissä vuosina 2013–2016. Nämä paikat koskevat vailla ammattikoulutusta olevia 20–29-vuotiaita, joiden sijoittuminen työmarkkinoille ilman ammatillista osaamista oli todettu hyvin haasteelliseksi. Lisärahoitusta sai oppilaitosmuotoinen ja oppisopimuksena toteutettava ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistava koulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt myös valtionavustusta, jolla tuetaan opintoihin hakeutumista ja opinnoissa menestymistä.

Nuorisotoimissa nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö toteuttavat nuorten sosiaalisen vahvistamisen tehtävää eli ne toteuttavat sellaisia nuorille suunnattuja toimia, jotka parantavat nuoren elämäntaitoja ja ehkäisevät syrjäytymistä. Nuorisotakuun myötä etsivä nuorisotyö on laajentunut lähes koko maahan ja nuorten työpajatoimintaa kehitetään.

TE-palveluissa ammatillista tutkintoa vailla olevan nuoren koulutuksen ja ammatin valintaan voidaan käyttää apuna esimerkiksi työ- ja koulutuskokeiluja, uravalmennusta sekä ammatinvalinta- ja uraohjausta. Verkko- ja puhelinpalvelut ovat kaikkien nuorten käytettävissä (Koulutuslinja, koulutusneuvonta Facebookissa, Uralinja, AVO-ammatinvalintaohjelma, Ammattinetti jne.). Työllistymisen avuksi voidaan tarjota myös seuraavia palveluja: työnhakuvalmennus, työhönvalmennus, työvoimakoulutus, palkkatuettu työ tai starttiraha (yritystä perustavalle). Nuoren kanssa yhdessä tehdään työllistymissuunnitelma, johon sovitut toimet kirjataan. Ammattitaidottoman nuoren tulee myös mahdollisen työttömyysajan tuen säilyttääkseen hakea vähintään kahteen tutkintoon johtavaan koulutukseen (tarkemmin työttömyysturvalaissa 1290/2002).

Työharjoittelun ja työelämävalmennuksen on korvannut 1.1.2013 alkaen työkokeilu (tarkemmin laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta JTYPL 916/2012). Työkokeiluun voidaan ohjata ammattitaidottomia nuoria työ- ja koulutusvaihtoehtojen selvittämiseksi. Nuorten rekrytointikynnystä on madallettu ennen kaikkea työnantajille maksettavan palkkatuen muodossa (nuorelle merkiksi Sanssi-kortti). Työnantajien halu

nuorten rekrytointiin tulisi jatkossa saada uudelle tasolle. Esimerkiksi yritysten kokemaa byrokratiaa palkkatuen hakuun liittyen on kevennetty ja tuen markkinointia tehostettu. Yritys voi nyt hakea palkkatukea sähköisesti ja sitä pidetään juuri toteutetun kyselyn mukaan tällä hetkellä helppona. Kehittämistoimia ja markkinointia jatketaan edelleen (www.nuorisotakuu.fi).

NUORISOTAKUUN TUTKIMUKSELLINEN TUKI

Kuntoutussäätiön arviointi- ja koulutusyksikkö on toiminut tutkimuksellisenä tukena nuorisotakuun ensimmäisen toimeenpanovuoden aikana. Tutkimukselliseen tukeen sisältyy nuorisotakuun toimeenpanon seuranta ja arviointi, jatkossa hyödynnettävien seurantaindikaattoreiden suunnittelu sekä vaikuttavuusnäkökohdat. Tutkimuksellisen tuen lopullinen raportti valmistuu maaliskuun 2014 lopussa, jolloin myös pääosa vuotta 2013 koskevista tilastoista on käytettävissä.

Tutkimuksellisen tuen kolmas väliraportti julkaistiin 20.12.2013. Raportin mukaan nuorisotakuun toteutuksen on todettu käynnistyneen ennakoitua hitaammin paikallistasolla ja varsin epätasaisesti aluetasolla. Syinä epätasaiseen käynnistymiseen paikallistasolla mainittiin heikkenevä kuntatalous, työpaikkojen väheneminen, nuorten voimakas muuttovirta ja palvelujen riittämättömyys. Aikaisemmasta yhteiskuntatakuusta huolimatta käynnistyminen on ollut hidasta myös TE-hallinnossa, jossa usean samanaikaisen uudistuksen toteutus osui vuoden 2013 alkuun. Lainsäädännön, TE-palvelujen, asiakaspalvelun organisoimisen (uudet palvelulinjat) ja toimistoverkon muutokset, valtionhallinnon tuottavuusohjelman vaikutukset resursseihin sekä samanaikaisesti kasvanut nuorten työttömyys ovat olleet isoja haasteita nuorisotakuun ensimmäisenä toteutumivuonna.

Väliraportin mukaan etsivä nuorisotyö on todettu kunnissa toimivaksi palveluksi, joskin haasteena nuorten ohjaamisessa on edelleen nuorten tarvitsemien palveluiden saatavuus ja riittävyys. Ammatilliset oppilaitokset ovat olleet aktiivisia nuorisotakuun toimeenpanossa ja useissa oppilaitoksissa on nimetty nuorisotakuun vastuuhenkilöitä ja -ryhmiä. Nuorten aikuisten osaamisohjelman toteutuksessa on haasteena kohderyhmän tavoittaminen – tässä onnistumisen avaimena on oppilaitosten yhteistyöverkostojen toimivuus. Nuorten työpajatoiminnan on todettu olevan nuorisotakuun toimeenpanon kannalta toimivaa, mutta sisällöllisesti ja laadullisesti kirjavaa. Kehittämistoimia onkin menossa ja myös TE-hallinnon ohjeita on työpajatoiminnan osalta päivitetty.

Nuorisotakuuseen liittyvä palvelujen kehittämistyö on ollut aktiivista. Kyselyssä ja kehittämistyöpajoissa on noussut esiin monia sellaisia hyviä käytäntöjä ja yksittäisiä toimintamalleja sekä palvelujen organisoimismalleja, joita voisi tehdä tunnetuksi ja ottaa käyttöön kunnissa valtakunnallisesti. Hyvien käytäntöjen levittämiseen tarvitaan jatkossa toimivia kanavia. Nuorisotakuun myötä toimeenpanossa mukana olevat organisaatiot ovat muuttaneet omia toimintatapojaan, ja eri toimijoiden välinen yhteistyö on lisääntynyt ja tiivistynyt.

Päivitettyjen lakien ja ohjeistusten sekä uusien toimintatapojen omaksuminen vei ja vie edelleen aikaa ja vaatii panostusta nuorten kanssa toimivien osaamisen kehittämiseen,

sekä toimijoilta itseltään että esimerkiksi organisaatioiden järjestäminä koulutuksina. Tietojen siirto- ja vaihto-ongelmat hankaloittavat edelleen toimijoiden välistä yhteistyötä: nuoria ei tavoiteta, tehdään turhaa päällekkäistä työtä, palvelujen sujuvuus kärsii ja palveluprosessit katkeavat. Kuntakokeilun yhteydessä nuorisotakuuseen liittyvää tiedonvaihtoa voitaneen kehittää edelleen.

Nuorten parissa toimiville syksyllä 2013 tehdyn kyselyn perusteella muutokset alkavat vihdoinkin näkyä asiakastyössä. Ilahduttavinta väliraportissa oli kuitenkin tieto, että (nuorille syksyllä 2013 tehdyn kyselyn mukaan) alle 25-vuotiaat koulutusta ja työtä vailla olevat nuoret kokivat nuorisotakuun hyödyttäneen motivoitumista, tulevaisuudensuunnittelmi- en selkiytymistä sekä koulutukseen ja työhön hakeutumista ja pääsyä. Tätä tulosta tuki Uudellamaalla tehty selvitys (Sundvall 2013), jossa kyseistä tutkimusta varten haastatellut nuoret pitivät nuorisotakuuta oikeana tapana puuttua nuorisotyöttömyyteen.

Jatkossa nuorisotakuun toimeenpanossa ehdotetaan panostusta henkilökohtaisen kontaktin ja matalan kynnyksen palveluihin (ns. ohjaamomalli valmistelussa) sekä vastuiden selkeyttämiseen. Väliraportin mukaan yksittäisten, erillisten palvelujen sijaan pitäisi päästä nuorille räätälöityihin palvelukokonaisuuksiin. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevien nuorten tavoittamiseen ja tukemiseen päästään tehostamalla nuorille kohdennettuja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntoutuksen palveluja. Kelan ammatillisen kuntoutuksen kriteerien lieventäminen vuoden 2014 alusta onkin tervetullut uudistus, jonka vaikutukset käytännön työhön jäävät nähtäväksi jatkossa. Myös Euroopan sosiaalirahaston hankkeet tulevat osaltaan tukemaan nuorisotakuun toteutusta uudella rakennerahastokaudella 2014–2020.

Kuntoutussäätiö teki myös eduskunnan tarkastusvaliokunnan toimeksiannosta marraskuussa 2013 julkistetun tutkimuksen nuorten syrjäytymisen ehkäisytöimien vaikuttavuudesta. Tässä tutkimuksessa (Nuorten syrjäytyminen 2013) nostettiin esiin samansuuntaisia kehittämissuhteita kuin nuorisotakuutyössäkin. Tutkimuksessa oli laskettu myös kustannuksia tilanteessa, jossa nuori syrjäytyy työstä ja koulutuksesta. Nuorten syrjäytymisen hinta sekä yhteiskunnan toimivuudelle, veronmaksajille että inhimillisesti katsoen nuorille itselleen ja heidän läheisilleen on kova. Lyhyelläkin nuoren saamalla avulla ja oikea-aikaisella tuella voidaan estää mittavia ongelmia jatkossa. Eläköityminen ja nuorten ikäluokkien pieneneminen tekee nuorisotakuun entistä tärkeämmäksi. Takuun toimivuuden parantamiseksi on vain tehtävä edelleen yhdessä töitä.

ONNISTUUKO NUORISOTAKUU TAVOITTEISSAAN JATKOSSA?

Vaikka uusia nuorten työttömyyksiä on vuonna 2013 alkanut enemmän kuin edellisenä vuonna, on nuorten työttömyyden kesto saatu pidettyä lyhyempänä (keskiarvo 12 viikkoa) kuin aikuisten työttömyys (vuonna 2013 kaikkien työttömyyksien keston keskiarvo noin 45 viikkoa). Nuorten takuutoimien onnistumista seurataankin TE-hallinnossa nimenomaan työttömyyden kestoa ilmaiseksi virtamittarilla. TE-hallinnon yhtenä tulostavoitteena on, että työttömien nuorten virta yli kolmen kuukauden työttömyyteen saa olla enintään 10 prosenttia kaikista nuorten kolme kuukautta aikaisemmin alkaneista

työttömyyksistä. Nuorisotakuun ensimmäisenä toimeenpanovuonna on koko maassa keskimäärin alle 25-vuotiaiden nuorten alkaneista työttömyyksistä noin 76 prosenttia on päättynyt ennen 3 kuukauden yhtäjaksoista työttömyyttä. Edellä kerrottuun, muuta EU-aluetta tiukempaan, tulostavoitteeseen on päästy vasta noin neljän–viiden kuukauden kohdalla. Tämäkin tulos antaa toisaalta aihetta olettaa, että maan talouskasvun kääntyesä positiiviseksi, uuden laajennetun nuorisotakuun toimien kunnolla ”jalkauduttua” ja yhteistyön yli hallinnonalarajojen entisestään tiivistyessä, tullaan saamaan paljon nykyistä parempia tuloksia.

LÄHTEET

- Kirje nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille Dnro TEM066:00/2011, TEM/1740/00.04.01/2011 12.3.2013.
- Myrskylä, Pekka (2011) *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Nuorten yhteiskuntatakuu 2012. TEM raportteja 8/2012. [Http://www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-_raportti.pdf](http://www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-_raportti.pdf). (Viitattu 26.3.2014.)
- Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. [Http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jz32213140909180&cmd=download](http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jz32213140909180&cmd=download). (Viitattu 26.3.2014.)
- Pitkänen, Sari ym. (2007) *Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin*. Työpoliittinen tutkimus 333. Helsinki: Työministeriö.
- Sundvall, Santtu (2013) Nuorten työnhakuun liittyviä kokemuksia Uudeltamaalta. *Työpoliittinen aikakauskirja* 56 (4), 60–64.

FM Liisa Winqvist toimii neuvottelevana virkamiehenä työllisyys- ja yrittäjyysosastolla työ- ja elinkeinoministeriössä. Hän on myös valtakunnallisen Nuorisotakuu-työryhmän sihteeri.

Nuoria jää ulkopuolelle – yritykset sivuraiteella?

Rauno Vanhanen

Joku voi kysyä, että miten nuorisotakuu, siis nuorten syrjäytymisen ehkäisemispyrkimykset, ylipäättään yrityksiä ja yrittäjiä koskettavat. Tähän voi vastata, että kyllä asia koskettaa yksittäistä suomalaista yrittäjää. Jo sillä tavoin, että moni yrittäjä seuraa huolestuneena nuorten ihmisten elämäntilanteiden kehittymistä lähiympäristössään, kun nuori ei ole opiskelemissa eikä töissä.

Tämän lisäksi yrittäjät ovat tietenkin huolissaan siitä, onko meillä riittävästi työntekijöitä tulevana vuosina, kun koko ajan suurempi määrä suomalaisia on jo eläkeiässä ja syntyvyyskin on ollut alenevalla käyrällä. Ei kerta kaikkiaan ole varaa syrjäytymisen seurauksena menettää ihmisten työpanosta pahimmassa tapauksessa koko elinkaaren ajalta. Tutkijat ovat moneen kertaan laskeneet, paljonko menetys maksaa yksilölle ja koko yhteiskunnalle. Summat ovat huimia.

Yrittäjien mielestä korjauskeino opintojen ulkopuolella olevien nuorten syrjään jäämisen uhkaan on yksinkertainen: on tehtävä mahdolliseksi saada nuori mahdollisimman mutkattomasti työhön, oikeastaan mihin tahansa työhön. Työssä joka tapauksessa oppii.

Nuorisotakuun valmistelun puitteissa on yritetty löytää kaikki mahdolliset keinot ja voimavarat nuorten syrjäytymisen estämiseksi. Nuorten yhteiskuntatakuuta valmistellut TEM:n työryhmä listasi vuonna 2012 kolmisenkymmentä ehdotusta toimiksi, joilla tilannetta voitaisiin korjata. Ehdotetut keinot olivat monelta osin jo ennestäänkin käytössä olleita toimia, joihin esimerkiksi suunnattiin entistä enemmän budjettirahoitusta. Tarjolle esitetyt uudet keinot eivät sen sijaan ole tähän mennessä saavuttaneet tarpeeksi laajaa hyväksyntää. Erityisesti käyttöä vaille ovat jääneet keinot, joilla yrityksissä oleva suuri voimavara nuorten tilanteen auttamiseksi saataisiin kunnolla käyttöön.

Euroopasta löytyy maita, joissa yrityksiä hyödynnetään paljon enemmän nuorten kytkemisessä työelämään ja yhteiskuntaan. Noissa maissa, esimerkiksi Saksassa, Itävallassa ja Sveitsissä, nuorten työttömyys on myös alhaisella tasolla eli alle 10 prosentissa, kun EU-alueella nuorten työttömyyden keskiarvo liikkuu 20 prosentin tuntumassa.

On päivänselvää, että keskeisenä selityksenä näiden maiden alhaiselle nuorisotyöttömyydelle on se, että noissa maissa nuorilla on tosiasiallinen mahdollisuus hankkia ammatti käytännön työn kautta yrityksissä. En näe mitään syytä, miksei näin voisi olla Suomessakin.

Näissä maissa on jopa pienissä, alle kymmenen hengen yrityksissä tarjolla riittävästi oppisopimusmahdollisuuksia nuorille, ja näitä mahdollisuuksia käytetään laajasti. Jopa puolet ammattiin opiskelevista hankkii koulutuksensa tällä tavoin. Näistä opiskelijoista epäilemättä suuri osa on niitä, jotka olisivat halutessaan voineet opiskella menestyksellisesti myös oppilaitoksessa. Merkittävä asia kuitenkin on, että työn kautta ammattiin pääsee

kouluttautumaan huomattava määrä käytännön tekemiseen suuntautuneita nuoria, joilta oppilaitosmuotoinen opiskelu ei syystä tai toisesta luonnistuisi. Ilman yritysten tarjoamaa kouluttautumisen mahdollisuutta hekin olisivat todennäköisesti syrjäytymisuhan alaisia, mikä näkyisi maiden tilastoissa korkeampana nuorisotyöttömyytenä.

Käytännön työn kautta ammattiin opiskelun väylänä on meillä periaatteessa oppisopimus. Tosiasiassa meillä ei kuitenkaan ole juuri lainkaan tarjolla oppisopimusopiskelua peruskoulunsa päättäneille nuorille. Meillä on lähdetty siitä, että ikäluokat koulutetaan kokonaisuudessaan oppilaitoksissa. Ne, joille oppilaitoksessa opiskelu ei jostain syystä onnistu, ovat jääneet tyhjän päälle. Työtä tehden tapahtuva oppisopimusopiskelu on valitettavasti jäänyt pääasiassa vain jo työssä olevien aikuisten täydennyskoulutuksen muodoksi. Ja siinä se puolustaakin hyvin paikkaansa.

Syy oppisopimuksen olemattomaan käyttöön nuorten ammattiin kouluttamisessa on, että opiskelumuoto ei nykypuitteissaan ole yrityksille taloudellisesti mahdollinen. Kun oppisopimusjärjestelmä runsaat parikymmentä vuotta sitten säädettiin lailla nykymuotoonsa, se jostain syystä säädettiin juridisesti työsuhteeksi myös nuorten kohdalla, vaikka asiallisesti nuorilla on kyse ammattiin opiskelemisesta. Työsuhteen muoto oli tietenkin aikuisten kohdalla luonteva valinta, sillä lisäopiskelu tapahtuu jo ennestään olevassa työsuhteessa. Nuorilla työsuhdevaatimus työehtosopimuksesta tulevine minimipalkkoineen on johtanut siihen, että vain hyvin harvalla yrityksellä on ollut mahdollisuus kouluttaa oppisopimuksella itselleen työntekijöitä. Tilannetta ei ole auttanut se, että työehtosopimuksissa yleisesti hyväksytään 15–25 prosentin alennus oppisopimussuhteissa nuorten kohdalla. Edelleen puhutaan opiskelijalle maksettavasta yli 1 000 euron kuukausipalkasta, johon tulevat vielä palkan sivukulut päälle. Palkkakustannuksen kompensointi palkkatukea hakemalla ei kokemusten mukaan ole ollut yrittäjiä houkuttava mahdollisuus.

Tilanne ei korjaantunut työmarkkinoiden keskusjärjestöjen vuoden 2012 työurapimuksellakaan. Siinä keskusjärjestöt kehottivat jäsenliittojaan tarkastelemaan toimialakohtaisesti, miten nuorten työelämään pääsyä helpotetaan. Tuloksena tarkastelusta oli, että yhdelläkään toimialalla ei vaikuttavia helpotuksia nähty tarpeellisiksi. Työn kautta ammattiin opiskelun kehittäminen on ollut tähän asti viime kädessä puhtaasti työmarkkinajärjestöjen käsissä. Kokemus osoittaa, että poliittisten päättäjien pitää ottaa asia omalle vastuulleen.

Mitä siis on tehtävä, että saadaan suomalaisissa yrityksissä oleva voimavara hyötykäyttöön, auttamaan oppilaitosten ulkopuolella olevia nuoria saamaan ammatti käytännön työssä? Alustavien kyselyiden perusteella tuhannet yritykset olisivat heti valmiit ottamaan nuoren oppimaan ammatti yrityksessä, jos opiskelun ehdot saadaan muutettua myös yritysten kannalta realistisiksi. Yrityksen välitön intressi on useimmissa tapauksissa saada henkilöstöönsä osaava tekijä.

Ratkaiseva askel olisi sen hyväksyminen, että kun nuori harjaantuu ammattiin yrityksessä käytännön työn kautta, kysymys on nimenomaan opiskelusta. Nykyiset sääntömme eivät rakennu tälle ajatukselle. Niinpä oppisopimus olisi nuorten ammattiin kouluttautumisen muotona eriytettävä selkeästi aikuisten oppisopimuksesta niin, että järjestelmä saadaan käytännössä mahdolliseksi myös yrityksille. Yksinkertaisinta olisi

tehdä se muutos, että nuorten kohdalla oppisopimussuhde ei ole oikeudellisesti työsuhde. Jollei tätä pidetä mahdollisena, olisi oppisopimuksen rinnalle kehitettävä vaihtoehtoinen työssä oppimisen väylä nuorille.

Rauno Vanhanen on Suomen Yrittäjien johtaja. Hän on toiminut jäsenenä Nuorisotakuutyöryhmässä.

Mikä nuorisotakuussa ei toimi?

Jussi Ronkainen

OHO! EIKÖ NUORTEN SYRJÄYTYMINEN OLEKAAN LISÄÄNTYNYT?

Suomessa puhutaan nykyisin paljon siitä, miten nuorten syrjäytyminen on lisääntynyt. Syrjäytymisellä viitataan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleviin nuoriin. Syrjäytyneiden kovimman ytimen muodostavat nuoret, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, jotka eivät ole työnhakijoina ja jotka ovat vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Asian korjaamiseksi Suomessa käynnistettiin hieno usean ministeriön ohjelma, nuorisotakuu.

On tärkeä huomauttaa heti aluksi, että tällainen korostetun työvoimalähtöinen syrjäytymisen määrittely olisi jo itsessään kriittisen kirjoituksen aihe, mutta en puutu siihen tässä tämän enempää. Tilastoja tutkimalla on hyvin vaikeaa päätyä lopputulokseen, jonka mukaan edellä mainitun kaltainen nuorten syrjäytyminen olisi jotenkin lisääntynyt. Esimerkiksi syrjäytyneiden ytimen muodostavien 15–29-vuotiaiden nuorten osuus koko ikäryhmästä on tällä hetkellä noin 5 prosenttia. Vuonna 1992 ”syrjäytyneitä nuoria” oli noin 9 prosenttia. (Myrskylä 2012). Osuus on tullut siis voimakkaasti alaspäin ja pysynyt viiden prosentin tuntumassa viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan. 15–24-vuotiaiden nuorten työllisyysaste oli puolestaan esimerkiksi vuonna 1994 27,9 prosenttia. Tämän jälkeen osuus on noussut voimakkaasti ja pysynyt siitä asti noin 35–45 prosentin haarakassa. Tällä hetkellä nuorten työllisyysaste on noin 40 prosenttia.

Miksi siis sanotaan, että syrjäytyminen on lisääntynyt, vaikka niin ei ole käynyt? Kyseessä on hyvin sukupolvi- ja työvoimapolitiittinen asia. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle työllisyysastetta pitää nostaa. Nuoria tarvitaan aiempaa enemmän ja nopeammin työmarkkinoille. Työllisyysnäkökulmasta katsottuna tämä on tietenkin myös nuorten etu ja nuorisotakuun kaltaiset aloitteet ovat erinomainen asia ja osoitus suomalaisen yhteiskunnan ja hallinnon reagoitakyvystä ja yhteistyöstä.

Silti ei pitäisi puhua syrjäytyneiden nuorten lukumäärän lisääntymisestä, jos sellaista ei ole tapahtunut. Oikeastaan pitäisi puhua monipolvisen syrjäytymisen syvenemisestä. Suomalaisen yhteiskunnan ongelma on kasvava polarisaatio: suurella osalla nuorista menee entistä paremmin, mutta pienelle osalle nuorista ja heidän perheistään kasautuu paikoin jo kolmannessa sukupolvessa iso osa koko kansakunnan henkistä, fyysistä ja materiaalista pahoinvointia. Miksi sitten ei puhuta syrjäytymisen syvenemisestä? Koska se vaatisi oikeasti raskaita rakenteellisia uudistuksia ja lisäatsauksia ennalta ehkäiseviin palveluihin. Se olisi kuitenkin järkevää, koska näiden ihan oikeasti syrjäytyneiden nuorten kalliiden korjaavien erityispalvelujen kulut ovat valtavat ja niiden tarve lisääntyy. Kokonaistaloudellisesti ja inhimillisesti surullisinta on, että palvelut eivät monesti enää tässä vaiheessa auta.

NUORISOTAKUUN TOIMIVUUDESTA

Nuorisotakuu on erinomainen yhteisponnistus. Nykyisillä toimenpiteillä se ei vain pysty puuttumaan todellisen yhteiskunnallisen syrjäytymisen ehkäisyyn. Nuorisotakuun avulla osa nuorista saadaan nopeammin työelämään ja harjoittelupaikkoihin. Osa siirretään eri kouluihin ja työpajoihin – isolta osin täydestä tarpeesta, mutta osin myös siksi, että tilastot näyttäisivät siistimmiltä. Kokonaan eri asia on, mitä väliä opiskelukyvyttömälle ja -taidottomalle nuorelle on siitä, että hänelle järjestetään opiskelupaikka? Tähän nuorisotakuu tai toisaalla tarjottu lähimmäisen lämpö eivät pysty puuttumaan, sillä syrjäytymisen juuret ovat paljon syvemmällä: 1990-luvun alun lamassa ja sen seurauksena tehdyissä ratkaisuisa, esimerkiksi ennalta ehkäisevien palveluiden karsimisessa. Vaikka tämä on tiedossa, niin kunnat ovat tekemässä samoja virheitä uudestaan.

Esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) *Lapsi kasvaa kunnassa* -tutkimuksen mukaan ne kunnat, jotka 1990-luvun lamassa karsivat eniten kouluterveydenhuollosta, maksavat nyt kaikkein eniten nuorten mielenterveysongelmien erityispalveluista (Salmi ym. 2012). Lasten sijaishuollon kustannukset ovat 2000-luvulla nousseet 400 miljoonaa euroa, samalla kun ennalta ehkäisevästä työstä, perheiden kotipalveluista ja perhetyöstä on karsittu kuluja (Rimpelä 2011). Näyttää varsin selvältä, että mitä enemmän kunnat karsivat ennalta ehkäisevästä työstä, sitä enemmän ne joutuvat tulevaisuudessa maksamaan kalliista erityispalveluista.

Nuorisotakuun rahat menevät suurelta osin hallinnon rakenteiden uudistamiseen, jotta nuoret oikeasti saisivat tarvitsemaansa palvelua, eikä heitä pompoteltaisi luukulta toiselle kertomaan samaa tarinaa, joka ei johda mihinkään. Toivoa sopii, että eri hallinnonalat eri kunnissa ovat oikeasti valmiita tähän uudistukseen ja hallinnonalat ylittävään yhteistyöhön. Muuten rahat menevät hukkaan. Sanssi-kortit jne. saavat yritykset varmasti tarttumaan nuorten työllistämiseen. Uhka on siinä, jatkuuko nuoren työsuhde vain niin pitkään, kuin Sanssi-kortissa riittää arvoa. Talouslama iskee yleensä erityisesti nuoriin, joita on muita enemmän harjoittelijoina ja määräaikaisissa työsuhteissa. Näin etenkin nuorten työllisyys on erityisen herkkä talouden suhdannevaihteluille.

NUORISOTAKUU TARPEETTOMAKSI ENNALTA EHKÄISEVIIN PALVELUIHIN PANOSTAMALLA

Nuorten syrjäytymisessä on kiinnitettävä huomiota usein hyvin pirstaleisen palvelujärjestelmän uudistamiseen, varhaiskasvatukseen, ennalta ehkäiseviin palveluihin, etenkin perheiden kotipalveluihin ja perhetyöntekijöihin. Näiden toimenpiteiden sijasta nuoria katsotaan vain työvoimana ja toisaalta ollaan huolissaan vanhemmuuden katoamisesta. En ole nähnyt vielä yhtään tutkimusta tai tilastoa, joka tukisi väitteitä siitä, että vanhemmuus olisi jotenkin yleisesti hukassa. Päinvastoin, tässäkin suhteessa iso osa vanhemmista on entistä enemmän lastensa kanssa ja pyrkii kehittämään vanhemmuuttaan. Viimeisimmän kouluterveyskyselyn (2013) mukaan nuorten keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ovat vähentyneet: yli 90 prosentilla nuorista on

hyvä keskusteluyhteys vanhempiinsa. Vanhemmat myös tietävät yhä useammin, missä nuoret viettävät vapaa-aikaansa. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että perheet ja nuoret tarvitsevat tukea.

Mikäli panostuksia laitetaan oikealla tavalla perheiden tukeen, varhaiskasvatukseen ja kouluun, tarve nuorisotakuun kaltaisille toimenpiteille voisi vähentyä tulevaisuudessa tai ainakin nuorisotakuun kaltaisten toimenpiteiden piiriin siirtyvien nuorten määrä voisi olla pienempi. Taloustieteen Nobel-palkinnon voittaneen professori James Heckmanin mukaan varhaiskasvatukseen satsatut rahat tuovat kansantaloudelle erinomaisen panos-tuotto-suhteen (Heckman 2013). Myös esimerkiksi Sipilä ja Österbacka muistuttavat, että kansainvälisen tutkimuksen valossa lasten ja nuorten ongelmien ehkäiseminen on miltei aina tuloksellista ja taloudellista kannattavaa. Ongelmien ehkäisemisen keinoista lasten kouluvalmiuksien tukeminen nousee vahvimmin esille. Varhaiskasvatuksen kustannusvaikuttavuus on tulosten mukaan hyvin korkea erityisesti huono-osaisten perheiden kohdalla. (Sipilä & Österbacka 2013.)

Lasten, nuorten ja perheiden julkisesti tuetuissa peruspalveluissa näyttäisi olevan kaksi tietä: joko satsataan merkittävästi ennalta ehkäiseviin palveluihin tai sitten lopetetaan puhe hyvinvointivaltiosta tai edes hyvinvointiyhteiskunnasta kokonaan ja keskitytään erilaiseen ideologiseen malliin. Kolmas vaihtoehto, hyvinvointipalveluiden ylläpitäminen, mutta ennalta ehkäisevistä palveluista karsiminen, johtaa vain merkittävästi nouseviin sosiaali- ja terveystalouden erityispalvelumenoihin.

Nuorisotakuulla edistetään tärkeitä asioita, mutta samalla katse suuntautuu pois vielä suuremmista ongelmista. Nuorisotakuu tulee vauhdittamaan niiden nuorten työllistymistä, jotka päätyisivät työelämään joka tapauksessa. Pitkän tähtäimen ongelmien poistamiseen, kuten nuorten ylisukupolvisen syrjäytymisen tai siitä seuraavan yhteiskunnallisen välinpitämättömyyden ehkäisyyn, ei nuorisotakuulla pystytä.

LÄHTEET

- Heckman, James J. (2013) Invest in Early Childhood Development: Reduce Deficits, Strengthen the Economy. <http://heckmanequation.org/content/resource/invest-early-childhood-development-reduce-deficits-strengthen-economy> (Viitattu 8.3.2014.)
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta, 153–167.
- Kouluterveyskysely (2013) Kouluterveyskysely: Nuoria kuunnellaan yhä useammin sekä koulussa että kotona. Tiedote. Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=34233 (Viitattu 9.3.2014.)
- Myllyniemi Sami (toim., 2012) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myrskylä, Pekka (2012) *HUKASSA – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA – analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Rimpelä, Matti (2011) Puheenvuoro. Teoksessa Ritva Uhinki & Ailo Uhinki (toim.) *Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy*. Turku: Turun yliopisto, Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011, 11–18.
- Salmi, Minna, Mäkelä, Jukka, Perälä, Marja-Leena & Kestilä, Laura (2012) Lapsi kasvaa kun-

nassa – Miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä? Päätösten tueksi 1/2012. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Sipilä, Jorma & Österbacka, Eva (2013) Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Valtiovarainministeriön julkaisu 11/2013.

YTT Jussi Ronkainen toimii tutkimusjohtajana Mikkelin ammattikorkeakoulun nuorisotalon tutkimus- ja kehittämiskeskuksessa Juveniassa.

Paltamon kokeilu nuorten työllistämisen mallina

Jouko Kajanoja

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan pyrkimystä tarjota jokaiselle kohtuullinen työpaikka. Kohtuullinen tarkoittaa sitä, että työpaikka vastaa työllistettävän pyrkimyksiä ja mahdollisuuksia, on yhteiskunnalle hyödyllinen ja että siitä maksetaan työehtosopimuksen mukainen palkka. Ajatuksena siis on, että nuorisotakuu tarjoaa kohtuullisen työpaikan jokaiselle halukkaalle työhön kykenevälle.

Pyrkimystä tarkastellaan Paltamon kunnassa Kainuussa saadun kokemuksen pohjalta. Paltamossa käynnistyi vuonna 2009 työtä kaikille -kokeiluhanke. Toimeenpanijana on kunnan perustama yhdistys. Kokeilu rahoitettiin lähes kokonaan valtion budjetista. Jokainen Paltamon työtön oli tervetullut hankkeeseen. Jokaiselle osoitettiin työtä, jos tulija pystyi tekemään sitä vähintään 4 tuntia 45 minuuttia päivässä. Vähimmäispalkka on vuonna 2013 vähän yli 1 000 euroa kuussa. Palkka noudattaa työehtosopimuksia. Kokeilu päättyy vuoden 2013 loppuun mennessä.

Kokeilu on ollut tutkimusten mukaan erityisen merkityksellinen nuorille.

PALTAMOSSA TEHTIIN SUOMEN ENNÄTYS

Paltamon työllistämismallissa työntekijälle etsitään sopivaa työtä pyrkien ottamaan huomioon työnhakijan omia vahvuuksia ja toiveita. Useimmilla työpaikka on hanketta toteuttavassa Työvoimatalossa. Se on suuri ja monipuolinen työpaja, mutta moni työskentelee myös talon ulkopuolella kunnan tai maakunnan tai yrityksen tai järjestön palveluksessa, vaikka saakin palkkansa Työvoimatalosta. Pyrkimyksenä on muokata kaikille tietä avoimille työmarkkinoille. Jotkut ovat lähteneet opiskelemaan.

Yksi kokeilun innovaatioista oli työllistymistä edeltävä työnhakuklubi. Työnhakijoiden kanssa käytiin perusteellisesti läpi kunkin työhistoria, osaaminen ja pyrkimykset sekä keskusteltiin mahdollisista työtehtävistä. Klubi toteutui 12 hengen ryhmissä ja kesti noin kaksi viikkoa. Yllättävän merkityksellistä oli sosiaalipolitiikan ja työllistymisen perusasioiden läpikäynti. Monelle klubilaiselle aukeni yhteiskunta uudella tavalla. Työnhakuklubi on osoittanut kahdenkeskisen henkilökohtaisen kohtaamisen tärkeyden.

Kokeilussa toteutuu yhden luukun periaate. Merkityksellinen osa hanketta ovat olleet terveyspalvelut. Monelle terveydentilan selviäminen on ollut iso asia. Matka Kajaaniin terveyskeskukseen olisi jäänyt tekemättä, mutta nyt terveydellisiin ongelmiin on saatu selvyttä ja apua.

Kokeilu on ollut hyvin tuloksellinen. Työttömien määrä on alentunut kolmestasadasta viiteenkymmeneen ja työttömyysprosentti kahdeksastatoista viiteen. TE-toimiston

virkaileijan mukaan useimmilla niillä Paltamon työttömillä, jotka eivät ole hankkeessa, on luonteva selitys. He ovat lomautettuja, eläkettä tai koulutuksen alkua odottavia tai uuteen työpaikkaan jo nimettyjä, mutta eivät vielä työtä vastaanottaneita. Paltamoon jäänyt työttömyys on siis ollut pääasiassa niin sanottua kitkatyöttömyyttä. Missään muualla Suomessa ei ole sellaista tilannetta, että nuori marssii taloon ja hänet työllistetään. Missään muualla työttömyys ei ole pudonnut yhtä vauhdikkaasti.

UUTTA TYÖLLISYYSPOLITIIKKAA

Kokeilu on radikaali. Se poikkeaa paljon myös työ- ja elinkeinoministeriön työllistämismallista. Paltamossa tähtäys ei ole yksioikoisesti avoimille markkinoille. Ajatuksena on kuunnella työllistettävien toiveita enemmän kuin tähänastisissa malleissa ja järjestää kullekin sopivaa työtä. Monissa työllistämisen- ja kuntoutushankkeissa järjestetään työllistämisen sijaan monenmuotoista koulutusta ja harjoittelua. Myös Paltamossa ohjataan koulutukseen, jos niin nuoren kanssa sovitaan, mutta kaikille taataan työpaikka, josta maksetaan työehtosopimuksen mukainen palkka.

Mallissa on mahdollisuus paljon yksilöllisempiin ratkaisuihin kuin perinteisissä työllistämismalleissa. Paltamossa ei ole tarvinnut pitää kiinni kuuden kuukauden tai jostakin muusta työllistämistuen enimmäisajasta. Enimmäisajoille löytyy järkeviäkin perusteluja, mutta niiden pyrkimys on myös lyhytnäköinen työllistämisrahojen säästämisen ja nopea avoimille markkinoille pakottaminen. Paltamossa on voitu kehittää toimenpiteitä, jotka eivät olisi olleet mahdollisia perinteisessä työllistämisessä. Työllistettävä on voitu kohdata yksilöllisiä tarpeita vastaavalla tavalla.

Kokeilu edustaa työllistämispolitiikan radikaalia siirtämistä kuntatasolle. Hankkeessa voidaan hyvin vapaasti päättää sovellettavista toimenpiteistä.

Kataisen ensimmäinen hallitus aloitti vähentämällä työllisyysmäärärahoja. Vaikka se käynnisti uusia työllisyyspoliittisia hankkeita – niistä eniten on herättänyt huomiota nuorisotakuu –, niitä varten varatut, suunnitelmiin nähden vähäiset määrärahat kertovat, että työllisyyspolitiikka ei todellakaan ole nykyisen hallituksen painopistealuetta. Paltamon hanke edustaa yksittäisenä hankkeena toisenlaista työllisyyspolitiikkaa. Kunnia sen käynnistämisestä kuuluu kajaanilaiselle yrittäjälle Arto Okkoselle, tuolloiselle kansanedustajalle Anne Huotarille, Paltamon kunnanjohtajalle Arto Laurikaiselle sekä tuolloiselle valtionvarainministeriön valtiosihteerille Raimo Sailakselle.

Kokeilu on herättänyt valtakunnan tasolla myös kriittisiä kommentteja. Sitä pidetään kummajaisena ja siihen suhtaudutaan epäillen. Annetaan kuva, ettei se ole realistinen. Ehkä Helsingissä herättää tunteita sekin, että kokeilua ei ole ideoitu keskushallinnossa vaan Kainuussa.

KYSYMYS TÄYSTYÖLLISYYDESTÄ

Paltamon kokeilun tapaista tarvitaan, mikäli tavoitellaan tilannetta, jossa työhön kykeneville nuorille luodaan oikeus saada työtä. Tietenkin tarvitaan viisasta talouspolitiikkaa, joka pitää riittävää työllisyyttä tärkeänä asiana, mutta ilman julkisia työllistämisen toimenpiteitä nuorten täystyöllisyys ei onnistu.

Paltamon kokeilu on askel kohti Ruotsin työllisyyspolitiikkaa. Ruotsissa julkinen sektori työllistää suhteellisesti paljon enemmän kuin Suomessa ja työllistämispolitiikka on aktiivisempaa. Tosin Paltamon malli menee aktiivisuudessa Ruotsissa käytössä olevia malleja pidemmälle. Paltamon malli on myös askel kohti Tanskaa, jossa työllistämispolitiikka on Suomea vahvemmin kuntien käsissä. Tosin Paltamon malli menee Tanskan mallia pidemmälle työllistämistehtävien siirtämisessä valtiolta kunnalle.

SOSIAALISET ONGELMAT NÄKYVILLE

Hankkeen toimeenpanon radikaalius eli se, että likimain kaikille alueen työttömille avautuu työllistymisen mahdollisuus, merkitsee samalla sitä, että monet Paltamon sosiaaliset ongelmat tulevat sisään hankkeeseen. Sosiaalinen todellisuus tulee näkyviin. Talossa oli esimerkiksi huumeongelma eli huumeita käyttävä porukka, pääasiassa nuoria. Ennen se oli kylillä, nyt talossa. Se pilasi hankkeen mainetta. Toisaalta se antoi mahdollisuuden puuttua ongelmaan. Hanke on paljastanut kärkevästi työllistyvien velkaongelmat. Paltamossa ei ole käytettävissä sosiaalista luototusta. Se vähentäisi ongelmaa, mutta ei poistaisi sitä. Monen velkaantuneisuus on niin raskasta, ettei sosiaalinen luototus riittäisi. Tarvittaisiin radikaalimpaa velkojen järjestelyä.

VAPAAEHTOISUUS JA PERUSTULO

Hankkeen alussa lähdettiin siitä, että hankkeeseen tulo on vapaaehtoista. Ajatus ei ole toteutunut. Työvoimataloon tulo on sittemmin kirjattu työttömien henkilökohtaisiin suunnitelmiin ja toteutumatta jäämisestä on seurannut karenssi. Aluksi karensseja ei annettu. Monet Työvoimataloon tulleet kuitenkin ajattelivat, että jos he eivät mene Työvoimataloon, he tulevat saamaan karenssin seuraavasta työtarjouksesta. Oikea vapaaehtoisuus edellyttäisi perustuloa. Olisi tärkeää tietää, miten oikea vapaaehtoisuus vaikuttaisi. Hankkeeseen työllistettyjen piirissä on vahvaa tukea vapaaehtoisuudelle.

Perustulo ja Paltamon malli ovat yhteiskunnallisena tavoitteena toistensa edellytyksiä. Perustuloa on syytetty heitteille jättämisestä: kun nuori saa kuukausittain riittävän summan rahaa käteensä, hän syrjäytyy. Huoli on syytä ottaa tosissaan. Jokaiselle on luotava houkutteleva mahdollisuus työllistyä. Toisaalta on tärkeää, että työllistäminen on vapaaehtoista. Paltamon kokeiluun työllistettyjen käsitykset viittaavat siihen, että pakottava työllistäminen ei ole hyvä ratkaisu. Samalla Paltamon kokeiluun työllistettyjen käsitykset osoittavat, että realistinen työllistämisen mahdollisuus on tärkeää hyvää elämää edistettäessä.

VAIKEIMMAT ONGELMAT: MIELEKKÄÄT TYÖTEHTÄVÄT, TYÖHÖN OPASTAMISEN VOIMAVARAT JA TALOON JUUTTUMINEN

Vaikein ongelma on ollut mielekkäiden työtehtävien löytyminen työllistetyille. Työtä on keksitty väkisin. Pahimmillaan se näyttää siltä, että pojat tekevät puutöitä ja tytöt käsitöitä. Valtaosin työllistetyt ovat tyytyväisiä töihinsä, mutta ongelmaa ei kiistetä. Työtehtävien löytyminen olisi sujunut paremmin, jos yhteistyö alueen julkisten viranomaisten, yritysten ja järjestöjen kanssa olisi ollut alun alkaen tiiviimpää. Olisi voitu yhteistyössä etsiä mielekkäitä tehtäviä. Niin on tehty, mutta olisi ilmeisesti voitu tehdä enemmän. Toisaalta työtehtävien etsiminen syrjäisessä Paltamon kunnassa on vaativa tehtävä. Rintamailla mahdollisuudet olisivat olennaisesti paremmat.

Toinen suuri ongelma ovat arvioiden mukaan olleet työhön opastamisen voimavarat ja osaaminen. Se vaatii riittävää henkilökuntaa, taitoa ja kokemusta. Hyvä työllistettävien kohtaaminen ja osaava opastaminen on vaativa tehtävä. Paltamo ei ole helpoin paikka rekrytoida osaavia opastajia.

Kolmas arvioissa mainittu ongelma on ollut taloon juuttuminen eli korkea kynnyksellä lähteä talosta avoimille työmarkkinoille. On väitetty, että talossa saatava toimeentulo on sen verran hyvä, että moni nuori ja vanhempikin tyytyvät siihen eivätkä yritäkään hakeutua talon ulkopuolelle avoimille markkinoille. Nuorelle vähän yli tuhannen euron kuukausiansiolta on jonkinmoinen kynnyksensä siirtyä opintotuen piiriin. Työvoimatalo on turvallinen ja helppo työpaikka. Asia on monimutkainen. Monella on tehtäviä lähimaisten hoitamisessa ja silloin siirtyminen työhön vaikkapa Kajaaniin saattaa merkitä lähimaisten joutumista laitoshoittoon. Onko se järkevää? Toisaalta on selvää, että siirtymistä avoimille työmarkkinoille pitäisi edistää.

TÄRKEIMMÄT TULOKSET

Keskeisin tulos tutkimusten mukaan oli, että työllistyminen hankkeeseen on synnyttänyt sosiaalisia suhteita ja säännöllistä elämänrytmiä. Työkunnan ylläpito ja itseluottamus vahvistuivat. Alkoholin käyttö ja tupakointi vähenivät, ja tulevaisuuden usko parani. Kokeilu oli merkityksellinen elämänhallinnan, työelämään pääsyn ja opintoihin lähtemisen kannalta.

ONKO PALTAMON MALLI KALLIS?

Onko hanke kallis vai halpa? Julkinen sektori (lähes koko rahoitus tuli valtion budjetista) rahoitti kokeilua vajaalla 14 miljoonalla eurolla. Siitä palautui kokeilun aikana julkiselle taloudelle noin 10 miljoonaa euroa. Yhtä työllistetyn työvuotta kohden nettokustannukset julkiselle sektorille olivat noin 4000 euroa. Suurin palautunut erä olivat säästyneet työttömyyspäivärahat. Terveydenhoitomenot kasvoivat seurauksena terveydellisten ongelmien löytymisestä ja niiden aiheuttamista hoitotoimenpiteistä. Edellä esitetyt luvut ovat

alustavia ja tulevat tarkentumaan. Ne koskevat vain kokeilun aikaista aikaa. Taloudellisia seurauksia voi arvioida aikaisintaan muutamien vuosien kuluttua, kun on nähty, miten hanke on vaikuttanut työllistettyjen elämään. Terveystoimenpiteiden kasvun on syytä odottaa näkyvän terveydenhoitomenojen alenemisena tulevaisuudessa.

Yhden hengen syrjäytymisen elinikäiset kokonaiskustannukset julkiselle taloudelle ovat laskelmien mukaan kymmeniä tai satoja tuhansia euroa, suurimmillaan ne voivat nousta yli miljoonan euron. Saattaa olla, että vähänkään pidemmällä aikavälillä kokeilu oli hyvinkin kannattava. Mikäli kokeilu on estänyt muutaman nuoren syrjäytymisen, se on taloudellisesti ja inhimillisesti kannattava.

Jouko Kajanoja on valtiotieteen tohtori ja Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen dosentti. Hänen tutkimusaiheitaan ovat olleet hyvinvointivaltio, sosiaaliturva, työllistäminen ja hyvinvointi.

Nuorisotakuu on suomalainen malli

Antti Lindtman

Suomen talous on jo kuudetta vuotta huonossa hapessa. Suomen talouden kivijalka, vientiteollisuus, ei vedä ja teollisuus painii poikkeuksellisen kovan rakenneongelman kanssa. Viime aikoina myös kotimarkkinat ovat alkaneet yskiä, mikä vaikuttaa esimerkiksi palvelualoihin.

Talouden yskimisen vuoksi työttömyys on lisääntynyt. Erityisen huolestuttavaa on nuorisotyöttömyyden kasvu. Nuoret toimivat työmarkkinoilla tavallaan puskurityövoimana: kun työllisyys kohenee, nuorten työttömyys helpottaa ensimmäisenä – kun taas talouden taantuessa nuorten työttömyys lisääntyy eniten. Keskeinen huoli liittyykin nuorten työttömyyden pitkittymiseen. Mikäli nuoren työttömyysjakso pitkittyy, seuraukset voivat olla koko elämän mittaisia. Siksi asiaan on tärkeä puuttua monipuolisella keinovalikoimalla.

On tärkeää tavoitella yhteiskuntaa, jossa koko ikäluokka saa koulutuksen ja myös työllistyy koulutuksen jälkeen. Näin tavoitellaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion mahdollistavaa korkeaa työllisyyttä, mutta myös yhteiskuntaa, jossa jokainen voi löytää itselleen sijan ja elämänuran.

Kesän 2011 hallitusneuvotteluissa saatiin laaja nuorten yhteiskuntatakuu nostettua hallituksen kärkihankkeiden joukkoon. Takuu tuli voimaan vuoden 2013 alusta. Työttömyyteen on tärkeä puuttua inhimillisin perustein, mutta nuorten työttömyys on myös taloudellinen kysymys, sillä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten vuosittaiset kulut yhteiskunnalle ovat yli 300 miljoonaa euroa.

Nuorten yhteiskuntatakuun selkeänä tavoitteena on, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluttua työttömäksi joutumisesta. Kolme kuukautta siksi, että se on osoittautunut tutkimuksissa ja käytännön elämässä rajapyykiksi, jolla on suuri merkitys.

Nuorisotakuu perustuu julkisen sektorin eli viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen yhteistyöhön. Saumaton yhteistyö on keskeistä. Tärkeää on, että nuoret itse ovat aktiivisia toimijoita ja kiinnostuneita omasta tulevaisuudestaan. Nuorisotakuu tarvitsee tuekseen ennakkoluulottomia toimintatapamuutoksia ja yhteisvastuuta. Parhaat keinot löytyvät usein paikallisesti.

1990-luvun lamasta selviämiseksi Suomessa käytiin läpi voimakas julkisen sektorin leikkausoperaatio. Sen seurauksena syntyi monia sosiaalisia ongelmia, joista pitkävaikutteisin oli rajusti noussut nuorisotyöttömyys. Menetetystä sukupolvesta alettiin puhua, kun vaikeudet työn syrjään pääsemisessä johtivat pysyviin ongelmiin työelämässä ja sen ulkopuolella. 1990-luvun laman seuraukset näkyvät suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen inhimillisenä ja taloudellisenä jälkilaskuna.

2000-luvulla nuorisotyöttömyys laski kolmasosaan pahimmista vuosista. Nuorten

pitkäaikaistyöttömyys poistui lähes kokonaan. Lähes kaikille nuorille onnistuttiin löytämään työtä, koulutusta tai muita aktiivitoimenpiteitä ennen kolmen kuukauden työttömyyttä. Kansainvälinen talouskriisi lisäsi kuitenkin jälleen työttömyyttä, ja järjestelmä ei määrärahojen puutteessa vastannut tarpeita. Nuorisotyöttömyys kääntyi rajuun kasvuun vuoden 2008 lopusta lähtien.

Nuorten työttömyys on noussut suureksi kysymykseksi koko Euroopalle. Eteläisessä Euroopassa luvut ovat hälyttäviä, ja koko mantereella huoli miljoonien nuorten työttömyydestä liittyy maanosan tulevaisuuden mahdollisuuksiin ja vakauteen. Keinoja nuorisotyöttömyyden nujertamiseksi pohditaan kaikkialla ja erilaisia malleja kehitetään. Oppia on syytä ottaa muualtakin, mutta paras tapa tarttua suomalaiseen ongelmaan on kehittää suomalaista mallia.

Suomessa tilanne ei ole tulehtunut aivan yhtä pahaksi kuin 1990-luvun alussa tai tämän päivän Etelä-Euroopassa. Meilläkin työsarkaa kuitenkin riittää. Kyse on meidän tulevaisuutemme rakentajista. On huolestuttavaa, että Suomessa on tällä hetkellä noin 40 000 alle 30-vuotiasta pelkän perusasteen varassa ja työn ja koulutuksen ulkopuolella. Noin 1 000 nuorta jää mielenterveysongelmien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle vuosittain. On aivan selvää, että yksikin työelämästä ja yhteiskunnasta syrjäytynyt nuori on liikaa. Se on sitä inhimillisesti, mutta myös esimerkiksi Suomen huoltosuhteesta johtuvan julkisen talouden kestävyysvajeen vuoksi. Meillä ei ole varaa menettää hyvässä työiässä olevia nuoria.

Suomen nuorisotakuumalli on suurta mielenkiintoa herättävä edelläkävijä Euroopassa ja koko maailmassa. Käynnissä ovat talkoot pohjoismaisen mallimme turvaamiseksi. Vain pidentämällä työuria ja nostamalla työllisyysastetta voidaan hyvinvointivaltion rahoitus turvata. Tässä koulutuksella on ratkaiseva merkitys. Koulutuksen saamisella jokaiselle voidaan koko järjestelmän rahoitus saattaa vakaalle pohjalle. Vuosittain noin 3–5 prosenttia ikäluokasta ei tätä nykyä jatka toisen asteen opetukseen tai perusopetuksen lisäopetukseen.

Yksilön kannalta työllistymisen suurimmat esteet liittyvät tutkimusten mukaan erityisesti työelämävalmiuksien ja koulutuksen puutteeseen. Koska koulutuksella on erittäin suuri merkitys työllistymisen kannalta, siihen on panostettava lisää. Suomessa halutaan, että jokainen nuori saa koulutusta ja työllistyy sen jälkeen. Osaaminen on yksi suomalaisen järjestelmän keskeinen tekijä, jolla Suomi pärjää tulevaisuudessa globaalissa kilpailussa.

Yksi tärkeä rakenteellinen uudistus on oppivelvollisuusiän pidentäminen. Nykyisessä työelämässä ei pärjää ilman toisen asteen koulutusta, ja siksi on äärimmäisen tärkeää, että se taataan kaikille. Pelkän perusasteen varassa olevien 25–50-vuotiaiden työllisyysaste liikkuu 40 prosentin tietämissä, kun toisen asteen suorittaneiden vastaava luku on lähellä 70 prosenttia. Lisäksi perusasteen varaan jäävien nuorten työuran odote on alle 25 vuotta, kun taas toisen asteen suorittaneiden työuran odote on jopa seitsemän vuotta enemmän eli 32 vuotta. Oppivelvollisuusiän nostolla on siis merkittävä vaikutus työllisyysasteeseen, työurien pituuteen ja työttömyyteen. Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.

Samalla kun uusille peruskoulun päättäneille taataan koulutuspaikka, lisätään koulu-

tusta niille nuorille, jotka ovat aiempina vuosina jääneet ilman koulutusta. Ulkopuolelle putoaminen ja keskeyttämiset ovat johtaneet siihen, että Suomessa on 110 000 alle 30-vuotiasta vailla toisen asteen tutkintoa. Heistä 70 000 on miehiä. Tähän ryhmään suunnataan erillinen nuorten aikuisten osaamisohjelma vuosille 2013–2016.

Koulutuksen rinnalla toinen avain on nuorille mahdollisten työpaikkojen lisääminen. Koulutuksen ja työelämävalmennuksen hyöty jää lyhyellä aikavälillä vain osittaiseksi, jos työpaikkoja ei ole tarjolla. Tätä varten on tärkeää peräänkuuluttaa laajaa yhteistyötä, jonka kautta työmarkkinajärjestöt pääsisivät sopimukseen niistä pelisäännöistä, joilla nuoria tulevaisuudessa työllistetään.

Ensimmäisen työn, työharjoittelun tai kesätyön saamisen kynnystä tulisi madaltaa laajalla keinovalikoimalla. Valtio tukee osaltaan nuorten työllistymistä nuorille suunnatun Sanssi-kortin muodossa. Sanssi-kortin avulla työnantaja saa 700 euroa kuukaudessa tukea nuoren palkkaan. Selvityksien valossa Sanssi-kortti on merkittävästi helpottanut hyvin tärkeän ensimmäisen työpaikan saantia ja madaltanut työnantajien esteitä palkata nuoria. Kyselyiden perusteella yrittäjät suhtautuvat nuorisotakuuseen hyvinkin positiivisesti.

Aika ajoin tuodaan esiin ajatus, että nuorille voisi ikään perustuen maksaa pienempää palkkaa. Tällä keinolla kuulemma parannettaisiin nuorten työllistymismahdollisuuksia.

Tulevaisuus herättää nuorissa jo nykyisellään riittävästi kysymyksiä, eikä nuorten epävarmuutta ole enää hyvä kasvattaa. Nuoret ovat työelämän voimavara. Tähän kuvaan ei oikein sovi se, että työllistymisen keinoiksi keksitään keppejä kuten palkkojen alennus tai koeajan pidennys. Näitä keinoja hokemalla kasvatetaan vain nuorten pelkoja työelämää kohtaan, ja on vaikea uskoa, että nämä keppikeinot johtaisivat haluttuun lopputulokseen.

Ajatus kahden kerroksen työmarkkinoiden synnyttämisestä Suomeen alentamalla nuorten palkkoja ei olisi järkevä, eikä sillä olisi merkittävää hyötyä nuorisotyöllisyydelle. Jo nykyisellään useimpien työehtosopimusten mukaan aloittavalle työntekijälle on mahdollista maksaa kokenutta työntekijää pienempää palkkaa.

Niin sanottua Saksan mallia, jossa ihmiset pyritään saamaan työn syrjään kiinni pienemmillä palkoilla, pidetään aika ajoin ratkaisuna luoda työpaikkoja. Malli ei kuitenkaan ole ongelmaton. Saksassa tuloerot ovat kasvaneet hurjasti, sillä mallin mukainen halpatyö lisää köyhyyttä.

Alimmat palvelualan palkat ovat tulleet lähelle perusturvan tasoa. Etenkin palvelualoilla, käsityöaloilla, maataloudessa ja rakennuksilla maksetaan alle 6,5 euron palkkoja. Vuosina 1998–2008 vakituisten ja kokopäiväisten työpaikkojen määrä supistui 800 000. Työllisyyden kasvu suuntautui epätyypillisiin työsuhteisiin, jotka kasvoivat yli 2 miljoonalla.

Saksa joutuu maksamaan erittäin paljon sosiaalitukea riittämättömillä palkoilla ki-tuuttaville ihmisille. Noin joka kymmenes kotitalous on sosiaaliturvan varassa.

Saksan mallissa uudentyyppiset työsuhteet luotiin ponnahduslaudaksi vakinaiseen työhön. Tätä ei kuitenkaan ole tapahtunut, vaan niistä on tullut työntekijälle lähes pois-pääsemätön noidankehä. Saksan malli ei voi olla meidän tiemme. Siksi meidän on edelleen kehitettävä omaa Suomen malliamme.

Suomen malliin kuuluu laaja valikoima keinoja. Jotta nuoret pääsisivät työn syrjään kiinni, eivätkä syrjäytyisi yhteiskunnasta, tarvitaan monenlaisia toimia. Koulutustakuun,

nuorten aikuisten osaamisohjelman, nuorten TE-palveluiden ja kuntoutuspalveluiden lisäksi tarvitaan hyvin yksilöllisiä palveluita. Esimerkiksi etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta ovat olleet merkittävässä roolissa. Näiden palveluiden tarkoituksena on hakea nuoret vaikka kotoaan, auttaa arjen hallinnassa, etsiä nuorille omia kiinnostuksen kohteita ja tukea nuoren matkaa kohti työllistymistä. Kyselyissä nuoret ovat toivoneet nimenomaan lisää yksilöllisiä ja räätälöityjä palveluita.

Viimeisimpien tilastojen mukaan yli 70 prosentille alle 25-vuotiaista nuorista on löytynyt työ, koulutus tai jokin muu aktivointitoimi kolmen kuukauden sisällä työttömäksi joutumisesta. Nuorisotakuuseen kohdistetut odotukset ovat poikkeuksellisen suuret, ja takuun onnistumisesta on käyty kriittistä keskustelua. Nykyisessä taloustilanteessa yli 70 prosentin lukemaa voidaan mielestäni oikeutetusti pitää hyvänä lukuna. Hyvässäkin talossa on kuitenkin aina jotain korjattavaa. Jokainen nuori pitäisi saada nuorisotakuun piiriin. Voidaan kuitenkin esittää kysymys, minkälaisessa sosiaalisessa kriisissä Suomessa oltaisiin, jos meillä ei olisi nuorisotakuuta.

Nuorisotakuun toteutuminen edellyttää laajaa yhteistyötä. Meillä ei ole käsissämme vain taloudellinen vaan myös sosiaalinen kestävyysvaje, nuorten syrjäytyminen. Nuorisotakuussa on kysymys sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. 1990-laman suurimmaksi erehdykseksi on usein nimetty nuorten unohtaminen. Historian ei saa antaa tässä suhteessa toistaa itseään. On kansallisten talkoiden paikka.

Keskeistä on valita, miten Suomessa halutaan nuorten työttömyyttä hoitaa. Halutaanko nuorille rakentaa omat matalapalkkatyömarkkinat? Vai hoidammeko nuorisotyöttömyyttä kuitenkin Suomen mallilla, jossa ketään ei jätetä ja jossa jokaiselle taataan toisen asteen koulutus, jotta nuoret pärjäävät nykyisillä työmarkkinoilla? Uskon, että pitkällä tähtäimellä Suomen nuorisotakuumalli on taloudellisesti ja erityisesti inhimillisesti paras tapa rakentaa tulevaisuutta.

Antti Lindtman on Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja ja SDP:n kansanedustaja.

Nuorisojärjestöt edistävät nuorisotakuuta

Olli Joensuu & Hanna-Mari Manninen

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry on ollut aktiivisesti mukana nuorisotakuun toteutuksessa sen alusta alkaen. Huomio on ollut kiteytetysti kolmessa asiassa: nuorten omassa osallisuudessa, nuorisotakuun toivotussa sisällössä ja kolmannen sektorin roolissa.

Edunvalvojana Allianssi on tasapainoillut kahden roolin välillä – yhtäältä Allianssi on innostanut ja luonut uskoa nuorisotakuuseen, toisaalta ylläpitänyt rakentavaa kritiikkiä ja vaatinut nuorisotakuun toteutukseen enemmän resursseja.

Toistaiseksi on liian varhaista sanoa, kuinka nuorisotakuun toteutuksessa on nuorisojärjestöjen näkökulmasta onnistuttu. Selvää on kuitenkin, että vain yhden vaalikauden mittaisena hankkeena nuorisotakuu ei lunasta nuorille annettua lupaa. Nuoret ansaitsevat pysyvän takuun.

NUORET NUORISOTAKUUN SUBJEKTEINA

Allianssin ensimmäinen virallinen puheenvuoro nuorisotakuun puolesta oli puheenjohtaja Hanna-Mari Mannisen puhe Nuorten nuorisotakuu -työryhmän aloitusseminaarissa Säätytalossa 26.9.2011. Puheen yksi viesti oli, että vain nuorten oma osallisuus ja aito vaikutusmahdollisuus legitimoivat nuorisotakuuta koskevan päätöksenteon ja sitouttaa nuoret yhteisiin ja omaa elämää koskeviin ratkaisuihin.

Työryhmän aloitettua työnsä ja Allianssin otettua paikkansa työryhmässä kävi heti selväksi, että nuorten aktiivinen rooli on kaikkien intressissä. Nuorten roolia vastuullisina toimijoina, ei toimenpiteiden kohteena, tahdottiin vahvistaa niin työryhmän työssä kuin nuorisotakuun paikallisessa suunnittelussa ja toteutuksessa.

Suunnitteluvaiheessa TEM toteutti nuorille kyselytutkimuksen ja Allianssi toimitti osaltaan ajatuksia siitä, mitä nuorten osallistuminen voisi työryhmässä ja toisaalta nuorisotakuun toteutus- ja arviointivaiheessa tarkoittaa. Vahvistaakseen nuorten äänen kuulumista nuorisojärjestöjen kautta Allianssi kokosi myös avoimen taustaryhmän, joka on jakanut tietoa nuorisotakuusta ja kanavoitunut nuorisojärjestöjen viestejä virallisen työryhmän työhön.

Nuorisotakuun astuttua voimaan vuoden 2013 alussa nuorten osallistumisessa on keskitytty siihen, että nuoret ylipäänsä tuntevat nuorisotakuun ja omat oikeutensa saada työtä ja koulutusta.

NUORISOTAKUUN SISÄLLÖISTÄ

Allianssi on vaatinut, että nuorisotakuuseen suhtaudutaan kunnianhimoisesti. Nuorisotakuu tarjoaa konkreettisen keinon puuttua lasten ja nuorten syrjäytymiseen, joka on tällä

hetkellä Suomen suurimpia huolenaiheita. Kunnianhimoinen suhtautuminen tarkoittaa, että nuorisotakuussa ei rajoituta alkuperäisen 60 miljoonan euron jakamiseen, vaan luodaan kokonaisvaltainen suunnitelma kaikkien nuorten saamiseksi koulutukseen ja työelämään.

Allianssi loi talvella 2012 yhdessä nuorisojärjestöjen kanssa seuraavat tavoitteet nuorisotakuun sisältöön: ennalta ehkäisevät toimet ensin, koulutus kriittinen osa nuorisotakuuta, yhden oven periaate mukaan ja pakko pois, takuun toteuttaminen hyvin koordinoitulla yhteistyöllä sekä yhdenvertaisuuden ja yksilöllisyyden huomioiminen.

Nuorten yhteiskuntatakuu -raportin hyväksymisen yhteydessä helmikuussa 2012 Allianssi toi TEM:n työryhmässä esille sen, että nuorisojärjestöjen tavoitteet eivät toteudu raportissa toivotusti. Kriittikkiä herätti muun muassa nuorisotakuun kohderyhmän rajausta alle 25-vuotiaisiin nuoriin, ennalta ehkäisevän työn vähäinen rooli, ohjauksellisten elementtien puuttuminen, pakkohaun purkaminen vain osittain sekä kolmannen sektorin huomiotta jättäminen takuun resursoinnissa ja toteutuksessa.

Joihinkin edellä mainituista haasteista on myöhemmin vastattu uusin toimin. Esimerkiksi nuorten aikuisten osaamisohjelma synnnyttiin, ja se ulotettiin alle 30-vuotiaisiin. Myös uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki lisää nuorten ohjauspalveluita. Kolmannen sektorin roolia takuun toteutuksessa on pohdittu paljon, mutta konkreettisia uusia avauksia on varsin vähän. Seuraavassa on pohdittu nuorisojärjestöjen olemassa olevia ja mahdollisia rooleja nuorisotakuun toteutuksessa. Näitä voisivat olla ainakin: 1) järjestöjen vapaa-ajantoiminta, koulutukset ja palvelut, 2) nuorten työllistäminen ja harjoittelut sekä 3) ei-muodollinen oppiminen.

NUORISOJÄRJESTÖJEN ROOLI

Nuorisojärjestöt ovat jo perustoimintansa osalta vahvasti mukana nuorisotakuun toteutuksessa. Nuorisotakuu ei ole vain työllistämistä tai koulutusta. Jotta nuoret pääsevät takuun toimenpiteisiin ja jaksavat niissä, tarvitaan myös yhteisöllistä tukea, kuuluvuuden tunnetta ja kiinnittymistä yhteisöihin. Nuorisojärjestöt järjestävät ja tuottavat monipuolisesti nuorten vapaa-aikaan liittyvää mielekästä tekemistä, harrastustoimintaa ja palveluita. Ne voivat toimia osallistavana siltana nuorisotakuun muihin toimenpiteisiin.

Järjestöjen toiminnassa syntyy ohjaavien ammattilaisten ja mukana olevien nuorten välisiä luottamuspääomia, joissa on nuorisotakuun kannalta käyttämätöntä potentiaalia. Nuorisotakuun näkökulmasta järjestöjen toiminnassa voitaisiin panostaa enemmän mukana olevien nuorten elämänhallinnan tukemiseen ja siihen, että toiminnan myötä syntynyt osallisuus ja yhteisöihin kiinnittyminen säilyisi ja laajenisi. Erityisesti nivelvaiheisiin voitaisiin tarjota lisää monipuolista harrastus- ja koulutustoimintaa, elämän-, arjen- ja taloudenhallintaan liittyviä kursseja, kerhotoimintaa, vaihto-ohjelmia ja toiminnallisia oppimisympäristöjä. Samoin voitaisiin toteuttaa nuorten omia tavoitteellisia projekteja, kuten tapahtumia, näytelmiä ja muita osallistavia hankkeita. Järjestöt voisivat koota nuorten kehittäjäryhmiä, joissa nuorten kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään asiantuntijoiden tukena tuottamassa ratkaisuja vaikkapa nuorisotakuun toteuttamiseen. Erillisellä lisärahoituksella näiden toimintojen määrää voitaisiin lisätä ja kohdentaa takuun piirissä oleville. Nuoria ei tule velvoittaa

näihin toimintoihin, mutta niihin voitaisiin motivoida myös taloudellisesti.

Nuorisjärjestöt tulisi nähdä myös vahvemmin nuorten työllistäjinä. Allianssin Työtä nuorille -hanke vuosina 2009 ja 2010 työllisti nuorisotoimialalle noin 1 200 nuorta, valtaosan nuorisjärjestöihin. Määräaikaisista työsuhteista suurin osa nuorista palasi tai siirtyi opintoihin ja 28 prosenttia työllistyi työpaikkaansa tukijakson jälkeen. Viiden miljoonan tukisummalla parannettiin nuorten työllisyyttä merkittävästi. Monille järjestöille nuorisotakuun Sanssi-kortti ei ole riittävä tukimuoto nuorten työllistämiseen. Järjestöjä voitaisiin tukea nuoren työntekijän ohjaukseen ja mentorointiin liittyvissä kustannuksissa. Näin myös voitaisiin työllistää vaikeasti työllistyviä nuoria.

Nuorisjärjestöt voisivat palkata nuoria määräaikaisiin työsuhteisiin erilaisiin tukitehtäviin tai osaamisen ja kokemuksen mukaan myös ohjaaviin tehtäviin. Vaikutus nuoriin tapahtuu tällöin kahta eri kautta: nuori saa työtä ja nuoret saavat lisää toimintaa. Myös harjoittelu- paikkojen syntymistä voitaisiin edistää. Monilla järjestöillä on pysyvä tarve lisätövoimalle. Nykyisillä avustuksilla, toiminnan tuotoilla ja muulla varainhankinnalla ei uusia työsuhteita kuitenkaan voida aloittaa. Järjestöjen mahdollisuus omarahoitukseen on usein pieni, eivätkä muut palkkatukijärjestelmät mahdollista työntekijöiden palkkaamista.

Järjestöt voivat auttaa nuoria järjestämään sellaista toimintaa, joka auttaa esimerkiksi lapsia, vanhuksia, vammaisia tai muita apua kaipaavia. Toiminnan kohteena voisi olla myös ympäristön- tai eläintensuojelu tai muu yhteiskunnallisesti merkityksellinen ja nuoria kiinnostava toiminta. Toiminta voisi olla joko vapaaehtoistoimintaa tai palkkatyötä.

Osana nuorisotakuuta kannattaisi toteuttaa OKM:n, nuorisjärjestöjen ja muiden järjestöjen kanssa hanke, jonka tavoitteena olisi edistää järjestöissä ja muussa kansalaistoiminnassa opitun tunnustamiseen ja tunnistamiseen tähtäävän toimintamallin syntymistä. Tämä hyödyntäisi kansalaistoiminnassa mukana olevia nuoria silloin, kun he pyrkivät työllistymään ja kun he hakevat opiskelupaikkaa. Tämä tukisi myös EU:n neuvoston antamaa suositusta luoda jäsenmaihin järjestelmä ei-muodollisen ja vapaamuotoisen oppimisen vahvistamisesta.

Edellä on kuvattu erilaisia tapoja, joilla järjestöt voivat olla toteuttamassa nuorisotakuuta. Kolmannella sektorilla on paljon annettavaa takuun toteuttamisessa. Haasteena ovat järjestöjen resurssit, joita nuorisotakuu ei ole kasvattanut. Niiden suhteellinen määrä on pikemminkin pienentynyt, kun veikkausvoittovaroja on osoitettu kuusi miljoonaa euroa aiemmin kokonaan verovaroin rahoitetun etsivän nuorisotyön toteuttamiseen. Merkittävin lisäresurssi on toistaiseksi osoitettu sosiaali- ja terveysjärjestöille RAY:n Paikka auki – nuoret työelämään -avustusohjelman kautta.

Panostamalla nuorisotakuun kolmanteen ”kivijalkaan”, kolmannen sektorin toimintaan, nuorisotakuusta on saatavilla nykyistä parempia tuloksia.

Olli Joensuu on Allianssin pääsihteeri ja toimii TEM:n Nuorisotakuu-työryhmän varajäsenenä. Hanna-Mari Manninen toimi Allianssin puheenjohtajana vuosina 2010–2013 ja TEM:n Nuorisotakuu-työryhmän jäsenenä vuoden 2013 loppuun. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry on nuorisotyön valtakunnallinen palvelu- ja vaikuttajajärjestö, joka edistää nuorten hyvinvointia.

Nuorisotakuu – enemmän kuin suomalainen ponnistus

Georg Henrik Wrede

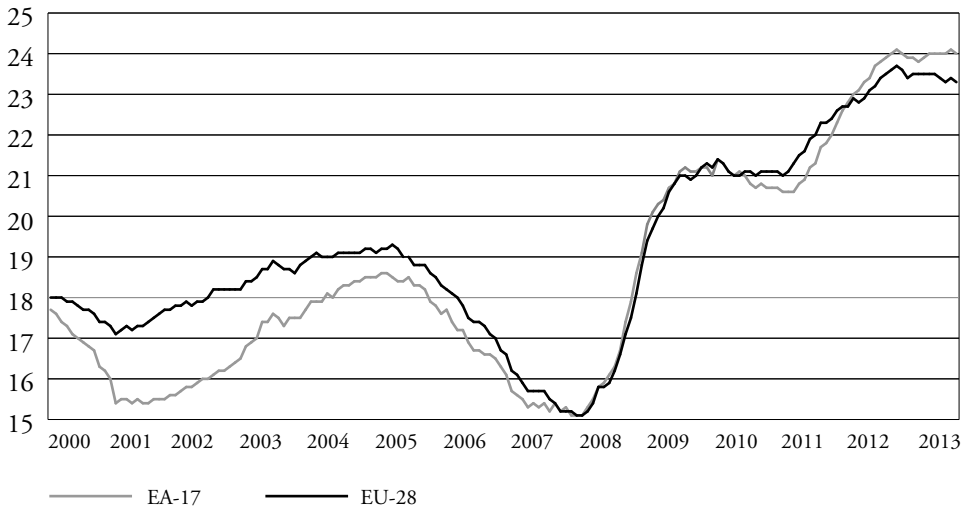
Nuorisotakuu on hyvä asia! Suomessa on tartuttu vaikeaan haasteeseen vähentää nuorisotyöttömyyttä ja ehkäistä syrjäytymisen vaaraa. Selvää on, että kysymyksessä on erittäin vaativa hanke. Työttömyys yleensä, ja nuorisotyöttömyys erityisesti, on suhdanneherkkä asia. Ei voida ajatella yksinomaan julkisen vallan harjoittaman politiikan ratkaisevan asiaa. Moneen muuhun EU-maahan verrattuna Suomessa on erityinen työmarkkinoiden keskeisiä ehtoja säätelevien neuvottelujen kolmikantajärjestelmä. Työntekijöiden vapaa liikkuvuus on EU:n keskeisiä periaatteita, minkä vuoksi Suomen nuorisotakuuta on perusteltua tarkastella laajemmin kuin vain kansallisesti. Toki on niin, että liikkuvuus on edelleen hyvin vähäistä; vain 3,1 prosenttia työikäisistä eurooppalaisista asuu muualla kuin alkuperäisessä kotimaassaan. Suomessa muiden EU-maiden kansalaisia asuu 29 000 eli noin 1,2 prosenttia väestöstä, ääripää on Luxemburg, missä lähes puolet asukkaista on muualta EU:sta muuttaneita.

Suomalaiset päättäjät etsivät toimivaa politiikkaa nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja heidän pääsemisekseen työmarkkinoille, mutta sama kysymys on esillä kaikkialla Euroopassa. Suomen hallituksen päätöksiä ja priorisointeja onkin syytä tarkastella laajemmassa viitekehyksessä. Ne linjaukset, joita nykyään toteutetaan, perustuvat siihen poliittisen tahdon ilmaisuun ja resurssien ohjaamiseen, josta päätettiin eduskuntavaalien jälkeen, hallitusta muodostettaessa keväällä 2011.

Saadaksemme kuvan tilanteesta, jossa päätökset nuorisotakuun aloittamisesta tehtiin, on hyvä tarkastella tilastoja pidemmällä aikavälillä ja laajemmin kuin vain Suomen osalta. Kuviossa 1 esitellään nuorisotyöttömyys vuodesta 2000 lähtien Eurostatin mukaan. Kuten kuvioista näkyy, oli nuorisotyöttömyys noussut nopeasti vuoden 2008 alusta vuoden 2009 loppuun. Seuraavan kahden vuoden ajan (eli 2010 ja 2011) kehitys oli ollut joko paikallaan pysyvää tai jopa alenemaan päin 17 EU-maassa. Noin vuosi sitten (helmikuussa 2013) oli Euroopassa noin 5,7 miljoonaa työtöntä nuorta (15–24 v) eli jokunen satatuhatta enemmän kuin mitä Suomessa on asukkaita.

Sekä Suomessa että EU-tasolla on ollut selkeää poliittista tahtoa ongelman ratkaisuun. On tärkeää, että nuorten tilanne on otettu vakavasti. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa terminä käytettiin alun perin nuorten yhteiskuntatakuuta: ohjelmassa todetaan selkeästi, että nuorten yhteiskuntatakuu toteutetaan. Hallitusohjelmassa takuu rajattiin siten, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Tähän varattiin myös erillinen määräraha, 60 miljoonaa euroa per vuosi. Tavoite oli saada nuorisotakuu voimaan vuoden 2013 alusta.

Tässä on kuitenkin huomattava, etteivät tilastot kerro sitä, mitä niiden uskotaan kertovan. Nuorten työttömyysaste ei kerro, kuinka monta prosenttia kaikista nuorista on työttömänä (ks. esim. Myrskylä 2011). Koska Suomessa suuri osa nuorista opiskelee eikä kuulu työvoimaan, tulee jakolaskun nimittäjään liian pieni joukko nuoria eli prosentti nousee korkealle. Jos esimerkiksi 15–24-vuotiaiden työttömyysaste Suomessa oli noin 20 prosenttia vuonna 2011, se tarkoitti noin 10 prosenttia koko ikäluokasta eli 66 000 nuorta. Maiden välinen vertailu on siis vaikeaa, ja koko EU-tason tilaston tarkastelussa tämäkin pitää ottaa huomioon.

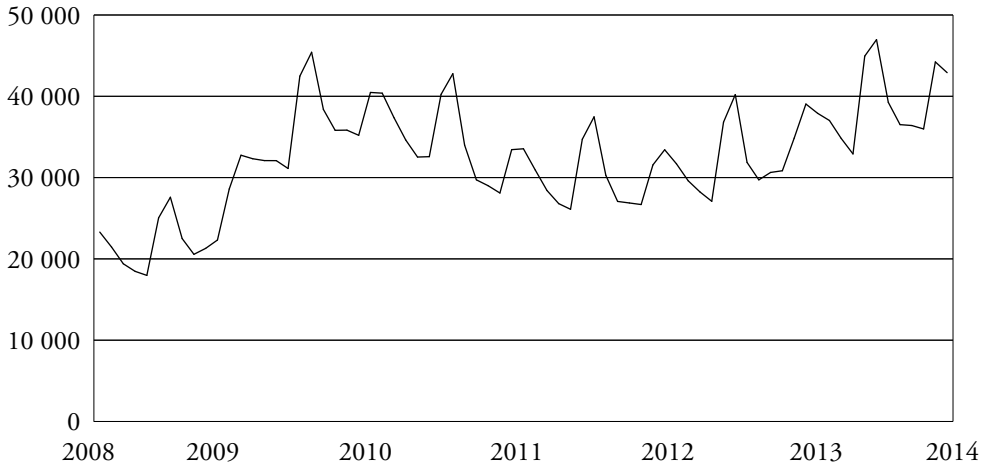

KUVIO 1. Youth unemployment rates, EU-28 and EA-17, seasonally adjusted, January 2000 – December 2013. Lähde: Eurostat.

EU:ssa tehtiin suositus nuorisotakuusta 22. huhtikuuta 2013. EU:n suosituksessa nuorisotakuu on määritelty eri tavalla kuin pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa. Käsitteellä nuorisotakuu tarkoitetaan suosituksessa sitä, että nuoret saavat laadukkaan tarjouksen työ-, jatkokoulutus-, oppisopimus- tai harjoittelupaikasta neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai virallisen koulutuksen päättämisestä. Suomen nuorisotakuu on siten kunnianhimoisempi kuin EU:n, vaikka peruslinjaukset ovat samat.

Miten on sitten onnistuttu? Nuorten työllisyystilanne vaihtelee paljon kuukaudesta toiseen. Vuoden 2013 marraskuun lopussa alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 36 000, mikä on 5 100 enemmän kuin edellisen vuoden marraskuussa. Jos kuvioon 2 piirretään trendiviiva, niin nähdään, ettei trendi ole ollut laskeva. Pitää kuitenkin huomata, että keskimäärin 74,8 prosenttia nuorten työttömyysjaksoista päättyi tammi-marraskuussa ennen kolmen kuukauden työttömyyttä. Tärkeää on myös huomata, että keskustelussa syrjäytymisestä ovat valokeilassa olleet ne nuoret, jotka ovat suorittaneet vain peruskoulun oppimäärän. Vaikea työllisyystilanne on kuitenkin ollut tosiasia myös

korkeakoulututkinnon suorittaneille. Nuorisotakuun piiriin kuuluvista 25–29-vuotiaista noin 60 prosentilla on korkeakoulututkinto ja vastavalmistuneiden korkeasti koulutettujen työttömyys on lisääntynyt vuoden 2013 aikana. Kokonaisluvut eivät siis välttämättä anna aivan oikeudenmukaista kuvaa siitä, miten nuorisotakuu toteutuu.

KUVIO 2. TEM Työllisyyskatsaus marraskuu 2013.

Samalla tulee myös huomata, että nuorisotakuu muodostuu lukuisista eri toimenpiteistä. Nuorisosektorilla nuorisotakuu on erityisesti tarkoittanut panostusta etsivään nuorisotyöhön, nuorten työpajatoimintaan sekä monialaiseen yhteistyöhön. Linjaukset pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelman nuoriso-osiossa olivat varsin lyhyitä toteamuksia, kaksi lausetta: Etsivää nuorisotyötä edistetään. Nuorten työpajatoimintaa kehitetään.

Etsivää nuorisotyötä toteutti vuoden 2013 lopulla valtionavustuksella 93 prosenttia maamme kunnista. Toiminnan tuloksia seurataan vuosittain tehtävällä valtakunnallisella kyselyllä. Vuonna 2012 etsivä nuorisotyö oli kontaktissa 20 408 nuoreen, joista 14 614 nuorta tarvitsi pidempiaikaista tukea palveluihin pääsemiseksi. Nuorten työpajatoiminta taas kattaa 85 prosenttia kunnista. Vuonna 2012 pajoilla oli 14 255 alle 29-vuotiasta nuorta, joista kolme neljästä sijoittuu pajajakson jälkeen joko koulutukseen, työhön tai muuhun, nuoren tarvitsemaan aktiiviseen toimintaan. Nuorisosektorin näkökulmasta ne toimenpiteet, joihin on ryhdytty, ovat toimineet varsin tehokkaasti. Nuorisosektori voi täten olla tyytyväinen omiin saavutuksiinsa, vaikka yleinen taloudellinen tilanne on ollut vaikea ja työpaikkoja nuorille ei ole ollut riittävästi.

Nuorisotakuu on Kataisen hallituksen kärkihanke. Olipa hallituspohja vaalien jälkeen mikä tahansa, tulee kysymys nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisystä varmasti olemaan nuorisopoliittisella agendalla korkealla. Mitkä resurssit sitten suunnataan nuorisopoliittikkaan, ja miten nuorisopoliittikka yleisemmin on priorisoitu seuraavan hallituksen

ohjelmassa, on tietysti avoin asia. Tässäkin on hyvä muistaa, ettei nuorisotakuu ole vain suomalainen kansallinen ponnistus vaan osa eurooppalaista politiikkaa.

Lopuksi on todettava, että EU:ssa Suomen nuorisotakuu nähdään esimerkkinä hyvästä toiminnasta. EU:n nuorisotakuusivustolla todetaan otsikon *Suomen esimerkki* alla näin: ”Suomi on jo ottanut käyttöön kattavan nuorisotakuujärjestelmän. Suomen näkyvä asema liittyy varmasti siihen, että meillä on tartuttu ripeästi vaikeaan haasteeseen. Vaikka suoritus ei ole ollut 100 % ja nuorisotakuu on kotimaassa saanut paljon kritiikkiä, niin kannattaa muistaa, että monimutkaisen ongelman ratkaisemiseen meillä on otettu selkeitä ja tavoitteellisia askeleita. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että olemme pärjänneet hyvin, tämä ei ole mikään itsestäänselvyys. Eurofoundin tekemän selvityksen mukaan 83,5 % työttömistä nuorista sai vuonna 2011 työtarjoituksen kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta. Suomi on järjestelmän avulla onnistunut nopeuttamaan yksilöllisten suunnitelmien laatimista nuorille ja vähentämään työttömyyttä.” Englanninkielisessä versiossa otsikko on *Success story*.

LÄHTEET

- EU Nuorisotakuu sivusto. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=fi> (Viitattu 8.3.2014.)
- EU Neuvoston suositus nuorisotakuusta. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:120:0001:0006:FI:PDF> (Viitattu 8.3.2014.)
- Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics. Youth unemployment rates, EU-28 and EA-17, seasonally adjusted, January 2000 - December 2013.png
- Myrskylä, Pekka (2011) Nuorten työttömyyden mittaaminen on vaikeaa. *Tieto & Trendit* (8), 25.
- TEM Työllisyyskatsaus MARRASKUU 2013, 20.12.2013. <http://www.tem.fi/files/38397/MARRAS13.pdf> (Viitattu 8.3.2014.)

Georg Henrik Wrede on opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön johtaja.

Saksan malliin

Anu-Hanna Anttila

Viime vuosien epävakaa taloustilanne on romahduttanut Euroopan työllisyyden. Työttömyys koskettaa erityisen rajusti talouskriisimaiden nuoria työnhakijoita: 7,5 miljoonaa 15–24-vuotiasta eurooppalaista oli vailla työ- ja koulutuspaikkaa vuoden 2013 alkupuoliskolla. Eurostatin mukaan nuorisotyöttömyysaste kipusi Kreikassa 60 ja Espanjassa 55,7 prosenttiin, mikä kertoo työnsaannin vaikeutuneen huomattavasti. Etelä-Euroopan ”kadotetun sukupolven” kohtalo on lisännyt huolta Suomessakin, joten täällä on ryhdytty nuoria koskeviin työllisyyspoliittisiin eritystoimiin.

Taloudellisesti vakaammissa euromaissa, kuten Suomessa täysin vailla koulutus-, työkokeilu-, työpaja- tai työpaikkaa on nuorista 8,6 prosenttia ja Saksassa 7 prosenttia. Huoli näkyy myös Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa, jotka eivät ole euromaita, mutta joihin kriisi on toki vaikuttanut monella tavalla. Euroopassa nuorten korkea työttömyysaste kertoo ennen muuta siitä, miten hankalaa nuorten työmarkkinoille tulijoiden on ylipäätään löytää kotimaastaan työtä. Esimerkiksi Britanniaan virtaa ”halpaa” työvoimaa talouskurimuksen riivaamista EU-alueen maista ja Euroopan ulkopuolelta – ja tällä on omat seurauksensa.

AKTIVOINTIPOLITIikkaA

On esitetty, että työnteko ja koulutus ovat vahvimmat keinot nuoria uhkaavan syrjäytymisen ehkäisyyn. Suomalaisiin nuoriin kohdennetuissa työvoimapolitiittisissa toimissa on hyödynnetty erityisesti niin sanottua Saksan mallia. Sen ytimenä ovat olleet erityiset Hartz-reformit (I–IV), joihin perustuvaa työllistämispolitiikkaa on Saksassa noudatettu koko 2000-luvun. Nämä reformit on leimattu tutkijoiden taholta epäonnistuneiksi ja työttömät työnhakijat ovat kokeneet ne alentavina.

Hartz-reformit eivät ole koskeneet vain nuoria vaan laajemmin työvoimaa. Niillä on edistetty työnhakijoiden aktivointia. Se on tarkoittanut muun muassa sitä, että työnhakijoiden oikeutta työttömyyskorvauksen saamiseen on tiukennettu, työnhakijan panosta työnetsinnässä lisätty ja työttömyyskorvauksen määrää ja korvausajan kestoä supistettu. Lisäksi on tarjottu erilaisia ”kevyttöitä” ja oppisopimuksia. Näillä konstein on nuorten työttömyys saatu laskemaan. Näin ollen esimerkiksi vuonna 2010 työttöminä olivat Saksassa etenkin yli 55-vuotiaat.

Aktivoinnin lisäksi Hartz-reformit ovat tiukentaneet työtarjouksista kieltäytymisen ehtoja, joissa on nyt työttömyysaikaan liittyviä porrastuksia. Hyväksyttävän työn tuloä alenee työttömyyden jatkuessa ja kuuden kuukauden työttömyyden jälkeen on otettava vastaan mikä tahansa työ, jossa tulot ovat työttömyyskorvauksia korkeammat. Työn vastaanottamisessa huomioidaan työmatkan pituus, jolloin 2,5 tuntia päivittäisiin

työmatkoihin katsotaan kohtuulliseksi. Lisäksi perheettömän työntekijän on muutettava työn perässä yli neljän kuukauden työttömyyden jälkeen. Itsensä työllistämistä tuetaan. Työnantajat saavat ”palkkatukea”, jolloin hankalasti työllistyvien työllistämistä ei tarvitse maksaa sosiaaliturvamaksuja. Näin ovat syntyneet matalapalkkaiset ”minityöt” ja ”midityöt”. Kuukausiansiot jäävät niissä perin alhaisiksi: minityössä alle 400 euroon ja midityössä 400–800 euroon.

Mallin hakeminen 80 miljoonan asukkaan Saksasta ei ole ihme, onhan maa harjoittanut talouskriisin aikana tiukkaa talouskuripolitiikkaa Suomen tapaan. Kuitenkin Saksan koulutusjärjestelmä ja teollisuuden rakenne sekä yhteiskuntapolitiikka ovat kovin erilaisia Suomeen verrattuna. Liittovaltiossa alueelliset erot ovat melkoiset, sillä osavaltioilla on omat säädöksensä. Saksa yhdistyi vuonna 1991, joten idän työvoiman ja lännen rakenteiden yhteensovittaminen toi lisänsä tilanteeseen. Itä-Saksassa suoritettu tutkinto ja hankittu ammattitaito eivät yksinkertaisesti olleet käypää valuuttaa yhdistyneessä Saksassa. Entisen idän puolella työttömyys onkin ollut suurempaa: vuonna 2012 työttömyysprosentti oli idässä yli kaksikertainen (noin 10,4 prosenttia) verrattuna länteen. Idän puolella totuttu ansiotaso on myös ollut alhaisempi.

Suomessakin tiukennetuilla säädöksillä ja työvoimapolitiittisilla toimilla on yritetty saada nuoret aktivoitua, koulutettua ja työllistettyä – tavalla tai toisella – mahdollisimman pian valmistumisensa jälkeen. Nuorisotakuumallia alettiin rakentaa vuonna 2010 osana hallitusohjelmaa, ja se astui voimaan vuonna 2013. Apua on haettu oppisopimusjärjestelyistä, niidenkin osalta pitkälti samalla tavoin kuin Saksassa. Samansuuntaisia ovat olleet muun muassa Britanniassa vuodesta 2010 konservatiivien ajaman *Big Society* -ohjelman linjaukset. Ohjelmassa nuoret työttömät aktivoidaan harjoittelun, vapaaehtoistyön ja työpajojen avulla.

KETKÄ NUORISTA OVAT TYÖTTÖMINÄ?

Nuorisotakuu koskee alle 25-vuotiaita sekä alle 30-vuotiaita vastavalmistuneita, joille tarjotaan koulutus-, työkokeilu-, työpaja- tai työpaikka kolmen kuukauden sisällä työttömäksi ilmoittautumisesta. Nuorisotakuuseen kuuluu myös koulutustakuu, joka takaa jokaiselle juuri peruskoulunsa päättäneelle koulutuspaikan. Lisäksi Suomessa on tehostettu työhallinnon palveluja. Työ- ja elinkeinotoimistoissa nuoria työnhakijoita aktivoidaan ja heille tarjotaan muun muassa ”osaamisen kehittämistä”, jolla tarkoitetaan koulutusta ja ammatinvalintaa.

Tarkasteltaessa nuorisotyöttömien aktiivointia ja nuorisotakuuta on hyvä kysyä, ketkä nuorista ovat työttömiä. Ylipäätään nuorisotyöttömyys on monimutkainen konstellaatio. Nimittäin suurin osa 15–24-vuotiaista opiskelee päätoimisesti, vaikka hakisikin töitä. Tämä vaikuttaa kokonaiskuvaan nuorisotyöttömyysasteesta. Eroa on siinä, ketkä määrittellään työttömiksi ja ketkä ovat rekisteröityneet työnhakijoiksi. Eronteko on myös käsitteellinen: työttömyys on patologisempi tila kuin aktiivinen työnhakeminen.

Virallisissa työttömyysastetilastoissa näkyy, miten työhalukkaat opiskelijat kasvattavat lukuja kesäkauden alkaessa. Tämä vaikuttaa virallisen nuorisotyöttömyysasteen määrit-

telyyn. Vuonna 2012 työnhakijoina olleiden nuorten työttömyys oli Suomessa 19,1, Ruotsissa 22,9 ja Saksassa 8,1 prosenttia. Opiskelijoiden tuoma kausivaihtelu näkyy eritoten Suomessa ja Ruotsissa, joissa nuoret kouluttautuvat pitkään ja hakevat kesätöitä lukuvuosien välissä. Saksassa puolestaan työsuhteeksi määritelty oppisopimuskoulutus laskee työttömyyslukuja.

Eurostatin mukaan Suomen nuorisotyöttömyysaste pysytteli vuosina 2009–2012 noin 20 prosentin tietämillä. Hämäläinen ja Tuomala toteavat Suomen tilanteesta, että mitattuna juuri tällä tavoin työttömyysasteella nuorisotyöttömyys on ”todella dramaattinen ongelma”. Tilanne näyttää kuitenkin todemmalta, kun tarkasteluun otetaan vain työnhakijoiksi rekisteröityneet ei-opiskelevat nuoret. Alle 20-vuotiaiden työttömien osuus ei nouse edes kahteen prosenttiin, ja heitä vanhempien alle 24-vuotiaiden osuus sekin jää kuuteen prosenttiin. Ongelmaa ei tule silti vähätellä, sillä nuorena koetulla työttömyydellä on kauaskantoisia vaikutuksia tulevaisuuteen ja työuraan, kuten Hiilamo ja kumppanit ovat esittäneet.

Suomessa nuorten työsuhteet ovat lyhyitä. Tyypillisiä ovat ”between jobs” -tilanteet, joissa työsuhteiden väliin jää työttömyysjakso. Jaksot ovat kuitenkin olleet lyhyempiä kuin aikuisilla. Taloudellisen laskusuhdanteen tuottamat rekrytointikiellot ja muut rajoitukset ovat vaikuttaneet selvästi nuorten työnsaantiin. Nuorten palkkataso jää helposti alhaiseksi, koska heidän työnsä on osa- tai lyhytaikaista. Siksi kokoaikaiseen työhön halukkaiden kohdalla voidaan puhua alityöllisyydestä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Perimmiltään edellä mainitut työllistämishjelmat ja politiikkatoimet liittyvät työmarkkinoiden rakenteelliseen muutokseen, globalisoitumiseen sekä työvoiman liikkuvuuteen ja työnteon luonteen muutokseen. Näiden ja talouskriisin tuottamiin yhteisvaikutuksiin on siis havahduttu. Saksan ja Suomen lisäksi samansuuntaisia nuorten ja ei-aktiivisiksi työnhakijoiksi määriteltyjen ihmisten aktivointitoimia on käynnissä myös muissa EU-maissa. Kansallisilta vaikuttavilla politiikkatoimilla on näin kansainväliset mallinsa ja niillä omat kontekstinsa.

Näyttää siltä, että nuorisotyöttömyys on sekä todellinen että politisoitu ilmiö. Erityisesti nuoriin kohdistetuilla työvoimapolitiittisilla toimilla haetaan paitsi apua nykytilanteeseen ja pyritään ehkäisemään syrjäytymistä, myös vaikutetaan työllistymisen ehtoihin, joihin työntekijöiden tulisi sopeutua. Näillä muutoksilla on vaikutuksensa niin sopimusjärjestelmien muotoutumiseen kuin yksittäisten ihmisten työllistymiseen ja työllä toimeen tulemiseen. Juuri työllä toimeentulo on hyvinvoinnin ytimessä, joten työttömyyden ja sen uhan lisäksi ongelmallista on myös alityöllisyys.

Saksan mallissa se, miten nuoren aikuisen toimeentulo tulee järjestää, näyttää yhteiskuntapoliittisessa katsannossa hämmäntävältä. Arvot näyttävät kiristyneen, mikä näkyy poliittisessa debatissa puhuttaessa ”passiivisten” vastikkeettomasta sosiaaliturvasta etenkin nuorten syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla olevien kohdalla. Taloustilanteen kiristyessä on enenevästi esitetty vastikkeettoman sosiaaliturvan poistamista niiltä, jotka

eivät edes pakon edessä ota vastaan, mene tai sopeudu koulutukseen tai työhön.

On myös hyvä miettiä, onko nuorten työllistymispolitiikan ja sosiaaliturvan muutosten myötä piirun verran lähestytty yhteiskuntapolitiikan linjauksessa keskieuropalaista mallia. Esping-Andersenin mukaan tässä konservatiivisessa mallissa hyvinvoinnin tuottamisen ja sosiaalisen vastuun ja riskien kantajina ovat nimenomaan (ydin)perheet, ei hyvinvointivaltio, kuten pohjoismaisessa mallissa. Eräänlaisena ääneen lausumattomana oletuksena tuntuu olevan, että Suomessakin vanhemmat kantavat vastuuta nuoresta entistä pidempään. Jos alle 25-vuotias nuori jää vaille koulutus- ja työpaikkaa sekä omaa asuntoa ja tippuu vielä sosiaaliturvan ulkopuolelle, hänen toimeentulonsa riippuu tällöin perheen taloudellisesta ja sosiaalisesta kantokyvystä. Tässä kohdin vaikuttaa luokkatausta – toisin sanottuna perheen käytettävissä olevat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset resurssit. Minkälainen siis on haussa oleva uusi yhteiskuntapoliittinen malli?

Historia on osoittanut, että pakko on pidemmän päälle ollut huono vaihtoehto, jos jotkut kansalaisryhmät on pitänyt saada muuttamaan ajattelu- ja toimintatapojaan. Kepin sijaan onkin annettu porkkanoita. Kuitenkin palkkatyöyhteiskunnan muuttuessa rakenteellisesti ja työmarkkinoiden globalistuessa on vaikea luvata tai pitää annettuja lupauksia. Esimerkiksi kouluttautuminen ei yksin takaa, että pysyvää tai kelvollisen toimeentulon tuovaa työtä löytyisi valmistumisen jälkeen. Samaten työharjoittelu, oppisopimus tai vapaaehtoistyö ei itsessään takaa, että nuori tämän jälkeen työllistyisi alalle, saisi työpaikan tai poistuisi työttömyys- ja sosiaaliturvan piiristä.

Nuorisotyöttömyys onkin ennen muuta rakenteellinen ongelma, eikä se ole palautettavissa vain ”passiivisen” yksilön syyksi ja vastuulle, kuten poliittisissa puheissa näkee usein esitettävän. Nuorisotakuulla ei voida korjata yksilö-, perhe- ja ikäkohortikohtaisia tilanteita, jotka 1990-luvun lama ja sen seuraukset tuottivat. Nuorelta on esimerkiksi voinut jäädä peruskoulu kesken. Erilaisilla työvoimapolitiittisilla toimilla saadaan toki nuorisotyöttömyystilastot siistittyä, mutta muista pitkäaikaisemmista vaikutuksista ei ole takeita.

LÄHTEET

- Esping-Andersen, Gösta (1999) *The Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Heikki & Pykälä, Pertti & Riihelä, Marja & Vanne, Reijo (2012) *Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2013) Faktaa nuorisotyöttömyydestä. Teoksessa *VATT Policy Brief 2-2013*, 1–6.

Anu-Hanna Anttila on sosiologi ja Turun yliopiston dosentti, joka työskentelee vanhempänä tutkijana suomalaista luokkayhteiskuntaa ja toimihenkilöliikkeen järjestäytymistä käsittelevissä tutkimushankkeissa.

OSA III

Nuorisotakuu

yhteiskuntapolitiikan

säikeenä vai uudistajana?

Kolme huomiota nuorisotakuusta

Pilvi Torsti

Olen ollut pohtimassa ja seuraamassa nuorisotakuun toimeenpanoa kesästä 2011 alkaen, kun aloitin työministerin erityisavustajana. Viime vuoden kesäkuusta olen seurannut hanketta opetus- ja kulttuuriministeriön valtiosihteerin silmälasit päässä. Mitä haluaisin tässä vaiheessa jakaa?

KOULUTUS- JA TYÖLLISYYSKANKE VAI SYRJÄYTYMISKANKE?

Nuorisotakuun hallitusohjelmakirjaus on selkeä ja yksiselitteinen. Tavoitteena on kaksi asiaa: taata kaikille peruskoulun päättävälle nuorille jatkokoulutuspaikka ja varmistaa, että alle 25-vuotiaiden nuorten tai alle 30-vuotiaiden vastavalmistuneiden työttömyys ei jatkuisi yli kolmea kuukautta.

Molempien ydintavoitteiden peruste on ilmeinen: toisen asteen koulutus on nyky-yhteiskunnassa työllistymisen kannalta lähes välttämätön. Viimeisen 10 vuoden muutoksissa merkittävin trendi tarkasteltaessa koulutuksen ja työllistymisen välistä yhteyttä on siinä, että pelkän peruskoulun varassa työllistyy jatkuvasti kehnommin. Nuorten työttömyyden osalta kolmen kuukauden raja on nähty aikarajana ongelman monimuokautumiseen: kolmen kuukauden jälkeen työttömyys muuttuu helposti pitkäkestoiseksi ja todennäköisyys muihin ongelmiin esimerkiksi toimeentulossa, päihteiden käytössä ja asumisessa kasvaa.

Nuorisotakuu on siis hallitusohjelmakirjauksena kaikkia nuoria koskeva työllisyys- ja koulutuskanke, jonka tavoitteet seuraavat tilastollisesta analyysistä ja tavoitteesta saada uudet sukupolvet mahdollisimman täysimääräisesti mukaan yhteiseen yhteiskuntaan koulutuksen ja työn avulla.

Miksi olemme kuitenkin jatkuvasti vastanneet monesta suunnasta tulleeeseen kritiikkiin, joka korostaa, että nuorisotakuu ei ole onnistunut huomioimaan syrjäytyneitä nuoria?

Nuorisotakuun alkuperäinen tavoite kurkotti tulevaisuuteen eli siihen, että jatkossa meillä kaikki päätyisivät toisen asteen koulutukseen eikä nuorten työttömyys pitenisi. Tavoitteita ei asetettu jo tapahtuneelle vahingolle: Nuorisotakuun määrittelyssä ei alun perin otettu kantaa, mitä pitäisi tehdä ennen nuorisotakuun toimeenpanoa syntyneelle joukolle nuoria, joka oli jäänyt pelkän peruskoulun varaan. Vuosittain tässä koulutuksen nivelvaiheessa ilman jatkoapaikkaa oli jäänyt tuhansia nuoria.

Onneksi teoria ja käytäntö eivät tässä olleet sama asia. Kun vuonna 2013 voimaan tulevaksi sovitun nuorisotakuun toimeenpanon suunnittelu syksyllä 2011 aloitettiin, keskeiseksi lähtökohdaksi muodostui ongelman analyysi. Jotta tavoitteiden toteuttamiseen ja hallitusohjelmassa sovitun vuotuisen 60 miljoonan euron panoksen käyttämiseen valittaisiin mahdollisimman oikeat ja tehokkaat keinot, oli arvioitava, keitä ovat nuoret,

joilla on riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle tai pitkittyvän työttömyyden kierteeseen. Osana tätä analyysia keskiöön nousivat Tilastokeskuksen tutkija Pekka Myrskylän arviot nuorista, jotka ovat jääneet syrjään koulutuksesta ja työstä. Lisäksi pystyttiin laskemaan pelkän perusasteen varassa oleva alle 30-vuotiaiden määrä. Tulos hätkähdytti. Arviolta 110 000 nuorta! 110 000. Liki kahden ikäluokan verran väkeä pelkän peruskoulun varassa tässä koulutususkovaisessa maassa!

Mitä näistä havainnoista seurasi? Kerron tähän tositarinan, joka jääköön osaksi nuorisotakuun alkuaskelien dokumentointia.

Nuorisotakuun valmistelua vetäneen työryhmän puheenjohtaja esitteli analyysia ja nuorisotakuun toimeenpanosuunnitelmaa hallituksen toimeenpanotyöstä vastanneelle työministerille. Osana esittelyä hän nosti esiin 110 000 pelkän perusasteen varassa olevan nuoren joukon todeten ministerille, että mitähän tämän kanssa tehdään, kun tämä porukka ei kuulu hallitusohjelman nuorisotakuun määritelmän piiriin.

Ministeri totesi, että niinhän se on, joukko ei tosiaan kuulu nuorisotakuun piiriin, mutta onhan meidän mietittävä joitain tapoja, jolla tartumme tietoon 110 000:sta pelkän peruskoulun varassa olevasta alle 30-vuotiaasta. Tästä palaverista seurasi se, että työ- ja elinkeinoministeriössä päätettiin tehdä kaikki mahdollinen, jotta saadaan ”jo tapahtunut vahinko” osaksi keskustelua. Samalla päätettiin esittää kevään 2012 kehysriihessä nuorisotakuuseen lisäpalikka, nuorten aikuisten osaamisohjelma, jolle haettiin rahoitusta neljäksi vuodeksi.

Ilman mittavaa julkista keskustelua ja asian nostamista esiin nimenomaan julkisuudessa ei alle 30-vuotiaille vailta peruskoulun jälkeistä koulutusta oleville nuorille suunnattua nuorisotakuupalikkaa varmasti olisi ensin päätetty suunnitella ja sitten rahoittaa kymmenillä miljoonilla vuosittain 2013–2016.

Samalla tästä seurasi se, että nuorten syrjäytymistä koskeva keskustelu muuttui pysyväksi. Merkittävää on ollut myös presidentti Niinistön aktiivisuus. Julkisessa keskustelussa nuorisotakuu on sittemmin mielletty syrjäytymishankkeena ja sellaisena sitä aika paljon kritisoidaan. Ja syystä tietenkin: jokainen ymmärtänee, ettei KAIKKIA nuoria koskeva, 60 miljoonan euron satsauksiin perustuva koulutus- ja työllisyysuhanke ole täsmällisin tapa puuttua erityisesti vaikeimmassa asemassa olevien asemaan.

Olen varma, että nuorten kannalta syrjäytymishankkeeksi mieltäminen on hyvästä. Nuorten asema ja tilanne on noussut ennennäkemättömän laajan mielenkiinnon kohteeksi. Tästä toivottavasti seuraa, että nuorisotakuuta tullaan jatkossa kehittämään tärkeiksi koettuihin suuntiin. Esimerkiksi selvältä näyttää, että huomiota on kiinnitettävä lasten, nuorten ja perheiden eheisiin palvelukokonaisuuksiin, joissa ongelmat ja riskit tunnistetaan mahdollisimman varhain ja apua saa saman tien. Sekä tutkimus että nuorisotakuun käytännön kokemukset näyttäisivät vahvistavan käsitystä, että huomattava osa hankalimpien ongelmien kanssa painivista nuorista tarvitsee räätälöityjä toimia ennen kuin integroituminen koulutukseen tai työmarkkinoille on mahdollista. Nyt toteutuksessa olevaan nuorisotakuuseen peilaten puhuttaisiin jonkinlaisesta nuorisotakuun esi- tai valmistavasta vaiheesta. Itse näkisin mieluusti, että nuorisotakuun määritelmä laajenisi tähän suuntaan, lopullisena tavoitteena se, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäävien joukko merkittävästi pienenesi. Työ- ja elinkeinoministeriön, opetusministeriön ja

sosiaali- ja terveysministeriön välillä on jo pohdittu yhtenä vastauksena Ohjaamo-mallia, matalan kynnyksen palvelupistettä nuorille. Ohjaamon ydintoimintaa olisi tiedotus, neuvonta ja ohjaus, sieltä saisi tukea elämänhallintaan ja omien valmiuksien kehittämiseen ja sitä myöten opiskelu- ja työalan löytämiseen. Toimivien ohjaamojen rakentaminen edellyttää hallinnonalojen yhteen tuomista entistä syvällisemmällä tavalla. Pitäisin tavoitteena, että ohjaamojen yhteydessä olisi tarjolla saman katon alla opinto-ohjausta, etsivän nuorisotyön osaamista, työhallinnon palveluja mukaan lukien oppisopimus ja työpajatietous, sosiaali- ja terveystalvetuja sekä Kelan osaamista. Nuorille monimutkainen kokonaisuus piirtyisi yhtenä.

SATEENVARJOHANKKEEN MERKITYS

Nuorisotakuu ei ole uusi laki, joka 1.1.2013 olisi alkanut velvoittaa kuntia tai valtiota johonkin. Se on toimintakokonaisuus, jossa julkisen vallan rooli on rajallinen ja toteutumisen edellyttää laajempaa yhteiskunnan yhteistyötä. Ilman työnantajia ei synny työ- tai oppisopimuspaikkoja. Ilman kuntien aktiivista otetta ei synny laajapohjaisia nuorisoverkostoja, jotka pohtivat alueilla nuorisotakuun toimeenpanoa.

Nuorisotakuu onkin sateenvarjohanke. Se kokoaa yhteen lukuisia toimintatapoja, projekteja, nuorisotyötä, työllisyshankkeita ja niin edelleen. Olen pitänyt esimerkiksi nuorisojärjestöjen kattojärjestö Allianssin lanseeraamasta ”kyltti kylkeen” -periaatteesta, jonka avulla on rohkaistu heidän jäsenjärjestöjään lanseeraamaan erilaisia hankkeita osana nuorisotakuuta. Ensimmäisten arvioiden mukaan toiminta sateenvarjon alla on antanut nuorten kanssa toimivien mielestä hankkeille enemmän painoarvoa. Uskon, että monille toimijoille oleminen osa suurempaa kokonaisuutta antaa voimaa ja mahdollisesti myös volyyymia.

Sateenvarjomaisuuden oivaltaminen on merkittävää myös eri hallinnonalojen välisen yhteistyön näkökulmasta. Nuorisotakuun toteutus kuuluu valtionhallinnossa peräti viiden eri ministerin tontille. Yhteistyötä on tehty ja tehdään, mutta toisinaan poliittisen puolen päätöksentekijänä on huolettanut se, kuinka helposti erilaiset toiminnat eriytyvät osastoille ja kuinka vähän eri ministeriöissä tiedetään toisten tekemisistä. Kyse ei ole siitä, etteikö halua yhteistyöhön olisi, vaan siitä, että esimerkiksi perinteisemmät lakihankkeet valmistuvat kovin eri logiikalla kuin nuorisotakuu, joka on enemmänkin toimintaprojekti.

TOIMIIKO NUORISOTAKUU?

Onko se, että nuorten työttömien määrä ei ole viimeisen vuoden aikana vähentynyt peruste todeta, että nuorisotakuu ei toimi? Vai onko se peruste todeta, että a) ilman nuorisotakuuta nuoria työttömiä olisi nykyshdanteiden vallitessa todennäköisesti vielä enemmän ja b) nuorisotakuun toteuttamistapoja pitää kehittää jatkuvasti uutta etsien ja uutta luoden?

Tämä on näkökulmakysymys. Reilun vuoden voimassaolon jälkeen tärkeää on kyky

arvioida onnistumisia ja pettymyksiä. Onko työnantajien merkittävä halu osallistua rohkaissut työllistämään? Onko nuorten työllisyyspalveluihin saatu rakennettua sellaisia toimintatapoja, joita nuoret osaavat käyttää ja jotka johtavat tuloksiin? Onko koulutuspaikkoja suunnattu sinne, missä niitä tarvitaan, ja toimivatko uudet valintakriteerit? Onko jotain, mitä pitäisi muuttaa?

Tilastoja lukiessa huomio kiinnittyy myös yhteen maakuntaan, Pohjois-Savoon, jossa kaikki mittarit nuorten työllisyyden osalta ovat plussalla. En tunne aluetta tarkemmin, mutta käsitykseni on se, että juuri Pohjois-Savossa on systemaattisesti rakennettu kuntien ja alueiden verkostoja, joissa nuorisotakuun toteuttamista yhdessä miettivät ja ajavat kaikki mahdolliset tahot kunnista työnantajiin ja TE-toimistoihin. On siis luotu hallintoja ja palveluita yhdistäviä ja kokonaisuuden hahmottamista tavoittelevia toimintatapoja ja ryhdytty hommiin. Kuulostaa yksinkertaiselta ja voi sitä myös olla, jos näin päätetään. Tähän suuntaan näkisin mieluusti nuorisotakuun toteutuksen etenevän koko Suomessa. Käytännössä ei vaadita kuin aloitteellinen toimija kunnasta tai TE-hallinnosta, joka kokoaa nuorisotakuuporukan säännöllisesti kokoon arvioimaan alueen nuorten tilannetta. Tällaisista yhteistapaamisista tuppaa aina syntymään hyvää.

Lopuksi todettakoon, että kenties arvokkain lause, jonka olen tähänastisella nuorisotakuumatkalla oppinut, on OKM:ssä valmistelluista dioista: ”On tärkeää antaa nuorten valita, mutta ei oikeutta valita itseään ulos.” Siksi ”pakko” jatkaa koulutusta peruskoulun jälkeen on nuorisotakuun ytimessä. Koulutuksen päättäminen peruskouluun on nykyhteiskunnassa varmin tae jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle tai korkeintaan reunoille.

Poliittisen historian dosentti Pilvi Torsti työskentelee opetusministerin valtiosihteerinä.

Nuorisotakuu sukupolvipoliittisena hallintana – hiljaisia reunaehtoja

Timo Harrikari

Pohdin tässä kirjoituksessa nuorten yhteiskuntatakuuta ajassa ja paikassa ilmenevänä kansallisvaltion sukupolvipoliittisena hallintana. Hahmottelen nykyisen sukupolvisuhteiden hallinnan myöhäismoderneja piirteitä modernisaatioteorian valossa lähtemällä liikkeelle sosiaaliteorian klassikoista. Kuvaan yhteiskuntatakuun ”hiljaisia reunaehtoja” kolmesta näkökulmasta. Ne ovat nuorten toimeentulon hankkimisen ehdot, heihin kohdistuvan sosiaalisen toiminnan mieli ja sukupolvien välisen solidaarisuuden muoto. Ymmärrän sukupolvisopimuksen luonteeltaan metaforisena ja virtuaalisena sukupolvijärjestysten kokonaisuutena, joka kuitenkin ilmenee konkreettisesti monitasoisissa yhteiskuntapoliittisissa toimitissa. Nämä toimet taas muodostavat nuorisopoliittisen hallinnan kokonaisuuden.

KOLME KLASSIKOA JA ENSIMMÄINEN MODERNI

Sosiologian klassikot loivat perustan nykyiselle modernisaatioteorialle, kuvaukselle länsimaisten yhteiskuntien muutoksesta. Karl Marx katsoi, että moderneille länsimaisille yhteiskunnille tunnusomaisen kapitalistisen tuotantotavan perustana oleva lisäarvon tuottaminen johtaa kiihtyviin tuotanto- ja talouselämän sykleihin, työväestön irtautumiseen työnsä tuloksista, työvoiman tavaraluonteistumiseen, riistoon ja kurjistumiseen sekä aikaa myöten myös ylikansallisen pääoman keskittymään, joka alkaa ehdollistaa ja murentaa kansallisvaltioiden toimintaa ja arvovaltaa (Marx 1867/1954). Marx esitti luokkaristiriidan johtavan asteittaiseen siirtymään sosialismiin ja edelleen kommunismiin. Toinen klassikko, Max Weber, esitti länsimaisen kulttuurin tunnusomaisena piirteenä olevan sen kalkyloivan ja rationaalisen luonteen. Protestanttinen etiikka ja erityisesti sen askeettiset muodot loivat pohjaa modernin kapitalismin läpimurrolle ja pääoman kasautumiselle (Weber 1930/1978a). Rationalismin huipentumina Weber piti byrokraattista hallintomallia ja formaalis-rationaalista oikeuden muotoa (Weber 1978b, 880–900). Emile Durkheim (1893/1954) puolestaan esitti solidaarisuuden perustan muuttuvan siirryttäessä esimoderneista yhteisöistä moderneihin. Esimodernien yhteisöjen mekaaninen solidaarisuus perustui Durkheimin mukaan yksilöiden samankaltaisuuteen ja sen ylläpitämiseen rangaistusten ja sanktioiden avulla. Yhteisöissä repression ja rikosoikeuden asema yhteisön toiminnan säätelijänä on keskeinen. Modernien yhteiskuntien orgaaninen solidaarisuus puolestaan perustuu toimijoiden työnjakoon ja työnjaon erilaistumiseen.

Suomessa ensimmäisen modernin institutionalisointi, konsensuspohjainen ja luokkaristiriitaa lievittävä yhteiskuntapolitiikka jatkui 1980-luvun loppuun. Siihen liittyi myös implisiittinen sukupolvisopimus, joka oli kypsytynyt hiljalleen aina Suomen itsenäisyyden

alkupuolelta lähtien. Nuorisoa koskevat sosiaali- ja kriminaalipoliittiset linjaukset perustuivat pyrkimykseen kunnioittaa yksilön autonomiaa sen ajatuksen avulla, että jokainen löytää siinä paikkansa; antaa ihmisen integroitua osaksi yhteiskuntaa omilla ehdoillaan. Tuli myös tiukasti erottaa toisistaan vapaaehtoiset ja pakottavat toimet sekä välttää leimaamista. 1980-luvun lopun hyvinvointivaltiota (*welfare*) voi pitää tässä suhteessa suvaitsevan ja demokraattisen nuorisopolitiikan huipentumana. Se on jättänyt suomalaisen nuorisopolitiikkaan lähtemättömän jäljen ja kerrostuman, mutta jatkoa on seurannut.

TOINEN MODERNI = MYÖHÄISMODERNI?

1990-luvun lama merkitsi Suomessa ensimmäisen modernin sukupolvisopimuksen irtisanomista, sukupolvipoliittista repeämää ja uudenlaisten ehtojen asettamista. Modernisaatioteorian näkökulmasta monet sen jälkeiset trendit ovat alkaneet muistuttaa kehityskulkuja, joista sosiologiset aikalaisanalyysit ovat puhuneet ”toisena modernina”. Teesi myöhäismodernista, joka luonnollisesti on vain yksi mahdollinen teoretisointi, on esittänyt toisen modernin ”radikalisoituvana modernina”, jossa modernin yhteiskunnan piirteet kärjistyvät, tulevat refleksiiviseen ”kypsään vaiheeseensa” ja jossa joudutaan kohtaamaan myös modernin ajan tuottamat sivuvaikutukset. Jos väite otetaan – ikään kuin – vakavasti, voidaan kysyä, millaista aikalaisanalyyttistä näkymää rakentaa toimeentulon hankkimisen ehtojen, sosiaalisen toiminnan luonteen ja solidaarisuuden muutoksista. Ja edelleen: miten muutokset ilmenevät nuorten syrjäytymistä koskevassa kysymyksessä?

TOIMEENTULON HANKKIMISEN EHDOT: EDISTYNYT LIBERALISMI JA NUORUUDEN HALLINNAN KILPAILUVALTIOLLINEN MIELI

Viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana kansallisvaltiot ja niiden toimintaympäristö ovat kokeneet merkittäviä muutoksia. Marxin ennustama asteittainen siirtymä kommunistiseen yhteiskuntaan ei ole toteutunut. Edistyneen liberalismin (Rose 1993) myötä globaalin talouden heilahtelut ja sen kiihtyvät syklit ovat alkaneet näkyä tavallisen kansalaisen arjessa entistä selvemmin. Liberalisointi on tuottanut yhteiskunnallista epävakautta, josta elävä esimerkki ovat ylikansallisten yritysten toteuttamat irtisanomiset ja niiden seuraukset pienillä suomalaisilla paikkakunnilla. Epävakautta on pyritty vähentämään ja hallitsemaan erilaisin poliittisin toimenpitein. Mekanismit ovat kuitenkin pääosin yksittäisen kansallisvaltioiden tavoittamattomissa. Silti niiden vaikutukset kunkin alueen väestöön jäävät kansallisvaltioiden, ja yhä useammin paikallisyhteisöjen, kannettaviksi. Euroopan pitkään jatkunut talouskriisi on aiheuttanut vakavaa keskustelua kansallisvaltioiden olemassaolosta itsenäisinä taloudellisina toimijoina. Tätä kuvastavat Espanjan ja Kreikan tilanteet. Toimeentulon hankkimisen ehdot ovat ankaroituneet ja työmarkkinat muuttuneet joustavammiksi. Työsuhteita on alkanut leimata maailmanlaajuinen ja pysyvä epävarmuus. Valtiollisia sopeutusstrategioita ovatkin olleet otollisten olosuhteiden takaaminen talouden toiminnalle sekä muotoutuminen omalta osaltaan kilpailueetoksen

mukaisiksi kollektiivisiksi liikeyrityksiksi kansainvälisellä kentällä. (Harvey 2005, 99.)

Nuoriso esitetään näissä keskusteluissa dikotomiana: toisaalta valtiollisena resurssina ja sosiaalisen investoinnin kohteena, johon tulee panostaa, jotta panokset voitaisiin korjata myöhemmin työyhteiskunnan (*workfare*) normia toteuttavien kansalaisten verotulojen satona. Tavoitteena on pyrkimys tuottaa ”turbokapitalismin” (Young 1999) ehtoihin sopeutuvia subjekteja ja toisaalta pitää yllä kollektiivisen liikeyrityksen kilpailukykyä investoimalla kasvavien sukupolvien voimaan. Julkinen ja poliittinen keskustelu suuntaa tunnusomaisesti katseensa työyhteiskunnan negaatioihin eli nuorten ”syrjäytymiseen”, jolloin valtionalouksien riskit nousevat esiin. ”Hukassa” olevista nuorista pyritään löytämään ne, jotka kohtuullisin kustannuksin on rekrytoitavissa normityöuralle, tuotanto-voimaksi ja itseään hallitseviksi subjekteiksi. Ulkopuolelle jäävää ryhmää hallinnoidaan mahdollisimman matalin julkisin kustannuksin.

Keskustelussa syrjäytyvistä nuorista unohtuvat usein sen reunaehdot, jotka liittyvät koulutus- ja työmarkkinakilpailun koventumiseen. Kriittisimmät ovat puhuneet ”bulimiestä” ilmiöstä, jossa yhteiskunnat pyrkivät epätoivoisesti pitämään yllä integraatiotaan, samalla kun ne kilpailun kiihtyessä ”pullauttavat” yhä useamman nuoren normatiivisten elämänkulkujen ulkopuolelle ja määrittelevät heidät samalla syrjäytyviksi. Nykyinen trendi, josta nuoret sukupolvet kärsivät eniten, ruokkii epäilemättä ylijäämäisen työvoimareservin muodostumista, jolloin työvoiman hinta voidaan pitää matalana. Yhteiskuntatakuu sukupolvisopimuksellisenä elementtinä näyttäytyy tässä valossa kaksiteräisenä miekkana: enää ei ole selkeää, mikä on kovaa ja mikä pehmeää politiikkaa. Nuorten integrointiin pyritään, mutta aiempaan nähden uusin reunaehdoin sekä yhteisöllisesti ankarammin ja yksilöä vastuuttavin keinoin.

FORMAALIS-RATIONAALISEN TOIMINTATYYPIN KÄRJISTYNYT MUOTO: RISKI JA NUORUUS TULEVAISUUTENA

Uuden sukupolvisopimuksen taustalla vaikuttavan hallinnan tavan toinen elementti kytkeytyy toimeentulon hankkimisen ehtoihin, mutta katsoo weberläisittäin sitä sosiaalisen toiminnan rationaliteettityypistä käsin, joka leimaa myöhäismodernia sukupolvipolitiikkaa ja sukupolvien välisten suhteiden säätelemisen logiikkaa. Myöhäismodernin kärjistyneen formaalin rationaalisuustyypin keskeisin ilmentymä on epäilemättä ”riski” ja sen diskursiivinen objektivoituminen ja muodostuminen merkittävimmäksi nykyisiä poliittisia ohjelmia jäsentäväksi tulokulmaksi. Riskistä on tullut ”sosiaalinen fakta”, jonka aikaperspektiivi kytkeytyy tulevaisuuden ennakoitavuuden ja hallinnan kysymyksiin: riskienhallinta on korostuneesti tulevaisuuspolitiikkaa. Sukupolvipoliittista keskustelua käydään jatkuvasti tulevien ikäpolvien elinolosuhteista, niille maksettavaksi jäävistä julkisista veloista ja huoltosuhteesta. Nuorten yhteiskuntatakuun vähintäänkin implisiittinen tehtävä on eliminoida näitä ”riskejä”.

Kalkyloivan riskikatseen ja kehittyvän tietotekniikan ansiosta nuoria koskeva indikaattoritieto on lisääntynyt räjähdysmäisesti. Ensi kertaa maailmanhistorian aikana nuorisomassojen liikehdintää voidaan havainnoida, analysoida ja hallinnoida laajasti ja tarkasti.

Samalla nuorista tulee kilpailuvaltiollisen ja työyhteiskunnan odotuksellisia ”riskiarvoja”, jotka luovat jännitteen suhteessa näkemykseen nuoruudesta suruttomuuden, kuohunnan ja yhteiskunnan arvojen ja normien kyseenalaistamisen elämänvaiheena. Yhä pienemät poikkeamat työyhteiskuntakansalaisen elämänkaaresta tuottavana ja talouskasvua edistävänä, julkisia kustannuksia välttelevänä ja itseään säätelevänä markkinasubjektina käsitteellistetään kilpailuvaltiossa nuoruuden ”nivelpäivien” riskeinä. Kansainvälisestäkin tarkastellen poikkeamien sietäminen on heikentynyt ja reaktiot koventuneet, ja tässä suhteessa on nähtävissä palaamista mekaanista solidaarisuutta muistuttavaan yhdenmuokaisuuden paineeseen. Samalla ”riski” on julkisen politiikan areenoilla myös merkittävä pelivara, jota voidaan suurennella tai pienennellä. Voidaan esimerkiksi kysyä, mitä kaikkea nykyisiltä nuorten ikäpolvilta voidaan kieltää vetoamalla tulevaisuudessa häämöttävään ”yhteiseen hyvään” tai vastaavasti sen negaatioon eli ”tuomiopäivään”. Suhteessa julkisten kustannusten patoamisen politiikkoihin on sukupolvipoliittisesti tärkeää kysyä, missä raja nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä kulkee. Onko tulevaisuus vuoden, kahden vai viiden vuoden päästä? Kymmenen, viidenkymmenen tai sadan? Vai onko itse asiassa niin, että on olemassa vain loputon tulevaisuus, jota nykyhetken valtavoimat käyttävät retorisesti hyväksi oikeuttaakseen nykypoliittikkansa?

JAETTU PELKO JA NUORIIN KOHDISTUVA EPÄLUOTTAMUS SOLIDARITEETIN LÄHTEENÄ?

Kolmas uuden hallinnan elementti liittyy solidaarisuuden perustaan ja tulee ehkä temaatistisesti lähimmäksi yhteiskuntatakuun sukupolvisopimuksellista elementtiä. Modernien, monimutkaistuvien yhteiskuntien orgaanisen solidaarisuuden perustana olivat keskinäinen riippuvuus ja työnjako, jotka edellyttivät luottamusta. Tämä on vain osatotuus: modernit kansallisvaltiot ovat olleet myös luokkayhteiskuntia, joissa resurssien allokointi ja epätasainen jakautuminen on keskeinen ryhmien välisten konfliktien ja epäluottamuksen lähde. Uusliberaaleja tuulia edeltäneet kultaiset vuosikymmenet (Hobsbawm 1994) olivat kuitenkin kansainvälisestäkin suhteellisen voimakkaan talouskasvun, demokraattisen kehittämisen sekä kansalaisten välisen solidaarisuuden ja yhdenvertaisuutta koskevien painotusten aikaa. Luokkayhteiskunnan utopia tähtäsi siihen, että jokaisen pitäisi saada ”yhteisestä kakusta oma palasensa”.

Ulrich Beckin mukaan siirtymä kohti toista modernia merkitsee muutosta solidaarisuuden ja koheesion perustassa: motivoivaksi tekijäksi nousevat ahdistus ja turvattomuus, jotka yhdessä tuottavat pyrkimyksiä turvallisuuden lisäämiseen. Utopia ei ole enää positiivisen sosiaalisen muutoksen ja varallisuuden lisääntymisen voimassa vaan riskiyhteiskunnan utopia on negatiivissävytteinen ja defensiivinen. Ensisijainen pyrkimys on kaikkein pahimman estäminen, joka saavutetaan henkilökohtaisten ja yhteisöllisten rajoitusten lisäämisellä. (Beck 1992, 49.) Teesi on yksinkertaisuudessaan uskottava: jaettu pelko lisää yhteisön koheesiota, saa ihmiset liittymään yhteen ja tuottamaan sen kautta yhteisyyden kokemuksia.

Nuoret ovat tässä suhteessa helpohko kohde. Jos nyt ylipäänsä koskaan, niin ainakaan

menneiden 20 vuoden aikana nuoriso ei ole ollut julkisuudessa luottamuslistan kärjessä. Olemme saaneet nähdä pyrkimyksiä poistaa rikosvastuukäräjä, nollatoleranssihankkeita ja ulkonaliikkumiskieltoja, ankaroituvaa toimeentulopolitiikkaa ja yksilöllistä vastuuttamista. Medialla on epäluottamuksen ilmapiirin luomisessa epäilemättä oma merkittävä osuutensa. On kirjoitettu räväkästi nuorten pahoinvoinnista ja samalla ruokittu nuoriin kohdistuvia pelkoja kärjekkäiden yksittäistapausten varjolla. Onko siis pelkoon, ahdistuksen ja pahimman estämiseen perustuva solidaarisuus siis orgaanisen solidaarisuuden luottamuksen rakoilua vai mekaanisen solidaarisuuden repressiivisten piirteiden paluuta. Vai ehkä laadullisesti jotain aivan uutta solidaarisuutta?

Oli niin tai näin, yhteiskuntatakuun sukupolvisopimuksellinen solidaarisuusaspekti on kaksijakoinen. Takuu on epäilemättä hyväntahtoista käden tarjoamista nuorille ja heidän yhteiskuntaan integroimistaan. Tarjoava käsi on kuitenkin joko tiedostamattaan tai tietoisesti historiallisesti sokea menneiden vuosikymmenten muutoksille: liittyä yhteisöömme toki saa, mutta – näin kärjistäen – vain ja ainoastaan tietyin kapein ehdoin: ”sinun velvollisuutesi on mennä koulutukseen, tehdä työtä, olla tehokas ja tuottava, olla aiheuttamatta julkisia kustannuksia ja maksaa veroja vanhempien ikäpolvien syytingin järjestämiseksi”.

YHTEISKUNTATAKUUN SUKUPOLVIPOLIITTISENA HALLINTANA?

Olen käsitellyt kirjoituksessani nuorten yhteiskuntatakuun hiljaisia reunaehtoja sukupolvisuhteiden myöhäismodernin hallinnan näkökulmasta. Myöhäismodernin historiallisen kerrostuman kolme nuorisopoliittista elementtiä, kilpailuvaltiollinen investointi–syrjäytyminen -dikotomia, hallinnan riskirationaliteetti ja epäluottamuksen ilmapiiri muodostavat toisiinsa nojaavan hallinnan kolmion. Niitä voi pitää kärjistyneinä modernin piirteinä, nojautuen edelleen ”ikään kuin” -ajatukseen, mutta epäilemättä joudutaan myös kysymään, onko niissä mitään perustavan uutta ja jos on, niin missä määrin. Ehkäpä jopa jotain verrattain ikiaikaista ja paluuta menneeseen, josta vaikkapa vuoden 1741 kerjäämissääntö meitä muistuttaa:

”Täten kielletään vakavasti, ettei yhdenkään kerjäläisen ja löysäläisen tule sallia vapaasti ja esteettä, kuten tähän saakka on tapahtunut, olemaan näkyvillä, kulkemaan ympäröivissä ja kerjäämään maaseudulla; vaan tulee tällaisen henkilön suhteen ryhtyä toimeen ja järjestää kaikille sellaiselle kerjäläisille ylläpito, eikä tule sallia heidän muuttamistaan maassa paikasta toiseen.”

LÄHTEET

- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. Translated by Mark Ritter. London: Sage.
- Durkheim, Émile (1954) *The Division of Labor in Society*. Glencoe: The Free Press.
- Harvey, David (2005) *A Brief history of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hobsbawm, Eric (1994) *Age of Extremes. The Short Twentieth Century 1914–1991*. London: Abacus.

- Marx, Karl (1954) *Capital. A Critical Analysis of Capitalist Production. Vol. 1*. Moscow: Foreign Languages Publishing House.
- Rose, Nikolas (1993) Government, Authority and Expertise in Advanced Liberalism. *Economy and Society* 22: 283–299.
- Weber, Max (1978a) *The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism*. London: George Allen and Unwin.
- Weber, Max (1978b) *Economy and Society. An Outline of Interpretive sociology. Vol. 2*, edited by Guenther Roth, and Claus Wittich. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Young, Jock (1999) *The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. London: Sage.

YTT, dosentti Timo Harrikari toimii akatemiaturkijana Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella.

Nuorisotakuun varjolla ajetaan alas työehtoja

Dan Koivulaakso & Reetta Keränen

Nuorisotakuuseen liittyvä keskustelu on pyörinyt pitkälti nuorten itsensä ympärillä, vaikka talouden kokonaiskysynnän alhaisuus on saanut aikaan sen, että työpaikkoja ei ole riittävästi. Lisäksi koulutuksen taso on ristiriidassa tarjottujen töiden kanssa. Toimenpiteiksi on ehdotettu useaan kertaan nuorten työehtojen eriyttämistä ja heikentämistä, vaikka niillä ei aiempien kokeilujen perusteella näytä olevan vaikutusta työllistymiseen. Nämä ehdotukset verhoavatkin taakseen tavoitteet sopimusjärjestelmän rakenteellisesta heikentämisestä.

Yksi Jyrki Kataisen I hallituksen kärkitavoitteista on nuorisotakuun toteutuminen. Käsitettä on toistettu näkyvästi kohta kolmatta vuotta, mutta tulokset ovat silti verrattain harvassa. Yli kolme kuukautta työttöminä olleiden nuorten määrä oli vuonna 2013 joka kuukausi korkeammalla tasolla kuin vuonna 2012. Myös yli kuuden kuukauden pituiset työttömyysjaksot ovat kasvaneet.

Nuoria työttömiä käsitellään julkisuudessa toisaalta loiseläiminä ja toisaalta kykenemättöminä ratkaisemaan omaan elämäänsä liittyviä kysymyksiä itse. Erilaisten harjoitteluiden ja vastaavien sitominen toimeentuloon on jo nyt edennyt varsin pitkälle. Keskustelujen keskiöön on asetettu nuoruus, eikä yhteiskunnan tai työmarkkinoiden rakenteet. Nuorisotakuun sisältämät toimetkin näyttävät käsittelevän ensisijaisesti koulutuspolitiikkaa eikä työmarkkinoita.

NUORISOTYÖTTÖMYYS LASKEE VASTA YLEISEN TALOUSTILANTEEN PARANTUESSA

Nuorten työttömyysjaksot kestävät keskimäärin 11 viikkoa, kun työttömyysjaksot yleensä venyvät 42 viikkoon. Nuorten kohdalla onkin erityisen tärkeää, että työttömyysjaksot jäävät lyhyiksi. Entinen työministeri Anni Sinnemäki¹⁷ näkee asian niin, että nuorena koettu työttömyysjakso vaikuttaa paljon pidempään. ”Vaikka riisuu taustamuuttajat pois, taloudellinen tilanne, jossa sukupolvi tulee työmarkkinoille, vaikuttaa heidän työllisyyteensä merkittävän pitkään nimenomaan kaksikymppisten kohdalla.” Nuorisotyöttömyyden avainkysymykseksi muodostuukin siis kokonaistyöllisyystilanne eikä nuoruus.

Lupaus nuorten työllistymisestä ei ole uusi keksintö vaan suoraa jatkumoa pitkäaikaistyöttömien tai nuorten yhteiskuntatakuille. Matti Vanhasen I hallitus otti vuonna

17 Anni Sinnemäki, haastattelu 3.10.2013, kaikki hänen sitaattinsa ko. haastattelusta.

2005 muodollisesti käyttöönsä nuorten yhteiskuntatakuun työnhakusuunnitelmiseen ja erityistukineen nuorille. Siitä tehdyn selvityksen mukaan yhteiskuntatakuu oli ”lisännyt 24-vuotiaiden työllistymispäiviä avoimilla työmarkkinoilla noin 5 päivällä vuodessa. Ikäryhmän työttömyyteen sillä ei ole ollut vaikutusta”.¹⁸

Yhteiskuntatakuun tulokset noudattelevatkin suurin piirtein samoja tuloksia kuin muutkin aktiiviset työvoimapolitiittiset toimenpiteet. Nuorten työllistymiseen vaikuttaa ennen kaikkea työvoiman kysynnän kasvu. Kansainväliset tulokset ovat hyvin samankaltaisia. Ruotsissa, jossa eräänlaista nuorisotakuuta on toteutettu vuodesta 1998, hankkeella ei ole ollut merkittävää vaikutusta nuorten työllistymiseen.

Asioilla on merkitystä myös toisinpäin. Nuorisotakuuta pitää tarkastella paitsi sen onnistumisen näkökulmasta, myös sen mahdollisista laajemmista vaikutuksista työmarkkinoihin. Onkin syytä pohtia, mihin nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi ehdotetut toimenpiteet todellisuudessa vaikuttavat ja miten nuorten työehtojen eriyttäminen vaikuttaa työehtoihin kokonaisuutena. Mikä on työnantajapuolen todellinen motiivi keksiä keinoja nuorisotyöttömyyden poistamiseksi?

Nuorten asema työmarkkinoilla on jo nyt muita heikompi lyhyempien lomien, alhaisempien palkkojen, epävarmojen työsuhteiden, vuokratyön ja ns. nollatuntisopimusten¹⁹ takia. Nämä ilmiöt ovat levinneet myös yleiseksi käytännöksi työmarkkinakentälle, eivätkä kosketa enää vain nuoria. Vuokratyö käy esimerkiksi tästä. Viime laman jälkimainingeissa, vuonna 1994, vuokratyön tarjonta oli noussut jo lamaa edeltäviin lukuihin, koska lainsäädännölliset rajoitteet poistettiin. Vielä nykyäänkään vuokratyötä koskevia työehtosopimusten epäselvyyksiä ei ole saatu ratkottua. Vuokratyön salliminen on perusteltu sillä, että työllistyminen on tärkeintä. Näin on annettu käytännössä lupa työehtojen kiertämiseen tiettyssä työsuhteen muodossa.

PALKANALENNUKSILLA EI VAIKUTUSTA NUORTEN TYÖLLISTYMISEEN

Aktiivisen työllisyyspolitiikan lisäksi toiseksi keinoksi kohentaa nuorten työllistymistä on ehdotettu nuorten palkkaamiskustannusten alentamista. Tätä ratkaisua ovat ajaneet etenkin elinkeinoelämä sekä poliittinen oikeisto.

Nuorisotakuun lisäksi Kataisen hallituksen ajama yleinen työvoimapolitiittinen linja perustuu laajalti työvoiman tarjonnan lisäämiseen. Lomautusten ja irtisanomisten aikana tämä tuntuu varsinkin merkilliseltä, paitsi jos tavoitteena on työn hinnan alentaminen. Nuorisotakuun toimivuuteen liittyen onkin perusteltua kysyä, onko nuorten palkkojen alentamisella vaikutusta nuorisotyöttömyyteen ylipäättänsä, vai olisivatko muut toimet

18 Valtiovarainministeriö (2013) Talouspolitiikan strategia 5/2013. Julkisen talouden kestävyys ja rakennuudistukset.

19 Nollatuntisopimuksella tarkoitetaan laajemmin sellaisia työsuhteen muotoja, joissa työntekijälle ei ole taattu työtuntien määrää, vaan hän on täysin riippuvainen satunnaisista työtarjouksista ja siksi heikossa asemassa vaatiakseen oikeuksien toteutumista.

merkittävämpiä tai kokonaistaloudellisesti edullisempia. Nuorten palkkakustannusten eriyttämisestä on puhuttu jo 1990-luvun lamasta lähtien, ja se vaatisi suuria muutoksia sopimusjärjestelmään.

Työministeri Lauri Ihalainen²⁰ muistelee 1990-lukua ja yrityksiä murtaa työehtosopimusten yleissitovuutta nimenomaan nuorten kohdalla. Hänen mielestään se olisi ollut ensiaskel yleissitovuuden purkamiseen eikä tulisi rajoittumaan ainoastaan nuoriin. ”Yleislakon partaalla oltiin silloin. En usko, että se on se keino, koska sitten se hajottaa näitä isoja periaatteita ja tekee sellaisia isoja reikiä, jotka ei ole pitkän päälle hyviä”, työministeri toteaa. 1990-luvun lamassa kuitenkin avattiin ovi nuorten palkka-alelle, kun käyttöön otettiin harjoittelijapalkat. Sen jälkeen myös palkaton ja alipalkattu harjoittelu ovat lisääntyneet huomattavasti sekä opinahjoissa että työvoimahallinnon kautta.

Tälläkin hetkellä käydään keskustelua siitä, voisiko työllistämistuen piirissä olevia nuoria ottaa työkokeiluun tai jopa palkata irtisanottujen tai lomautettujen työntekijöiden tilalle. Neuvoteltaessa työllisyys- ja kasvusopimuksen soveltamisesta lokakuussa 2013 työnantajajärjestöt esittivät joissain neuvottelupöydissä palkka-alea nuorisotakuun varjolla. Ehdotuksena oli nuorten palkkaamisen mahdollistaminen työkokeiluihin alle 50 prosentilla kyseisen alan normaalista palkasta.

Tutkimustulokset palkanalennusten vaikuttavuudesta ovat kuitenkin kaikkea muuta kuin vakuuttavia. Tämän käsityksen jakaa myös työministeri Ihalainen: ”Silloinhan 90-luvulla liitot tekivät kokeilumielessä tällaisia nuorten tessejä alittavia palkkaryhmittelyjä, mutta ei ne tuottanut niin hirveästi hyviä tuloksia. Tavallaan se ei johtanut siihen ehkä toivottuun kehitykseen, mikä silloin oli.”

Kokeilut 1990-luvun laman aikana nuorten alemmista palkoista eivät vähentäneet työttömyyttä. Samoin Kainuussa, Lapissa ja saaristokunnissa 2000-luvulla tehdyt 3–6 prosenttiyksikön alennukset sosiaaliturvamaksuista ovat osoittautuneet tehottomiksi ja kalliiksi keinoiksi puuttua nuorisotyöttömyyteen.²¹ Tulokset Ruotsin kaupan alan kokeilusta ovat hyvin samankaltaisia: alle 26-vuotiaiden sivukulujen vähentäminen 11:llä ja myöhemmin 17 prosenttiyksiköllä eivät parantaneet nuorten työllisyyslukuja tai lisänneet heidän osuuttaan työvoimasta, vaikka työntekijöiden kokonaismäärä kasvoi. Kokeilu sen sijaan toimi kahden miljardin euron tulonsiirtoina työnantajille.²²

Palkkauskustannusten alentamisen lisäksi toinen työnantajaleirin lempiaihe on irtisanomissuojan heikentäminen. Nuorten työllistämisen helpottamiseksi ehdotetaan jatkuvasti irtisanomissuojan puuttumista, vaikka nykyisen mittaisena normaalina koeaikana työntekijän kelpoisuuden luulisi tulevan ilmi.

Irtisanomissuojan heikentämisehdotukset onkin siis ennemmin nähtävä pyrkimyksenä siirtää yritystoimintaan kuuluvaa riskiä työntekijöille. Samoin palkkakustannusten

20 Työministeri Lauri Ihalainen, haastattelu 8.10.2013, kaikki hänen sitaattinsa ko. haastattelusta.

21 Valtiovarainministeriö (2013) Talouspolitiikan strategia 5/2013. Julkisen talouden kestävyys ja rakenneuudistukset.

22 Handels (2013) Har sänkta arbetsgivaravgifter hjälpt unga att få jobb i handeln? handels.se/Global/Media/Pressrum/Rapporter/Har%20sänkta%20arbetsgivaravgifter%20hjälpt%20unga%20att%20få%20jobb%20i%20handeln.%20Juni%202013.pdf (Viitattu 23.3.2014.)

alentaminen kaatuisi lopulta niiden työntekijöiden harteille, jotka työllistyisivät joka tapauksessa.

PALKKA-ALEA VAADITAAN, MUTTA PALKKATUKI EI KELPAA

Palkkauskustannusten alentamiseksi on työnantajia varten ollut vuosien aikana myös erilaisia palkkatukimuotoja. Sanssi-kortti on Kataisen hallituksen kehittämä muoto palkkatuesta, ja se on suuruudeltaan 700 euron tuki nuoren työllistämiseksi, jonka työnantaja voi saada kymmenen kuukauden ajalle. Kortteja myönnettiin vuoden 2013 tammi–elokuussa 27 580 kappaletta, mutta niistä käytettiin vain 4 289. Sanssi-kortti ei siis ole juurikaan innostanut palkkaamaan työttömiä nuoria. Ihalainen sanoo tämän johtuvan vaikeasta ajankohdasta taloudessa ja arvelee Sanssi-kortin alkavan vetää paremmin, ”jos suhdanteet vähänkin alkavat kasvaa”.

Sinnemäki puolestaan ihmettelee sitä, että Sanssi-korttia on käytetty niin vähän, vaikka tuki on suuri. ”Eivät työnantajat selvästikään tee sitä ratkaisua ainakaan sen summan perusteella, minkä joudut maksamaan nuorelle. Kyllähän tuo puhuisi sen puolesta, että jos olisi mahdollisuus maksaa 700 euroa alempaa palkkaa nuorelle, niin ei siltikään palkattaisi.”

Nuorisotakuun rahallisesti keskeisin elementti, palkkatuki, ei siis ole toiminut työttömyyden alentamiseksi erityisesti paremmin kuin aikaisemmat kokeilut palkkauskustannusten alentamiseksi Suomessa tai Ruotsissa, 1990-luvulla tai 2000-luvulla.

VOIDAANKO LUPAUS NUORTEN TYÖLLISTÄMISESTÄ TOTEUTTAA?

Hallituksen suurella innolla markkinoima nuorisotakuu on poliittinen lupaus, joka ei sisällä pakottavaa lainsäädäntöä. Nykymuodossaan lupaus ei toteudu. Verrattaessa vuoden 2012 ja 2013 elokuun työttömyystilastoja 15–24-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä on kasvanut 7 395 nuorella, ja vastavalmistuneiden 25–29-vuotiaiden 656 nuorella. Lisäksi molemmissa ryhmissä myös yli kolmen kuukauden työttömyysjaksot kasvoivat, vaikka nuorisotakuun tavoitteena on, etteivät jaksot saa venyä niin pitkiksi. ”Enemmänhän tämä on poliittinen slogan. Tuntuu poliitikkona, joka on kannattanut tätä vaaleissa, vähän surulliselta, että tämä on toistaiseksi hyödyttänyt meitä poliitikkoina enemmän kuin nuoria ja emme ole vielä pystyneet heille mitään parempaa tarjoamaan,” Sinnemäki toteaa.

Nimenomaisesti työmarkkinoihin liittyvät toimenpiteet näyttävät huonosti toimivilta. Puheet nuorten erityisasemasta työmarkkinoilla verhoavatkin vain taakseen todelliset ongelmat ja työnantajien pyrkimykset työehtojen rakenteelliseen heikentämiseen. Kysymys nuorisotyöttömyydestä onkin nähtävä monelta osin yleisenä kysymyksenä työttömyydestä. Jos työttömyystilanne hellittää, myös nuorisotyöttömyys ongelmana poistuu tai ainakin vähenee.

Työttömyyden hävittämiseksi tarvitaan Suomeen uusia kestäviä talouden aloja ja siihen liittyvää koulutusta ja ylipäättänsä oikein koulutettua väkeä. Tälläkään hetkellä

avoimet työpaikat ja työttömien työnhakijoiden koulutus eivät kohtaa. Noin kolmasosa työttömistä nuorista työnhakijoista on pelkän peruskoulutuksen varassa.²³ Kun nuorten työllistymisen ongelmat löytyvät pitkälti koulutuksen ja tukipalvelujen puutteesta sekä yleisestä taloustilanteesta, on myös toimenpiteiden kohdistuttava näihin. Lisäksi tarvitaan investointeja hyvinvointipalveluihin, ympäristö- ja ilmastoystävälliseen teknologiaan sekä uusia kasvun aloja. Työaikaa lyhentämällä ja työtä jakamalla voidaan kasvattaa tuottavuutta ja hyvinvointia merkittävästi.

Nuorten työmarkkina-asemaan liitetyt keskustelut toimivat usein työehtojen heikentäjänä tilanteessa, jossa varsinaiset ongelmat ovat koulutuksen tason ja tarjottujen työpaikkojen ristiriita, talouden kokonaiskysynnän alhaisuus sekä investointien puute. Keskustelulle työehtojen heikentämisestä ei siis todellisuudessa ole tarvetta. Heikentämiseen suuntaavat toimenpiteet eivät ole tehokkaita työllistymisen kannalta, vaan ne vain rapauttaisivat nykyistä järjestelmää kohdistuen koko työmarkkinakenttään.

Artikkelia varten on haastateltu entistä ja nykyistä työministeriä.

Sosiaaliantropologi Dan Koivulaakso työskentelee Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:ssä ja on kaupunginvaltuutettu sekä tietokirjailija.

Reetta Keränen on lähihoitaja, pääkaupunkiseudun JHL-nuorten puheenjohtaja sekä liiton hallituksen varajäsen.

²³ TEM raportteja 8/2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf (Viitattu 23.3.2014.)

Työllisyys ihan aikuisten oikeasti

Teppo Eskelinen

Nuorisohuolen ja sen ratkaisumallien keskeisin kysymys on työttömyys. Toki nuorisotakuun kaltaisten aloitteiden yhteydessä puhutaan syrjäytymisestä, koulutuksesta ja erilaisista sosiaalipoliittisista interventioista, mutta perustavat ongelmat liittyvät työllisyyteen. Mikäli nuorisotyöttömyyttä ei olisi, koko ongelmakenttä näyttäytyisi hyvin erilaisessa valossa.

Tästä seuraa kaksi hyvin luonnollista jatkokysymystä. Ensinnäkin, mistä työttömyysongelma johtuu? Toiseksi, kuka sen voi ratkaista?

Kun pohditaan, mistä työttömyysongelma johtuu, on huomattava, että työllisyystakuu ei ole mitenkään uusi idea. Suomessa elettiin pitkään täystyöllisyyden olosuhteissa, mikä tarkoittaa, että valtion itseymmärrykseen kuului jonkinlainen vastuu työhalukkaiden työllistämisestä. 60 000 työttömän joukko Suomessa oli vuonna 1975 syy perustaa hätätilahallitus.

Täystyöllisyydessä onkin kyse nimenomaan *valtion* toiminnasta. Yksityisen sektorin toimijoilla on aina säästämistavoite. Tämä on luonnollista: kotitaloudet ja yritykset haluavat varautua pahan päivän varalle. Näin rahaa kuitenkin säästetään pois talouden kierrosta, minkä seurauksena vallitsee krooninen työttömyys. Jos täystyöllisyyttä halutaan, julkisen sektorin on täytettävä yksityisen sektorin jättämä työllisyysaukko. Vain hyvin poikkeuksellisissa olosuhteissa yksityisellä sektorilla on kyky huolehtia työllisyydestä.

Julkisen talouden näkökulmasta kyseessä ei ole minkäänlainen ongelma. Koska työllisyydellä on aina dynaamisia vaikutuksia, täystyöllisyys ei rasita kohtuuttomasti julkista taloutta. Suomen kokonaisveroaste oli 1980-luvun lopun täystyöllisyystaloudessa pienempi kuin nyt.

Työttömyysongelmalla on näin ollen hyvin yksinkertainen syy: täystyöllisyyspolitiikasta on luovuttu. On syytä alleviivata, että kyse on tietoisesta poliittisesta valinnasta. Kun valtion ymmärrys tehtävistään ei sisällä työllistämisvastuuta, on työttömyys korkealla. Toki yksityisen sektorin työllisyyden toivotaan kohentuvan kilpailukyvyn kehittämisellä ja ulkomaisilla investoinneilla, mutta näytöt ovat huonoja. Vientikilpailukyvyn kehittäminen – suomeksi palkkojen alentaminen – ennen kaikkea tuhoaa kotimaista kysyntää.

Mistä siis johtuu, että politiikassa huolehditaan nuorisotyöttömyyden kaltaisista ongelmista puheen tasolla niin paljon, vaikka työttömyysongelmaa ei haluta ratkaista?

Yksinkertainen vastaus on, että täystyöllisyyspolitiikka ei tule ilmaiseksi. Jokainen poliittinen valinta on yhden intressiryhmän voitto ja toisen tappio. Poliittiset suhdanteet ovat sellaiset, että täystyöllisyyspolitiikan vastaiset intressit ovat painavampia.

Näitä intressejä on kahdenlaisia. Ensinnäkin täystyöllisyyden olosuhteissa kärsitään suhteellisen korkeasta kysyntäinflaatiosta. On hyväksyttävä 5–10 prosentin vuotuinen inflaatio (toki palkat nousevat myös). Toiseksi, työnantajat eivät halua täystyöllisyyttä. Tämä voi kuulostaa perusteettomalta syytökseltä, mutta on itse asiassa päivänselvää. Kuka tahansa voi kuvitella itsensä asemaan, jossa haluaa rekrytoida ihmisiä. On rekrytoijataholla

erittäin mukavaa, jos tilanteessa on paljon valinnanvaraa ja ylipäänsä halutunlaisia ihmisiä tulossa töihin. Työnantaja on myös mielellään niskan päällä työehdoista sovittaessa.

Täystyöllisyydessä tilanne on vastakkainen. Työvoimalla on hyvä neuvotteluasema, mitä tulee palkkoihin ja työehtoihin, koska työnantajilla on yksinkertaisesti vähänlaisesti valinnanvaraa. Valtio työllisyysaukon täyttäjänä ei myöskään tarkoita sitä, että parhaat voimat menisivät ensin yksityiselle sektorille ja valtio saisi ylijäämän. Silloin yritysten on kelpuutettava töihin myös vähemmän mieluisia kandidaatteja.

On muistettava, että täystyöllisyys todella tarkoittaa, että kaikki ovat töissä. Tämä voi kuulostaa typerältä tautologialta, mutta kyse on tosiasiaista, jonka helposti unohtaa. Meitä ihmisiä on moneen lähtöön. Kun kaikki ovat töissä, töissä todella ovat myös eri tavalla heikkolahjaiset, motivoitumattomat, alkoholiongelmaiset ja niin edelleen. Minusta sellainen yhteiskunta on parempi, jossa kaikille halukkaille on tarjolla töitä ja työvoiman neuvotteluasema on hyvä. Mutta on selvää, että työnantajat kokisivat tällaisen yhteiskunnan poliittisena tappiona.

Kun täystyöllisyyttä ei haluta, monet ryhmät jäävät herkästi työvoimareserviin. Näin käy työnantajan näkökulmasta eri tavalla hankalien ihmisten lisäksi niille joiden osaamista ei juuri nyt tarvita, niille jotka asuvat maantieteellisesti väärässä paikassa – ja ennen kaikkea niille joilla ei ole tarpeeksi kokemusta työmarkkinoista. Toisin sanoen nuorille.

Koska jokseenkin kaikki ovat kuitenkin virallisesti sitä mieltä, että nuorisotyöttömyys on ongelma, asiaa on ryhdytty jotenkin ratkomaan. Strategiaksi on valittu interventiot työvoimareserviin (sen sijaan että tehtäisiin interventioita itse työmarkkinoille). Työvoimareserviin suunnataan erilaisia tuki-, kuntoutus- ja neuvontapalveluita, joiden keskeinen tehtävä on pitää työvoimareservi jotenkin aitona reservinä. Jos ihmiset menettävät halunsa ja kykynsä työllistyä, työnantajien etu on menetetty.

Nuorisotakuun työttömyyteen liittyvät aspektit on havainnollisinta nähdä tässä valossa. Tämänlaiset ”takuut” suunnitellaan niin, ettei työllisyydelle tehdä mitään. Sehän, kuten todettua, johtaisi kaikkien jonkun näkökulmasta epämieluisien henkilöiden työllistymiseen ja palkankorotusvaatimuksiin. Sen sijaan työvoimaa pyritään pitämään aktiivisena toisaalta lisäämällä viranomaisten tarkkailukykyä, toisaalta kierrättämällä olemassa olevia töitä ”aktivoivasti”.

Kuten todettua, yksityisen sektorin jättämän työllistämisaukon voi paikata vain valtio. On huomattava teknisen tuntuinen, mutta käytännössä merkittävä ero julkisen sektorin toimijoiden välillä. Nuorisotakuun toteuttamisvastuu on nimittäin delegoitu kunnille ja jossain määrin työ- ja elinkeinotoimistoille.

Valtion toimintakyky on työllistämisessä kuntiin verrattuna ylivertainen. Valtio voi ennen kaikkea käynnistää tuotannollista toimintaa ja luoda koko maan kattavia palvelujärjestelmiä. Valtio on kyennyt halutessaan vaikuttamaan työllisyyteen teollisuuslaitosten sijoittamisella sekä rautateiden ja postilaitoksen kaltaisten työvoimaintensiivisten toimintojen avulla. Kunta on työnantajana huomattavasti vaikeampi – jos ei muuten, niin siksi että tuotannollisen toiminnan käynnistäminen ei ikinä ole ollut kuntien tehtävä, eikä hajanainen kuntakenttä voi kantaa tosiasiallista vastuuta universaaliksi suunnitellusta järjestelmästä. TE-keskukset taas voivat lähinnä tyrkkiä työttömiä erilaisiin byrokraattisiin kanaviin, joissa voidaan leikkiä, että työvoimapoliittisten toimenpiteiden kohteena

oleminen on yhtä kuin työllistyminen.

Kokonaiskuvan muodostaminen edellyttää nimenomaan sitä, että katsotaan valtion ja kuntien suhteita laajemmin. Ensinnäkin valtio siirtää kunnille vastuuta, toiseksi valtio on itse vetäytynyt työllistämisvastuustaan. Valtion yritykset, joilla selvästi oli liiketoimintatehtävän lisäksi työllistämistehtävä, on pitkälti yksityistetty, yhtiöitetty tai liikelaitostettu. Valtion tuottavuusohjelma on vähentänyt raskaasti valtion työpaikkoja, siirtäen perustyöllistämisen voimavaroja ulkoistettujen konsulttipalkkioiden kuluihin.

On tärkeää huomata, että työttömyyden (ja myös nuorisotyöttömyyden) kova ydin on aivan samoilla alueilla, joista valtio on tuottavuusohjelman myötä erityisen tarmokkaasti vetäytynyt. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa valtiosektori työllisti 1990-luvun alussa noin 8 000 henkeä, kahta vuosikymmentä myöhemmin enää 4 100.

Samaan aikaan kun tätä vastuunsiirtoa julkisen talouden sisällä tehdään, resurssit kulkevat tosiasiaa toiseen suuntaan. Kunnilta on leikattu koko 1990-luvun laman jälkeisen ajan, ja nyt säästöt ovat ennätystasolla. Kuntataloudesta ollaan tämänhetkisten tietojen mukaan säästämässä nykyisen hallituksen päätöksillä ainakin miljardi euroa. Tässä tilanteessa on perusteltua sanoa, että vaikka valtionaloudessa olisikin varattu momentti nuorisotakuun rahoitukselle, tosiasiaa tehtävän antaminen kunnille merkitsee, ettei sitä oteta kovin vakavasti.

Kunnilla ei yksinkertaisesti ole resursseja lisätoimintaan. Kaikki ylimääräiset velvoitteet laitetaan kilpailemaan verisesti päivähoidon, vanhusten laitospaikkojen ja urheilukenttien kanssa. Realiteetit ymmärtävä kunnanjohtaja jättää takuut omaan arvoonsa, ellei omaan arvoon jättämistä ole sanktioitu. Ja eihän sitä ole.

Lyhyesti kysymys on siis siitä, että vain valtio voisi vastata niihin ongelmiin, joihin nuorisotakuulla halutaan periaatteessa vastata. Valtio on täysin haluton tekemään näin: se ei sitoudu täystyöllisyyteen, se vähentää työllistämistään juuri nuorisotyöttömyyden vaikeilla alueilla, ja se haluaa tuuppia vastuun pois itseltään. Ennen kaikkea se on sitoutunut julkisen talouden malliin, jossa valtion laitoksilla ei ole roolia työllistämistakuun järjestäjinä. Siksi mitään mullistavaa ei tapahdu.

Teppo Eskelinen on filosofi ja yhteiskuntapolitiikan dosentti, jonka tutkimusaloja ovat erityisesti poliittinen taloustiede, globalisaatio ja kehitysmaakysymykset. Tällä hetkellä Eskelinen toimii Vasemmistofoorumi ry:n toiminnanjohtajana.

Palkkatukien merkittävä lisääminen on välttämätön osa nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden hoitoa – viivyttely kasaa ongelmia

Pekka Tiainen

Hallituksen rakennepaketilla ollaan tekemässä suursäästöjä. Menemättä aiheeseen sen laajemmin, ratkaistava kysymys on, että työllistämis- ja palkkatukimäärärahoja on välttämätöntä lisätä merkittävästi. Tulee käsittää, että ne maksavat itse itsensä suurimmalta osin suoraan takaisin, koska työssä maksetaan enemmän veroja kuin työttömänä ja koska palkka tulee työttömyysturvan tilalle. Lisäksi vältetään pitkittyvän työttömyyden ja syrjäytymisen kustannukset ja niiden aiheuttamat vahingot.

Tulee käsittää, että 1990-luvun laman jälkihoito epäonnistui siinä, että työllistämistä alettiin vähentää työttömyyden alentuessa, vaikka pitkäaikaistyöttömyys oli edelleen hoidattamatta. Vuoden 2008 kriisissä nuorten ja pitkäaikaistyöttömyyden nousun katkaisuun ei varattu varoja, vaikka edessä oleva nousu tiedettiin.

Nuorten ja pitkäaikaistyöttömien lukumäärä työkkäreissä (TE-toimistot) on kasvanut finanssikriisin vuosina yhteensä 50 000:lla. Ennakkoon oli hyvin tiedossa, että huononeminen tulisi tapahtumaan, kun talous alkoi liukua alaspäin vuonna 2008 ja romahtaa. Tärkeitä elvytystoimia tehtiin, mutta täsmätoimet nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvun estämiseen jäivät tekemättä. Ongelma kulminoituu siihen, että palkkatuen käyttöä ei lisätty työllistymiskynnyksen ylittämiseksi tietyn työttömyysajan jälkeen. Samalla puuttui muita aktiivisen työvoimapolitiikan täsmätoimia.

On virheellistä perustella, että valtionvelan takia rahoitusta ei voitaisi lisätä. Päinvastoin juuri siksi tarvitaan täsmäelvytystä, sen keskiössä työllisyystoimet. Ne eivät lisää viisaasti toteutettuina valtionvelkaa millään merkittävällä tavalla. Palkkatuessa ja suorassa työllistämisessä palkka tulee työttömyysturvan tilalle ja työssä oleva maksaa veroja enemmän kuin työtön. Peukalosääntö on, että kaksi kolmannesta tulee rahoitettua saman tien tätä kautta, vaikka julkinen sektori maksaa palkan. Samalla työtä saavan työttömän toimeentulo paranee. Jos työllistetään yrityksiin palkkatuella, mukaan tulee yksityistä rahaa, ja julkinen sektori saa lisääntyneinä verotuloina ja säästöinä työttömyyden kustannuksissa enemmän kuin palkkatuen. Työn tekemisestä tuleva hyöty tulee kansantalouteen, ja osa siitä tulee valtiolle, kunnille ja sosiaaliturvarahastoille.

On samoin virheellistä vedota kilpailun vääristämiseen, jota ei tapahdu, kun kaikki voivat työllistää nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä samoilla ehdoilla. Työllistäminen ei myöskään syrjäytä muita, kun työllistämistuella vaikeasti työllistyvät nostetaan samalle viivalle muiden kanssa.

Työllistämiseen ei voida mennä heti työttömyyden alkaessa, vaan vasta työttömyyden kestänyt tietyn aikaa, koska suuri osa työttömistä työllistyy ilman työvoimatukia. Työllistämistuet tulevat työttömyyden pitkittymisen katkaisuun ja vaikean työllistämisen hoitamiseen. Tässä kuitenkin epäonnistutaan, jos varoja ei käytetä rohkeasti ja riittävästi. Sillä ei hoideta koko työttömyyttä, mutta se on välttämätön osa työllisyyspolitiikkaa.

Puheet velkaantumisesta, kilpailun vääristämisestä, muiden syrjäyttämisestä tai muut tällaiset vastaväitteet työllistämistä vastaan tarkoittavat ainoastaan sitä, että asiaa ei hoideta.

Ministeriökohtaisiin menoihin perustuvat budjettikehykset ovat virheellinen lähtökohhta. Palkkatukia lisättäessä ja menoja kasvatettaessa tulee ottaa huomioon, että verotulot toisaalla kasvavat ja menot toisaalla vähenevät.

Erääksi ratkaisuksi työttömyyteen on tarjottu kansalaispalkkaa tai perustuloa. Tätä on perusteltu sillä, että ihmisille turvataan jokin tulo ja ottamalla vastaan työtä voi tulotasoa sitten nostaa. Tämä ei kuitenkaan ratkaise sitä ongelmaa, että työttömyyden perussy on se, että työtä ei ole. Palkkatuet ja työllisyysmäärärahojen lisääminen ovat välttämätön osa vastausta tähän ongelmaan. Tämä yhteiskunnan vastuu työllistämisestä jää perustuloa perusteltaessa pois. Se sysää vastuuta yksilöille ja johtaa yhteiskunnan vastuun välttämiseen. Yhteiskunnan vastuu rajataan toimeentulon, perustulon, maksuun, mutta ei työllistämiseen.

Perustulolähtökohhta poikkeaa puhtaasta uusliberalismista siinä, että yhteiskunta ottaa vastuuta toimeentulosta, mutta yhtyy uusliberalismiin siinä, ettei se ota vastuuta työllistämisestä. Tästä syystä perustulolähtökohhta ei tuo ratkaisua nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyteen.

Palkkatukea käyttämällä voidaan maksaa työehtosopimusten mukainen palkka, ja työn hinta on työnantajalle alempi, kun työttömyys on jatkunut tietyn ajan. Työttömyysturvaa ei tarvitse heikentää, koska tarjotaan työtä, ja jos asiallista työtä ei ota, ei saa työttömyysturvaa. Tämä on positiivista vastikkeellisuutta. Positiivisuus tulee siitä, että on merkittävästi lisärahoitusta ja sitä kautta avautuu lisämahdollisuuksia saada työtä. Negatiivinen vastikkeellisuus, jota myös keppilinjaksi voi kutsua, lähtee siitä, että nuoret ja pitkään työttömänä olleet eivät haluaisi työtä ja heidät on siksi kyykyttämällä saatava työhön tai muuhun. Siihen helposti ajaututaan, jos rahoitusta ei lisätä velkaantumisen pelossa. Positiivinen lähtökohhta ei lähde kyykyttämisestä vaan arvostuksesta ja mahdollisuuksien tarjoamisesta. Se on taloudellisesti mahdollista, kun ymmärretään työllisyyden hyödyt kustannusten vastapainoksi ja että hyödystä suuri osa tulee saman tien.

Jos yhteiskunnan epäonnistumista täystyöllisyyden toteuttamisessa ja pitkäaikais- ja nuorten työttömyyden ratkaisemisessa perustellaan sillä, että yhteiskunnan olisi jätettävä asia markkinavoimille, niin tuloksia ei saada senkään vertaa. On päinvastoin edellytettävä, että yhteiskunta tehostaa ja lisää toimiaan kustannuksia pelkäämättä. Nuorisotakuun tekeminen todelliseksi edellyttää työllistämisen tekemistä keskeiseksi osaksi politiikka-toimia. Tämän lisäksi se edellyttää, että nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyttä hoidetaan samanaikaisesti, eikä toista hoideta toisen kustannuksella.

Valtiotieteen tohtori (taloustiede) Pekka Tiainen on neuvotteleva virkamies työ- ja elinkeinoministeriössä.

Nuorisotakuu, vakuuksilla vai ilman?

Erkki Laukkanen

Yksi pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen kärkihankkeista on nuorten nuorisotakuu. Hallitusohjelman mukaan se toteutetaan niin, ”että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta”. Aikatauluksi takuulle asetettiin vuoden 2013 loppu. Tätä kirjoitettaessa siihen on noin kuukausi aikaa, eikä valmista ole tullut.

MIKSI EI OLE TULLUT?

Yksi syy löytyy hallitusohjelman liitteestä kaksi, jossa kuvataan menojen uudelleenkehennukset nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden torjunnassa. Nuorille kohdennettujen, työllisyyttä edistävien toimien lisäys piti ohjelman mukaan olla 60 miljoonaa euroa per hallitusvuosi. Neljän vuoden aikana rahaa piti siis tulla noin 240 miljoonaa euroa.

Tarkempi määrärahanjako ja toimenpiteet vuodelle 2012 oli määrä päättää budjetti-riihessä. Tähän mennessä riisiä on ollut jo kolme, ja riisi riiheltä on vahvistunut näyttö siitä, että nuorisotakuun edellyttämä vakuus jää vahvasti vajaaksi. Samalla on vahvistunut näyttö siitä, etteivät hallinnonalan sisäiset siirrot ole mikään viisastenkivi.

Yleinen talouskehitys ja sen mukanaan tuoma verokertymä asettavat käytännössä rajat myös hallinnonalan sisäisille siirroille. Sisäisillä siirroilla voi olla myös dysfunktionaalisia vaikutuksia koko hallinnonalan – tässä tapauksessa työhallinnonalan – toimintaan. Jos rahaa siirretään sisäisesti moniin kilpaileviin kohteisiin, kokonaisuuksien hallinta kärsii ja lopputulos voi olla huonompi kuin ilman sisäisiä siirtoja.

Mutta nuorisotakuun mitoitukseen nämä ongelmat eivät ole vaikuttaneet.

Työ- ja elinkeinoministeriön muistion (3.1.2013) mukaan nuorisotakuu on enemmän kuin hallitusohjelmassa luvattu nuorten nuorisotakuu. Muistion mukaan nuorisotakuu = nuorten nuorisotakuu + koulutustakuu + siihen lisättävä nuorten aikuisten osaamisohjelma. Hallitusohjelman lupaaman nuorisotakuun lisäksi luvataan nyt siis vielä koulutustakuu.²⁴

Kaikille näille tulisi siis tämän vuoden loppuun mennessä taata sekä kattavat työvoimapalvelut että kattavat koulutuspalvelut ilman syrjäytysvaikutuksia sekä pitkäaikaistyöttömien työvoimapalveluissa että yli 29-vuotiaiden koulutuspalveluissa. Näin määriteltynä suomalainen nuorisotakuu on myös huomattavasti enemmän kuin eurooppalainen vastineensa.²⁵

²⁴ http://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/nuorten_yhteiskuntatakuu_ohje.pdf (Viitattu 28.3.2014.)

²⁵ The Youth Guarantee is a new approach to tackling youth unemployment which ensures that all young people under 25 – whether registered with employment services or not – get a good-quality, concrete

Minusta tämä ei ole mahdollista.

Jos nuorisotakuu kuitenkin aiotaan runnoa läpi muistion kuvaamassa laajuudessa, suhteettoman suuri osa työvoima- ja koulutuspalveluista, kuten tukityöllistämisestä, työvoimapolitiittisesta koulutuksesta ja oppisopimuskoulutuksesta, suunnattaisiin jo vuonna 2014 alle 30-vuotiaille. Eikä tämä annetulla budjettirajoituksella voi tarkoittaa muuta kuin sitä, että yli 30-vuotiaiden palvelut vastaavasti heikkenevät.

Jostakin syystä tämän ongelman pohtiminen on kuitenkin jäänyt varsin vähälle. Julkisuudessa on kyllä käsitelty ristiriitaisuuksia hallituksen alkuperäisen yhteiskuntatakuun tavoitteiden ja sen rahoitusraamin välillä. Mutta laajennetun nuorisotakuun ja rahoitusraamin välisistä ristiriidoista ei tietävästi ole keskusteltu. Kysymys kuuluu, kuten Eurofound (2012) kysymyksen muotoili, millainen syrjäytysvaikutus nuorisotakuulla on vaikeasti työllistettävien ja heikosti koulutettujen palveluihin?

Eikä tässä kaikki.

Myös aikuiset tarvitsevat työvoima- ja koulutuspalveluja, usein jopa enemmän kuin nuoret, joiden peruskoulutus on pääsääntöisesti parempi kuin iäkkäiden ihmisten. Ja 2000-luvulla haastavissa olosuhteissa niitä on heille myös pyritty takaamaan.²⁶ Nuorisotakuu merkitsisi irtiottoa tästä linjasta. Nuorisotakuu voi myös lisätä vastakkainasettelua nuorten aikuisten ja koulutuksessa olevien nuorten ja lasten välillä. Se olisi onnetonta, sillä ns. Heckmannin käyrän mukaan kestäviä koulutusratkaisuja voidaan rakentaa vain hyvän peruskoulutuksen varaan.²⁷

Osana valtion säästöjä ammatillista peruskoulutusta on jo päätetty leikata, ja lisää on tulossa kuntasektorin säästöistä.

Kuntaliiton tekemän kyselyn mukaan suuri osa kuntapäätäjistä olisi valmis leikkaamaan sosiaali- ja terveystalouden peruskoulutuksesta ja korvaamaan sitä halvemmaksi arvioidulla aikuiskoulutuksella. Yhdeksi säästökeinoksi on ehdotettu pätevyysvaatimusten alentamista muun muassa hoiva-alan töissä. Näin nuorisotakuu johtaisi juuri sellaiseen vastakkainasetteluun, josta nuorisotakuusta valmisteluvastuussa oleva työ- ja elinkeinoministeriö on muita keskustelijoita moittinut.²⁸

Tähän oivallukseen on ilmeisesti päädytty myös marraskuun 2013 lopulla julkaistussa päätöksessä rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta.²⁹ Nuorten aikuisten osaamisohjelman sijaan tavoitteeksi on täsmentynyt oppivelvollisuuden nostaminen 17 vuoteen, ”koulutuksen jatkuvuuden turvaamiseksi, keskeyttämisen vähentämiseksi ja nuorten työurien pidentämiseksi”. Aikatauluna ei kuitenkaan enää ole vuoden 2013

---

offer within 4 months of them leaving formal education or becoming unemployed. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079> (Viitattu 28.3.2014.)

26 2000-luvulla ammatillinen aikuiskoulutus on vähentynyt niin Suomessa kuin laajemminkin. Samalla kuitenkin ammatillisen peruskoulutuksen ja aikuiskoulutuksen välinen yhteys on heikentynyt. (Laukanen, 2011; 2012b).

27 <http://www.carleton.edu/departments/educ/vote/pages/Pre-K.html> (Viitattu 28.3.2014.) Ks. myös Cunha et al. (2006).

28 ”Toimintamallien vastakkainasettelu ei ole mielekäs lähtökohta työvoimapalvelun tulosten ja vaikuttavuuden kehittämiseksi” (Ruth, 2012, 38).

29 Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta, 29.11.2013.

loppu vaan vuonna 2015 alkava vaalikausi. Koulutuksen järjestämisluvut uudistuisivat viimeistään 1.1.2017 lukien.

Mitä tästä kaikesta lopulta jää käteen?

Oma näkemykseni on, että alkuperäisessä ja vuoden 2013 alussa laajennetussa muodossa nuorisotakuu oli tuomittu epäonnistumaan. Taloudellisten vakuuksien osalta nuorisotakuu perustui oletukseen resurssien uudelleenkohdentamisesta nuorten eduksi, yli 30-vuotiaille suunnattujen työvoima- ja koulutuspalvelujen kustannuksella.

Syksyllä 2013 tätä marssijärjestystä on muutettu siten, että nuorten aikuisten osaa-misohjelman tilalle on tullut oppivelvollisuuden nostaminen 16 vuodesta 17 vuoteen. Se, mitä muita muotoja nuorisotakuu saa, nähdään vasta vuosien kuluttua. Paljon riippuu myös nuorisotakuun rahoituksesta, joka tätä kirjoitettaessa on hämärän peitossa.

Nuorisotakuu voi toteutua vain vakuuksilla, ei ilman.

LÄHTEET

- Cunha, F., Heckman, J., Lochner, L. & Masterow, D. (2006) Interpreting the evidence on life-cycle skill formation. Teoksessa Hanushek, E. & Welch, F. (eds.) *Handbook of Economics of Education*, Vol. I. Amsterdam: Elsevier.
- Eurofound (2012) *Youth Guarantee: Experiences from Finland and Sweden*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2012. <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/42/en/1/EF1242EN.pdf> (Viitattu 8.3.2014.)
- Laukkanen, Erkki (2011) Aikuiskoulutus vähenee, mutta mistä ja kuinka paljon? *Työpoliittinen Aikakauskirja* 54 (4), 5–17. <http://www.tem.fi/files/31499/laukkanen.pdf> (Viitattu 8.3.2014.)
- Laukkanen, Erkki (2012a) Mitä työttömyyden päättymisen syyt kertovat julkisen työvoimapaalvelun pitkästä linjasta? *Työpoliittinen aikakauskirja* 55 (3), 6–19. <http://www.tem.fi/files/34172/tak32012.pdf> (Viitattu 8.3.2014.)
- Laukkanen, Erkki (2012b) Education – training complementarity in Finland. Ch.13. Teoksessa *Building on skills forecasts — Comparing methods and applications*. Research Paper 18, CEDEFOP, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2012.
- Ruth, Kimmo (2012) Kommentti Erkki Laukkanen artikkeliin. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 55 (4) 36–39. <http://www.tem.fi/files/35140/ruth.pdf> (Viitattu 8.3.2014.)

Erkki Laukkanen on aikuiskoulutuksen palkkavaikutuksesta väitellyt kauppatieteiden tohtori.

Työmarkkinasäätely ja työn kysyntä kompastuskivenä nuorisotakuulle

Paul Jonker-Hoffrén

Nuorisotakuussa on kaikenlaisia keinoja saada nuoria töihin. Yksi tärkeä keino on Sanssi-kortti, jonka avulla työnantaja saa palkkatukea. Tämä palkkatuki on noin 700 euroa kuukaudessa ja se on voimassa 10 kuukautta tai oppisopimuksen aikana. Tässä pohdin nuorisotakuulla saavutettuja tuloksia ja siihen liittyviä ongelmia ja ristiriitoja. Palkkatuen antamisen sijaan voisi ehkä mieluummin työllistää nuoria julkisiin yleishyödyllisiin tehtäviin.

PALKKATUKI JA NUORISOTAKUU

Nuorisotakuun palkkatuki on periaatteellisesti jokseenkin ongelmallinen, koska se saattaa luoda epätasa-arvoa työttömien ryhmien välille. On vielä liian aikaista vetää asiasta kovia johtopäätöksiä, koska vielä ei ole tullut kovin paljon tilastoja nuorten sijoittumisesta ”oikeaan” työelämään nuorisotakuujakson jälkeen. Viranomaiset seuraavat tätä varmasti tarkasti. Mutta palkkatuen vuoksi työnantaja voi valita nuoren työpaikkaan sen takia, että palkkaamisesta tulee työnantajalle normaalia halvempaa. Näin tätä mainostetaankin TE-keskuksen sivuilla: ”työnantaja voi säästää selvää rahaa palkatessaan juuri sinut” (TE-keskus). Vaikka tätä ei näin sanota ääneen, palkkatuki on tietenkin (piilotettu) yritystuki. Ei mielestäni ole hyvä idea käyttää julkisia varoja siihen, että jotkut työttömät ovat enemmän tuen arvoisia kuin toiset (vaikka on olemassa myös Duuni-kortti yli 30-vuotiaille). Yksi tutkimus on osoittanut, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevien joukosta työnantajat mieluiten työllistävät kouluttamattomia nuoria (Ala-Kauhaluoma & Härkäpää 2006). Mutta myös siinä tapauksessa työnantajat kertovat, että valmentamiseen menee paljon aikaa (ja siten rahaa).

Käytännön syistä tähän voi lisätä, ettei nykyään ole yksinkertaisesti tarpeeksi kysyntää työllistää nuoria, ei edes palkkatuella. Tilanteessa, jossa yritykset jatkuvasti irtisanovat, on vaikea nähdä, miten nuorisotakuulla voitaisiin pysyvästi ratkaista työmarkkinoiden kysyntään liittyviä ongelmia. Voi myös miettiä, pitääkö työnantaja Sanssi-korttia käyttävät nuoret palveluksessaan senkin jälkeen, kun palkkatuki on loppunut. Miten nuoret saadaan siirrettyä ”normaaliin” työhön, jos työmarkkinoilla on ylipäänsä heikosti kysyntää? Alankomaiden 1990-luvun palkkatukikokeilut voivat toimia varoittavana esimerkkinä.

ALANKOMAIDEN KOKEMUS PALKKATUESTA

Alankomaissa lanseerattiin vuonna 1994 niin kutsutut Melkert-työpaikat, jotka nimettiin tuolloisen sosiaalipalveluiden ministerin Ad Melkertin mukaan. Nämä matalapalkka-työpaikat oli tarkoitettu saamaan ”vaikeasti työllistyviä” töihin. Hallitus piti tärkeänä, että nämä tuetut työpaikat eivät kilpaile ”oikeiden työpaikkojen” kanssa, joten näitä työpaikkoja löytyi lähinnä aloilta, joilla ei vielä ollut markkinavoimia. Työpaikkoja olivat esimerkiksi kaupunkivalvojat, lipuntarkastajat, talonmiehet ja kotihoiva-alan työpaikat. Nämä olivat täysin valtion rahoittamia. ”Oikeat” Melkert-työpaikat lopetettiin vuonna 2001 – koska nähtiin poliittisesti ja muutenkin, että ne olivat täydellinen katastrofi.

Kiinnostava seikka tässä on, että yksi valtion asettaman työryhmän raportti Melkert-työpaikkojen toimivuudesta ei ole vielääkään julkinen. Poliitiikkaan suhtauduttiin varsin kriittisesti myös asiantuntijatasolla. Kokeilu oli pitkäkestoinen ja kallis, ja nimenomaan ”virtausta” oikeisiin työpaikkoihin ei juurikaan tapahtunut – siksi että työmarkkinoilla ei ollut kysyntää näistä ihmisistä. Sen lisäksi nämä työpaikat aiheuttivat valtavan stigman osallistujille.

Suomen nuorisotakuu toimii siinä mielessä eri tavalla, että Suomessa kyseessä ovat ”oikeat” työpaikat, joista maksetaan työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Tämä on sinänsä hyvä asia, koska nämä eivät siten ole mitään ”kakkosluokan” työpaikkoja. Ehkä kuitenkin nuorisotakuuta hedelmällisempi suunta työllisyyden parantamiseksi olisi etsiä ratkaisuja työn kysynnän nostamiseen. Esimerkiksi investoimalla julkisia varoja yhteiskunnan vihreään rakennemuutokseen voitaisiin luoda työpaikkoja, nostaa kokonaiskysyntää ja tukea talouden elpymistä.

NUORISOTAKUU JA LOMAUTUKSET

Sen lisäksi on olemassa ihan konkreettinen ongelma, johon ei ole tietääkseni tarjottu hallituksen esityksen avulla ratkaisua: nuorisotakuun toteuttaminen suhteessa lomautussääntöihin. Tätä nykyä lomautussäännöt estävät työnantajia palkkaamasta uusia ihmisiä ennen kuin lomautetut on otettu takaisin. Työministeri on luvannut toukokuussa 2013 tehdä esityksen tähän ongelmaan, mutta toistaiseksi ei muodollista esitystä ilmeisesti ole tullut, vaikka työmarkkinajärjestöt sellaista toivoivat.

Nuorisotakuun toteuttaminen voisi hyvin kaatua näihin kahteen ongelmaan (puutuva kysyntä ja juridiset esteet). Mikä voisi olla parempi keino saada nuoret paremmin mukaan työelämään ja/tai yhteiskuntaan? Toinen merkittävä nuorten toimeentuloa ja työmahdollisuuksia parantava uudistus olisi perustulon käyttöönotto. Perustulo mahdollistaisi satunnaisten töiden tekemisen nykyistä paremmin ja tukisi etenkin erilaisia itsensä työllistämisen muotoja. Vastikkeettoman perustulon lisäksi olisi mahdollista toteuttaa Paltamon mallia mukaileva järjestelmä, jossa vaikeasti työllistyville voidaan tarjota korvausta vastaan erilaisia yleishyödyllisiä töitä esimerkiksi hoivan tai ympäristön kunnossapidon parissa. Siten voidaan lisätä osallisuutta ja tarjota ihmisille mahdollisuuksia parantaa omaa toimeentuloaan myös varsinaisten työmarkkinoiden ulkopuolella.

Tällä tavalla luodaan tulevaisuuden Suomi. Nuoret ja muut vaikeasti työllistyvät ovat tärkeä osa sen rakentamisessa.

LÄHTEET

- Ala-Kauhaluoma, Mika & Härkäpää, Kristiina (2006) *Yksityinen palvelusektori heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäjänä*. Helsinki: Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 312.
- TE-palvelut (2013) *Työllisty nuorten Sanssi-kortilla!* http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/03_nuoret/02_toihin_tyoharjoitteluun/01_sanssi_nuoret/index.jsp (Viitattu 5.11.2013.)

Paul Jonker-Hoffrén toimii tutkijatohtorina Turun yliopistossa ja tekee tutkimusta työmarkkinasuhteista, ammattiliitoista ja talouspolitiikasta.

Nuorten työttömien järkevät valinnat ja nuorisotakuu

Martti Siisiäinen

Algerian siirtymäkauden yhteiskunnan tutkimuksissaan Pierre Bourdieu osoittaa, kuinka toimijan valintojen rationaalisuudella on yhteiskunnalliset ehtonsa: toimija pyrkii rationaalisuuteen, mutta pyrkimys voi realisoitua vain, mikäli toimijalla on siihen tarvittavat, vallitsevan suhdanteen edellyttämät taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset resurssit sekä tiedot ja taidot. Niitä tarvitaan myös tietoisten, vallitsevan tilanteen rajoitukset ylittävien tulevaisuudensuunnitelmien tekoon. (Ks. Bourdieu 1979; 1974.) Toimijat pyrkivät pääsääntöisesti tekemään aikaisemman, sisäistetyn elämänhistoriansa (habituksensa) pohjalta valintoja, jotka todennäköisesti johtavat hyvään tai ainakin siedettävään lopputulokseen. Toimijat ovat valinnoissaan realisteja punnitessaan – enemmän tai vähemmän rationaalisesti, järjellä ja tunteella – havaitsemiensa vaihtoehtojen toteutumismahdollisuuksia suhteessa resurssihinsa. Toimijan näkökulmasta valinnat ovat tässä mielessä järkeviä ilman että niiden tarvitsee olla talouden tai alasysteemin hallitsevalla logiikalla rationaalisia. (Ks. Bourdieu 1998, Siisiäinen 2014.)

Yksilö voidaan Georg Simmelin formaalin sosiologian välineillä hahmottaa erilaisten sosiaalisten piirien (luokka, työpaikka, koulutusinstituutiot, vertaisryhmät, perhe, liikkeet ja yhdistykset, hyvinvointivaltion laitokset) ainutlaatuisiksi risteyskohdaksi. Siten jokaisella yksilöllä on hänen piiriensä määrittämä oma yhteiskuntansa. (Simmel 1890; 1968/1908.) Sen seurauksena esimerkiksi sama nuorisotakuu tai aktivoiva työllisyyspolitiikka välittyy jokaiselle yksilölle hänen erityislaatuisen jäsenyyserkostonsa suodattamana. Samasta syystä aktivointitoimenpiteiden ja koulutusvaihtoehtojen tarjonta mahdollistavat erilaisille toimijoille, esimerkiksi työttömille, hyvin erilaisia strategioita. Kyseessä olevalla toiminnan kentällä ne voivat avata arvokkaita pääoman lajeja omistaville väylän siirtyä epävarmasta ja riskialttiista tilanteesta pysyväisluonteiseen asemaan työmarkkinoilla. Sellaiset toimijat kykenevät kehittämään systeemin edellyttämiä nousun strategioita ja tulevaisuudensuunnitelmia. Sen sijaan työttömille, joiden taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset resurssit eivät vastaa systeemin kelpoisuusvaatimuksia, saattaa järkeväksi vaihtoehdoksi muodostua taktikointi systeemin marginaaleissa (Certeau 1984, Siisiäinen 2014). Hallitsevassa systeemissä pärjäämisen vaatima ”rationaalisuus” ei välttämättä ole marginalisoitujen toimijoiden kannalta järkevää.

Ihmiset pyrkivät säilyttämään kasvonsa ja itsekunnioituksensa ja välttämään persoonansa ja toimijuutensa hukkainvestointia. Marginalisoitujen elämässä tämä voi tarkoittaa sekä omiin keinoihin nähden epärealistisiksi arvioitujen päämäärien hylkäämistä että taktista pelaamista ylhäältä tulevien, nöyryyttäviksi koettujen toimenpiteiden kanssa (ks. Siisiäinen 2014).

Siksi viralliset työllistämistoimenpiteet johtavat vain harvoin kohderyhmiin kuu-

luvien pysyväisluontoiseen työllistymiseen. Sen vuoksi työttömille tarjotuilla standardikoulutusjaksoillakin on suhteellisen vähäinen voimaannuttava vaikutus työttömien elämänhallintaan. Valtaosa nuorista työttömistä haluaa koulutustautua, vielä suurempi osa hankkia elannon tarjoavan, mielekkään työpaikan. Mutta samalla halutaan säilyttää itsekunnioitus ja torjua alistuminen nujertaville pakoille. Kapitalismin rakentamisen kaudella itsekunnioituksen lähteinä saattoi olla osittainen turvautuminen perinteiseen yhteisöön ja maatalousyhteiskunnan elannon jatkuvuuden tarjoamaan joustoon (ks. Dörre 2013). Vähän myöhemmin vahvoilla luokkaliikkeillä oli tärkeä panos kollektiivisen samastumisen ja itsetunnon lähteinä.

Nykykapitalismissa marginalisoitujen ryhmien mahdollisuus hyödyntää hallitsevan järjestelmän ulkopuolisia ”perinteisiä” resursseja voimavaroina ja itsekunnioituksen lähteinä on läpikapitalisoitumisen seurauksena heikentynyt. Myös palkkatyöläisten liikkeen tai työväenkuulttuurin tuki marginalisoitujen kollektiivisten strategioiden pohjana on vähintäänkin kyseenalaista. Mikäli prekaarius stigmatisoidaan ja mikäli se (esimerkiksi maahanmuuttajaryhmien osalta) synnyttää ahdistuneen torjuntareaktion itsensä uhanalaisiksi kokevien, ”normaalityötä” tekevien palkkatyöläisten taholta, vaihtoehdot käyvät vähiin.

Politiikka, joka on ylhäältä voimaansaatettua, yhtenäistävää ja samastaa kaikki eri luokkiin ja sosiaalisiin kerrostumiin kuuluvat prekaarit ryhmät, voi pahimmillaan voimistaa ”uuden alaluokan” kehitystä (ks. Dörre mt.). Siksikin nuorisotakuun ihanteiden soisi toteutuvan laajamittaisesti ”aidon voimaannuttamisen” välineenä (ks. Cruikshank 1999) parhaiden pohjoismaisen hyvinvointivaltion saavutusten mukaisesti. Se edellyttäisi sen käsittämistä, että erilaisilla työttömien ryhmillä on varsin erilaiset ”omat yhteiskuntansa” riippuen siitä, millaisten yhteenliittymien, sosiaalisten piirien, välityksellä niiden yhteiskuntasuhteet määrittyvät. Sama nuorisotakuun mahdollistava ja edellyttämä ohjelma vaikuttaa hyvin eri tavalla toimijoihin, erilaisten ryhmäsiteiden varassa toimiviin yksilöihin. Sen vuoksi toimenpiteiden onnistumisen kannalta ovat tärkeitä yhdistävät, luottamusta ja solidaarisuutta luovat sosiaaliset piirit. Hyvinvointivaltion kollektiivinen turvajärjestelmä on parhaimmillaan toiminut sellaisena yhdistävänä sosiaalisena piirinä valtaenemmistölle. Parhain konkreettinen esimerkki siitä Suomessa lienee peruskoulujärjestelmä.

Nuorisotakuun onnistumisen välttämättömiä edellytyksiä ovat työttömien ryhmien ja työtä vailla olevien yksilöiden moninaisuuden huomioon ottaminen, kyky etäännyä hallitsevan eliitin näkökulmasta sekä ymmärrys tehdä ero rationaalisen ja järkevän välillä. Tämä vaatii paitsi poliittista päätöksentekoa, myös työtä vailla olevien ryhmien omien liikkeiden ja yhdistysten vahvistumista ja niiden äänen kuulumista päätöksenteossa.

LÄHTEET

- Bourdieu, Pierre (1974) Avenir de classe et causalité du probable. *Revue française de sociologie* 19, 3, 3–42.
- Bourdieu, Pierre (1979) *Algeria 1960*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1998). *Järjen käytännöllisyys*. Suomentanut Mika Siimes. Tampere: Vastapaino.
- Certeau, Michel de (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Cruikshank, Barbara (1999) *The Will to Empower. Democratic Citizens and Other Subject*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Dörre, Klaus (2013) *Finance Capitalism, Landnahme and Discriminating Precariousness – Relevance for a New social Critique* (käsikirjoitus).
- Siisiäinen, Martti (2014) Työttömien nuorten elämäntilanne ja käytännön logiikka. Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) Eriarvoisuus. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa (tulossa).
- Simmel, Georg (1890) *Soziale Differenzierung. Sociologische und Psychologische Untersuchungen*. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Simmel, Georg (1968) *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung* (5. Aufl.). Berlin: Duncker & Humblot.

Martti Siisiäinen on Jyväskylän yliopiston sosiologian professori. Hän tutkii työtä vailla olevien mahdollisuuksien muutosta, työttömien liikkeitä sekä osallistumisen teoriaa ja käytännön muotoja.

”Maanantaina alkaa ne työt, niin mie haluaisin oman asunnon”

Terhi Halonen

Tähän toukokuussa 2013 lausuttuun lauseeseen tiivistyy asunnottoman 23-vuotiaan itäsuomalaisen nuoren miehen elämäntilanne. Työpaikka on, mutta omaa asuntoa ei. Hyvän elämän peruspilareiden tärkein osa-alue, asunto, puuttuu. Tässä kirjoitelmassa, joka perustuu tekeillä olevaan etnografiseen väitöskirjatutkimukseeni asunnottomien itäsuomalaisten nuorten arjesta, tuon esille asunnottoman nuoren päivittäistä taistelua omasta tilasta, paikasta ja ovesta, jonka voi laittaa kiinni perässään. Turvallisesta paikasta, josta ei välttämättä tarvitse lähteä mihinkään. Jotta asunnottomalla nuorella on mahdollisuus saada kiinni oman ulko-ovensa kahvasta ja oikeudesta asuntonsa ulko-oven avaimeen, hänen on todistettava olevansa yhteiskuntakelpoinen eli nykyisen nuorisotakuun mukaan oltava töissä, koulutuksessa tai muussa yhteiskunnallisesti hyväksytyssä toiminnassa mukana. Millaisia onnistumisen mahdollisuuksia asunnottomalla nuorella on onnistua työelämään siirtymisessä, jos hänellä ei ole omaa asuntoa – ja kun asunnon saamisen edellytyksenä on puolestaan onnistuminen työelämässä?

Nuorisotakuun tavoitteena on auttaa kaikkia nuoria, mutta asunnottomat nuoret ovat unohtuneet takuun avonaisen oven taakse varjoihin. Tämä johtuu siitä, että työn tekeminen tai kouluttautuminen on erittäin vaikeaa ja miltei mahdotonta, jos hyvän elämän perusedellytykset, kuten asunto, puuttuvat.

Yhteinen tarinamme alkoi joulukuussa 2012, jolloin otsikossa siteerattu nuori mies hyväksyi minut kansakulkijakseen. Siitä lähtien hän on toiminut opettajanani avatessaan ”ovia” asunnottoman nuoren arkiseen elämään. Matkamme aikana olen oppinut paljon siitä, miltä yhteiskunta näyttää ja tuntuu marginaalista katsottuna. Tämä konkretisoitui viime huhtikuussa, kun Villen vankilasta vapautuminen alkoi häämöttää lähitulevaisuudessa. Tässä projektissa meillä oli selkeä työnjako. Ville selvitteli takuuvuokra-asiaa omalta sosiaalityöntekijältään, ja minä soittelin kaupungin asukasohjaajalle. Yhdistämällä voimavaramme ajattelimme parantaa Villen mahdollisuuksia saada asunto julkiselta puolelta, sillä asunnon saaminen yksityiseltä vaikutti mahdottomalta.

Asunnon saaminen myös julkiselta puolelta muodostui kuitenkin haasteelliseksi, sillä Ville ei halunnut muuttaa takaisin sille pienelle paikkakunnalle, missä hänen kirjansa olivat. Hän oli muuttanut paikkakunnalta pois jo vuosia sitten, koska halusi elää normaalia elämää ilman viinaa ja huumeita. Ilman muuttoa pois hän ei olisi saanut kierrettä katkaistua. Paikkakunnan sosiaalityöntekijä lupasi maksaa takuuvuokran sille paikkakunnalle, jossa Ville oli ollut hoidossa ennen vankilaan joutumistaan. Kaupungin vuokra-asunnoista vastaavalla asuntopalvelulla on kuitenkin oikeus valita asukkaansa, ja koska Ville ei täyttänyt vaadittuja asukaskriteerejä, asuntoa ei saatu. Käänsimme katsemme asumisen tukipalvelujen pariin. Taaskaan asukaskriteerit eivät täytyneet, sillä Ville oli

kirjoilla toisella paikkakunnalla ja tarjottuihin palveluihin liian nuori eli alle 25-vuotias.

Viimeisenä oljenkortena käännyimme hakemaan asuntoa yksityiseltä vuokranantajalta. Yhdessä päätimme, että asunnon olisi hyvä olla lähellä keskustaa, sillä tuleva työpaikka voi sijaita millä puolella kaupunkia tahansa, ja lähellä työpaikkaa asuminen helpottaisi töihin lähtemistä. Työnjakomme oli edelleen selkeä: Ville selvittäisi takuuvuokra-asian ja minä soittelisin kiinteistönvälittäjille ja suoraan vuokranantajille. Olimme myös sopineet, mitä saisin kertoa hänestä vuokranantajille. Villen omasta pyynnöstä emme piilotelleet hänen vankilataustansa, sillä hänen kokemuksensa mukaan se tulee joka tapauksessa esille ennemmin tai myöhemmin. Häiriöt luottotiedoissa eivät olisi välttämättä haitanneet kaikkia yksityisiä vuokranantajia, sillä osa heistä olisi ollut valmis tukemaan nuoren elämää, mutta vankilatausta sulki lopullisesti mahdollisuudet omaan asuntoon. Pelimme asuntomarkkinoilla oli pelattu, ja pelaajien käteen jäi vain häviäjän kortti.

Vankilasta vapautumisen päivä koitti ilman omaa asuntoa ja osoitetta, mutta työpaikka oli tiedossa, mikä antoi uskoa tulevaan. Asumaan Ville pääsi kaverinsa luokse. Lupaus oli, että hän saisi ”punkata” siellä niin pitkään kunnes saisi oman asunnon. Työt alkoivat toukokuun alussa, ja Villen epävarmaa tilannetta kuvaa hyvin seuraava toteamus: ”*Eihän tästä tuu mitään, jos miun pitää loikkia joka helvetin paikassa, eri paikasta aina lähtee töihin.*” Maanantaina alkoivat työt, ja eihän siitä sitten tullutkaan mitään. Työpaikka, osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan, keskeytyi ennen kuin pääsi edes alkamaan. Haave omasta asunnosta ja kodista siirtyi taas kauemmaksi tulevaisuuteen.

”PULIUKKOBAAARISTA PÄIVÄHOITOON”

Kesäkuu meni, ja heinäkuussa sain puhelun nuorelta. Asia liittyi siihen, tulenko auttamaan hänen tavaroidensa hakemisesta kaverin luota. Kysyin, miten Villen alkukesä oli mennyt, kun työt eivät olleet onnistuneet. Vastauksena oli, että ”puliukkobaarissa” tuli aikaa vietettyä, mutta nyt Ville pääsee muuttamaan ystävän luokse paikkaan, jossa ei käytetä alkoholia. Kävimme yhdessä hakemassa hänen tavaransa pois ”punkkauspaikasta”, ja pakatessamme hänen tavaroitaan sekä ajomatalla hän kertoi kesästä, joka oli mennyt juopotellessa. Hän kertoi aloittavansa työt elokuun puolessa välissä. Kysyin, miten oman asunnon hakeminen edistyy, ja Ville kertoi, ettei aio olla yhteydessä enää mihinkään viranomaistahoon, kun ei sieltä mitään apua tule, vaikka miten yrittäisi päästä jaloilleen.

Purimme Villen vähät tavarat erään kerrostalon pihalla. Siellä meitä oli vastassa nuori nainen. Kysyin, onko nainen Villen tyttöystävä, ja sain myöntävän vastauksen. Toivottelin onnea työpaikan saannista ja sovimme samalla, että käyn moikkaamassa häntä työpaikalla. Elokuun loppupuolella tapasimme ja juttelimme Kelan lomakkeen täyttämisestä, sillä Ville oli ollut töissä nyt kaksi viikkoa ja oli hakemassa ensimmäistä ”palkkaansa”. Sovimme tapaavamme syyskuussa hänen työpaikallaan ja näin sitten teimme. Kyselin, miltä työt nyt tuntuvat ja vastauksena oli, että olen ”*päivähoidossa*”. Kysyin miksi näin, ja vastauksena oli, että pitää herätä aamulla, mennä työpaikalle ja olla tekevinään jotain. Samalla Ville kuitenkin kertoi, miten tärkeää on, että on jotain tekemistä päivällä, sillä muuten elämä saattaa lähteä kuljettamaan ihan muuhun suuntaan. Kun kysyin, mikä

Villestä on oikeaa työtä, niin vastauksena oli ”*oikea palkka oikeasta työstä*”. Juttelimme vielä asumisesta. Se ongelma oli poistunut Villen elämästä tyttöystävän luokse muuttamisen jälkeen. Sinne hän oli sitten siirtänyt omat kirjansakin – eli Ville on nyt kaupungin täysivaltainen asukas. Toivoa sopii, että tämä merkitsee Villen elämässä pysyvää käännettä parempaan päin.

Kirjoitelma pohjautuu yhden asunnottoman nuoren etnografisiin haastatteluihin ja osallistuvaan havainnointiin ja kuvaa hänen arkeaan kesällä 2013.

Terhi Halonen toimii apurahatutkijana Itä-Suomen yliopistossa ja tekee etnografista väitöskirjaa asunnottomien itäsuomalaisten nuorten arjesta.

OSA IV

Nuorisotakuu, instituutiot ja sukupolvien välinen valta

Nuorista aikuisista edelleen suuri osa pelkän perusopetuksen varassa

Ville Heinonen

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa on viimeistään 1960-luvulta lähtien otettu tavoitteeksi turvata kaikille sellainen riittävä koulutus, joka mahdollistaa aktiivisen yhteiskunnassa toimimisen ja työmarkkinoille osallistumisen. Viimeistään 2000-luvulle tultaessa tämä on käytännössä tarkoittanut sitä, että kaikki nuoret suorittaisivat vähintään toisen asteen koulutuksen ja saavuttaisivat perusopetuksen jälkeen myös työmarkkinoilla tarvittavan ammattitaidon. Esimerkiksi toisen asteen ammatillisen koulutuksen määrällinen lisääminen suhteessa nuorisoikäluokkiin, ammatillisen koulutuksen kolmivuotistaminen ja ammattikorkeakoulujärjestelmän luominen ja vakiinnuttaminen ovat periaatteessa mahdollistaneet jokaisen ikäluokan jokaiselle jäsenelle laadukkaan ja määrällisesti riittävän koulutustarjonnan.

Koulutusrakenteiden kehittäminen on siis seurannut tavoitteita tarjota kaikille ammatillinen osaaminen. Siitä huolimatta osa nuorista jää vuosi vuoden jälkeen vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa. Karkeasti voidaan sanoa, että noin 95 prosenttia ikäluokasta hakeutuu peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutukseen ja noin 85 prosenttia ikäluokasta tulee sieltä tutkinnon kanssa ulos. Jokaisesta ikäluokasta siis vajaan 10 000:n koulutuspolku päättyy peruskouluun. Kertautuessaan tämä tarkoittaa sitä, että nuorissa aikuisissa (tässä määriteltynä 20–29-vuotiaat) on noin 120 000³⁰ sellaista henkilöä, joilla ei ole toisen asteen tutkintoa. Ryhmä on tietenkin hyvin heterogeeninen. Osa perusasteen varaan jääneistä nuorista aikuisista menestyy erinomaisesti työelämässä ja yhteiskunnassa, eivätkä he välttämättä tarvitse tutkintoa. Osalla taas ongelmat ovat kasautuneet, ja he tarvitsevat koulutuspalveluiden ohella – tai ehkä ensisijaisesti – muuta tukea, kuten kuntoutusta.

Nuorisotakuun osana toteutettavan koulutustakuun keskeinen tavoite on, että erilaisin tukitoimin kyettäisiin varmistamaan se, että myös ne nuoret, jotka eivät syystä tai toisesta hakeudu koulutukseen tai suorita tutkintoa, tekisivät niin jatkossa. Kyse ei ole niinkään koulutusmääristä tai saatavuudesta kuin motivoinnista, räätälöinnistä ja erilaisten tukitoimien tarjoamisesta. Samalla kun perusasteen päättäneiden sijoittumista jatko-opintoihin halutaan tukea, osoitetaan merkittävä panostus myös niiden nuorten aikuisten osaamisen kehittämiseen, jotka eivät aikaisemmin ole suorittaneet tutkintoa. Nuorten aikuisten osaamisohjelmaan on varattu vuosille 2013–2016 yhteensä 183 miljoonaa euroa. Tavoitteena on, että ohjelmakaudella koulutuksen aloittaisi noin 36 000 opiskelijaa. Vuonna 2013 ohjelman puitteissa oli mahdollista aloittaa opinnot oppilaitosmuotoisena tai oppisopimuksena toteutettavassa ammatti- tai erikoisammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa. Lisäksi koulutuksen järjestäjille myönnettiin

30 Tässä luvussa ovat mukana myös maahan muuttaneet.

avustuksia ns. hakevaan ja tukevaan toimintaan, jolla on voitu motivoida opiskelijoita aloittamaan koulutus ja tukea heidän tutkinnon suorittamistaan. Hakevan ja tukevan toiminnan merkitys opiskelijoiden löytämisessä ja koulutuksen aloittamisessa on ollut suuri, ja sen osuutta rahoituksesta on nostettu neljään miljoonaan euroon vuonna 2014. Toiminnan muotoja ei ole haluttu rajata, vaan koulutuksen järjestäjät ovat voineet kehittää malleja, jotka ovat parhaiten soveltuneet alueen ja sen kohderyhmän erityispiirteisiin. Tuen avulla on kyetty luomaan hyviä malleja, jotka soveltuvat erityisesti nuorten, alle 30-vuotiaiden tavoittamiseen.

OHJELMA ON KÄYNNISTYNYT HYVIN

Vuotta 2013 koskevien toteumatietojen mukaan nuorten aikuisten osaamisohjelman puitteissa tutkintoon valmistavan koulutuksen aloitti noin 2 100 opiskelijaa. Heistä 1 800 on oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa ja 300 oppisopimuksessa.

Näyttää siis siltä, että ohjelma on tavoittanut kohderyhmäänsä. Ennen ohjelman käynnistymistä opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi Fountain Parkilta selvityksen tutkintoa suorittamattomien nuorten aikuisten odotuksista koulutusta kohtaan ja niistä syistä, joiden vuoksi he eivät ole tutkintoa suorittaneet. Ehkä yllättävänkin moni ilmoitti koulutuksen aloittamisen esteeksi terveydelliset syyt. Usein myös riittämättömät opiskelutaidot ja riittämätön oma-aloitteisuus koettiin opintoja vaikeuttaviksi tekijöiksi. Nämä ovat tyypillisesti sellaisia kouluttamattomuuden syitä, joihin ei ole mahdollista vaikuttaa yksinomaan opinnollisin keinoin, vaan ne vaativat kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa yksilön tilanteeseen. Osaamisohjelman puitteissa erillisellä rahoituksella hakevaan ja tukevaan toimintaan on ollut mahdollista kiinnittää huomiota myös sellaisiin yksilöllisiin olosuhdetekijöihin, jotka käytännössä ovat olleet opintojen aloittamisen esteenä. Useissa vastauksissa ilmoitettiin myös, että kiinnostavaa alaa ei ole löytynyt tai että sisäänpääsy kouluun on ollut vaikeaa. Selvityksen perusteella kyse on siis osin henkilökohtaisista tekijöistä ja osin koulutusrakennetta ja tarjontaa koskevista tekijöistä. Osaamisohjelmassa koulutustarjontaa on merkittävästi lisätty ja se on tarkoitettu yksinomaan kohderyhmälle. Koulutuksen järjestäjillä on toimintaan osoitettujen määrärahojen puitteissa mahdollisuus kohdentaa koulutusta niille aloille, joilla on kysyntää, ja joihin potentiaalisilla opiskelijoilla on motivaatiota. Ohjelmalla on siis pyritty madaltamaan opintojen aloittamisen kynnystä sekä nuorten aikuisten henkilökohtaisten tekijöiden että koulutuksen tarjonnan osalta. Ohjelman käynnistymisvuonna 2013 erillisrahoitusta myönnettiin ainoastaan ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin valmistavaan koulutukseen.

Käynnistämivuodesta saadun palautteen perusteella osalle opiskelijoista olisi ammatillinen perustutkinto kuitenkin ollut sopivampi vaihtoehto. Kuluvana vuonna myös tämä tutkintomuoto otetaan nuorten aikuisten osaamisohjelman lisärahoituksen piiriin, mikä tulee todennäköisesti edelleen lisäämään osallistujamäärää. Kuten selvityksestäkin kävi ilmi, osalla nuorista esimerkiksi terveydelliset ja muut henkilökohtaiset tekijät saattavat tehdä kokonaisen tutkinnon suorittamisen tai pitkään opiskeluun sitoutumisen yhdellä kertaa mahdottomaksi. Heille parempi tapa edetä saattaakin olla suorittaa tutkinto osa

kerrallaan ja koota ammattitaitoa vähitellen esimerkiksi vuorottelemalla työtä ja opintoja. Myös tällainen tutkinnon osien suorittamismahdollisuus on tuotu uutena elementtinä osaamisohjelman valikoimaan.

Jatkossa haasteena on maahanmuuttajanuorten motivoiminen ohjelman piiriin nykyistä enemmän. Maahanmuuttajien³¹ osuus ohjelman kohderyhmästä on noin neljännes, ja ohjelmaan osallistuneista heitä oli 13 prosenttia. Toisaalta, hieman yllättäen, työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien osuus aloittaneista on koulutuksen kohderyhmän suhteellista osuutta suurempi. Havainto on erityisen myönteinen, kun on oletettavaa, että juuri nämä ryhmät, joilla ei ole koulutusta, ja jotka eivät ole työssä, ovat tulevilla työmarkkinoilla kaikkein haavoittuvimpia. Kääntöpuolena havainnolle on tietenkin se, mikä myös on yllättävää, että työllisten osuus osaamisohjelman opiskelijoista on kohderyhmän suhteellista osuutta pienempi.

JATKOSSA KAIKILLE TOISEN ASTEEN KOULUTUS

Hallitus on tuoreessa rakennepoliittisessa ohjelmassaan päättänyt oppivelvollisuuden pidentämisestä loppupäästä yhdellä vuodella. Tällä ja muilla toimilla pyritään siihen, että 2020-luvun yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla kaikilla nuorilla olisi realistiset eväät menestyä. Tavoitteena on, että kaikilla nuorilla olisi sellainen ammatillinen osaaminen, jonka varaan hän voi työuraansa ja laajemminkin elämäänsä rakentaa.

Nuorten aikuisten osaamisohjelma käynnistettiin tarjoamaan tuettu mahdollisuus niille, jotka suoraan perusasteen jälkeen eivät ole hakeutuneet tutkintotavoitteiseen koulutukseen tai ovat keskeyttäneet sen. Lopullisena tavoitteena on, ettei tällaista ohjelmaa vastaisuudessa tarvittaisi, vaan niin sanottu normaalipolku loisi mahdollisuuksia kaikille nuorille. Siihen asti odotamme, että nuorten aikuisten osaamisohjelma tuottaa hyviä tuloksia ja lopulta tekee itsensä tarpeettomaksi.

Ville Heinonen työskentelee opetus- ja kulttuuriministeriössä neuvottelevana virkamiehenä koulutus- ja tiedepolitiikan osastolla. Hän toimii myös Nuorisotakuu-työryhmän jäsenenä.

---

31 Äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame.

Oikeita valintoja ja taktikointia, koulutustakuu nuorten elämänkulun ohjaajana

Jatta Herranen

Nuorisotakuun toteuttaminen on yksi Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelman kärkihankkeista. Sillä halutaan edistää nuorten työllisyyttä ja ehkäistä paljon puhuttua syrjäytymistä. Hanke on ollut julkisuuskampanjan myötä näkyvästi esillä. Se on herättänyt monenlaista keskustelua. Osa kansalaisista, erityisesti aikuisista, on huolissaan. Osa haluaa tehdä jotain konkreettista nuorten hyväksi. Osa moralisoi ja osa – erityisesti nuorista – kokee julkisuuskampanjan leimaavan nuoret syrjäytyneiksi, vaikka nuoret eivät itse koe olevansa syrjäytyneitä. Lisäksi on uutisoitu melko näyttävästi hankkeen alkutaipaleen epäonnistumisesta, sillä byrokraatialoukut ovat estäneet määrärahojen käyttämisen, nuorisotyöttömyys on pahentunut, oppisopimuskoulutus ei tavoita alle 20-vuotiaita nuoria, ja nuoria jäi koulutuksen ulkopuolelle yhtä paljon keväällä 2013 kuin vuotta aiemmin.

Nuorisotakuuhankkeen tuloksista riippumatta suomalaisessa yhteiskunnassa uskotaan edelleen normatiivisen elämänkulun malliin, jossa jokaisen on kouluttauduttava ja käytävä töissä lunastaakseen kunnan kansalaisen statuksen. Lähtökohtaisesti koulutus nähdään positiivisesti latautuneena asiana, joka pelastaa tai ainakin suojelee yksilöä ulos-sulkemiselta, yhteiskunnan reunalle joutumisesta ja tätä kautta huonolta elämältä. Tämä näkyy selkeästi Myrskylän (2012) tutkimuksessa, jossa todetaan heikon koulutuksen olevan syrjäytymisen ja nuorisotyöttömyyden tärkein selittäjä. Lukujen valossa näyttää siltä, että pelkän perusasteen varassa olevien nuorten työttömyys on selkeästi korkeampi kuin esimerkiksi toisen asteen tutkinnon suorittaneiden, puhumattakaan korkea-asteen tutkinnon suorittaneista.

Usko koulutuksen hyvää tekevään voimaan on vankkumaton ainakin politikkojen, viranhaltijoiden ja muiden aikuisasiantuntijoiden keskuudessa. Normatiivisen elämänkulun polun on uskottu muuttavan yksilön tuottavaksi kansalaiseksi, mitä pidetään suomalaisen yhteiskunnan selviytymisen ja pärjäämisen kannalta olennaisimpana asiana. Ilman osaavaa työvoimaa ja työtä ei Suomi pelastu!

Yhteiskunnassa luoduista järjestelmistä ja aikuisten vakuutteluista huolimatta nuoret eivät enää sinisilmäisesti usko kouluttautumisen voimaan, etenköön työpaikan takaajana. Esimerkiksi jo vuoden 2007 nuorisobarometrin (Myllyniemi 2007) tulosten mukaan nuorten usko koulutuksen merkitykseen työn takaajana on murtunut. Työllistymistä uhkaa nuorten näkemyksen mukaan ylikouluttautuminen, ei niinkään kouluttautumattomuus. Nuorten uskoa koulutuksen merkitykseen työmarkkinoille kiinnittymisen takaajana nakertavat myös suuret nuorisotyöttömyysluvut. Kun vastaavasti tarkastellaan nuorten hakeutumista erityisesti ammatilliseen koulutukseen, on helppo todeta, ettei

hakukäyttäytyminen noudattele olemassa olevia työvoiman tarpeita, toisin sanoen tuotavan kansalaisuuden ihanteita. Esimerkiksi kevään 2013 yhteishaussa Pohjois-Karjalan ammattiopistoihin oli eniten ensisijaisia hakijoita kulttuurialalle, jolla työvoiman tarve on ennakkolaskelmien valossa vähäinen. Vastaavasti juuri kukaan nuorista ei halunnut kone- ja metallialalle, vaikka laskelmat kertovat työvoiman tarpeesta, ja vain vähäinen määrä nuoria oli kiinnostunut metsäalasta, vaikka alalta valmistuvat työllistyvät erinomaisesti. Nuorten koulutusvalintoja ei – ainakaan nuorten hakukäyttäytymisen perusteella – ohjaa alalle työllistyminen vaan muut seikat, kuten kaverit, alojen maine nuorten keskuudessa, nuoren halu tehdä omaa juttuaan ja koulutuksen selkeä jakautuminen teoreettisesti ja käytännöllisesti orientoituneeseen koulutukseen (vrt. Herranen & Harinen 2007). Ensimmäistä peruskoulun jälkeistä koulutusvalintaansa pohtivat nuoret näyttävät myös tietävän, että on sosiaalisesti sopivaa ja osin pakkokin kiinnittyä koulutusmarkkinoille. Mikäli nuorella on koulutuspaikka tai hän saa sellaisen, jätetään hänet rauhaan, koska hän on valinnut oikein – huolimatta siitä, että hän itse kokee olevansa väärällä alalla.

KOULUTUSTAKUU PAKOTTAA TEKEMÄÄN OIKEAN VALINNAN

Koulutustakuu osana nuorisotakuuta tarkoittaa sitä, että jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Koulutustakuun toteutumisen varmistamiseksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijavalinnan perusteita on muutettu (Asetus 4/2013). Muutoksen myötä, syksystä 2013 alkaen, ammatilliseen perustutkintokoulutukseen voivat yhteishaussa hakea peruskoulun tai sitä vastaavat opinnot suorittaneet sekä lukion oppimäärän suorittaneet. Mikäli nuori on suorittanut aiemmin ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai korkeakoulututkinnon, hän ei voi hakea ammatilliseen perustutkintokoulutukseen enää yhteishaussa, vaan hän voi hakea erillishaussa vapaaksi jääneisiin paikkoihin tai jatkuvassa haussa olevaan ja aikuiskoulutuksena toteutettavaan näyttötutkintoperustaiseen koulutukseen. Isoin muutos on se, että peruskoulusta hakeutuvat asetetaan etusijalle koulutuspaikkojen jaossa, jotta voitaisiin varmistua siitä, etteivät peruskoulusta tulleet hakijat jää jatkossa ilman koulutuspaikkaa. Esimerkiksi keväällä 2013 yli kahdeksan prosenttia peruskoulusta hakeneista jäi ilman koulutuspaikkaa.

Opiskelijaksi ottamisen perusteisiin tehtyjen muutoksien seurauksena valintajärjestelmämme on aiempaa vahvemmin rakennettu sille ajatukselle, että jokainen yksilö osaa tehdä oikean valinnan peruskoulun päättövaiheessa. Se perustuu oletukseen siitä, että nuori yksilö toimii rationaalisesti, kun hän pyrkii päämääriinsä. Nuoren yksilön rationaalisen toiminnan uskotaan myös johtavan staattisiin ja pysyviin ratkaisuihin. Kuten tiedämme, elävä elämä ja nuorten tekemät koulutusvalinnat riitauttavat pysyvyyden ja rationaalisuuden periaatteet. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan ammattiopistoissa opiskelijat vaihtavat perustutkintoa useamman kerran opintojensa aikana. Esimerkiksi vuonna 2012 opiskelijat tekivät yhteensä yli 1 000 opinto-oikeuden siirtoa. Tämä liikehdintä kertoo siitä realiteetista, ettei ensimmäinen valinta ole osunut kohdalleen.

Toisekseen valintajärjestelmän hakukohteet ammatillisessa koulutuksessa on luotu 1970-luvun työelämän ammattien mukaisesti, vaikka elämme vuotta 2013. On kohtuutonta olettaa, että nuori osaisi tehdä valinnan 53 perustutkinnon välillä ja peruskoulun oppilaanohjaajat kykenisivät – hyvistä ohjaustaidoistaan huolimatta – tarkoituksenmukaisella tavalla ohjaamaan nuoria tekemään rationaalisia, pysyviä ja oikeita valintoja. Kuten tiedämme, tässä ja nyt elävien nuorten koulutusvalintoja ohjaavat vahvat mielikuvat aloista, kouluista ja paikkakunnista sekä sosiaalisen yhteisön suhtautuminen nuoren aikomuksiin. Esimerkiksi Soudon (Souto & Herranen 2014) tekemissä ryhmähaastatteluissa ne koulussa menestyneet nuoret, jotka valitsivat ammatillisen koulutuksen lukiokoulutuksen sijaan, joutuivat aina perustelemaan ja usein myös puolustamaan valintaansa. Lisäksi kyseiset nuoret tarvitsivat sosiaalisesti epäsopivalle, omalle poikkeavalle valinnalleen lähipiirin, yleensä joko perheen tai kavereiden tuen ja hyväksynnän. Peruskoulussa harvoin kannustettiin tekemään valtavirrasta poikkeavaa valintaa.

TAKTIKUINTIA JA MAHDOLLISUUKSIEN MAKSIMOINTIA

Kun tarkastellaan koulutustakuun toteuttamiseen liittyviä ammatillisen peruskoulutuksen yhteisvalinnan muutoksia nuoren yksilön näkökulmasta, mahdollisuuksia on monia. Tehdään pieni testi. Yhdeksäsluokkainen Matti on keväällä 2014 päättämässä peruskoulun ja tekemässä peruskoulun jälkeistä valintaa. Koulussa Matti on pärjännyt suhteellisen mukavasti, eikä hän, kavereidensa tavoin, ole juurikaan pohtinut tulevaisuuttaan ennen kevään yhteisvalintaa. Matti on aina tiennyt, ettei hän ole lukumiehiä, joten hyvästä keskiarvosta huolimatta Matti ei innostu lukioista. Ammatillisessa koulutuksessa ykköstoiveeksi valikoitui kavereiden tavoin sähköala, kakkostoiveeksi autoala ja kolmanneksi kone- ja metalliala, kun muutakaan ei tullut mieleen. Jos Matti hakee ammatilliseen koulutukseen samana keväänä, kun hän päättää peruskoulun, se tuottaa hänelle kuusi lisäpistettä. Matti tietää, että sähköalalle on tekniikan aloista vaikeinta päästä eikä autoalallekaan vain kävellä sisään. Pahinta on, jos joutuu kone- ja metallialalle, koska sinne pääsevät ainakin edellisten vuosien tilastojen valossa kaikki eikä ala Mattia juurikaan kiinnosta.

Mitä vaihtoehtoja Matilla on? Pitäisikö hänen mennä lukioon ja miettiä vielä ammatinvalintaa. Samalla Matti säilyttäisi mahdollisuutensa päästä yhteisvalinnan kautta myöhemmin sähköalalle, sillä lukion valinneille kaikki koulutusmahdollisuudet aina korkeakouluista toisen asteen ammatilliseen koulutukseen säilyvät avoimina. Pitäisikö Matin yrittää tosissaan sähköalalle heti peruskoulun jälkeen, kun ei ole ihan varma alavalmistaan? Jos sähköala osoittautuukin vääräksi valinnaksi – mitä sitten? Pitäisi ainakin keskeyttää opinnot ennen seuraavan yhteisvalinnan alkua, jotta saisi kahdeksan lisäpistettä, kun on hakemassa ilman koulutuspaikkaa. Autoalalle tuskin avautuu lukuvuoden aikana paikkoja, ja kone- ja metallialalle Matti ei halua missään nimessä joutua. Entä jos Matti pitäisi välivuoden ja hakeutuisi lisäpisteiden saamiseksi ammattistartille tai vastaavalle?

JÄRJESTELMÄ ASETTAA YKSILÖT ”OIKEILLE” PAIKOILLE VAI MITEN SE MENIKÄÄN?

Nähtäväksi jää, vaikuttaako yhteisvalintajärjestelmä pisteytyksineen nuorten valintakäyt-
tämiseen siten, että jokainen rationaalisesti toimiva nuori maksimoi omat mahdol-
lisuutensa, kun he tietävät tai oppivat pian tietämään, että ensimmäisen valinnan tulisi
osua oikeaan ja olla ”mun juttu”. Miten käy niiden nuorten, jotka syystä tai toisesta
etsivät ”omaa juttuaan” kauemmin?

Voiko valintajärjestelmä tulevaisuudessa ohjata aiempaa vahvemmin yksilöiden
tekemiä koulutusvalintoja? Ehkä se onkin koko uudistuksen tarkoitus. Jokaiselle on
löydettävä paikka koulutusmarkkinoilla heti peruskoulun päätyttyä, olipa tuo paikka
yksilön kannalta oikea tai väärä. Sen jälkeen vastuu seurauksineen ja sanktioineen siirtyy
yksilön itsensä kannettavaksi.

LÄHTEET

- Asetus (4/2013) Opetus- ja kulttuuriministeriön opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatilli-
sessa peruskoulutuksessa. <http://www.finlex.fi> (Viitattu 6.10.2013).
- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi 2007. Oikein valinneet jätetään rauhaan. Osallisuus, kulttuuri
ja kontrolli. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) *Lasten ja nuorten kunta*.
Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 77, 88–102.
- Myllyniemi, Sami 2007. *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Helsinki: Nuorisotut-
kimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2007.pdf (Viitattu 6.10.2013.)
- Myrskylä, Pekka (2012) *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Eva analyysi no 19, 1.2.2012.
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjailyminen.pdf> (Viitattu 6.10.2013.)
- Souto, Anne-Mari & Herranen, Jatta (2014) Toisin valinneet. Ammatillinen koulutus koulu-
tusmyönteisten nuorten tietoisena valintana. Teoksessa Päivi Harinen & Mari Käyhkö &
Anni Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Leena Kosken
juhlakirja. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 138–160.

FT Jatta Herranen työskentelee kehitysjohtajana Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä.

Takuuksien takana

Päivi Harinen

Päivi: Mistäs sie kuljet kouluun, onko sieltä pitkä matka?

Ami: Suvenkylästä, sinne on tota melkein kolkyt kilometrii, aika paljo.

Päivi: Tästä kylän keskustasta vielä?

Ami: Niih.

Päivi: Nii, siulla on sit kuuskyt kilometrii koulumatkaa.

Tartun tässä pamfletissa nuorisotakuun lupaukseen, jonka mukaan siihen kuuluu myös koulutustakuu, joka takaa jokaiselle juuri peruskoulunsa päättäneelle koulutuspaikan. Pohdin nuorisotakuun mahdollisuuksia ja sen ulottumista sellaiseen nuoruuteen, jota eletään maamme reuna-alueiden syrjäisissä kylissä, joista usein on pitkä matka toisen asteen koulutusta tarjoaviin oppilaitoksiin. ”Se on kyllä takuuksien takana” on vanha sanonta, jolla on ilmaistu jonkun asian vaikeutta tai mahdottomuutta. Kuinka ”takuuksien takana” syrjäseutujen nuorten unelmat tai valinnat itselle ja omaan arkeen sopivista koulutusmahdollisuuksista ovat? Minkälaisia konkreettisia toimia nuorisotakuun toteutuminen edellyttää nuorilta itseltään, heidän perheiltään ja koulutusjärjestelmältämme ja sen toimijoilta? Millä ehdoilla toteutuu koulutustakuu koulutusyhteiskunnan kouluttomilla seuduilla?

Tarkasteluni perustuu empiirisiin aineistoihin, joita on koottu osana laajempaa reuna-alueiden asukkaiden elämää analysoivaa tutkimushanketta. Hankkeen työnimenä on *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä*, ja siinä on luotu metodologinen Hylkysyrjäksi kutsuttu tyyppikylä: itä- tai pohjoissuomalainen harvaan asutun maaseudun syrjäinen alue, josta on pitkä matka keskuksiin, mutta jossa edelleen asuu jokunen koulutus- ja muita palveluja tarvitseva nuori. Hyödynnän sekä keväällä 2013 peruskoulun päättäneiden pohjoiskarjalaisten nuorten että Kainuussa ja Lapissa työskentelevien opinto-ohjaajien haastatteluja³². Haastatellut nuoret ja oppilaanohjaajat asuvat paikkakunnilla, joista viimeiset toisen asteen oppilaitokset on lakkautettu vuonna 2013 ja joista nuorten on lähdeittävä toisen asteen koulutukseen esimerkiksi maakuntien keskuskaupunkeihin – tai jonnekin muualle, kauempana sijaitseville koulupaikkakunnille. Pamflettini on kannanotto syrjäisten seutujen nuorten koulutuksellisen yhdenvertaisuuden puolesta.

32 Nuorten haastattelut olen tehnyt itse. Oppilaanohjaajien haastattelut ovat tehneet KK Milka Lampela ja KK Elina Moilanen.

VALINNAN MONIULOTTEISUUS

Päivi: No sitte ihan tästä, sie puhuit tästä et siun vanhemmat ei laskenu sinnuu pois asummaan ja muut ei oo vielä miettinykkään pois kottoo muuttamista, sie sanoit että äiti ei oikein tykänny siitä, ni miks luulet et miks ei?

Ese: Nooh, se sano että en oo tarpeeksi niinku henkisesti aikuistunu. Sillee.

Päivi: Ettei uskalla vielä laskee? Pelkäskö se et alat juopottelemaan ja...?

Ese: Eei vaan että ni miut heti heitettäs sieltä poikkeen.

Päivi: Asuntolasta?

Ese: Nii.

Harvaan asuttujen seutujen nuorten elämäntapahtumissa ja -mahdollisuuksissa tulee erityisellä tavalla selväksi, että nuoruuden opiskelu- ja koulutusala- ja valinnoissa ei ole kyse vain omaksi koetun alan pohdimisesta. Toiselle asteelle siirtyminen pitkien välimatkojen maisemista tuo näkyviksi erilaiset koulupaikan hakemiseen kytköksissä olevat harkitsemiset. Läheskään aina kysymys ei ole koulutuksellisten unelmien toteuttamisesta vaan hyvin toisenlaisista pohdinnoista. Mihin olemassa olevista ja nuorille mahdollisista vaihtoehdoista liittyy vähiten konkreettista, materiaalista, psykologista ja emotionaalista taakkaa? Mihin rahat ja rahkeet riittävät? Mihin kouluun on mahdollista matkata julkisilla kulkuneuvoilla? Jos ei mihinkään, niin entä sitten? Saanko asumis- tai matkustustukea, jos menee lukioon vai onko se tarkoitettu vain ammattiin opiskeleville?

Yksi hyvin olennainen kysymys Hylkysyrjästä toisen asteen koulutukseen lähtevien arjen järjestelyissä on se, miten asumisasiat järjestyvät, jos kulkuneuvojen aikataulut tai reitit eivät sovi oman koulupäivän aikaraameihin. Miten ja missä voi asua turvallisesti ja edullisesti – tai ylipäättään asua? 15-vuotiaalle muuttaminen omilleen vieraaseen kaupunkiin on iso elämänmuutos, jota voidaan odottaa pelokkaana tai innokkaana – tai sekä että (vrt. Herranen & Harinen 2008). Hylkysyrjäjäisnuoren kouluun lähtö on koko perheen asia, ja siihen liittyvissä valinnoissa asioita on katsottava useamman kuin yhden perheenjäsenen arjen näkökulmasta.

Henna: Kaverin luona asun varmaankii tämän kaks viikkoo, ekat, kato ku se tyttö muuttaa vasta sitte loppukuusta, se naisen tyttö [pois vuokranantajan asunnosta]. Ni sitte muutun sinne.

Päivi: Miten sie, miten sie luulet et, että miten ilosesti siut laskettaan sinne maailmalle asumaan?

Henna: Nooh tietysti ne on ilosia et nyt löyty tommone halvempi vaihtoehto että ku ei se oikein onnistu täältä käsin.

Päivi: Joo, nii siinä ei oo tavallaan vaihtoehtoja...

Henna: Eei... No ois se että äiti järkkäis vuorot sillä tavalla et se päässee kускаamaan minnuu joka päivä linkalle ja hakemaan miut, mutta en mie halluis koska se ois sitten sitte se ois miulla ja äidille ja kaikille rankkaa ja... Opiskelija-asuntoo en saanu kun oon näin nuori. Periatteessa sinne otetaan kyllä näinkii nuoria, mut sitte oon liian nuori, niin ne sano. Oma yksiö ois kiva mut kun mie vielä saan lapslissää niin en saa niitä muita tukia.

Päivi: Entäs jos työ asuisitte kaupungissa saisittekste yhtään opiskelija-asumistukkee sitte?

Ese: Kyllä se miulla olis se opintotuki sillo jos asuttas siellä.

Päivi: Onks se millään lailla tullu mieleen että vois muuttaakkiin sinne asumaan?

Jussi: Kyllähän se sillo alkuun mielessä kävi, muttaa en mie sitte kuiteskaa...

Ese: Miullahan se olikkiin vaihtoehtona, mutta äiti ei pitäny siitä.

Hylkysyrjän nuoren koulutusvalinta ei aina kytkeydy vain perheen sisällä käytäviin neuvotteluihin arjen järjestelyistä tai nuoren itsenäisyyteen luottamisesta. Pikkukylien autoituminen ja kouluttomuus ovat tulosta talous- ja koulutuspoliittisista linjauksista, joiden johdosta sekä asutus, työpaikat että palvelut keskittyvät yhä intensiivisemmin maakuntien keskuskaupunkeihin. Reuna-alueiden kylissä kehitystä on seurattu usein huolestuneina, ja esimerkiksi koulujen lakkauttamista on yleensä edeltänyt kiihkeä viivytystaistelu, jossa vastakkain ovat asettuneet kuntataloudesta vastaavat viranomaiset ja kouluun puolustavat kyläläiset. Koulun yllä häilyvä lakkautusuhka on monesti tärkeä nuoren koulutusvalintaa konkreettisesti koetteleva tekijä:

Päivi: Entäs jos Setälässä ois ollu lukio, oisko se ollu minkälainen vaihtoehto sulle?

Topi: Een usko, koska haluisin käyvä koko lukion samassa paikassa ja toisaalta ku Setälän lukiosta koko ajan siitä keskusteltiin lakkautetaanko vai ei niin ni ei se oo kiva kesken lukion vaihtaa kouluu. Ni en ois uskaltanu valita. Toisaalta oisin kyllä halunnu, ois ollu pieni lukio ja lähellä.

Kun lukio viedään kauas kouluvalintoja tekevästä ysiluokkalaisista, sen valitsemista opinahjoksi aletaan empiä ihan käytännöllisistä syistä. Tämän on huomannut myös hylkysyrjäläinen oppilaanohjaaja:

Opo: Se oli aikalailla sillon, ku oli oma lukio vielä tässä, niin se oli semmonen melkeen puolet, nelkkytviis prosenttia meni omaan lukioon, mutta nyt sitten ku lukio loppu, ni se on romahtanu meillä se lukioon lähtevien määrä. Hyvin paljo niinkö valtio sanelee, mitä meillä on enää täällä ja niitä on karsittu. Ja sitten ku nämä on osa on vielä niin arkoja, että ne ei haluais lähteä maakunnan ulkopuolelle, ni ne joutuu tyytymään siihen mitä on, ja vaikka heille esittelet sitte muuta, mutta se uskallus lähteä kauemmas on niin suuri kynnyks, että ei he ei lähe.

KOULUTUSYHTEISKUNNAN KOULUTTOMAT

Opo: Näyttää että se vähän et vuosi vuodelta tulee yhä hankalammaksi näitten viistoista-kuustoistavuotiaitten valita että minne lähtee. Sitten niillä on, ne ovat hermoromahduksen partaalla, kun keväällä pitäs valita, ja sitä ei nukuta, ja en mä yhtään tiedä, mä olen pihalla ku lumiukko. Siis vaikka niille kuinka kertoo koulutusmahdollisuuksista ja näistä, ja niihin käydään tutustumassa ja näin, niin jotenki ne tuntee itensä niin pieniksi, et sillon ku meillä oli se oma lukio täällä niin jos tuntu vaikeelta lähteä maailmalle täältä mihinkään, niin sitä tultiin omaan lukioon. Et se tämä justtiin tämä lähteminen maailmalle niin pienenä, et sillä mua välillä korpee näitten eteläsuomalaisten

puheet siitä niinku viimeviikollaki sain kuulla, että jos ei suurin piirtein siitä naapurista löydy sitä keskiasteen oppilaspaikkaa tai opiskelupaikkaa, ku joutuu lähteen maakuntaan.

Nuorisotakuu on myös vallankäyttöä, varsinkin jos sitä pohtii koulutusyhteiskunnan diskursiivisessa kontekstissa. Koulutusyhteiskunta velvoittaa ja määrittää selviytyjensä ja syrjäytyjensä koulussa menestymisen kriteerein (esim. Harinen & Halme 2012). Koulutusyhteiskunta ei vain takaa, se myös vaatii – pohtimatta kuitenkaan erityisemmin sitä, mitä sen vaatimuksiin vastaaminen vaatii vaatimuksiin vastaajilta. Mitä konkreettista koulutustakuu antaa Hylkysyrjän nuorille, jotka valintoja tehdessään (mikäli haluavat pysyä mukana koulutusyhteiskunnan koulutuspelissä, ks. Bernstein 1996) joutuvat huomioimaan monenlaiset arkista koulupäiväänsä puiteistavat reunaehdot? Miten päästä kotiin silloin, kun koulu päättyy kuudelta illalla ja viimeinen bussi lähti jo tunti sitten? Miten jaksaa ne pitkät päivät, joista kahdeksan tuntia menee koulussa ja neljä tuntia koulubussissa? Miten perheissä selvitään 500 euron kuukausivuokrasta, kun nuori ei saa koulupaikkakunnalla asumiseen vielä mitään tukea? Miltä 15-vuotiaasta tuntuu asua kaukana kotoa? Entä jos kukaan kavereista ei pääse samaan kouluun?

Nuorisotakuussa nuorisosta puhutaan homogeenisena ryhmänä – kuten nuorista niin usein puhutaan. Tämä puhe unohtaa kuitenkin täysin sellaisen konkreettisen asian kuin kilometrit. Hylkysyrjän nuorten koulutuspuhdoissa ”ammatinvalinta” tai ”koulutuslavalinta” ei riitä kuvaamaan käsitteellisesti niitä arjen ratkaisuja ja suhteita, jotka kerroksellistuvat varmaan kaikkien nuorten kouluvalinnoissa. Pitkät välimatkat tuovat niihin kuitenkin ylimääräisen, erityisiin kompromisseihin pakottavan kerroksensa. Hylkysyrjän nuorilta ja oppilaanohjaajilta saamme vastauksia siihen, mitä koulutustakuun toteutuminen edellyttää heidän ja nuorten perheiden näkökulmasta. Mitä se edellyttää nuorisotakuulta, jää vielä avoimeksi.

LÄHTEET

- Bernstein, Basil (1996) *Pedagogy, symbolic control and identity: Theory, research, critique*. London: Taylor & Francis.
- Harinen, Päivi & Halme, Juha (2012) *Hyvä, paha koulu*. Helsinki: Suomen UNICEF ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi (2008) Kohti hyvää aikuisuutta. Omilleen asettumisen kulttuurinen kuva. *Aikuiskasvatus* 1 (28). <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1403392> (Viitattu 8.11.2013.)

Päivi Harinen työskentelee sosiologian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimusaiheensa ovat kiinnittyneet yhteiskunnallisten ja yhteisöllisten jäsenyyksien tematiikkaan monin eri tavoin, muun muassa suhteessa yksilöiden ikään, etniseen taustaan tai asuinympäristöön.

Ohitettu nuoruus? Aikuismainen työelämäkykyisyys ja ammatillinen koulutus

Anne-Mari Souto

AMS: Mites koulussa suhtauduttiin tähän sun jaksamisongelmaan?

Tiina: No ammattikoulussa kun olin, niin enhän mie nyt sinne voinu soittaa, et hei nyt mulla on tämmönen päivä, että tuntuu siltä ja tältä, et jos niiku masenti tai joku asia ahisti.. Mieluummin sano, et on kuumetta, tuntu siltä, et ei sinne voi soittaa, eipä siellä juuri kukkaan ollu kiinnostunu siitä, mitä oppilaat tekkee, kuhan oli tunnilla ajoissa..ei siellä välttämättä tarvinnut ees hommiaan tehdä et kuhan vaan naama näky paikalla, niin...

Nuorisotakuun yhteydessä suurin huomio koulutuksen järjestäjistä on kohdistunut toisen asteen koulutukseen ja siellä ammatilliseen puoleen. Ammatillisen koulutuksen kehittämiseen on satsattu viime vuosina, mikä on tuottanut tulosta esimerkiksi koulutuksen suosion nousussa nuorten keskuudessa. Toisaalta koulutuksen keskeyttämisprosentit ovat pysyneet melko korkealla. Nuorisotakuun yhteydessä on keskusteltu eniten sekä peruskoulun ja toisen asteen välisen nivelvaiheen onnistumisesta että ammatillisen koulutuksen aloituspaikkamääristä sekä niiden leikkauksista ja alueellisista kohdentamisista. Lisäksi on painotettu opintopolkujen joustavoittamista sekä oppisopimuskoulutuksen lisäämistä myös nuorten keskuudessa. Itse ammatillisesta koulutuksesta ja sen käytänteistä sekä ammatillisista oppilaitoksista nuoruuden kasvuympäristöinä on puhuttu kuitenkin vähän.

Tässä puheenvuorossa haastan miettimään ammatillista koulutusta sukupolvien välisen vuorovaikutuksen ympäristönä. Väitän, että nuorten suurissa keskeyttämisprosentteissa on kyse niin ”oikean” koulutuslavalinnan tekemisen vaikeudesta kuin myös sukupolvien välisen vuorovaikutuksen toimimattomuudesta. Käsittelen tätä viimeksi mainittua haastetta pohtimalla koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja sitä, kuinka se ammatillisen koulutuksen keskeisenä käytäntönä sivuuttaa nuorten ja nuoruuden huomioimisen. Esitän Karin Filanderin (2006) tavoin, että työelämälähtöisyyden korostuminen ammatillisessa koulutuksessa asettaa toissijaiseksi kysymykset kasvatuksesta ja siten myös sukupolvien välisen dialogin tukemisesta. Tästä kohtaamattomuudesta antaa esimerkin siteeraamani Tiina kokemukset siitä, että ammatillisia oppilaitoksia ei mielletä paikoiksi, jonne voi ottaa yhteyttä silloin, kun on paha olla. Vastaavasta viestivät myös haastattelemieni nuorten kokemukset, joissa opettajien suhde nuoriin kuvautuu pääasiassa auktoriteettisuhteeksi, jota rakentavat tehtävien, suoritusten ja läsnä- ja poissaolojen kontrollointi. Taustani näiden väitteiden esittämiseen pohjaa työhöni ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten parissa avoimessa ammattiopistossa (2009–2012) sekä heille tekemiini tutkimushaastatteluihin (18) Pohjois-Karjalassa.

TYÖELÄMÄLÄHTÖISYYDESTÄ TYÖELÄMÄKYKYISYYTEEN

Ammatillinen koulutus ja sen työelämälähtöisyys on nähty niin aiemmin kuin nytkin yhdeksi keinoksi ehkäistä nuorten koulutuksellista ulkopuolisuutta ja laajemmin syrjäytymistä (Kettunen 2001). Koulutuksen työelämälähtöisyyden ja työvaltaisten opiskelumuu-
tojen on todettu olevan tärkeää etenkin niiden nuorten kohdalla, joita teoriavoittainen opiskelu ei motivoi. Tätä tukevat myös omat havaintoni. Samalla kuitenkin esitän, että työelämälähtöisyys voi kääntyä myös nuoria vastaan. Kritisoidessani työelämälähtöisyyttä en siis väheksy sen merkityksellisyyttä ammatillisessa koulutuksessa, vaan pikemminkin haluan kiinnittää huomiota siihen, millaisia opiskelijaideaaleja, koulutukseen kiinnittymisen ehtoja ja sukupolvien välisen vuorovaikutuksen tapoja sen nimissä tuotetaan.

Tausta tälle kriittiselle tarkastelulle on se, että työelämälähtöisyys on ollut niin keskeisellä sijalla suomalaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa, että se on muuttunut koulutusjärjestelmän sisällä lähes pyhäksi ja ehdottomaksi toiminnan lähtökohdaksi, jonka arvoa ei kukaan voi kyseenalaistaa (Filander 2006; Weil ym. 2009). Työelämälähtöisyyden ja siihen liittyvän käytännönläheisyyden korostuminen ovat näkyneet muun muassa tendenssissä, jossa ammattiopetusta on pyritty siirtämään mahdollisimman paljon itse työelämään, vaikka sen onnistuneessa toteuttamisessa on koettu haasteita etenkin nuorten opiskelijoiden kohdalla (Lappalainen ym. 2010).

Nuorten ja nuoruuden tukemisen näkökulmasta haasteeksi muodostuu se, että työelämälähtöisyyden painottaminen uhkaa kääntyä koulutuksen arjessa työelämäkykyisyyden vaatimukseksi, joka nostaa koulutukseen kuulumisen rimaa liian korkealle – ainakin jos tätä tarkastellaan nuorisotakuun toteuttamisen näkökulmasta. Tässä työelämäkykyisyydessä on kyse oma-aloitteisuuden, sosiaalisuuden, tunnollisuuden, täsmällisyyden ja yritteliäisyyden vaatimuksista, joita pidetään tarpeellisina nykyisessä työelämässä, mutta jotka koulutukseen kiinnittymisen ehtoina ovat osalle nuorista liian vaativia (ks. enemmän Souto tulossa). Etenkin niille nuorille, joilla on kiusatuksi tuleminen taustaa ja jotka ovat arkoja, ammatilliset oppilaitokset näyttävät niin opetuksellisesti kuin nuorisokulttuurisestikin sosiaalisesti vaativina ympäristöinä. Vaade oma-aloitteisuudesta näyttää konkretisoituvan usein myös opiskelijahuollollisten (esimerkiksi opinto-ohjaajien) palveluiden saatavuudessa. Tämä on paljon vaadittu nuorelta silloin, kun asiat eivät ole syystä tai toisesta kunnossa ja etenkin silloin, jos nuorella on mennyt jo peruskoulussa luottamus näiden palveluiden toimivuuteen esimerkiksi kiusaamisen yhteydessä. (Souto 2013.) Nämä sosiaalisuutta ja yrittäjyyttä korostavat opiskelijaideaalit ovat osalle nuorista myös kulttuurisesti vieraita ja etäännyttäviä. Tietynlaisten yksilöllisten ominaisuuksien painottamista ei aina ymmärretä, ei etenkin kaikilla ammattialoilla: ”*Miks ihmeessä siellä maanmittausalalla pitää olla supliikkityppi?*” Monet etenkin työväenluokkataustaisista nuorista ovat hakeutuneet ammatillisiin opintoihin pääasiassa työn ja tekemisen perässä, mutta kuten kommentti kertoo, tekemällä oppiminen ja taito tehdä jotain eivät enää näytä riittävän ammatillisessa koulutuksessa.

Työelämälähtöisyys konkretisoituu ammattiopistojen arjessa myös työelämän pelisääntöjen korostamisena, joka taas palautuu perinteiseen tunnollisen ja täsmällisen työntekijän ja siihen liittyvän työmoraalin kasvattamiseen. Toisen asteen opetussuunnitelmia

vertaillut Leena Koski (2009) on esittänyt nuorisotutkimuksellisestikin kiinnostavan havainnon siitä, että siinä missä lukiolaisia kannustetaan aktiiviseen kansalaisuuteen ja kokonaisvaltaiseen vastuuseen yhteiskunnasta, ammatillisella puolella tavoitteena on pikemminkin kuuliainen (ei-aktiivinen!) kansalainen ja työmarkkinoiden tarpeisiin vastaava velvollisuudentuntoinen työntekijä. Kysymys on siis koulutusinstituutioissa tapahtuvasta valikoinnista ja yhteiskunnallisen hierarkian uusintamisesta, ammatillisen koulutuksen puolella palkkatyöläisen ja alaisen mentaliteetin tuottamisesta (Käyhkö 2006).

Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta ammattikasvatus ja siihen sisältyvä ”alaisen itsekuriin saattaminen” eivät luo hedelmällistä lähtökohtaa dialogisuudelle ja osallisuudelle, jotka ovat taas pedagogisina käytäntöinä todettu varsin merkityksellisiksi nuorten tukemisessa ja yhteiskunnallisen jäsenyyden vahvistamisessa. Tästä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen toimimattomuudesta kertovat myös nuorten opiskelijoiden ja opettajien väliset auktoriteettiväännöt, joita niin oma kuin monet muutkin ammatillista koulutusta koskevat tutkimukset ovat tuoneet esiin. Työelämän pelisääntöjen korostamisessa haasteena on myös se, että niiden nimissä niin nuorten myöhästely kuin heidän pahoinvointinsakin voivat määrittyä paitsi ei-sopivaksi, myös jopa lapselliseksi toiminnaksi. Nuorilta näytetäänkin odottavan varsin aikuismaista käytöstä ja vastuunottoa. Tästä viestii myös useamman kerran kuulemani kommentti siitä, että ”*ei siellä työelämässäkään perään soitella*”. Kommentti viestii myös siitä, kuinka työelämän pelisääntöjen noudattamisen hengessä nuorten auttaminen ja heitä vastaan meneminen voivat määrittyä jopa *hyysäykseksi*. Näistä näkökulmista katsottuna työelämälähtöisyyden painotus piirtääkin ammattiopistojen arjesta melko kylmän ja välinpitämättömän kuvan, johon myös aiemmin siteeraamani Tiina viittasi: ”niin enhän mie nyt sinne voinu soittaa, et hei nyt mulla on tämmönen päivä”.

AIKUISMAISTA TYÖELÄMÄKYKYISYYTTÄ – MISSÄ ON TILAA NUORUDELLE?

Provosoivan puheenvuoroni tarkoituksena on ollut osoittaa, että työelämälähtöisyyden korostumisessa ja laajemmin työelämän tarpeiden palvelemisessa on se riski, että ne asettavat kysymykset kasvatuksesta ja sukupolvien välisen dialogin tukemisesta toissijaisiksi ammatillisen koulutuksen kentällä. Työelämälähtöisyydessä on kyse niin tietynlaisten yksilöllisten ominaisuuksien (kuten oma-aloitteisuuden, sosiaalisuuden, avoimuuden, yritteliäisyyden, tunnollisuuden, vastuullisuuden) painoarvon lisääntymisestä kuin myös nuorten kasvun tukemisen (myös heidän pahoinvointinsa kohtaamisen) rajautumista jonkun muun tahon tai yksilön itsensä vastuulla olevaksi asiaksi. Ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdoksi muodostuu aikuismainen työelämäkykyisyys, joka on osalle nuorista liian vaativaa. Ammatillinen koulutus odottaa ja jopa edellyttää nuorilta nopeaa aikuistumista. Samalla tila olla nuori ja keskenkasvuinen kutistuu.

Nuorisotakuun toteuttamisen näkökulmasta juuri herkkyys kohdata opiskelijoita nuorina olisi olennaista ammatillisessa koulutuksessa – opintojen joustavoittamisen ja muiden pedagogisten kehittämistoimenpiteiden rinnalla. Tämä merkitsisi nuoruuden

ikävaiheen ja nuorten kulttuureiden vakavasti ottamista pedagogisten käytäntöjen toteuttamisessa ja kehittämässä, oli kyseessä niin oppilaitoksessa kuin työelämässäkin tapahtuva opiskelu. En kiellä, etteikö esimerkiksi opiskelijahuollollisiin kysymyksiin oltaisi viime vuosina satsattu, mutta toinen kysymys on se, kuinka vallitsevaa ja läpileikkaavaa satsaus on ollut ammatillisessa koulutuksessa ja sen moninaisissa toimintakulttuureissa. Nämä ovat ajankohtaisia haasteita etenkin ammatillisessa aikuiskoulutuksessa, jossa on perinteisesti ollut vähän sekä alle 25-vuotiaita opiskelijoita että opiskelijoiden ohjaus- ja tukipalveluita. Ammatillinen aikuiskoulutus on kuitenkin se kenttä, johon Nuorisotakuun koulutukselliset lisäresurssit ovat kohdentuneet nuorten aikuisten osaamisohjelman myötä. Nähtäväksi jää, millainen herkkyys siellä on kohdata ja tukea nuoria opiskelijoita ja heidän moninaisia elämäntilanteitaan.

LÄHTEET

- Filander, Karin (2006) Työ, koulutus ja katoavat ammatti-identiteetit. Teoksessa Jarkko Mäkinen & Erkki Olkinuora & Risto Rinne & Asko Suikkanen (toim.) *Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen*. Jyväskylä, PS-kustannus, 43–59.
- Kettunen, Pauli (2001) Millaisiin kysymyksiin ammatillisella koulutuksella on vastattu? Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Anu Suoranta (toim.) *Ammattia oppimassa*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 52–91.
- Koski, Leena (2009) Vocational Curriculum – Morality for the Working Class? Teoksessa Marcus Weil, Marcus & Leena Koski & Liv Mjelde (toim.) *Knowing work: the social relations of working and knowing*. Bern: Peter Lang.
- Käyhkö, Mari (2006) *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu Yliopisto Press.
- Lappalainen, Sirpa & Isopahkala-Bourdet, Ulpu & Lahelma, Elina (2010) Kohti työmarkkinakansalaisuutta hoiva-alan ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Katri Komulainen & Seija Keskitalo-Foley & Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino, 187–206.
- Souto, Anne-Mari (2013) Toiselta asteelta pudonneet vai pudotetut? Näkökulmia ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen ja Nuorisotakuun toteuttamiseen. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 107–130.
- Souto, Anne-Mari (tulossa) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu?” Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. (Hyväksytyt julkaistavaksi Nuorisotutkimus-lehteen.)
- Weil, Marcus & Koski, Leena & Mjelde, Liv (2009) *Knowing work: the social relations of working and knowing*. Bern: Peter Lang.

YTT Anne-Mari Souto toimii tutkijatohtorina (rahoitus Suomen Akatemia) Itä-Suomen yliopistossa. Hänen nuorisotutkimukselliset intressinsä ovat kohdistuneet monikulttuurisuuteen, rasismiin ja nuorten ryhmäsuhteisiin. Tällä hetkellä hän tutkii ammatillista koulutusta ja nuorten koulutusvalintoja.

Harmful Reforms in the Finnish Higher Education System

Aurélie Mary

SUOMENKIELINEN TIIVISTELMÄ: SUOMEN KORKEAKOULUTUSJÄRJESTELMÄN UUDISTUKSET MAHDOLLISESTI HAITALLISIA

Euroopan maiden korkeakoulujärjestelmät ovat Bolognan prosessin tavoitteiden seurauksena uudelleenorganisoidut viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämänkaltaisella uudelleenorganisoidumisella on kuitenkin syvällisempiä vaikutuksia kuin pelkästään koulutuksellisen polun muuttaminen. Se vaikuttaa etenkin koulutuksesta työelämään tapahtuvaan siirtymisprosessiin. Aiempi Suomessa ja Ranskassa tehty vertaileva tutkimus osoittaa, että Bolognan prosessin toimintaohjeet saattavat helpottamisen sijaan vaikeuttaa opiskelijoiden integroitumista työmarkkinoille. Nuorten ranskalaisten oppipolku vastaa Bolognan prosessin tavoitteita, sillä se on melko lyhyt, lineaarinen ja ennalta-arvattava. Todistukset vaikuttavat tällöin ratkaisevasti siihen, että niitä vastaavaan työhön sopeudutaan. Ranskalaisilla korkeakouluista valmistuneilla on kuitenkin enemmän vaikeuksia saavuttaa vakaata asemaa työmarkkinoilla kuin suomalaisilla korkeakouluista valmistuneilla. Siirtymiset koulutuksesta työelämään ovat pidempiä Suomessa, mutta opiskelijat ovat paremmin varautuneita niin yksilöllisesti kuin ammatillisesti pyrkiessään työmarkkinoille. Perinteinen ja nopea siirtymismalli koulutuksesta työelämään ei näytä enää tarjoavan riittäviä työkaluja integroitumiselle nykyisessä yhteiskunnallis-taloudellisessä kontekstissa. Samaan aikaan yhä tärkeämmäksi nousee pidempi ja moninaisempi ”koulutus ja työelämä” -malli.

The Bologna Declaration of 1999 initiated new reforms in order to create a European Higher-Education Area (EHEA). The purpose is to facilitate international student and staff academic mobility and cooperation (Bologna Process 2007–2010)³³. This entails the restructuring of the higher-education systems in individual European societies involved in the EHEA into a standardised higher-education model. Nonetheless, this procedure suggests that individual member states’ societal backgrounds are sufficiently flexible to adopt the new measures, and that young people’s patterns of transition and living conditions are homogeneous across Europe. Yet clear distinctions between European countries are visible at the educational, socio-economic, political and cultural levels,

33 Bologna Process – Towards the European Higher Education Area (2007–2010). <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/about/> (Viitattu 28.3.2014.)

which in turn affect young people's integration into society. Establishing a common European higher-education system implies more than simply restructuring education systems. Each country's education model is constructed on particular ideologies. As such, in France, the higher-education system is based on a hierarchical division between universities, vocational institutions and elite specialised schools (*Grandes Ecoles*). These offer diverging possibilities in terms of admission and socio-economic integration after graduation. In Finland, the higher-education system presents a dual model divided between universities and vocational institutions. This arrangement provides fairly equal opportunities to students regarding access and integration opportunities after graduation.

Recent empirical research conducted with Finnish and French female university students about to graduate³⁴ shows evidence of the possible harmfulness of aligning the Finnish higher education system on the required European standard (Mary 2012)³⁵. The French university system was modified in accordance with the Bologna process between 2003 and 2006. However, it did not alter the number of study years or the composition of the various institutions drastically. French research participants appreciated the knowledge they received at university, yet they openly criticised the system. They described it as obsolete and out of touch with current employability requirements, and emphasised its inaptness to prepare students for integrating in the labour market. Students accumulate theoretical knowledge and individual capital, but once outside of university, many graduates face problems with integration, as their qualifications are not always convertible into concrete employment. University and the labour market operate as two separate entities that work in parallel with each other rather than together. Students from vocational and technological institutions obtain more working experience through professional training and are consequently better prepared.

[University] is a very good system for general knowledge. But after, concretely, in terms of job opportunities, (...) to be honest, I think it's a bit catastrophic. (...) Frankly, when you graduate from university, I wonder, apart from going into teaching, what you can do.
Florence (22, France)

The Finnish research participants showed satisfaction with the university system and the possibilities of integration in the labour market after graduation. They made positive remarks concerning the organisation of their study schedules. The system was perceived as comprehensive and flexible, and as helping them to gain work experience, related to their studies or otherwise, through the possibility to work part-time alongside their studies.

34 Twenty-two qualitative in-depth interviews (eleven in Finland and eleven in France) were conducted in 2008 with female university students aged 21–30 and about to complete their Bachelors or Masters.

35 Mary, A. (2012) *The Illusion of the Prolongation of Youth – Transition to Adulthood among Finnish and French Female University Students*. Tampere: Tampere University Press.

EDUCATIONAL SERVICE, SCHOOL INSTITUTION OR BUSINESS?

Finnish students need to accumulate credits to receive their Bachelors or Masters degree. They are not constrained by yearly examinations and academic years; the total of credits is what counts. French students are compelled to actively contribute to a certain number of courses and to pass biannual exams if they want to be admitted to the subsequent academic year. Some informants felt frustrated by the rigid approaches to teaching and learning, comparing them to secondary-school methods. They also stressed the difficulties and sometimes the impossibility of combining studies and part-time jobs, due to the lack of flexibility from both employers and the study schedule.

I don't like the direction it's going to. (...) I always thought that universities [were] something more like a service than a business. (...) They are sort of directing it towards a business way of thinking.
Päivi (25, Finland)

Although Finnish informants showed satisfaction with the current system, they were deeply concerned by the new direction it was taking following the 2009 Universities Act. They straightforwardly disagreed with the new directives and perceived the changes as harmful and hindering the quality of the service that universities were initially designed to provide. They considered the new laws were about to damage a well-functioning institution by transforming it into business and a standard organisation. Several young women who had been exchange students in France and England hoped that the Finnish system would not be changed to follow a more European model. One may wonder why a system that was working efficiently, at least in the opinion of the Finnish students who have been using it, deserves to be eradicated. It would have been sensible to thoroughly enquire the perspectives of students before imposing such reforms.

TWO MODELS OF SOCIO-ECONOMIC INTEGRATION

The most significant difference between the Finnish and French university systems lies at the level of the transition from school to work. The Finnish university system appears to work alongside the labour market and to lead students towards working life. Most students become familiarised with the labour market during gap years and/or when working alongside their studies. By contrast, the French system is more rigid, and works independently from the labour market. It provides students exclusively with academic knowledge but omits practical skills.

A large proportion of Finnish students stay in higher education and training until their late 20s or early 30s, but they often work at the same time, and many have a job connected to their studies. Transition from school to work can already occur during studies, rather than following a clear-cut pattern as seems to be the case in France. The Finns may study for longer, but their route to integration is smoother and more direct

(Kivinen and Nurmi 2011).³⁶ A large number of French university students are more at risk of precarity and unemployment after graduation due to their lack of relevant professional experience. The French respondents pointed out employers' discrimination against university graduates due to their lack of professional skills. French students follow a shorter and more straightforward school-to-work process, in which they first study and graduate, and then enter the labour market. However, their position as new entrants on the market greatly hinders their finding a stable job.

HELPFUL OR HARMFUL REFORMS?

The contemporary labour market is highly competitive and demanding in terms of relevant professional abilities but also extra-curricular skills. In the current era, requiring students to complete their studies in a condensed amount of time and to concentrate exclusively on studying might in fact simply impair their opportunities and prevent them from gaining practical skills during their studies and/or gap years. As such, gap years are increasingly a competitive tool of integration, which allow young people to acquire occupational and life experience, and greater maturity.

Based on French students' situation, recent measures implemented in the Finnish university system are likely to weaken future Finnish graduates' possibilities of integration on the job market. The French university system resembles a large school-like institution, due to its organisation and its close incorporation within the wider school system. In Finland, higher education has been regarded as a service for mature adults. Flexibility, freedom and the provision of good services have been the main qualities associated with the system. Recent reforms are bound to create yet another rigid institution monitoring young people's life trajectories. These are precisely the issues of which the French respondents strongly disapproved, and which are considered a failure in France.

One may question whether initiatives aimed at youth genuinely intend to protect them from uncertain socio-economic integration, as it seems that quite the opposite is occurring. Today's socio-economic circumstances are contrary to those of the 1960s in terms of security, stability and predictability. Therefore, following the school-to-work transition model experienced by the previous generation has become increasingly unrealistic. Prolonging studies in order to combine working and studying provides tools more suitable to the present labour market demands. The rapid post-war 'school-then-work' transition model increasingly leads to failure of integration into working life today. Given the contemporary socio-economic landscape, a slightly longer and more mixed 'school-and-work' model enhances chances of integration.

Aurélie Mary toimii tutkijatohtorina Tampereen yliopistossa ja tekee tutkimusta nuorten siirtymistä aikuisuuteen Suomessa ja Ranskassa.

³⁶ Kivinen, O. and Nurmi, J. (2011) Opiskelun nopeus ja työmarkkinarelevanssi – korkeakoulupolitiikan dilemma?. *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(5), 687–691.

Nuorisotakuu – kuntaperustaisen kokonaisuuden hahmottelua

Kuntien tilanne ja näkymät

Maarit Kallio-Savela & Reijo Vuorento

Suurissa yhteiskunnallisissa uudistuksissa kuntien merkitys on keskeinen eikä niitä kyetä viemään lävitse eikä toimeenpanemaan ilman kuntien aktiivista osallistumista. Näin on myös nuorisotakuun kohdalla.

Julkisen taloutemme kestävyysvajeeksi VM on laskenut 4,7 prosenttia BKT:stä, eli noin 9,5 miljardia euroa. Tästä noin puolet eli nelisen miljardia kohdistuu kuntien vastuulla olevien palvelujen rahoituksen varmistamiseen.

Työikäisen väestön (15–64-vuotiaiden) määrä supistui Suomessa 6 100 henkilöllä vuonna 2010. Tilastokeskuksen vuoden 2012 väestöennusteen mukaan kehityksen odotetaan voimistuvan tulevina vuosina siten, että vuonna 2020 työikäinen väestömme on 127 000 henkeä pienempi kuin vuonna 2009.

Työikäisten ikäluokkien pieneneminen sekä jatkuva eliniän kasvu heikentävät vanhus- huoltosuhdetta (15–64-vuotiaiden määrää suhteessa 65 vuotta täyttäneisiin) voimakkaasti seuraavien kahden vuosikymmenen aikana.

Valtiontalouden kehityksen liitteenä olevassa peruspalveluohjelmassa vuosille 2014–2017 arvioidaan ikärakenteen ja väestön määrän muutoksesta johtuen sosiaali- ja terveydenhuollon menojen kasvavan tänä ajanjaksona laskennallisesti 1 054 miljoonaa euroa. Esi- ja perusopetuksen menojen kasvuksi on vastaavasti arvioitu 11 miljoonaa euroa.

Työikäisen väestön supistuessa on tärkeää toimeenpanna uudistuksia, joilla edesauttettaisiin työllisyysasteen nousua niin työurien alkupäässä, keskellä kuin loppupäässä.

Juuri tässä katsannossa nuorisotakuulla on suuri merkitys. Onnistuessaan se ehkäisee syrjäytymistä ja nostaa työllisyysastettamme ja siten auttaa meitä selviytymään tulevaisuudessa.

KUNNAT AKTIIVISIA NUORTEN AKTIVOINNISSA

Työtä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja ammattiin kouluttamiseksi on kunnissa tehty jo kauan. Voisi jopa sanoa, että satoja vuosia. Helsingin kaupungin poikain valmistava koulu aloitti toimintansa jo vuonna 1899, ja muutaman vuoden päästä aloitti tyttöjen valmistava koulu.

Koulutuspaikan tarjoaminen koko perusopetuksen päättävälle ikäluokalle on esimerkiksi Vantaan kaupungissa ollut voimassa jo yli 15 vuotta. Kunnat ovat perinteisesti hyvin merkittäviä kesätyöpaikkojen tarjoajia.

Nuorisotakuun toteuttaminen ei ole mikään uusi juttu. Tavalla tai toisella nuoret on aina pyritty pitämään järkevän toiminnan piirissä.

Pitkäjänteisestä työstä ja monista ponnisteluista huolimatta siirtymä perusopetuksesta toiselle asteelle, lukioon tai ammatilliseen koulutukseen ei kuitenkaan vielääkään suju kaikilta ongelmitta.

Kuntaliitto on omassa toiminnassaan aina korostanut kokonaistarkastelua niin, että jotain osaa ei oteta erikseen, vaan kokonaisuus on keskeistä nuorensikin kannalta. Kunnalla, toisin kuin muilla julkisilla toimijoilla, on kokonaisvastuu kansalaistensa, myös nuorten hyvinvoinnista. Jotta nuorisotakuukin voi onnistua tavoitteittensa mukaisesti, on tärkeää, että jollain taholla olisi kokonaisvastuu. Tämän tahon tulisi ilman muuta olla peruskunta.

Kunnilla tuleekin jatkossa olla nykyistä enemmän määräysvaltaa niin perus- ja toisen asteen koulutuksesta kuin vaikeasti työllistyvien nuorten aktivoinnista.

NUORTEN LUKIO JA AMMATTIKOULUTUS KUNTIEN VASTUULLA

Peruskoulun päättävistä nuorista lähes kaikki hakeutuvat toisen asteen koulutukseen. Ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttää noin kymmenen prosenttia aloittaneista ja noin neljä prosenttia lukiolaisista. Keskeyttäjien määrä ei ole juurikaan laskenut viime vuosien aikana huolimatta mittavista panostuksista ammatillisen opetuksen kehittämiseen. Noin 16 prosenttia 25–29-vuotiaista on ilman toisen asteen tutkintoa, mikä on merkittävä vaara syrjäytyä työelämästä.

Ongelmiin puuttumista parantaisi se, jos vastuu toisen asteen koulutuksesta siirrettäisiin kunnille. Ammatillisen peruskoulutuksen määrällistä sääntelyä tulee samalla purkaa niin, että kunta voi tarjota kaikille nuorille peruskoulun jälkeisen koulutuspaikan. Kuntien lukiokoulutuksesta tulee poistaa nykyinen käytössä oleva järjestämislupamenettely. Rahoitus tulee ohjata kunnille, ja kuntien välinen laskutus voi toimia samaan tapaan kuin perusopetuksessa.

VAIKEASTI TYÖLLISTYVÄT – YHTEINEN HAASTE

Sekä valtio että kunnat ovat tilanteessa, jossa on väistämättä tarkasteltava ja arvioitava niukkenevien resurssien käyttöä ja vaikuttavuutta. Väestö ikääntyy ja palveluiden tarve kasvaa.

Yksi keskeinen tekijä nuortenkin osalta on työn ja toiminnan kannustavuus kaikissa elämäntilanteissa. Jotta nuorisotakuukin voi toimia nykyistä paremmin, tarvitaan myös välityömarkkinoiden toimivuutta sekä edellytyksiä kaikkien työnhakijoiden, myös nuorten, matalan kynnyksen työllistämiseksi ja aktivoinnille.

Julkisella vallalla on yhteinen ja valtiolla ensisijainen vastuu työllisyyspolitiikasta. Vaikeasti työllistyvien määrän kasvaessa kunnille on tullut entistä suurempi vastuu myös yhteisten asiakkaiden aktivoinnista.

TYÖMARKKINATUKIUUDISTUS JA SEN JATKO

Vuonna 2006 käynnistynyt työmarkkinatukiuudistus on lisännyt pitkäaikaistyöttömien osallistumista työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. Uudistus ei kuitenkaan ole edistänyt työttömien työllistymistä avoimille työmarkkinoille odotusten mukaisesti.

Nyt lainsäädäntöä ollaan uudistamassa siten, että kunnille tulee rahoitus- ja aktivointivastuu osasta 300 päivää työttömyyden perusteella työmarkkinatukea saavista ihmisistä, 500 päivää saavien lisäksi. Kuntien kasvavaa vastuuta työllisyydenhoidosta kokeillaan vuosina 2013–2014 työpoliittisessa kuntakokeilussa 62 kunnassa. (www.kuntakokeilu.fi)

Työllisyyden hoidon palvelu-uudistus etenee niin, että vuoden 2015 alusta lukien työvoiman palvelukeskukset (TYP) lakisääteistetään ja ulotetaan koko maahan.

Suomenkin uudistusten taustalla on Tanskan uudistus, jossa kaikki työllisyyteen ja aktiivointiin liittyvät toimet on siirretty vuoden 2010 alusta lukien yhdelle toimijalle, kunnalle.

TYÖVOIMAN PALVELUKESKUKSET

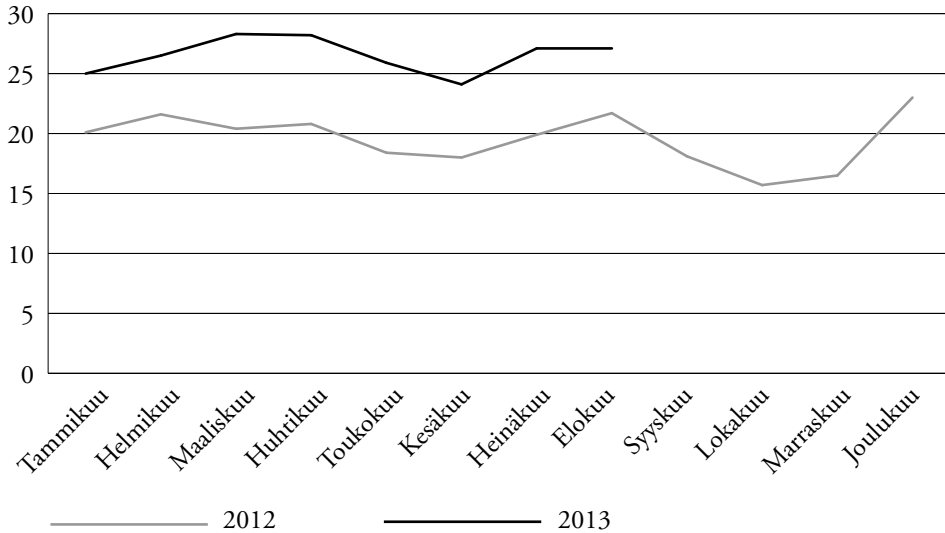
Työvoiman palvelukeskusten toiminta perustuu kuntien, työhallinnon ja Kelan moniammatilliseen yhteistyöhön, ja ne toimivat palvelupisteinä vaikeasti työllistyville. Palvelukeskukset tarjoavat asiakkaille yksilöllisiä ja räätälöityjä palveluja työ- ja toimintakyvyn sekä työllistymisen edistämiseksi. Vuoden 2015 alusta lukien TYP:ssä tehtävä aktivointisuunnitelma korvaa aiemmat TE-hallinnon, kunnan ja Kelan vastaavat.

Nuorisotakuun jatkumo on syytä yhdistää muihin työllisyysastetta nostaviin toimenpiteisiin. On harkittava sitä, voisivatko vuoden 2015 alusta aloittavat työvoiman palvelukeskukset olla osa tätä toimintaa myös nuorisotakuun vastuiden osalta.

Työllisyystilanne myös nuorten osalta on hankala, kuten seuraavalla sivulla oleva kuvio osoittaa. Vaikka useimmat nuoret työllistyvät nopeasti, on virta yli kolmen kuukauden työttömyyteen voimakas. Joka tapauksessa työttömyys uhkaa pitkittyä entistä useamman osalta.

Paikallishallinnon johtama yhteistyömalli on osoittautunut toimivaksi ja kuntakokeilusta saadut kokemukset ovat hyviä. Siltä osin kun on kyse vaikeasti työllistyvistä nuorista, myös heidän aktivointipisteensä on työttömyyden pitkittymisen jälkeen jatkossa työvoiman palvelukeskus.

Keskeistä toiminnan tehostamisessa on, että toimijoiden yhteistyö pelaa ja että pelisäännöt ovat selkeät. Jotta tähän kokonaisuuteen saataisiin mukaan myös toisen asteen koulutus, olisi hyvin tärkeää, että myös siitä kokonaisuudesta vastuu olisi kunnalla. Myös niin sanotun osallistavan sosiaaliturvan tulisi olla osa työvoiman palvelukeskuksen nuorisotakuutoimintaa.

KUVIO 1. Virta yli 3 kk työttömyyteen, alle 25-vuotiaat, 2012 vs. 2013. Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö.

UUDENLAINEN AKTIVOINTITUKI NUORILLE

Tähän kokonaisuuteen voitaisiin liittää myös sosiaaliturvan uudistaminen osana nuorisotakuun kehittämistä. Nykyinen etuusverkosto on hyvin monitahoinen. Yrityksistä huolimatta sitä ei ole saatu uudistettua. Kannustavuusongelmat jatkuvat – keskustelua käydään siitä, onko ihmisellä oikeus vain olla viimesijaisen sosiaaliturvan varassa.

Olisiko mahdollista uudistaa sosiaaliturvaa alle 25-vuotiaiden osalta siten, että asuminen lukuun ottamatta kaikki muut tuet yhdistetään uudenlaiseksi vastikkeelliseksi aktivointitueksi? Siihen sisältyisi siis niin mahdollinen työmarkkinatuki kuin myös toimeentulotuki. Saadakseen tuen nuoren olisi osallistuttava työvoiman palvelukeskuksessa osoitettuun, aktivointisuunnitelman mukaiseen aktivointiin.

Maarit Kallio-Savela toimii Kuntaliiton erityisasiantuntijana. Hän on myös Nuorisotakuutyöryhmän jäsen.

Reijo Vuorento on Kuntaliiton apulaisjohtaja.

Pois marginaalin marginaalista – onko se mahdollista ja kenen ehdoilla?

Yrjö Laasanen

Tarina alkaa tästä. Vantaan työvoimatoimistoon on vuosien mittaan tullut työnhakijoiksi nuoria, jotka ovat yli 17-vuotiaita ja joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta. Virkailijoilla on pulma: mitä näille nuorille tulisi tehdä, he eivät pääse koulutukseen eivätkä kelpaa työnantajille.

Paikallinen nuorten koulutusta ja työhönsijoittumista pohtiva työryhmä keskustelee tilanteesta. Päädyttiin toteuttamaan pilottina toimintaa, jossa nuorten työpajoille perustetaan paja, johon nuorisopalvelut sijoittaa kaksi ohjaajaa ja sivistystoimi erityisopettajan. Aivan uutta tämä ei ollut, sillä joitakin vuosia aiemmin vastaavaa toteutettiin hankemuotoisesti. Pilotti osoitti tarvetta olevan, toimintakin sujui jouhevasti. Ryhdyttiin hakemaan ESR-hankerahaa toimintamallin kehittämiseksi. Vuoden odottelun jälkeen myönteinen päätös saatiin, ja Menolippu-projekti *Eteenpäin Opintiellä – perusopetus päätökseen* käynnistyi keväällä 2010. Hankkeen tavoitteena on kehittää toimintamalli, jonka avulla oppivelvollisuusiän ylittäneet nuoret voivat suorittaa peruskoulunsa päätökseen ja saavat valmiudet myös toisen asteen opiskeluun pääsemiseksi. Kohderyhmään kuuluvat nuoret, joille nykyiset palvelut eivät sovellu ja jotka tarvitsevat päivittäistä tukea elämässään ja opinnoissaan.³⁷

Vantaan nuorten koulutustakuu oli toiminut jo vuosien ajan. Valtakunnallisesti maan hallitus pisti pystyyn nuorisotakuun, jonka osa koulutustakuu on. Hanke istuikin luontevasti osaksi Vantaan koulutustakuuta, auttaen niitä nuoria, joille peruskoulun päättötodistuksen puuttuessa ei voida taata toisen asteen koulutuspaikkaa. Sama pulma oli kohdattu myös suurimmilla kaupunkiseuduilla. Oli tarve kehittää valtakunnallista toimintamallia haasteen ratkaisemiseksi. Näin löytyi kytkentä valtakunnalliseen nuorisotakuuseen.

Nuorten kanssa työskentelyn lähtökohtana projektissa oli tulevaisuuteen suuntautuminen ja nuorten yksilölliset tarpeet. Historia on taka-alalla, askel askeleelta mennään eteenpäin kaikilla elämän alueilla. Toiminta olikin nuoria vahvistavaa ja voimaannuttavaa. Monet heistä tulivat ensi kertaa kuulluksi omissa asioissaan ja pulmissaan. Asumisasiota saatiin järjestykseen, samoin velkaongelmia. Monen nuoren terveystilanne parani ja

---

³⁷ *Eteenpäin Opintiellä – perusopetus päätökseen mEnOliPPU-projekti* on valtakunnallinen ESR-hanke, jonka rahoittajana on OKM/Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja jonka kesto on vuodet 2010–2014. Hanke toteutetaan monialaisena yhteistyönä Vantaan kaupungin nuorisopalveluiden, sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen sekä Vantaan TE-toimiston kanssa sekä yhteistyöverkoston kanssa. Osatoteuttajana tutkimukseen liittyen Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

tulevaisuuden uskoakin löytyi. Peruskoulun päättötodistuksia suoritettiin, nuoret koki-
vat oppivansa ja olevansa jossakin muualla kuin tavanomaisessa luokassa. Ja useimmat
valmistuneet pääsivät melko nopeasti myös ammattikouluun tai muuhun koulutukseen.
Nuoret olivat tyytyväisiä, samoin työntekijät hankkeen ohjausryhmä ja rahoittajat.
Hankkeessa rakennettu ”oppivelvollisuusiän ylittäneiden nuorten monialainen perus-
koulumalli” näytti toimivan mainiosti.

Sitten alkoi tapahtua. Julkisen työvoima- ja yrityspalveluista annetun lain muutos
tuli voimaan vuoden 2013 alussa. Työharjoittelu muuttui työkokeiluksi. Hankkeeseen
tulleet nuoret saivat työmarkkinatukea, kuten muutkin nuorten työpajoille työvoima-
toimiston kautta tulleet nuoret. Elokuussa lomien ollessa vielä menossa ilmoitettiin, että
työmarkkinatukea ei enää hankkeen nuorille makseta, kun he ovat opiskelemassa eikä
”aidon työpaikan” kriteeri täyty. Ilmoitus tuli yllättäen. Hankkeessa sopimukset nuo-
rille tehtiin muutoksesta tietämättä. Keväällä haastatteluvaiheessa lupasimme nuorille
työmarkkinatuen. Yksi perusasioista toiminnassamme on, että lupaukset pidetään. Nyt
emme voineet näin toimia. Hankkeen aikana tuli kyllä esille se, että työmarkkinatuki ei
välttämättä ole oikea tukimuoto. Mutta nämä nuoret ovatkin marginaalissa, eikä systeemi
heitä tunnista, mikään tukimuoto ei tunnu soveltuvan heille.

Työmarkkinatuki turvasi puutteistaan huolimatta nuorten toimeentuloa ja kannusti
heitä eteenpäin. Se oli tietenkin toimivampi kuin toimeentulotuki, johon nuoret nyt
pääasiassa joutuivat turvautumaan. Nuorten mielestä työmarkkinatuki ansaitaan, toi-
meentulotuki vie takaisin sossunluukun asiakas -statukseen.

Tuli myös muita yllättäviä tilanteita. Peruskoulua suorittamaan tuli nuori, joka
oli ollut yli vuoden työssä ja joka oli oikeutettu ansiosidonnaiseen peruspäivärahaan.
Hänelle tuli työvoimatoimistosta tiedustelu siitä, onko hän hakenut kevään yhteishaussa
koulutukseen ollessaan määräaikaisessa työsuhteessa. Ei ollut, hoksannut, tiennyt eikä
kukaan ollut häntä kehottanut työpaikassa näin tekemään. Samoin pyydettiin selvitys
siitä, onko hän peruspäivärahalla opiskelemassa päätoimisesti hankkeessa. Selvityksiä
annettiin sivukaupalla. Virkailijan ratkaisu oli, että lakisidonnaista ansioihin sidottua
peruspäivärahaa ei voitu enää maksaa. Nuori oli siis aktiivisesti pyrkimässä eteenpäin,
hän piti tärkeimpänä saada keskeytyneet peruskouluopinnot päätökseen, hänellä oli
jatkokoulutuspaikka katsottuna ja hän oli sen takia myös valmis jäämään työstä pois.
Järjestelmä pakotti nuoren toimeentulotuella.

Nuoret kokevat epäoikeudenmukaisina myös pakotetut yhteishaut ja maksulliset
pääsykokeet: he eivät kuitenkaan pääse jatkamaan toisella asteella, kun peruskoulu on
kesken. Hakukaavakkeissa ja muun muassa ESR-raportoinnissa alin koulutustaso on
peruskoulu, hankkeen nuoret eivät kuulu mihinkään ”kastiin”.

Kiinnostavaa on, että nuorisotakuun avulla on aidosti yritetty saada nuoria koulu-
tukseen ja työhön. Hankkeemme toteuttaa tätä tavoitetta varsin hyvin tukemalla niitä
nuoria, jotka ovat koulutuksellisesti kaikkein vaikeimmassa tilanteessa. Samanaikaisesti
on menossa suuntaus, jossa entistä tarkemmin valvotaan sitä, että nuoret ovat työpainot-
teisessa toiminnassa. Samoin epäillään tukien väärinkäyttöä. Työhallinnon lähestymistapa
näyttää olevan se, että lainsäädännön muutoksia tulkitsevat sovellusohjeet ovat tiukat ja
joustamattomat. Tällöin ne eivät tavoita nuorten eriytyviä tarpeita ja tilanteita. Nuoren

kehityksen tukeminen ja yhteiskuntaan sijoittumisen mahdollistaminen näyttävät olevan sivuseikka ja tärkeintä on lain ja sovellusohjeiden juridinen tulkinta. Syntyy jännite, jossa hallituksen nuorisotakuupolitiikka ja työ- ja elinkeinoministeriössä tehty lakivalmistelu ja eduskunnan hyväksymä laki ovat ristiriidassa keskenään. Laki ei myöskään erikseen huomioi nuoria kuten aiemmin, eikä lain perusteluissa esiinny tarkemmin nuorisotakuu.

Hankkeen kannalta tilanne on paradoksaalinen. Projektissa nuoria kuunnellaan ja heidän kanssa tehdään luottamuksellista yhteistyötä. Yksilöllisillä kehityssuunnitelmilla, tuella ja omin ponnistuksin nuoret pääsevät eteenpäin, ja tulevaisuus näyttäytyy pitkästä ajasta heille valoisana. Samanaikaisesti yhteiskunnan systeemistä heille tulee päinvastaista viestiä: epäluuloa, taloudellista turvattomuutta, arvottomuutta, epäjohdonmukaisuutta. Taisteleeko hanke tuulimyllyjä vastaan? Jääkö nuorten käsiin tässä pelissä mustapekka? Nuoria, jotka ovat jo osin syrjäytyneet, mutta joilla kuitenkin on toinen mahdollisuus ja halu päästä eteenpäin, on järjestelmän helppo yrittää lannistaa. Tukea kuitenkin löytyy. Vantaan koulutustakuu ja tahto toteuttaa sitä niin, että ketään ei jätetä, ei edes meidän nuoria, jotka kuuluvat marginaalin (ei toisen asteen koulutusta) marginaaliin (peruskoulu suorittamatta). Myös rahoittaja OKM/ELY on pitänyt tärkeänä sitä, että nämä nuoret pääsevät eteenpäin ja että järjestelmään tehdään tarvittavia muutoksia. Nuorten kehityksestä ollaan kiinnostuneita. Jännitteitä muodostuu siten myös ministeriöiden välille (OKM–TEM).

Ja tärkeintä on myös tieto siitä, että nuorilla on edelleen kova halu saada peruskoulu päätökseen, vaikka rahallista tukea ei entiseen tapaan saa. Hankkeeseen hakeutuu nuoria kuten aiemmin, vaikkakin koulu saadaan päätökseen ehkä hivenen hitaammin. Nuoret näkevät, että peruskoulun suorittaminen avaa ovia ja mahdollisuuksia tulee koulutukseen, työhön, kansalaisuuteen, vaikuttamiseen ja matkustamiseen – siis normaalin nuoren elämään.

Miten nuorten toimeentulo sitten pitäisi järjestää, kun he eivät mahdu järjestelmän tukimuotojen piiriin? Miten tuki kannustaisi nuoria pääsemään eteenpäin?

Työkokeilusäännösten tulkinnan joustavoittaminen olisi paikallaan. Sillä turvattaisiin erityisesti niiden nuorten toimeentuloa, jotka eivät saa työmarkkinatukistatusta, kuten menolippunuorten ja niiden, jotka ovat mukana erilaisissa monialaisissa kehittämisprosesseissa, joissa on vaikea soveltaa nykyisiä tukikäytäntöjä. Päästäisiin eroon siitä, että toimeentulotuki muodostuu näiden nuorten pääasialliseksi tukimuodoksi, jolloin kulutkin siirtyvät kunnille.

Nuorten työpajatoiminnalle pitäisi työkokeilusäännöksissä määritellä ”nuoriso- tai kehitystakuu” -status, jolloin muun muassa kouluttautumisen edistäminen, elämänhallintavalmiudet ja sosiaalisten pätevyysien kehittäminen hyväksyttäisiin tuen saannin perusedellytyksiksi eikä niitä kumottaisi ”aidon työpaikan” kriteerillä. Lakien ja säädösten soveltamisen tulee edistää koulutus/nuorisotakuun toteuttamista. Samoin työkokeiluajaka saman työnantajan, kuten kaupungin, palveluksessa tulisi nostaa 12 kuukauteen. Voitaisiin paikallisesti kokeilla, miten nämä muutokset edistäisivät nuorisotakuun toteuttamista.

Jos työkokeilusäädöksiä ei suostuta joustavoittamaan niin piloteilla voitaisiin kehittää vaikkapa nuorten tulevaisuustukea, jota sovellettaisiin niiden nuorten kohdalla, jotka ovat suunnitelmallisesti mukana kehitys/tulevaisuusohjelmissa. Varat irrotettaisiin työ-

markkinatukirahoista, ja niitä hallinnoisi OKM/nuorisotakuuryhmä valtakunnallisesti/ paikallisesti. Tämä idea sai yksimielisen kannatuksen menolipun ohjausryhmässä. Kun maassamme käydään vilkasta keskustelua toimeentulotuen vastikkeellisuudesta ja palkkatuen maksamisesta toimeentulotuen sijaan, niin nuorten tulevaisuustuen kehittäminen voisi olla polku, jossa positiivisella tavalla yhdistyisi nuoren oma vastuu ja monialainen tuki, joka kannustaa nuorta panostamaan oman tulevaisuutensa rakentamiseen.

Asiaa voidaan kehystää myös laajemmin. Miksi nuorille pitää ylipäänsä yhteiskunnan toimesta määritellä tietty status, joka ei todellisuudessa sovi heidän tilanteeseensa ja tarpeisiinsa? Opiskelijan, työttömän ja toimeentulotuen saajan status ja näihin määritellyt tukimuodot edustavat mennyttä aikakautta. Maailma ja nuorten elämä on muuttunut. Kiinnostavaa on myös se, että tukimuotojen soveltamisohjeita valmistelevat viranomaiset saavat nuoriin nähden huomattavan vallan: he konstruoivat nuoren puolesta sen, kuinka heidän tulee toimia ja rakentaa tulevaisuutta. Nuorissa oleva potentiaali ja heidän tulevaisuustoiveensa tyypistyvät aikansa eläneessä tukisysteemiviidakossa. Tulevaisuustuki-idea nostaa esille todellisia rakennemuutos- ja uudistustarpeita hyvinvointivaltiossamme. Tällainen rakennemuutos voisi olla myös nuorten kannalta todella tärkeä.

Pekka Himasen (2013) kestävän kasvun mallia lanseeraavan raportin keskeinen lähtökohta on arvokkuus (dignity): yhteiskuntien kehittämisen päämääräksi tulee asettaa arvokas elämä. Tällä tarkoitetaan sitä, että kaikkia ihmisiä kohdellaan kunnioittavasti, heidän kehitystään tuetaan ja heidän itsemääräämisoikeutensa tunnustetaan. Tämä arvopohja sopisi erinomaisesti myös nuorten tulevaisuustuen rakentamisen lähtökohdaksi. Ja kokemuksemme siitä, miten järjestelmä kohtelee hankkeemme nuoria, on tuottanut erinomaista aktuaaliempiriaa, jolla tämän lähtökohdan relevanttius voidaan todentaa.

LÄHTEET

Himananen, Pekka & Castells, Manuel (toim.) (2013): *Kestävän kasvun malli, globaali näkökulma*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22/2013. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Yrjö Laasanen, sosionomi ja kasvatustieteen maisteri, on työskennellyt pitkään nuorisotyön alueella johto-, kehittämis- ja tutkimustehtävissä, viimeksi Vantaan kaupungin nuorisopalveluissa projektipäällikkönä sekä kehittäjänä.

Asunnottomuus haastaa nuorisotakuun

Kaisa Tuuteri

Siinä missä pitkäaikaista asunnottomuutta on saatu Suomessa hillittyä, on alle 25-vuotiaiden asunnottomuus merkittävästi lisääntynyt. Viime vuosina kasvua on tapahtunut etenkin pääkaupunkiseudulla. Nuorten asunnottomien osuus on kasvanut: nykyisin asunnottomista joka neljäs on alle 25-vuotias, ja nuorten kokonaismäärä on rikkonut jo huolestuttavan 2 000 asunnottoman rajan. (ARA 1/2013.) Valitettavasti tämä ei ole vielä koko totuus, sillä nuorten asunnottomuus jää usein tilastoilta piiloon. Määrät ovat arvioiden mukaan todellisuudessa jopa kaksin- tai kolminkertaisia.

Oma koti on lähtökohta nuoren itsenäistymiselle ja oman elämän rakentamiselle. Jos sitä ei ole, on hyvin vaikeaa tai lähes mahdotonta sitoutua mihinkään, mikä vaatii jatkuvuutta ja säännöllistä päivärytmiä. Voimavarat kuluvat seuraavan yöpaikan järjestämiseen, ja hyvinkin alkanut opiskelu on vaarassa keskeytyä. Asunnottoman nuoren arjessa päivittäisiä vieraita ovat epävarmuus tulevasta sekä riippuvuus muiden ihmisten aikatauluista ja hyvästä tahdosta. Ei mikään ihme, että nuoret myös itse nimeävät asunnottomuuden yhdeksi vaikeimmista ongelmista yksinäisyyden, omanarvontunteen puuttumisen ja koulukiusaamisen rinnalle (Alanen 2013).

Monesti kysytään, millainen on tyypillinen asunnottoman nuori. Sitä tavallista tarinaa on vaikeaa määrittää, sillä polkuja asunnottomuuteen on yhtä monta kuin nuoriakin. Osan kohdalla riskitekijöitä asunnottomuuteen luodaan jo ennen syntymää – asunnottomuus voi periytyä siinä missä muukin huono-osaisuus. Osalla asunnottomuus johtuu pelkästä asunnon puutteesta. Vuokrat ovat karanneet pääkaupunkiseudulla niin korkealle, että niihin ei ole aina työssäkäyvälläkään varaa. Kun kyse on työuraansa aloittelevista tai opiskelevista nuorista, ovat pienet ja epäsäännölliset tulot monelle arkipäivää. Usein elämä myös yllättää: vuosisadan rakkaustarina ei kestä, työpaikka löytyykin toiselta puolen Suomea tai yllättävä lasku kuitataan pikavipillä, jonka korot kaatuvat päälle.

Kaikkia nuoria yhdistää kuitenkin se, että heillä ei ole pitkää kokemusta itsenäisestä asumisesta. Arki on vielä harjoittelua, ja jotkin asiat opitaan kantapään kautta. Asunnottomuus nähdään toisinaan pelkästään nuoren itsensä aiheuttamana, niin sanottujen ongelmanuorten asiana. Todellisuudessa asunnottomuus ei ole ominaisuus vaan olosuhde – kuka tahansa meistä saattaa jossain elämänvaiheessa kokea sen.

Asunnottomaksi jääminen tapahtuu usein yllätyksenä, eikä vähiten nuorelle itselleen. Asunnottomuuteen johtavissa poluissa tunnetaan kuitenkin joitain kriittisiä siirtymiä. Näitä ovat ainakin siirtyminen vanhempien luota omaan asuntoon, koulutuksen ja työn perässä muuttaminen sekä siirtyminen tuetummasta asumismuodosta, esimerkiksi lastensuojelulaitoksesta, itsenäiseen asumiseen. Nuorella ei aina ole riittäviä sosiaalisia tukiverkostoja auttamassa näissä siirtymissä. Tämän takia on huolehdittava, että nuorille tarjotaan kohtuuhintaisten asuntojen lisäksi tarvittaessa myös tukea arkeen. Tuki voi olla monenlaista nuoren tilanteesta ja tarpeista riippuen. Joskus nuorelle riittää pieni

perehdytys asumisen alkuun, toisinaan tarvitaan pidempää rinnalla kulkemista.

Lähes aina auttaminen on yksinkertaisempaa, inhimillisempää ja myös lopulta edullisempaa, jos sitä järjestetään ennen tilanteen vaikeutumista. Häädöt ja asunnottomuus tulevat kalliiksi kaikille tahoille, ajatellaan asiaa sitten nuoren, vuokranantajan tai yhteiskunnan näkökulmasta. Vaikka ennaltaehkäisyn merkitys usein tunnistetaan, ei siihen aina tunnu löytyvän resursseja. Hyödyt eivät näy heti vaan vasta viiveellä. Monimutkaisia vaikutusketjuja voi olla hankala todistaa. On kuitenkin osoitettu, että asumisneuvonnalla on saatu häätöjä estettyä. Asumisneuvonnassa nuoreen asukkaaseen ollaan yhteydessä, kun esimerkiksi vuokra on jäänyt maksamatta. Nuorelle tarjotaan apua tilanteen selvittämiseen ja maksusuunnitelman tekoon. Vaikuttavaksi on todettu myös se, että monissa nuorisoasuntokohteissa päivystää säännöllisesti asumisohjaaja, jonka luo kuka tahansa asukas voi mennä juttelemaan asioistaan.

Ennaltaehkäisy voi käynnistyä vieläkin aikaisemmin. Asunnottomuutta ennustavia riskitekijöitä voidaan havaita jo varhain (Fröjd ym. 2012). Niiden tunnistaminen ja lapsen tukeminen jo koulussa on tärkeää. Asumisen, arjen ja talouden taidot on tarpeen sisällyttää peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opetussuunnitelmiin, osaksi kaikille opetettavia asioita. Myös vanhempia on mahdollista tukea vielä vahvemmin kasvattajina ja nuoren itsenäistymisen tukijoina. Nuoren tulee saada apua velkaantumiseen tai mielenterveys- ja päihdeongelmiin jo aikaisessa vaiheessa. Kaiken kaikkiaan on keskeistä lisätä sellaisia tukipalveluita, joiden lähtökohtana on arvostus ja nuoren vahvuuksien löytäminen. Sellaisia, joista on helppo hakea apua leimautumatta.

Tuetussa asumisessa ja etsivässä nuorisotyössä on saatu hyviä kokemuksia siitä, että tukea saavalla nuorella on oma työntekijä, yksi henkilö, jolla on kokonaiskäsitys nuoren tilanteesta ja jonka kanssa nuorelle syntyy luottamuksellinen suhde. Tuki perustuu nuoren tarpeisiin ja liikkuu tarvittaessa nuoren mukana. Oma työntekijä on apuna, kun nuoren ympärille rakennetaan tärkeää tukiverkostoa. Mitä hankalammasta tilanteesta nuori aloittaa, sitä keskeisempään rooliin nousee luottamus ja aika – vaikea elämäntilanne on voinut syntyä pitkän ajan kuluessa, eikä suuntaa käännetä hetkessä. Alussa edetään pienin askelin ja välillä horjahdetaan muutama askel myös taaksepäin. Tuki perustuukin siihen, että sitä kevennetään, kun nuoren ote omasta elämästä ja arjesta vahvistuu.

Tällaisessa toimintaympäristössä ja todellisuudessa nuorisotakuu tarttuu yhteen tämän päivän tärkeimmistä kysymyksistä – kuinka saadaan nuoret löytämään paikkansa yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla. Nuorten syrjäytymisen vastainen työ on ollut viime aikoina näkyvästi esillä, herättänyt julkista keskustelua ja yhteiskunnallista vastuuntuntoa myös yrityksissä. Ikävä kyllä julkista hallintoa leimaa kuitenkin edelleen vahva sektorijatelu. Myös nuorisotakuun virallisissa kirjauksissa on sivuutettu nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltaisuus.

Mikään yksittäinen taho ei voi ratkaista suuria yhteiskunnallisia kysymyksiä, kuten nuorten työllisyyttä, yhteiskuntaan osallistumista tai asunnottomuutta. Ei kannata keskittyä vain yhden elämän osa-alueen tukemiseen, jos muut perusedellytykset, kuten asuminen, eivät ole kunnossa. Tällöin nuorisotakuun riskinä on, että hyötyä siitä saavat pelkästään ne, joilla asiat ovat jo lähtökohdiltaan hyvin. Ulkopuolelle jäävät ne nuoret, jotka apua eniten kaipaavat ja tarvitsevat. Miten elämän tukipilareita vailla oleva nuori

voi tarttua nuorisotakuun tarjoamiin mahdollisuuksiin vaikka haluaisikin?

Valtakunnallisia kehittämisohjelmia ja hankkeita tulee toteuttaa tiiviissä yhteydessä toisiinsa, mikäli niillä on yhteisiä tavoitteita, kuten ihmisten arjen sujuminen ja yhteiskuntaan osallistuminen. Myös nuorisolaki edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Kuntien tulee huomioida nuorisotakuun toteuttamisessa kokonaisvaltaisesti nuoren elämä. Tarvitaan lisää yhteistä tahtoa. Eri hallintokuntien täytyy kohdistaa resurssejaan yli sektorirajojen myös sellaiseen toimintaan, jonka hyödyt eivät välttämättä näy heti suoraan omalla sektorilla. Lopulta yhteiseen kokonaisuuteen panostaminen vaikuttaa kuitenkin kaikkiin osa-alueisiin – ja mikä tärkeintä, nuoreen. Nuorisotakuun suunnitteluun ja toteuttamiseen kannattaa ehdottomasti ottaa nuoret mukaan. Nuorten näkemykset yhdistettynä ammattilaisten osaamiseen tuottavat parhaan tuloksen. Tätä resurssia ei kannata jättää käyttämättä!

LÄHTEET

- Alanen, Olli (2013) *Miksi nuoret syrjäytyvät kaikkien palvelujen ja mahdollisuuksien äärellä?* Helsingin Diakonissalaitos. <https://www.hdl.fi/fi/konsernin-artikkelit/1549-miksi-nuoret-syrjaityvat-kaikkien-palvelujen-ja-mahdollisuuksien-aaella> (Viitattu 6.11.2013.)
- ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Asunnottomat 2012. Selvitys 1/2013. <http://www.ara.fi/download/noname/%7B491574C4-A0A1-4DD0-9A69-AC60B18BBB23%7D/24182> (Viitattu 6.11.2013.)
- Fröjd, Sari & Marttunen, Mauri & Kaltiala-Heino, Riittakerttu (2012) Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 49 (3), 232–246.

Kaisa Tuuteri toimii projektipäällikkönä Nuorisoasuntoliiton koordinoimassa kansallisessa Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhankkeessa, joka toteutetaan osana hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa (2012–2015).

Monenlaisia nuoria, yhdenlaisia toiveita

Elina Lavikainen

Nuorisotakuu ja huoli nuorten työllistymisestä on nostanut nuoret mediahuomion ytimeen. Julkisuuteen on tuotu joukko syrjäytyneiksi määriteltyjä nuoria, ja nuoret ovat ansiokkaasti tuoneet esiin myös omia näkemyksiään. Talkoohengessä järjestetyt kampanjat nuorten työllistämiseksi ovat tuottaneet tuloksia, ja moni nuori on saanut työpaikan tai löytänyt kokemuksen kautta oman alansa. Katveisemmille alueille on kuitenkin jäänyt, miten nuorisotakuuta olisi tarpeen kehittää nuorten näkökulmasta ja millainen ohjaus tukee nuorten kouluttautumista ja työllistymistä.

Tässä kirjoituksessa kysyn, millaisia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämäntilanteet ovat, miten nuorisotakuu toimii erilaisten nuorten näkökulmasta ja millaisia ohjauksen tarpeita erilaisilla nuorilla on. Millaisia polkuja nuoret ovat elämässään muodostaneet? Millaisia kokemuksia heillä on koulusta ja opiskelusta? Miten he ovat kokeneet työnhaun? Millaisia suunnitelmia nuorilla on tulevaisuutta varten ja miten he suhtautuvat omaan tulevaisuuteensa? Millaisia tuen ja ohjauksen tarpeita nuorilla on? Vastaan kysymyksiin kolmella tyyppitarinalla, jotka ovat tiivistettyjä kuvauksia aineiston keskeisistä teemoista.

Kirjoitus pohjautuu keväällä 2013 toteutettuun seurantatutkimukseen, jonka tavoitteena oli selvittää, miten nuorisotakuu toimii nuorten näkökulmasta. Tutkimus kohdistui nuorten koulutus- ja työelämäpolkuihin yläkoulusta nykyhetkeen, kattaen myös nuorten polut nuorisotakuun puitteissa. Polkujen lisäksi haastatteluisia selvitettiin muun muassa ohjaukskokemuksia ja -tarpeita polkujen eri vaiheissa sekä nuorten tulevaisuudensuunnitelmia ja niiden hahmottumista.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet sekä ammatillisesta koulutuksesta valmistuneet, mutta ilman työ- tai jatkokoulutuspaikkaa jääneet nuoret, jotka kuuluvat nuorisotakuun piiriin. Tutkimusta varten kerättiin laadullinen seuranta-aineisto, johon haastateltiin yhteensä 12 nuorta Uudellamaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kutakin nuorta haastateltiin kolme kertaa kevään 2013 aikana. Seurantaotteen tarkoituksena oli simuloida nuorten polkuja nuorisotakuun puitteissa ja selvittää, millaista ohjausta nuoret kohtaavat ja miten se on yhteydessä nuoren tulevaisuudensuunnitelmien hahmottumiseen ja työllistymiseen tai koulutuspaikan saamiseen.

Tutkimus on toteutettu osana *NYT – Nuorisotakuun toteutuminen ammatillisen koulutuksen rajapinnoilla* -hanketta. Haastatteluiden ja keväällä 2014 toteutettavan kyselytutkimuksen pohjalta kehitetään toimintamalli nuoria tukevaan verkostoyhteistyöhön. NYT-hanketta toteuttavat Oulun seudun ammattikorkeakoulu sekä Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö.

MILLAISIA SYRJÄYTYMISVAARASSA OLEVIENTEN NUORTEN ELÄMÄNTILANTEET OVAT?

Lyhyesti vastattuna: monenlaisia. Nuoria haastatellessani havahduin ensinnäkin siihen, että useimmat nuoret eivät pidä itseään syrjäytyneinä. Nuorten tarinat, tilanteet ja kokemukset ovat myös keskenään hyvin erilaisia, mutta kaikkia nuoria yhdistää yksi toive: kupa joku ymmärtäisi minua ja tarjoaisi konkreettisia kokemuksia ja neuvoja.

Nuorten polkujen ja elämäntilanteiden moninaisuutta havainnollistaakseni olen tiivistänyt haastatteluaineistosta kolme tyyppitarinaa, jotka kuvaavat nuorten tulevaisuudenkuvia ja ohjauskokemuksia sekä nuorten polkuja yläkoulusta nykyhetkeen ja nuorisotakuun puitteissa. Tyyppitarinat kuvaavat ideaalityyppejä, joille ei ole todellisuudessa puhtaita vastineita. Esimerkiksi Kuntoutuja ei kuvaa ketään yksittäistä henkilöä, vaan tarina on tiivistetty kuvaus haastatteluiden keskeisistä teemoista ja nuorten välisistä eroista ja samankaltaisuuksista. Tyyppien kuvaukset on koottu taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Teemoittelun ja tyyppittelyn pohjalta muodostetut tyypit.

	KUNTOUTUJA	ETSIJÄ	VÄLIINPUTOAJA
TERVEYDENTILA	Vakavia mielenterveyden ongelmia	Oppimisvaikeuksia, lieviä mielenterveyden ongelmia	Ei merkittäviä sairauksia
KOULUKOKEMUKSET	Kiusaamista, masennusta, oppimisvaikeuksia	Koulu ei kiinnostanut, lintaamista, heikkoja arvosanoja	Koulu oli mukavaa ja sujui melko hyvin
KOULUTUSTAUSTA	Ei opiskelupaikkaa tai töitä peruskoulun jälkeen	Ammatilliset opinnot keskeytyneet, yksittäisiä hyvin lyhyitä työpätkiä	Valmistunut ammatillisista opinnoista, ei työkokemusta
OHJAUSKOKEMUKSET KOULUTUSPOLULLA	Lannistavaa ja massoille suunnattua	Turhaa ja vähäistä, opiskelijan omaaloitteisuus tärkeää	Hyvää ja riittävää
TOIVEET OHJAUKSELLE	Ymmärrystä, välittämistä ja sensitiivisyyttä	Konkretiaa ja kokemuksia	Konkretiaa ja kokemuksia
TULEVAISUUDEN-SUUNNITELMAT JA NIIDEN SELKEYS	Ei ole valmis opiskeluun tai työnhakuun, tulevaisuus tuntuu epäselvältä ja ahdistavalta	Haluaa töihin, mutta suunnitelmat epäselviä ja työnhaku vaikeaa, opiskelu ei kiinnosta	Haluaa töihin ja/ tai jatko-opintoihin, mutta suunnitelmissa epäselvyyttä ja työnhauksessa haasteita
POLKU NUORISOTAKUUN (3 kk) PUITTEISSA KEVÄÄLLÄ 2013	Siirtyi kuntoutukseen tai työttömäksi	Tilanne säilyi ennallaan (jatkaa pajalla tai työttömänä)	Siirtyi töihin tai työttömäksi

KUNTOUTUJA

Kun Kuntoutuja muistelee kouluvuosiaan yläkoulussa, hän käpertyy kipeisiin muistoihinsa ja kertoo hiljaisella äänellä, kuinka vaikeaa koulunkäynti oli masentuneissa mielialoissa. Kouluun oli joka päivä vaikeaa tulla, sillä koulukaverit kiusasivat ja lopulta opettajatkin menettivät uskonsa Kuntoutujaan. ”Ei sinusta ole mihinkään, kun et kerran opi mitään”, saattoivat opettajat todeta oppimisvaikeuksista kärsivälle Kuntoutujalle. Oponkin kanssa keskusteltiin vain Kuntoutujan syvistä mielialoista eikä jatko-opintoihin edes yritetty etsiä vastauksia. Yhteiset opo-tunnit oli suunnattu ”suurille massoille”, jotka pärjäsivät koulussa riittävän hyvin ja kykenivät vaihaitta jatkamaan opintojaan lukioon tai ammattiopistoon. Kuntoutuja olisi kaivannut kannustusta ja kokemusta, että kyllä hänkin voi opiskella itselleen ammatin ja tehdä asioita käsillään, vaikka lukeminen oli vaikeaa ja masennus teki päivittäisestä opiskelusta raskasta. Käsitöistä ja kuvaamataidosta hän piti, sillä niitä varten ei tarvinnut opiskella asioita kirjoista. Koulusta Kuntoutujalle jäi kuitenkin sellainen kokemus, että hän ei kykene tekemään mitään hyödyllistä eikä hän osaa mitään sellaista, minkä avulla voisi opiskella itselleen ammatin.

Kuntoutuja suoritti peruskoulun kymppiluokalla. Sen jälkeen hän on ollut useamman vuoden kotona ilman opiskelupaikkaa, sillä ajatus opiskelusta on tuntunut mahdottomalta ja masennus on vienyt henkiset voimavarat. Kotona olo on tuntunut ahdistavalta ja yksinäiseltä, mutta mihinkään muuhun ei ole ollut voimavaroja.

Aika yksinäiseltä [se tuntui]. Kyl siihen kyllästy. Ei ollu ystäviä eikä ollu mitään tekemistä, pelkästään vaan kotona istumista ja siivoamista. Telkkarin kattelua.

Pakollisessa yhteishaussa hän on hakenut aloille, joille ei ole uskonut pääsevänsä, jotta ei joutuisi ottamaan opiskelupaikkaa vastaan. Eräänä päivänä Kuntoutuja luki netistä etsivästä nuorisotyöstä ja otti yhteyttä kotipaikkakuntansa nuorisotyöntekijään. Kuntoutuja pääsi kuntouttavalle työpajalle, jossa tutustui muihin vastaavissa tilanteissa oleviin nuoriin. Kodinomaisessa ympäristössä Kuntoutuja kokee olevansa turvassa, koska pajalla saa runsaasti vertaistukea.

Tääl on niin paljon ihmisiä, kenel on samanlaisii juttuja. On masennuksii ja perhehuolia ja kaikenlaisii. Pystyy jutella ihan mistä vaan. Ja sit toiset näkee, jos on huono olo, ni tietää, mistä se on johtunu. Täälläki me ollaan puhuttu noitten muitten pajalaisten kaa ihan kaikesta. Ne tietää kaiken meistä. Sairaudesta ja ongelmista ja heikkouksista ja vahvuuksista.

Pajalla Kuntoutuja on saanut ensimmäistä kertaa elämässään kokea, että hän osaa ja hänellä on jotain annettavaa. Vertaistuen ja ymmärtävien ja kannustavien ohjaajien avulla Kuntoutuja on saanut hieman uskoa itseensä. Hän viettää työpajalla koko kolmen kuukauden haastattelujakson, mutta tulevaisuus näyttää vielä sumuiselta ja edessä on pitkä tie opiskelu- ja työmarkkinoille. Nyt hän kaipaisi eniten ymmärtäviä kuuntelijoita ja konkreettista apua masennukseensa. Pajalla saatu vertaistuki, ymmärrys ja konkreettiset onnistumisen elämykset kuitenkin luovat toivoa siihen, että vielä jonain päivänä

hänelläkin on mahdollisuuksia opiskella esimerkiksi oppisopimuskoulutuksessa.

Nuorisotakuusta Kuntoutuja kertoo kuulleensa pajalla, mutta kokee sen etäisenä eikä oikein tiedä mitä asiasta ajattelisi. Opiskelu ja työllistyminen tuntuvat vielä kaukaisilta.

ETSIJÄ

Sanavalmis ja puhelias Etsijä kuvailee kouluvuosiensa vauhdikkaiksi. Yläkoulussa koulunkäynti ei häntä erityisemmin kiinnostanut ja koulupäivät Etsijä vietti usein lintsaamalla kavereidensa kanssa. Arvosanat olivat heikkoja, ja kotona tilanteeseen ei puututtu, sillä vanhemmilla oli omat vaikeutensa. Lukivaikeudet ja ahdistuneisuushäiriö vaikeuttivat nekin koulunkäyntiä. Yhdeksännellä luokalla Etsijä päätti ryhdistäytyä ja nostaa arvosanojaan, sillä hän halusi jatkaa peruskoulusta ammatillisiin opintoihin. Tarmoa riitti, mutta ohjaajien ja opettajien asenteisiin hän pettyi. Etsijästä tuntui, että joidenkin opettajien ja ohjaajien mielestä hänen ei kannata hakea haluamilleen aloille, koska ”et sä sinne noilla arvosanoilla kuitenkaan pääse”. Etsijälle oli kuitenkin sattunut hyvä luokanvalvoja, joka patisti tätä kouluun ja kannusti ysiluokan ponnisteluissa. Luokanvalvojalta hän sai myös konkreettisia ja selkeitä neuvoja yhteishakua ja tulevaisuutta silmälläpitäen. Etsijä valmistui peruskoulusta ja pääsi yhteishaussa haluamalleen alalle ammattiopistoon.

Sairastelu vaikeutti Etsijän ammatillisia opintoja, sillä hänellä oli vaikeuksia selvittää tunteista ja oppitunneista. Opettajilleen hän antaa kiitosta, sillä nämä yrittivät järjestää Etsijälle vaihtoehtoisia suoritustapoja. Toisaalta hän toivoo, että opettajat olisivat tunteet tarkemmin yksittäisten opiskelijoiden tilanteet ja esimerkiksi puuttuneet aiemmin hänen poissaoloihinsa.

Kyl mä nyt tiedän, et se on vaikeeta, jos sul on 20 oppilasta ja sä oot ainoo opettaja, mut sillai, et yksilövalmennukseen keskittyy enemmän. Et just, et mullaki kävi ton amiksen kaa vähän sillai, et mä jäin ensin vähän ninku killuu, et putos ehkä vähän kärryiltä ja sit se vaan... Sit ei enää mais-tunu enää. Ja sit vasta siinä vaiheessa siihen puututtiin, kun mä olin kolme viikkoo pois koulusta ilmottamatta mitään.

Lopulta Etsijä päätti keskeyttää opinnot, sillä etenkin sosiaaliset opiskelutilanteet tuntuivat ylitsepääsemättömiltä eikä alakaan enää oikein kiinnostanut. Keskeyttämisen jälkeen Etsijä oli pitkään kotona, mikä tuntui kaksijakoisesti mukavalta ja ahdistavalta. Omien asioiden hoitaminen tuntui vaikealta pitkän kotona olon jälkeen. Etsijä kuitenkin hakeutui TE-toimiston avulla työpajalle, missä hän on ollut nyt puoli vuotta. Pajajakson aikana Etsijä on päässyt kokeilemaan erilaisia töitä ja saanut runsaasti vertaistukea samankaltaisessa tilanteessa olevilta nuorilta. Uusien kokemusten kautta hän on löytänyt uusia kiinnostuksen kohteita ja saanut selkeämmän kuvan siitä, millaisia aloja on tarjolla ja millaista työskentely on erilaisilla aloilla. Samalla hän on löytänyt uusia taitoja itsestään. Tällä hetkellä Etsijää ei kiinnosta opiskelu ja hän kokee vielä etsivänsä omaa alaansa, mutta haluaisi kuitenkin töihin, jotta pääsisi rakentamaan itsenäisesti omaa toimeentuloaan. Tulevaisuus tuntuu vielä epävarmalta ja hahmottomattomalta, mutta pajalla hän on

saanut luottamusta siihen, että asiat järjestyvät.

Nuorisotakuuta Etsijä pitää todella hyvänä, ja hänen mielestään on hienoa, että nuoria tuetaan opiskelussa ja työllistymisessä. Hän suhtautuu kuitenkin epäilevästi nuorisotakuun tarjoamiin mahdollisuuksiin ja korostaa, että nuorille tarjottavien toimenpiteiden ja koulutus- ja työpaikkojen tulisi olla aidosti hyödyllisiä ja kullekin nuorelle sopivia.

Se on vähän sellasta, kun sitä tutkii pidemmälle, niin se tuntuu propagandalta, koska se on vähän semmosta, että nyt tulee hyvä diili, että saat kyllä hyvän paikan. Ja sit ku annetaan sulle se paikka, että tässä se nyt on, ni sit sä katot sitä hetken, että ei, en mä tällstä voi tehdä. Sit ne on sillee, et okei, ei sitte. Sit vaan nuori on taas sillee, et no jaa, heippa sitten. Tuntuu, et helposti voi jäädä taas siihen tyhjän päälle. Et se on vaan semmoinen hieno asia, mikä nyt on tehty, että ihan varmana saat paikan, mutta ku ei se sovi kaikille.

VÄLIINPUTOAJA

Hiljainen mutta ajatuksensa terävästi ilmaiseva Väliinputoaja menestyi yläkoulussa melko hyvin. Koulun sosiaaliseen ympäristöön oli kuitenkin vaikeaa päästä sisään, ja välitunnit hän vietti useimmiten yksin. Tulevaisuus ja jatko-opinnot mietityttivät Väliinputoajaa, mutta opoilta hän ei oikein uskaltanut pyytää vastauksia kysymyksiinsä. Hän koki, että opoilla ei ollut aikaa pysähtyä pohtimaan yksittäisten oppilaiden tilanteita, vaikka ohjaus oli sinänsä hyvää ja riittävää. Yläkoulun jälkeen Väliinputoaja hakeutui ammatillisiin opintoihin, sillä hän koki omien vahuuksiensa vastaavan hyvin hakemallaan alalla tarvittavia taitoja. Opiskelu oli kuitenkin vaikeaa, sillä sosiaaliset tilanteet jännittivät ja opiskeltavat asiat olivat haastavampia kuin Väliinputoaja oli etukäteen arvioinut. Siitä huolimatta Väliinputoaja valmistui haluamaansa ammattiin tavoiteajassa.

Valmistumisensa jälkeen Väliinputoaja ei ole onnistunut löytämään oman alansa töitä. Puolen vuoden työttömyyden jälkeen hän pääsi työpajalle, jossa on ollut mukavaa, mutta samalla hieman turhauttavaa. Koska Väliinputoajalla on jo ammatti, hän haluaisi tehdä oman alansa töitä eikä yksittäisiä työpajakeikkoja sellaisissa töissä, jotka eivät häntä kiinnosta. Väliinputoajaa myös turhauttaa, että hän ei pääse työkokeiluun, joka on suunnattu pääasiassa ilman tutkintoa oleville nuorille. Hän haluaisi päästä edes kokeilemaan oman alansa töitä, koska on alkanut epäillä, onko opiskellut aivan väärälle alalle, jolta ei ole mahdollista työllistyä. Väliinputoaja kokee olevansa jumissa omassa tilanteessaan. Sopimus työpajallakin päättyy ja Väliinputoaja palaa TE-toimiston asiakkaaksi. Työnhakunsa tueksi hän toivoisi TE-toimistolta konkreettista työllistymissuunnitelmaa ja konkreettisia vinkkejä siihen, miten hän voisi työllistyä oman alansa töihin tai miten hän voisi laajentaa jo hankittua osaamistaan siten, että työllistyminen olisi helpompaa.

Mitähän mä nyt sanosin [toivomastaan ohjauksesta]? Kai sellasta, et yrittäs saada meivät jotenki sillai... Miten mä nyt selittäisin? No siis sillain, että ohjattais enemmän siihen, että miten sitä työtä voisi saada. Ja sit muutenkin, ku on sillai, ettei oo ollu missään töissä vielä kunnolla, ni. Ja sit muutenkin, et sais jostain lisää itsevarmuutta, että joku halua oikeesti, et me päästään töihin.

Nuorisotakuuta Väliinputoaja pitää hyvänä asiana, mutta kokee, ettei siitä ole ollut hyötyä hänelle. Väliinputoajaa turhauttaa, että hän on opiskellut ja valmistunut, mutta ei pääse edes työkokeiluun. Kolmen kuukauden takuuta Väliinputoaja epäilee: voiko hän todella saada paikan luvatussa ajassa, kun seuraava tapaaminenkin TE-toimiston kanssa on järjestynyt vasta kahden kuukauden päähän?

KUUNTELUA, KONKRETIAA JA KOKEMUKSIA

Kolmen kuukauden seurantajakson aikana haastattelin kahtatoista nuorisotakuun piiriin kuuluvaa nuorta, joista yksitoista oli lähtötilanteessa työpajalla ja yksi työttömänä. Seurantajakson päättyessä kolme nuorta oli edelleen työpajalla, kolme sai työpaikan, yksi siirtyi kuntouttavaan työtoimintaan ja neljä jäi työttömäksi. Yhtä nuorta ei enää tavoitettu ensimmäisen haastattelun jälkeen.

Useimpien haastateltujen nuorten kohdalla nuorisotakuu ei siis toiminut tavoitteiden mukaisesti. Nuorten näkökulmasta suurimmat haasteet liittyvät heihin itseensä (terveydentila, tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus), viranomaisiin (puutteellinen ohjaus) ja työnantajiin (haluttomuus palkata nuoria ilman työkokemusta). NYT-hankkeessa on tartuttu erityisesti ohjauksen haasteisiin. Mitä nuoret siis ohjaukselta toivovat? Kuuntelua, konkretiaa ja kokemuksia. Nuoret toivovat, että ohjaajat oppilaitoksissa, virastoissa ja nuorisotyössä ymmärtäisivät heidän tilanteensa kokonaisuutena ja huomioisivat nuorten yksilölliset toiveet, tavoitteet ja tarpeet. Henkilökohtaista ohjausta ja monialaista verkostoyhteistyötä korostava toimintamalli on siis nuortenkin näkökulmasta aivan oikea suunta.

Ohjauksesta käydyssä keskustelussa jää kuitenkin helposti varjoon, että nuoret kaipaavat myös konkreettisia kokemuksia. Selkeiden ja käytännöllisten neuvojen lisäksi he haluavat saada tulevaisuuteensa konkreettisen kosketuksen, sillä rajattomien mahdollisuuksien maailmassa vaihtoehdot hahmottuvat selkeämmiksi, kun niihin muodostuu henkilökohtainen ja konkreettinen suhde. Esimerkiksi monilla työpajanuorilla tulevaisuudensuunnitelmat hahmottuivat, kun he pääsivät kokeilemaan erilaisia työtehtäviä. Ohjaaja, viranomainen, aikuinen: tarjoa siis nuorelle kokemuksia! Työpajoja, työkokeiluja, työssäoppimisjaksoja, oppisopimuskoulutusta, Tet-jaksoja, kesätöitä ja varjostamista työpaikoilla. Kohtaamisia ihmisten kanssa.

Elina Lavikainen työskentelee tutkijana ja kehittämispäällikkönä Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksessa. Nuorisotakuuta koskevien ohjauskokemusten lisäksi hän on tutkinut muun muassa ammatillisista opinnoista valmistuneiden laadullista työllistymistä sekä korkeakouluopiskelijoiden kokemuksia toimeentulosta ja pienituloisuudesta.

Takuulla suojassa. Nuorisotakuu ja lastensuojelun erityiskysymykset³⁸

Elina Pekkarinen

Lastensuojelun piirissä olevien alaikäisten määrän kasvu on herättänyt runsaasti keskustelua. Erityisesti huostaanottoja on käsitelty myös nuorisotakuun yhteydessä, sillä tutkimukset ovat osoittaneet huostassa olleiden nuorten aikuisten hyvinvoinnin muita heikommaksi ja tapaturma-, päihde- ja itsemurhakuolleisuuden muita suuremmiksi (Kalland ym. 2001). Teini-iässä tapahtuneiden huostaanottojen on todettu olevan yhteydessä matalampaan koulutukseen ja työmarkkinoiden ulkopuolisuuteen varhaisaikuisuudessa (Heino & Johnson 2010). Tuoreessa nuorten syrjäytymistä koskevassa selvityksessä lastensuojelun asiakkuus kytkeytyy syrjäytymisilmiöön useiden vaikutuskanavien kautta (Notkola ym. 2013). *Nuorten yhteiskuntatakuu 2013* -raportissakin mainitaan lastensuojelu.

Voidaan kysyä, kertovatko kasvaneet lastensuojelun tunnusluvut lisääntyneestä avusta vai lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä. Tutkijoiden mukaan teini-ikäisenä huostaan otettujen nuorten vaikeudet kiinnittyä opiskelu- ja työelämään kertovat etenkin huostaanottoa edeltäneiden ongelmien vakavuudesta, mutta korostavat, että myös lastensuojelun sijais- ja jälkihuoltoa tulee tarkastella kriittisesti (Heino & Johnson 2010). Mielestäni on uskallettava kysyä, onnistuuko lastensuojelujärjestelmä kompensoimaan huostaanottoa edeltäviä hyvinvointivajeita, mutta on pohdittava myös sitä, millaisia syrjäyttäviä ilmiöitä lastensuojelu itse tuottaa. Puheenvuorossani keskityn lastensuojelun asiakkuudesta seuraaviin ilmiöihin ja jätän lastensuojelun tarvetta synnyttävät tekijät tarkastelun ulkopuolelle. Tekstini perustuu aiempiin lastensuojelua koskeviin tutkimuksiin sekä käynnissä oleviin uusiin tutkimushankkeisiin.

LASTENSUOJELUN PALVELUT JA NUORISOIKÄISTEN TARPEET

Lastensuojelutilastot osoittavat, että lastensuojelun asiakkaiden ikäprofiili on muuttunut. Teini-ikäisten asiakkaiden osuus on kasvanut. Vuonna 2012 lastensuojelun avohuollon piirissä oli jo yhdeksän prosenttia 13–18-vuotiaista, ja kiireellisistä sijoituksista sekä uusista huostaanotoista yli puolet kohdistui tähän ikäryhmään (Kuoppala & Säkkinen 2013; Ahlgren-Leinvuo 2013). Teineihin kohdennetaan pikkulapsia hanakammin järeitä toimenpiteitä, kuten kiireellisiä sijoituksia ja huostaanottoja. Ilmiö on paradoksaalinen, sillä samanaikaisesti nuoria koskevat hyvinvointi-indikaattorit kertovat aiempia vuo-

³⁸ Tekstissä käytetyt haastattelusitaatit ovat lainauksia tutkimuksesta, jonka on rahoittanut Ella ja Georg Ehrnroothin säätiö.

sikymmeniä terveemmästä, onnellisemmasta ja paremmin käyttäytyvästä nuorisosta. Lukujen taustalta on eritelty tilastointiin, lainsäädäntöön, palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmään, kontrolliin sekä perheiden ja yksilöiden käyttäytymiseen liittyviä muutoksia. Kaikenikäisten lasten suojelun tarpeet selittyvät osin samojen tekijöiden kautta, mutta teini-ikäisillä on myös omia tunnuspiirteitä. Koulunkäyntivaikeudet, ristiriidat kotona, välinpitämättömyys säännöistä ja päihteet ovat osa lastensuojelun nuoriso-ongelman ydintä.

Lastensuojelun palvelujärjestelmässä on monissa kunnissa kuitenkin nuorisoikäisten mentävä aukko. Suojelukasvatuksen kaltaista nuoriin kohdistettua sosiaalityön oppia ei 1980-luvun jälkeen ole ollut. Monet lastensuojelun uudet palveluinnovaatiot vastaavat ennalta ehkäisten pikkulapsiperheiden palvelutarpeisiin, eivätkä tavoita tämän hetken nuorisoikäisiä. Erilaiset nuorten yhdistelmähoitomallit, harrastustoiminta ja vertaisryhmät ovat yksittäisten kuntien erikoispalveluja ja niissäkin usein projektiluonteisia tai kolmannen sektorin varassa (Notkola ym. 2013). Lastensuojelun on kuitenkin vastattava epäsosiaalisesti oireilevien nuorten tarpeisiin, eikä pitelemätöntä tai hengenvaarassa olevaa teini-ikäistä voida auttaa pitkälle avohuollon alikehittyneiden tukitoimien avulla. Usein nuorisoikäiset asiakkaat päätyvätkin kalliiseen laitoshoitoon palloiltuaan ensin hajanaisella psykososiaalisten palvelujen kentällä.

LASTENSUOJELUN LEIMA

Lastensuojelun vaikutuksia yksilön elämäntilanteeseen ja identiteettiin on tutkittu melko vähän. Nuoret ovat itse tuoneet esiin, että lastensuojelun asiakkuus leimaa ongelmanuoreksi, altistaa kiusaamiselle ja vaikeuttaa koulunkäyntiä. He ovat toivoneet tulevaisuudessa kohdataksi tavallisina nuorina, joilla on oikeus epäonnistua ja menestyä. (Vario ym. 2012.)

Lastensuojelun asiakkuuteen liittyy asenteiden lisäksi muitakin stigman vaaraa lisääviä tekijöitä. Useissa kunnissa sosiaali- ja terveydenhuollon rekisterit ovat yhteisiä, ja lastensuojelun merkinnät säilyvät niissä vuosikymmeniä. Ne voivat tulla eri viranomaisten tietoon vaikkapa toimeentulotuen tai perheoikeudellisten palveluiden yhteydessä lapsen jo aikuistuttua. Viranomaisten välisen tietojenvaihdon tehostamista on viime vuosina voimakkaasti vaadittu, mikä monilta osin on suotavaa. Tietojen välittämisessä tulisi kuitenkin huomioida myös siihen liittyvät leimaamisen vaarat.

Lastensuojelun asiakkaat ovat usein itse tietoisia asiakirjamerkinnoista ja pohtivat niiden seurauksia. Omassa tutkimuksessani, joka seurasi lastensuojelun asiakkaina olleita nuoria naisia, pelko nuoruusajan edesottamusten paljastumisesta varjosti vielä 26-vuotiaan nuoren aikuisen opiskelu- ja työelämää.³⁹

39 Lastensuojelun ryhmätoimintaan osallistuneita nuoria tyttöjä haastattelin ensimmäisen kerran vuonna 2003 heidän ollessaan 16-vuotiaita (Pekkarinen 2004) ja osaa uudestaan nyt heidän ollessaan 26 -vuotiaita. Tämä tutkimuksen seurantaosuus on pamflettia kirjoitettaessa vielä keskeneräinen. Sitaaiteista on muutettu tai poistettu tekijät, jotka voisivat johtaa haastateltavien tunnistamiseen.

EP: Mutta tota saaks sen mainita, että sä oot opiskellu (--)
alaa?

H: Joo, kyl sen voi. Sen vaan tietää, et sit ihmiset vetää siit sellasii johtopäätöksii, et kauheeta, taas (--)
alalla on yks mielenterveyskuntoutuja.

H: Tuntuuks sust, et ihmiset vetää s...

H: *keskeyttää* No siis siit tosi paljon puhutaan siellä, et miks sellaset ihmiset hakeutuu (--)
alalle.

EP: Miltä se tuntuu?

H: No on se leimaavaa. Tai siis silleen, että kyl mäki voin olla hyvä (--)
Ja sit pelko siitä, et joku menee lukee sun asiakastiedot ja sit sul on leima otsassa ja sit saat vaihtaa duunipaikkaa.

Paljastumisen pelko voi liittyä myös rikosrekisterimerkintöihin, sillä merkinnät esimerkiksi huumausainerikoksista tarkistetaan hakeuduttaessa työskentelemään lasten ja nuorten pariin. Julkisessa keskustelussa tarkistusta on pidetty myönteisenä, ja sen seurauksia yksittäisten nuorten elämänsäkuuluun on pohdittu harvemmin. Keskustelufoorumeilla kirjoitetaan kuitenkin vilkkaasti h-merkintöjen vaikutuksista opiskelu-, työ- ja perhe-elämään. Suomessa on tehty hyvin vähän tutkimusta aiheesta. Itse kysyn, onko kohtuullista, että nuorten usein ohimenevillä ja yksittäisillä hairahduksilla on koko elämän kestäviä seurauksia.

LASTENSUOJELUN ASIAKKUUS PYSYVÄNÄ VÄLITILANA

Suomalaiset lastensuojelukäytännöt perustuvat vahvasti perheen jälleenyhdistämisen periaatteeseen, jolloin huostaanotto on väliaikainen ratkaisu. Viime vuosina on kuitenkin virinnyt keskustelua lapsen oikeudesta saada pysyvää hoivaa biologisista siteistä riippumatta. Avoin adoptio ja pysyvä huostaanotto ovat esimerkkejä käytännöistä, joiden avulla pyritään edistämään lapsen tarvetta pysyvyyteen ja sitä kautta katkeamattomaan turvallisuudentunteeseen.

Suomessa tuskin koskaan siirrytään tahdonvastaisen adoption kaltaisiin keinoihin, jotka esimerkiksi Isossa-Britanniassa ovat yleistyneet, mutta täälläkin on painetta tarkastella lastensuojelu-uran katkosten, lasten turvattomuudentunteiden ja aikuisiän ongelmien välisiä yhteyksiä. Jo valmistuneet ja käynnissä olevat tutkimukset ovat osoittaneet, että siinä missä lastensuojelutarpeen taustalla vaikuttavat tekijät tuottavat lasten elämään epävarmuustekijöitä, myös lastensuojelutoimenpiteet voivat toistuvasti murtaa arjen rakenteet. Kodin ulkopuolelle sijoittaminen joko kiireellisesti tai huostaan otettuna ei ole tavaton tapahtuma, sillä vuosittain alkaa yli 5 000 uutta sijoitusta – usein toistuvasti samoille lapsille (Kuoppala & Säkkinen 2013). Usein sijoittaminen merkitsee eroa perheenjäsenistä, kavereista ja koulusta. Sijoittamisen yhteydessä on päätöksentekoon ja sijoituspaikkoihin liittyviä odotusvaiheita, joiden vaikutuksista ollaan vasta saamassa tutkimustietoa. Pahimmillaan koko lapsuus kuluu eri paikoissa erilaisia päätöksiä odotellessa. Jatkuva väliaikaisuuden tunne voi vaikeuttaa motivoitumista pitkäjänteisyyttä vaativiin tehtäviin kuten opiskeluun. Vaikka aiheesta on vähän tutkimustietoa, tulee nuorisotakuun toteuttamisen yhteydessä huomioida tällaisten katkosten merkitys nuoren turvallisuudentunteelle.

JÄRJESTELMÄN RATTAISSA

Lastensuojelun asiakkuus merkitsee altistumista erilaisille interventioille. Pienetkin lapset ovat saattaneet olla toistuvasti tilanteissa, joissa koti täyttyy yllättäen viranomaisista. Asiakkuuteen liittyy toimistokäyntejä, ja perhetyön kaltaiset palvelut tuovat työntekijät kotiin. Tämä voi merkitä lapselle paitsi kokemusta tuesta, myös yksityisyyteen tunkeutuvasta kontrollista.

Nuorisoikäiset osallistuvat lastensuojeluprosessiin pikkulapsia enemmän. Neuvottelut ja hallinto-oikeuskäsittelyt ovat tilanteita, joissa 12 vuotta täyttäneiden lasten oletetaan olevan läsnä. Nuorilla on kuitenkin kokemuksia siitä, etteivät he ole itse voineet vaikuttaa päätöksiin (Vario ym. 2012). Etnografiatutkimuksissa on havaittu, etteivät nuoret ole kovin innokkaita osallistumaan hallinto-oikeuskäsittelyihin (Korpinen 2008) tai lastenkodin suunnitelmapalaveriin (Laakso 2009). Viranomaisneuvotteluihin voi liittyä voimakkaita ulkopuolisuuden kokemuksia. Seuraavassa 16-vuotias haastateltava kertoo kokemuksistaan lastensuojeluneuvotteluissa (Pekkarinen 2004).

EP: Tuntuuks sust siltä, et sua kuunneltiin?

H: No kyl mua silloin kuunneltiin, ku mä puhuin yksin yhdelle ihmiselle, mut sit ku siel oli paljon ni tuli sellanen olo, ku mä en ois ees ollu siel huoneessa ku ne puhu.

Lastensuojeluun voi liittyä myös laiminlyönnin, mielivaltaisuuden ja väkivallan kokemuksia. Sijoitetut nuoret ovat kertoneet kollektiivisista rangaistuksista ja ruuan saannin säätelystä (Vario ym. 2012). Valvovat viranomaiset ovat joutuneet puuttumaan sijaishuoltopaikkojen käytäntöihin vielä aivan viime aikoina. Suojelun varjolla aiheutetut kaltoinkohtelun kokemukset voivat vaurioittaa pysyvästi luottamusta viranomaisten toimintaan ja vaikeuttaa tuntuvasti kiinnittymistä yhteiskuntaan. Kokemukset saattavat ilmetä haluttomuutena ottaa vastaan jälkihuollon tukitoimia, ja ne voivat vaikeuttaa yhteistyötä viranomaisten kanssa.

KENELLÄ ON KORJAUSVASTUU NUORISTA AIKUISISTA?

Edellä käsittelin joitain lastensuojelutoimenpiteistä seuraavia tekijöitä, jotka voivat vaikeuttaa nuorten kiinnittymistä koulutukseen ja työelämään. Tekstiäni lukiessa on muistettava, että lastensuojelu tavallisesti korjaa enemmän kuin vaurioittaa. Lastensuojelulasten kokemukset limittyvät muihin laiminlyönnin kokemuksiin, eikä lyhyt lapsuusikä riitä aina korjaamaan kaikkia koettuja traumoja. Suomessa nuorten sosiaali- ja terveyspalveluissa on huomattavia kuntakohtaisia eroja, jotka asettavat nuoret aikuiset eriarvoiseen asemaan. Lastensuojelun jälkihuoltovelvoite päättyy 21 ikävuoteen, jonka jälkeen nuoren oikeus saada tukea lastensuojelujärjestelmän kautta päättyy. Lapsuudessaan ja nuoruudessaan vaurioitaville kokemuksille altistuneet saattavat kuitenkin tarvita korjaavia palveluja vuosienkin päästä. Lukuisten asiantuntijoiden tavoin asetun vaatimaan, että lastensuojelun jälkihuoltovelvoitetta tulee jatkaa pitempään, ja lastensuojeluhistorian omaavalle

aikuiselle tulee taata esimerkiksi kuntouttavaa psykoterapiaa jälkihuollosta riippumatta. Lastensuojelun asiakkaina olleille nuorille tulee tarjota myös tilaisuuksia käsitellä lapsuuden ja nuoruuden kokemuksia vertaistuen avulla (Vario ym. 2012). Käsittelemättöminä häpeä ja syyllisyys omasta menneisyydestä voivat seurata aikuisuuteen.

EP: Nyt siit on jo kymmenen vuotta, ni minkälaisena se aika nyt näyttäytyy?

(--)

H: No, päällimmäisenä häpeä varmaan *itkee* ja sit silleen, et ku miettii, et miksei ois voinu tehdä jotenki muuten, kaduttaa. (--) Ois voinu esimerkiksi just koulu mennä paremmin ja ois voinu vaik silleen *hiljaisuus* niinku silleen ihmisenä olla erilainen. (--) Se vaan kaduttaa, et teki sellasii valintoja, et miksei voinut vaik olla vaan himassa ja lukee niit koulukirjoja ja olla siellä, et piti mennä hölmöilemään tai silleen, et periaatteessa menetti sen normaalin nuoruuden. (--)... tai no lapsuus ehkä enemmänki jäi.

Anne-Mari Souto kirjoittaa tässä teoksessa kriittisesti siitä, että nuorilta edellytetään tämän päivän ammatillisessa koulutuksessa ja työelämässä välittömästi aikuismaista työelämäkykyisyyttä. Kysymys koulutus- ja työkyvystä on erityisen polttava silloin, kun nuorella on lähtökohtaisesti ohut luottamus yhteiskunnan toimintaan ja taustallaan kaltoinkohtelun kokemuksia. Lastensuojelu ei aina ehdi eikä pysty korjaamaan näitä kokemuksia, vaan se saattaa tuottaa uusia ongelmia. Koulutuksen ja työssäkäynnin merkitystä yhteiskuntaan kiinnittymiselle ei sovi vähätellä, mutta ne eivät sellaisenaan ole kuntouttamisen välineitä. Koulutuksen ja työn rinnalle voidaan tarvita vankkoja korjaavia tukitoimenpiteitä, jotta lapsuudessaan suojelutoimenpiteiden tarpeessa ja kohteena ollut nuori saadaan kiinnittymään yhteiskuntaan.

LÄHTEET

- Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2013) *Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu 2012*. Helsinki: Kuusikko-työryhmä.
- Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266–293.
- Kalland, Mirjam & Pensola, Tiina & Meriläinen, Jouni & Sinkkonen, Jari (2001) *Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry: population based study*. BMJ 323(7306): 207–208.
- Korpinen, Johanna (2008) *Istuntoja institutionaalisen katseen alla: lastensuojelun suulliset käsitteilyt hallinto-oikeudessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2013) *Lastensuojelutilasto 2012*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laakso, Riitta (2009) *Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Notkola, Veijo & Pitkänen, Sari & Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika & Harkko, Jaakko & Korkeamäki, Johanna & Lehikoinen, Tuula & Lehtoranta, Pirjo & Puumalainen Jouni & Ehrling, Leena & Hämäläinen, Juha & Kankaanpää, Eila & Rimpelä, Matti & Vornanen Riitta (2013) *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?* Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Helsinki: Eduskunta.

- Pekkarinen, Elina (2004) *Tyttöryhmän dialoginen prosessi – fenomenologinen lähestymistapa*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Terve, Jaana (2012) ”*Suojele unelmia, vaali toivoa*”. *Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijais-huollon laadun kehittämiseksi*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 6/2012. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

VTT Elina Pekkarinen on sosiaalityön oppiaineesta väitellyt lastensuojeluun erikoistunut tutkija, joka työskentelee Nuorisotutkimusverkostossa Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa tutkijatohtorina.

Samanmielisyyttä ja piileviä ristiriitoja – nuorisoalan toimijoiden näkemyksiä nuorisotakuusta sen juuri tultua voimaan

Matilda Wrede-Jäntti & Jaana Lähteenmaa

Nuorisotyöntekijät ovat läsnä nuorten elämässä, jakavat tietoa, keskustelevat ja ohjaavat tarvittaessa nuoria eri viranomaisten luo. Nuorisotyöntekijöillä on, muiden toimijoiden ohella, keskeinen rooli nuorisotakuuta toteutettaessa. Nuorisotakuu sisältää runsaasti lupauksia: muun muassa jokaiselle alle 25-vuotiaalle työttömälle työnhakijalle on kolmen kuukauden sisällä pyrittävä tarjoamaan työ- tai työkokeilupaiikka, koulutusta tai kurssitusta. Nuorisotakuulla on myös kunnianhimoinen tavoite löytää nuorille kestäväille pohjalle pidemmälle tulevaisuuteen kantavia ratkaisuja. Halusimme selvittää, millaiset käsitykset ja asenteet nuorisotyöntekijöillä ja muilla nuorisoalan toimijoilla oli takuusta, kun se vuoden 2013 alussa oli juuri astunut voimaan.

Tässä esitetyt tulokset perustuvat nuorisoalan toimijoiden kyselylomakkeisiin (N 103=76+27) tammikuussa 2013. Lomakkeita jaettiin kahdessa eri tilaisuudessa: Nuori 2013 -tapahtumassa Jyväskylässä (200 jaettua lomaketta, joista palautettiin 76) ja Delsam-projektin seminaarissa Helsingissä (44 jaettua lomaketta, joista 27 palautettiin). Molemmat tilaisuudet liittyivät nuorisotakuuseen, ja ne oli suunnattu nuorten ja/tai nuorisotakuun parissa työskenteleville. Vastaajissa oli nuorisotyöntekijöitä kunnalliselta ja kolmannelta sektorilta sekä kirkon piiristä. Lisäksi joukossa oli muita nuorisokysymysten parissa työskenteleviä, muun muassa viranhaltijoita ja monenlaisten nuorisoprojektien vetäjiä. Todettakoon, ettei aineisto ole edustava, vaan se pohjautuu näissä kahdessa tilaisuudessa läsnä olleiden ihmisten halukkuuteen täyttää lomake.

Lomakkeessa oli kahdeksan nuorisotakuuseen ja nuorisotyöttömyyteen liittyvää väittämää, joihin sai valita vastausvaihtoehdon akselilla 1 (täysin samaa mieltä) – 5 (täysin eri mieltä), vastausvaihtoehto 3 oli ”En osaa sanoa”. Lomakkeen lopussa oli varattu tilaa vapaamuotoiselle pohdinnalle.

Yleisesti ottaen: yksimielisyyks on melko suurta vastaajien keskuudessa ja heidän kantansa väittämiin on suhteellisen selkeä. Mielenkiintoista on, että vastausvaihtoehto ”En osaa sanoa” on neljän ensimmäisen väittämän kohdalla suhteellisen käytetty, mutta sen valinta lomakkeemme loppua kohti selvästi vähenee. Nämä ensimmäiset väittämät liittyvät tiukasti nuorisotakuuseen, sen tuomiin muutoksiin ja mahdollisuuksiin parantaa nuorten työllistymistä. Loput väittämistä koskevat muita nuorisotyöttömyyteen liittyviä teemoja: nuoria työttömiä, sanktiota ja työurien pidentämistä. Kannat jälkimmäisiin ovat siis tavallaan tiukempia kuin itse nuorisotakuuseen. Ainakin epävarmuutta esiintyy niissä vähemmän. Mielenkiintoista on, että jälkimmäiset liittyvät abstraktimpiin ja moraalisesti vaikeampiin dilemmoihin kuin lomakkeen alkupuolen kysymykset.

Tuloksista käy ilmi, että nuorisotalan toimijoilla on ambivalentti suhtautuminen nuorisotakuuseen. Heidän vastauksissaan kuultaa toisaalta toiveikkaus, toisaalta huoli tehtävän vaikeudesta, jopa mahdottomuudesta. Toiveikkaus näkyy suhtautumisessa väittämään ”Nuorisotakuu ei juuri muuta olemassa olevia käytäntöjä”, josta hiukan yli puolet (58/103) on osittain eri mieltä. Itse asiassa vain kolme vastaajaa on väittämän kanssa täysin samaa mieltä. Myös valitut vastausvaihtoehdot väittämään ”Nuorisotakuu johtaa nuoret turvallisesti työuran alkuun” kuvaavat samaa myönteistä suhtautumista takuuseen: vaikka vain neljä vastaajaa täysin allekirjoittaa väittämän, melkein puolet (45) vastaajista on osittain samaa mieltä. Täysin eri mieltä väittämän kanssa on vain kaksi vastaajaa. On siis haluttu uskoa, että nuorisotakuu tuo tullessaan muutoksia ja että nämä muutokset ovat myönteisiä. Avovastaukset tosin sisältävät enimmäkseen huolia ja kysymyksiä. Esimerkiksi yksi vastaaja perustelee myönteistä kantaansa halullaan olla toiveikas vaikka nostaakin esiin lukuisia takuuseen liittyviä huolia:

Haluan asennoitua takuuseen toiveikkaasti, en kynyisesti. Kaikki yritykset asian parantamiseen ovat tervetulleita. Mietityttää eniten se, MINNE nuoret ohjataan – mistä ne tuhannet harjoittelu/työpaikat löytyvät (etenkin jos juuri työntekijöitään irtisanoneet firmat eivät voi ottaa nuoria harjoitteluun)? Entä onko kuntoutuspaikkoja riittävästi? Toivon myös, että takuu ei aiheuta sellaista, että nuoria tyrkätään hädässä ”jonnekin”, kuuntelematta nuorta. (...)

Etsivän nuorisotyön tekijä, nainen, yhdistys

Tämä kysymys – mihin nuoret ohjataan, jos työ-, harjoittelu- ja koulutuspaikkoja ei vain ole riittävästi – nousee esiin useammassakin avovastauksessa. Niissä todetaan myös, että työmarkkinoilla näyttää olevan edessä ennemminkin leikkauksia kuin työpaikkojen lisääntymistä. Mainitaan, että vaikka koulutuspaikkoja voidaan luoda ja koulutus tilastollisesti antaakin nuorelle paremmat edellytykset pärjätä työmarkkinoilla, niin ollaan huolissaan niin sanotusta ei-vapaaehtoisesta koulutukseen ohjaamisesta, joka joidenkin nuorten kohdalla näyttäytyy pikemminkin tapana ”säilöä” heitä kuin varteenotettavana ratkaisuna heidän työllistymisekseen. Kirjoitetaan myös työttömyyden johtuvan ensisijaisesti rakenteellisista tekijöistä eikä nuorten henkilökohtaisista valinnoista. Silti nuoria yritetään nyt nuorisotakuun nimessä ohjata ”oikeaan” suuntaan.

Työntekijöiden varovaisuus, jopa huoli, näkyy myös mielipiteissä väittämästä ”Nuorisotakuun voimaantulo poistaa suurimmat nuorisotyöttömyysongelmat Suomesta”, johon melkein puolet vastaajista (49/103) suhtautuu varsin epäilevästi. Enemmistö (58/103) ei näe takuuta ratkaisuna Suomen nuorisotyöttömyyteen. Väitettä epäilevästä osa on kirjoittanut perusteluja kannalleen, esimerkkinä: ”On vain alueita, joissa koulutuspaikkoja ei ole tarpeeksi ja työpaikatkaan eivät synnyty tyhjästä.”

Voimakkaimmin reagoidaan väittämiin, jotka koskevat nuoren työttömän vaaraa menettää elämänhallintansa sekä sitä, mistä ”päästä” työurien pidentäminen pitäisi Suomessa aloittaa. Ensimmäisessä väittämässä todetaan, että ”Jos nuori on koulutuksen ja työn ulkopuolella kuukausia, hän ei helposti saa enää elämänhallintaansa takaisin ilman tukitoimia”, jälkimmäisessä, että ”Työurien pidentäminen pitäisi aloittaa niiden alkupäästä (nuorista), eikä loppupäästä (iäkkäistä)”. Vastanneiden kanta näihin väittämiin on selvä

(77/103 täysin tai osittain samaa mieltä): monen kuukauden ulkopuolisuutta koulutuksesta tai työstä pidetään haitallisena ja siitä irtaantuminen edellyttää tukitoimia. Se, että niin iso osuus näkee tukitoimet niinkin oleellisina, herättää kysymyksen siitä, onko nuorten tukitarve näin suuri. Vai legitimoivatko nuorten parissa työskentelevät, mahdollisesti tiedostamattaan, omaa työtään näin? Väite työurien pidennyksestä nimenomaan nuoremmasta ”päästä” saa myös vankkaa kannatusta (68/103). Jälkimmäinen olikin varsin odotettavissa oleva tulos. Niin kauan kuin työpaikkoja ei tunnu riittävän kaikille pidetään tärkeänä, että nuoret pääsisivät aloittamaan työuransa sen sijaan, että iäkkäiden työssäoloa pidennettäisiin.

Mielenkiintoisimmat tulokset löytyvät taloudellisia sanktioita koskevan väitteen kohdalla. Tämä siksi, että nuorisotalouden toimijoiden kannat ovat keskenään selkeästi ristiriidassa. Ottaessa kantaa väitteeseen ”On kohtuutonta, että nuorten aktivointitoimiin liittyy peruspäivärahaa ja jopa toimeentulotukea leikkaavia sanktioita” suurinta kannatusta saa – ehkä hiukan yllättäen? – ”melko eri mieltä” -kanta (34/103). Tosin ne, jotka ovat täysin tai melkein samaa mieltä siitä, että sanktiot ovat kohtuuttomia, muodostavat yhdessä suuremman ryhmän (19+31=50) kuin ne, jotka ovat väittämän kanssa melko tai täysin eri mieltä (34+4=38). Samaan tapaan väite ”Suurin osa nuorista työttömistä ”oleilee”, siksi on hyvä hieman pakottaa heitä koulutukseen tai työhön” jakaa selvästi vastaajat: vastakkaiset ryhmät ”melko samaa mieltä” sekä ”täysin eri mieltä” ovat yhtä suuret, 23 henkeä molemmissa ryhmissä. Vaikka suurin yksittäinen kannatus (42/103 henkilöä) tuleekin nyt vaihtoehdolle ”melko eri mieltä”, ja eri mieltä olevat siis yhdessä muodostavat selkeän enemmistön (65 henkilöä) väittämän kanssa, samaa mieltä väitteen kanssa olevia on kuitenkin varteenotettava joukko (29 henkilöä).

Molemmat väitteet liittyvät vastaajien käsitykseen nuorista työttömistä ja heidän mahdollisesta taipumuksestaan ”oleiluun” (käytetään presidentti Sauli Niinistön termistä ”oleilyhteiskunta” johdettua ilmaisua). Sanktioillahan rangaistaan niitä, jotka eivät osoita aktiivisuutta vastaanottamalla tarjottua koulutus-, työ- tai harjoittelupaikkaa. Heidän voi siis tulkita mieluummin ”oleilevan” kuin tekevän jotain kehittävää ja hyödyllistä. Tai sitten ei: näiden kahden väittämän kohdallahan vastaajien kannat nimenomaan jakautuvat selvästi. Tämä on mielenkiintoista, sillä Nuorisobarometrin 2009 (Myllyniemi 2009) mukaan nuoret suhtautuvat edelleen varsin myönteisesti työntekoon – jopa palkattomaan sellaiseen. Ryhmä ”oleilijat” sisältää mitä todennäköisimmin mielenterveysongelmaisista tai muutoin hyvin vaikeassa elämäntilanteessa olevia. Heitä saatetaan rangaista siitä, että heidän voimansa tai kykynsä ei riitä työharjoitteluun menemiseen, opiskeluun tai välttämättä edes yhteishakulomakkeen täyttämiseen.

Kyselymme tulokset kertovat siitä, että nuorisotalouden toimijoiden piirissä on paljon niitä, jotka pitävät sanktioita kohtuuttomina. Tosin lähes saman verran aineistossamme on niitä, jotka eivät näe sanktioita ongelmallisina. On merkillepantavaa, että asiasta, josta esiintyy nuorisotakuun toteuttamisen kannalta relevanttien toimijoiden piirissä näin ristiriitaisia kantoja, ei käydä minkäänlaista yhteiskunnallista keskustelua. Eivätkö nuoriso- ja sosiaalialan toimijat keskustele asiasta – vai eikö tämä keskustelu vain saavuta julkisia foorumeita?⁴⁰

40 Katso blogi ”Sosiaalinen tekijä” osoitteessa www.sosiaalinentekija.wordpress.com.

Asia on monella tavoin tärkeä, niin periaatteellisesti kuin käytännöllisesti, jopa kansalaisten oikeusturvakysymysten kannalta. Eikä, toden totta, vähiten nuorten työttömien itsensä kannalta, jotka voivat – varsinkin toimeentulotukeen käyvien sanktioiden kohteeksi joutuessaan – joutua jopa nälkärajan alapuolelle. Saamattomia vätyksiä tahi ei – onko se oikein? Mihin perustuu oletus siitä, että nuoret työttömät (ja muutkin tuilla elävät) eivät halua elämäänsä muutosta ja heidät on siksi pakotettava siihen? Tästä pitäisi käydä julkista debattia, jossa olisi mukana tutkijoiden ja nuorisoalan toimijoiden lisäksi niin poliitikkoja, viranhaltijoita kuin työttömiä nuoriakin, miksipä ei kirkon ja tuomioistuinlaitoksenkin edustajia! Koska aloitamme?

LÄHTEET

Myllyniemi, Sami (2009) *Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97 / Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 41 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2009.pdf (Viitattu 14.1.2014.)

*Jaana Lähteenmaa on nuorisotutkimuksen dosentti. Tällä hetkellä hän työskentelee yliopistotutkijana Helsingin yliopistossa sosiaalitieteiden laitoksella Suomen Akatemian rahoittamassa projektissa *Young unemployed people, activating labour market policy and paradoxes of agency*.*

*Matilda Wrede-Jäntti on nuorten parissa työtä tehnyt sosiaalityöntekijä, joka on väitellyt nuorisotyöttömyydestä. Tällä hetkellä kirjoittaja toimii osa-aikaisena yliopistonlehtorina (HY/Sosiaalityö) ja erikoistutkijana (THL / Lapset, nuoret ja perheet osasto) sekä kahdessa tutkimushankkeessa liittyen nuoriin työttömiin; rahoittajat SA (*Young unemployed people, activating labour market policy and paradoxes of agency*) ja OKM (pitkittäistutkimus, työpaja, Hki).*

Tavallinen nuorisotyö ja nuorisotakuu

Petri Cederlöf

Nuorisotakuun toimeenpano tuo parhaimmillaan esille monia korjattavia rakenteellisia ongelmia ja budjetoinnin uudelleenkohdistamisen tarpeita, mukaan lukien tavallisen nuorisotyön. Tavallisella nuorisotyöllä tarkoitan tässä myös avoimeksi tai perusnuorisotyöksi kutsuttua toimintaa, jonka tarkoitus on järjestää mielekästä toimintaa ja palveluja nuorille ja nuorten kanssa, tukea nuorten kasvua sekä ehkäistä nuorten ongelmia ja tarvittaessa puuttua niihin. Nuorisotyö Suomessa muodostuu pääasiassa kuntien, kansalaisjärjestöjen ja seurakuntien tavallisesta nuorisotyöstä sekä siihen sisältyvistä kohdennetuista tai projektiluonteisesti järjestetyistä toimista. Ei ole selvää, missä määrin nuorisotakuu velvoittaa tätä toimintakenttää.

PERUSNUORISOTYÖ EI NÄY NUORISOTAKUUN PAINOTUKSISSA

Valtionhallinnon nuorisotoimialan panostus nuorisotakuuseen toteutuu virallisesti pääosin kolmella linjalla, jotka yhdessä muodostavat ”nuorten sosiaalisen vahvistamisen toimintakokonaisuuden”:

- 1) Vuodesta 2008 lähtien toteutettu etsivä nuorisotyö, joka on vuosi vuodelta laajentunut kattamaan lähes kaikki Suomen kunnat.
- 2) Valtakunnallisten nuorisokeskusten piirissä kehittynyt sosiaalinen nuorisotyö ja erityisesti vuodesta 2010 lähtien toteutettu Nuotta-valmennusohjelma, joka on keskitetty yhdeksään keskukseseen. Käytännössä ja osittain valmennusohjelma toteutuu myös useammissa maantieteellisissä kohteissa. Keskuksia on eri puolilla Suomea: pohjoisessa, etelässä, idässä, lännessä ja Sisä-Suomessa.
- 3) Nuorten työpajat, jotka tavoittavat useimmat kunnat ainakin seuduittain.

Tämän toimintakokonaisuuden tulokset ovat merkittäviä. Mutta samalla tuloksissa ilmenee se, miten nuorisotakuu yhden hallituksen linjauksena vinouttaa näkökulmaa koko nuorisotoimialaan ja nuorisopolitiikkaan, koska se painottaa rahoitusta muuhun kuin tavanomaiseen työhön.

Tavallinen nuorisotyöntekijä on varmasti mielissään siitä, että nuorisopoliittiset aiheet ja nuorten elämä ovat nuorisotakuun myötä olleet esillä historiallisen paljon. Häntä miellyttää varmasti myös se, että muun muassa etsivä nuorisotyö on vastannut nuorisotyössä hyvin tunnettuihin tarpeisiin ja täyttänyt osin kouluissa ja sosiaalialalla vallinneita aukkoja nuorten tavoittamisessa ja ohjaamisessa eri palveluihin.

Mutta heijastuuko tällaisen ”sosiaalisen nuorisotyön” saama uusi arvostus koko nuorisotyöhön? Joissain tapauksissa kyllä, mutta koko kuntajoukossa usein ei. Useimmissa

kunnissa on olemassa etsivä nuorisotyöntekijä sekä yhteys nuorten työpajaan. Kummankin tehtävät ovat siis nuorisotakuun mukaisia. Lisäksi nuorisotakuun toteutuminen liittyy oleellisesti monialaisen yhteistyön toimivuuteen sekä eri hallinnonalojen ohjelmien ja strategioiden yhteensovittamiseen. Tavallinen nuorisotyö ja yleisemmin kunnan nuorisotoimi kiinnittyy arkisesti tähän toteutusrakenteeseen – mutta yli 300 kunnan joukossa vaihtelua on niin paljon, ettei yhtä todellista pelkistettyä kuvaa voi esittää. Joissain kunnissa nuorisotakuun mukaisia toimia on tehty aiemminkin, mutta joissakin kunnissa toteutus ei etene, vaikka sitä valtakunnallisesti painotetaan.

NUORISOTAKUU VOISI OLLA ONGELMATON TAVALLISELLE NUORISOTYÖLLE

Olisi houkuttelevaa todeta, että nuorisotakuu ei koske, eikä sen tulekaan koskea, tavanomaista nuorisotyötä, saati asettaa sille mitään lisätehtävää tai roolia. Nuorten asioiden edistämisessä paikallinen nuorisotyö on yksi toimija monien joukossa, eikä sillä useimmissa kunnissa ole arvovaltaa, voimavaroja tai muita mahdollisuuksia tuon kokonaisuuden koordinointiin. Sen sijaan tavanomainen nuorisotyö edustaa nuorisopolitiikan ja -takuun toteuttamista toimimalla nuorisotyöllisissä perustehtävissään.

Lukemattomissa kunnissa, erityisesti pienissä, nuorisotyössä koetaan riittämättömyyttä jo pelkästään suhteessa nuorisolain mukaiseen tavoitteelliseen toimintakirjoon. Typerä kuntarakenne eriarvoistaa mahdollisuuksia eri paikkakunnilla: kun esimerkiksi suurissa kaupungeissa erikoistuneet työntekijät keskittyvät eri tehtäviin, niin kuntien enemmistössä harvojen työntekijöiden tulisi parhaansa mukaan huomioida kaikki tehtävät. Työn suuntaaminen monialaisiin toimiin ja nuorisopolitiikan edistämiseen vähentää entisestään keskittymistä perustehtäviin.

Yritys nuorisotyön rajaamiseksi tehtiin edellisen nuorisotyölain uudistuksessa nuorisolaiksi (2006), kun nuorten elinolojen parantamisen monialainen tehtävä (nuorisopolitiikka) irrotettiin nuorisotyön määritelmästä kunnan tehtäväksi, ja nuorisotyö kuvattiin ensi kertaa sisällöllisesti sen perinteisten ja tavallisimpien osa-alueiden luettelulla. Nuorisolain kuvaus on hyvä, koska se identifioi nuorisotyön sisältöä, mutta laki on heikko, koska se ei velvoita kuntaa vastaamaan sen toteutuksen riittävästä edellytyksistä.

Tavanomainen nuorisotyö on kasvua tukevaa ja ohjaavaa toimintaa, joka parhaimmillaan täydentää kotikasvatusta ja koulun tehtävää sekä usein myös paikkaa niiden puutteita. Nuorisotakuun mukaisia toimia tehdään arkisessa dialogisessa työssä, nuorten ryhmissä, ”sosiaalisen vahvistamisen” keinoin erityisnuorisotyössä, verkkonuurisotyössä (etsivä verkko työ), monissa erilaisissa neuvonta- ja tukipalveluissa sekä väljemmin lukemattomissa nuorten valmiuksia edistävässä ohjatuissa harrastustoiminnoissa ja muissa aktiviteeteissa. Mitään muuta erityisroolia nuorisotakuu ei edellytä.

NUORISOTAKUU ON ONGELMA TAVALLISELLE NUORISOTYÖLLE

Nuorisotakuun mukaisia asioita on vuosikymmeniä edistetty useimmilla nuorisotyön valtakunnallisilla osa- ja erityisalueilla – mutta usein riittämättömin voimavaroin. Nuorisotyössä on aina mahdollisuuksien mukaan pyritty myös nuoria etsivään, tukevaan ja poluttavaan työhön, ”nivelpaiheiden” ohjaukseen koulutukseen ja työelämään siirtymisen poluilla. Etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajatoiminnan ideat ovat peräisin tästä nuorisotyön yleisestä perinteestä ja kokemuksesta. Sen toimintamuodot, menetelmät ja työote ovat välineinä nuorten elämänhallintaa tukevissa Nuotta-valmennuksissa, dialogisessa nuorten henkilökohtaisessa ohjauksessa, etsivässä nuorisotyössä ja nuorten työpajoilla.

Nuorisotakuun kampanjajulkisuudessa monet ammatilliset toiminnot ovat olleet kiitettävästi esillä, mutta ei juuri lainkaan se, että ne ovat peräisin tavallisen nuorisotyön ammatillisesta eetoksesta ja toimintahistoriallisesta perinteestä. Julkisuudessa on myös muiden kuin tavallisen nuorisotyön edustajien toimesta esitelty nuorisotyölle tyypillisiä toimintatapoja ikään kuin nyt käynnissä olevan hankeen myötä keksittyinä tai kehitettyinä ”hyvinä käytäntöinä”. Tämä on ikävän tavallista monissa hankkeissa, ja se loukkaa monia nuorisotyöntekijöitä ja muita nuorten parissa toimivia arjen ammattilaisia.

Jos kunnassa toimitaan hyvin, ei Nuorisotakuu lisätyöllistä tavanomaisen nuorisotyön tekijöitä muuten kuin mielekkäästi keskeisinä nuorten tilannetta tuntevina asiantuntijoina ja yhteishenkilöinä. Isoimmassa kunnassa nuorisotoimi on usein mukana paikallisessa Nuorisotakuuta edistävässä hankkeessa. Mutta osassa kuntia tämä nuorisotyön asiantuntemus sivuutetaan, osassa kuntia taas nuorisotoimen edustajat joutuvat kamppailemaan saadakseen muut kunnan toimijat ymmärtämään Nuorisotakuun edellyttämiä toimia.

Toisinaan siis nuorisotyöntekijät saavat Nuorisotakuun tavoitepaineesta vain lisää töitä ja huolta ilman tarvittavia voimavaroja. Etsivän nuorisotyön ylläpitäminen määräaikaisin pääosin valtion rahoittamin periodein ei helpota tilannetta verrattuna siihen, että etsivä työ olisi normaali osa kuntien toimintaa. Kuvaavaa on, että esimerkiksi syksyllä 2013 muutamissa kunnissa esitettiin perusnuorisotyöntekijän irtisanomista sillä perusteella, että kunta hakee vuosittain valtionrahoitusta etsivän nuorisotyöntekijän palkkaamiseen. Nuorisotakuun painotus voi siis uhata perusnuorisotyötä.

LAADUKAS PERUSNUORISOTYÖ OLISI OSA PYSYVÄÄ NUORISOTAKUUTA

Tämän pamflettijulkaisun kirjoittajaseseminaarissa syksyllä 2013 todettiin ainakin kaksi asiaa, jotka vuoden kuluessa tulivat esille myös useissa alan toimijoiden näkemyksiin perustuvissa uutisoinneissa:

- nuorten syrjäytymistä ja sen ratkaisuja sekä koulutuspolun nopeaa läpikäyntiä ja elinkautista työuraa koskevassa nuorisotakuukeskustelussa kansalaisuuden käsite pelkistyy työkansalaisuuteen yhteiskunnan resurssina
- todellisiin syrjäytymisongelmiin Nuorisotakuun työkalut eivät ulotu

Tällainen rajoittuneisuus on huolestuttavaa koko yhteiskunnan kannalta. Koko nuorisotyön traditio kuitenkin kiinnittyy näihin aiheisiin rakentavammasta ja moniulotteisemmasta näkökulmasta:

- laajempi ja moninaisempi näkymä nuorten ja aikuistenkin hyvän elämän edellytyksiin, myönteisen toiminnan vaikutuksiin, sekä – mikä huomattavinta – nuorten oman elämän ja nuoruusvaiheen sinänsä itseisarvoon riippumattomana sen yhteiskuntataloudellisesta, välineellisestä käyttöarvosta
- tällainen nuorten parissa ja nuorisolähtöisesti tapahtuva työote ongelmien kanssa kamppailevien nuorten elämässä

Petri Paju ja Jukka Vehviläinen (2001, 261) esittivät nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkoja kuvaavassa tutkimusraportissaan, että tavalliset nuorisotyöntekijät sekä nuorisotyön käytännöt ja menetelmät tulisi nähdä keskeisessä roolissa nuorten ja yhteiskunnan välissä: nuorisotyöntekijät nuorten ensimmäisinä ”kättelijöinä” ja luottohenkilöinä sekä koordinoimassa palvelujen yhteistyötä ja palveluketjuja. (Paju & Vehviläinen 2001; Vehviläinen 2002; Cederlöf 2007, 46–49.)

Oma nuorisotyön kenttäetnografiani (Cederlöf 2004) sekä vuodesta 2005 lähtien tekemäni nuorisotyön valtakunnallinen seuranta, tiedonkeruu ja yhteydenpito nuorisotyöntekijöihin tukevat ja vahvistavat näitä huomioita – sillä ehdolla, että tavanomaisen perusnuorisotyön laatu ja voimavarat ovat riittävät. Siellä täällä hyvin toimivissa kunnissa nuorisotyön muodot toimivat räätälöidysti suhteessa muiden nuorten ja nuorisoasioiden parissa toimivien alojen tavoitteisiin ja esimerkiksi etsivä nuorisotyö toimii yhteyshenkilönä perusnuorisotyön, koulun ja oppilaitosten, työvoimahallinnon ja sosiaalitoimen välillä.

Viime vuosina on lisääntynyt perusnuorisotyön hyödyllisyyden huomiointi koulussa, ja sitä on toivoteltu ja sovellettu myös esimerkiksi ABC-asemille, kauppa- ja tunturikeskuksiin. Nuorisotyö on moneen paikkaan sopiva työkalu, mutta pahinta sille itselleen on, jos se määrittyy kokonaan ongelmalähtöisen näkökulman kautta pelkäksi ratkaisua vaativien toimien lisätyökaluksi ilman sen itsenäisen roolin tunnustamista. Monialaisuuden ei tulisi toteutua vain suuntaamalla nuorisotyön pieniä voimavaroja muiden hyödynnettäväksi, vaan resursoimalla nuorisotyöllisen osaamisen toteutusta näillä muillakin aloilla.

Nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset ovat niitä, jotka luovat nuorille toivoa ja mahdollisuuksia ja he tietävät miten tulisi toimia: heitä, nuoria ja perheitä tulisi kuunnella, eikä aina keksiä pyörää uudelleen, saati jättää sekin vain esittelyn tasolle. Nuorisotyön potentiaalia ei ole haluttu nähdä ja hyödyntää, vaan enemmänkin pitää kurissa kyseenalaistamalla sitä ja rajoittamalla sen mahdollisuuksien toteutumista. Kuitenkin nuorisotyön arkinen kokemus- ja tietopääoma tarjoaisivat ”syrjäytymiskeskustelussa” äärimmäisen tärkeitä täydentäviä näkökulmia nuorten (ja yleensä ihmisten) moninaisiin elämänpolkuihin sekä niiden luoviin ja yhteiskunnallekin tuottaviin ratkaisuihin, jotka eivätkä nykyiseen nuorisotakuuputkeen mahdu.

MAHDOLLISUUDET

Jos yhteiskunnan turvaverkot toimisivat hyvin, ei mitään nuorisotakuun kaltaista hanketta tarvittaisi. Siihen on myös kohdistettu ylimitoitettuja odotuksia ja siitä seuraavaa kritiikkiä. Nuorten ongelmat johtuvat pääosin yhteiskunnasta ja perheistä. Syrjäytyneisyys ei ole yhtä kuin koulutuksen ja työelämän ulkopuolisuus, joihin nuorisotakuuhanke painottuu. Nuorisotakuu on pelkistetty korjausyritys, josta puuttuu moniulotteinen näkökulma ihmiselämään. Tiedetään, että ennaltaehkäisy on mielekkäämpää ja halvempaa, eikä korjaavia toimia tulisi tehdä sen kustannuksella vaan sitä vahvistamalla – tällaisista virheistä maksetaan aina kalliimpi hinta.

Rakenteelliset ongelmat ovat kuntien ja valtion hallinnossa sekä poliittisessa ohjauksessa. Nuorisotakuu tulisi ainakin toistaiseksi nähdä vain hankkeena, joka on alisteinen valtioneuvoston nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalle ja käytännön osaamiselle eri toimialoilla. Tavanomaisia palveluja tulisi puolustaa vahvemmin selittämällä, miten tulevaisuuden ongelmia seuraa (enemmän), jos niihin ei panosteta riittävästi, sekä osoittamalla, että ”hyvät käytännöt” tiedetään jo, mutta niihin ei ole pysyviä voimavaroja.

Kuntien vahvistettu itsehallinto on johtanut monen kunnan kasvaneeseen vastuutomuuteen palveluissa sekä yleisemmin valtion vaikeuteen ohjata ja korjata kuntien toimintatapoja. Nuoriso-, liikunta- ja kulttuurialoilla on usein pyritty myös kuntien väliseen yhteistyöhön kuntapolitiikasta riippumatta. Pääsääntöisesti nuorisotyön asema on parempi suurempana suuremmissa kuntayksiköissä kuin pieninä sirpaleina pienissä kunnissa. Suomessa tulisi olla alle sata ihmisten luonnollisen elämänpiirin mukaista verotus- ja palvelualueita eli kuntaa. Tällaiseen rakenteeseen sopisi pääosin myös sote-uudistus, joka nyt käsiteltiin erikseen.

Valtion keskushallinnossa ei muutamista hyvistä yrityksistä huolimatta ole kyetty sujuvaan poikkihallinnolliseen yhteistyöhön ja koordinointiin – ja kiristyneessä taloustilanteessa hallintokuntien sisäänpäin kääntyneisyys ja kilpailu ministeriöiden välillä on taas voimistunut. Valtion aluehallinnon uudistaminen on jäänyt keskeneräiseksi ja hallintokunnat ovat yhä liian eriytyneitä toisistaan. Mahdollisuudet ovat vahvemmassa kuntien tulostuissa ja niiden yhdenmukaisessa ohjauksessa sekä hallintokuntien ja niiden budjetointien rajat ylittävässä valtionhallinnon koordinoinnissa.

LÄHTEET

- Cederlöf, Petri (2004) *Nuorisotyö ja sen haasteet pienissä kunnissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Cederlöf, Petri (2007) *Nuorisotoimen rakennemuutoksen kynnyksellä*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Sitra.
- Vehviläinen, Jukka (2002) *Moniammatillinen nuorisotyö. Yksinäisten sankarien ajasta tiimityöhön*. Kauniainen: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

FM Petri Cederlöf on vuodesta 1997 lähtien toiminut nuorisotyön tutkijana ja kehittäjänä julkaisten ja luennoiden. Valtakunnallisessa dialogisessa seurantatyössään hän on vuosina 2006–2013 koonnut tietoja yli sadan paikkakunnan nuorisotyöstä, niiden toimijoita tavaten ja tietoja vaihtaen, jatkuvassa yhteydessä satoihin nuorisotyöntekijöihin.

Ainahan voi kerätä käpyjä ja kävellä metsässä!

Nuorten liikunnan harrastamisen eriarvoistuminen ja työttömien todellisuus

Helena Huhta & Mikko Salasuo

Nuorisotakuun keinoin pyritään edistämään nuorten työllisyyttä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Toimet kohdistuvat nuorten mahdollisuuksiin opiskella ja päästä mukaan työelämään. Vapaa-aika on opintojen ja työn ohella elämänalue, jolla on erittäin suuri merkitys nuorten kasvun, kehityksen ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Yhteiskunnallisten toimien kohdistuessa ensisijaisesti työllisyystilanteen ja opiskelumahdollisuuksien parantamiseen, näyttävät nuorten vapaa-aikaa käsittelevät kysymykset jäävän taka-alalle.

Vapaa-aika koskee kaikkia nuoria. Se on psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin sekä syrjäytymisen ehkäisyn kannalta nuoruuden tärkein areena. Perheessä⁴¹ ja vertaisyhteisöissä opitaan ne sosiaaliset ja kulttuuriset arvot, asenteet ja käytännöt, jotka määrittävät myös motivaatiota, orientaatiota ja suhdetta opintoihin ja työhön. Suomessa elää edelleen hyvinvointivaltion ja kansalaistoiminnan kulta-ajoilta periytyvä käsitys siitä, että nuorten vapaa-aika olisi tasa-arvoista ja tarjoaisi yhdenvertaiset mahdollisuudet kaikille. Kyseessä on harhakäsitys.

Elinympäristö on muuttunut nopeasti, ja kulutuskulttuuri on tunkeutunut syvälle vapaa-ajan käytäntöihin. Nuorten vapaa-ajasta keskusteltaessa voi vanhempien sukupolvien puheenvuoroissa edelleen kuulla jäänteitä menneestä maailmasta, agraariajasta. Esimerkki tästä nähtiin fyysistä aktiivisuutta käsitellessä seminaarissa Espoossa toukuukuussa 2013, kun liikunta-alan emeritusprofessori tarjosi ratkaisuksi nuorten vapaa-ajan liikkumattomuuteen ”käpyjen keräämistä ja metsässä kävelyä”.

Moderni liikunta on ollut koko sotien jälkeisen ajan yksi nuorten vertaissosiaalisuuden tärkeimmistä areenoista (mm. Helanko 1953; Myllyniemi & Berg 2013). Liikunta on kuitenkin vahvasti (nuoriso)kulttuurisidonnaista, eikä käpyjen kerääminen tahdo oikein millään kutoutua nykynuorten todellisuuteen. Nykynuorten vapaa-ajanliikunta toteutuukin pääosin sitä varten erikseen rakennetuissa paikoissa. Perinteisesti myös liikunnan kansalaistoiminnalla on ollut suuri merkitys nuorten vapaa-ajan viettämisessä. Kahden viime vuosikymmenen aikana nuorten yhdenvertaisuuden mahdollisuuksiin liikkua vapaa-ajalla on kuitenkin tullut syviä murtumia.

41 Häkkinen & Salasuo 2013 kirjoittavat perhepäätöksestä, aineettomasta ja aineellisesta perinnöstä, joka siirtyy suvun eri polvien välillä. Lapset ja nuoret omaksuvat kotona arvoja, asenteita, käytäntöjä, malleja, tapoja ja tottumuksia, joilla on elinikäinen vaikutus heidän elämäänsä.

Liikuntakulttuurissa tapahtuneet muutokset ovat kohdistuneet erityisesti niihin nuoriin ja niihin perheisiin, joilla on muita heikommalla sosioekonomisella lähtökohdalla ja mahdollisesti muita kasautuvia ongelmia (esim. Myllyniemi & Berg 2013, 82). Kyseessä on osin sama ryhmä nuoria, joita myös pyritään aktivoimaan nuorisotakuun avulla.

Liikunnan eriarvoistuminen on seurausta muutoksesta kansalaistoiminnan lähtökohdissa ja liikuntapaikkojen käyttömahdollisuuksissa sekä niiden sosiokulttuurisista vaikutuksista. Merkittävin rakenteellinen syy on liikunnan kansalaistoiminnan kaupallistuminen (esim. Itkonen 1996; Koski 2004; Salasuo 2012). Järjestäytynyt urheiluliike on reivannut toimintansa ajan hengessä tilaaja–tuottaja–malliseksi kulutustuotteeksi, jossa rahalla pääsee mukaan liikkumaan ja harrastamaan. Kehityksen sivutuotteena lukuisten kuntien liikuntapaikat ovat siirtyneet maksavien asiakkaiden eli urheiluseurojen käyttöön. Talouslogiikka on siis ujuttanut määrittämään niin urheilujärjestöjen kuin kuntienkin liikuntatarjontaa. Tällä on monenlaisia sosiokulttuurisia seurauksia. Tärkein lienee se, että aiemmin useiden nuorten vertaisryhmien tärkein yhdistävä tekijä, liikuntasidos, on hajonnut (vrt. Helanko 1953, 88–96).

Työelämässä tai opinnoissa mukana oleva ja hyvät sosioekonomiset lähtökohdat omaava nuori viettää vapaa-aikaansa isolla rahalla ostetun urheiluseurajäsenyyden hoteissa, kun taas naapurin heikommista lähtökohdista oleva ikätoveri etsii tekemistä muualta. Työelämään ja opiskelemaan pääsyn ohella myös nuorten vapaa-aika on ainakin liikunnan saralla eriarvoistunut. Tällainen työtä, opintoja ja vapaa-aikaa koskeva asetelma on joidenkin kohdalla omiaan tuottamaan vahvaa ulkopuolisuuden tunnetta ja luo puitteet sellaiselle syöksykierteelle, joka suistaa nuoren sivuraiteille.

LIIKUNTA TYÖTTÖMIEN NUORTEN ELÄMÄSSÄ

Nuorista työttömistä puhuttaessa on tärkeää huomata, että kyseessä on hyvin kirjava joukko⁴². Silti koko nuorisotyöttömien ryhmä on pahimmillaan leimattu mediassa ykskantaan syrjäytyneiksi. Silloin sivuutetaan se, että suurimmalle osalle työttömyys on lyhyt ja väliaikainen jakso opiskelujen ja työllistymisen välissä. Vuonna 2011 työttömänä olleista nuorista 15 prosenttia oli ollut työttömänä myös vuotta aikaisemmin. Yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä oli ollut neljä prosenttia työttömistä nuorista. (Larja 2013.)

Yhtä lailla on huomattava, että työttömyys ei suinkaan automaattisesti passivoi nuoria. Useissa suomalaisissa tutkimuksissa on todettu työttömien nuorten olevan hyvin aktiivisia. He käyttävät työllisiin verrattuna joko saman verran tai enemmän aikaa liikuntaan, ystävien tapaamiseen, kotitöihin, lukemiseen ja pihatöihin. (Siurala 1982; Virtanen 2006; Pääkkönen 2012.) Tämä onkin luontevaa vapaa-ajan lisääntyessä työttömyyden myötä. Vain pieni osa jättäytyy kotisohvalle ja passivoituu.

42 Helena Huhdalla on tekeillä tutkimus nuorten työttömien liikkumisesta ja liikunnan harrastamisesta. Tutkimuskyselyyn vastasi yli tuhat työtöntä nuorta eri puolelta Suomea.

Edellisen laman koetellessa työmarkkinoita 1990-luvulla, todettiin, ettei lama ollut lisännyt psykososiaalisia ongelmia eikä itsemurhia. Se ei myöskään aiheuttanut laajamittaista taloudellista kurjistumista eikä repeämää tulojaossa. Työttömät ja jopa pitkäaikaistyöttömät selviytyivät keskimäärin varsin kohtuullisesti. Vakava ja kasaantuva huono-osaisuus kosketti pitkäaikaistyöttömien vähemmistöä. Heidän kohdallaan työttömyys, köyhyys, sairastavuus, sosiaalisten suhteiden kärsiminen ja sosiaalisen luottamuksen heikkeneminen muodostivat toinen toistaan vahvistavan kierteen. (Kortteinen & Tuomikoski 1998.)

Työttömyys ei siis väistämättä johda liikkumattomuuteen tai syrjäytymiseen. Joidenkin ihmisten kohdalla työttömyydellä on kuitenkin kielteisiä seurauksia. Ensinnäkin vakavat työllistymisvaikeudet ja liikkumattomuus muodostavat todellisen uhan tietyn nuorten joukon hyvinvoinnille. Mitä useammalla yhteiskunnallisen ja sosiaalisen elämän alueella nuori syrjäytyy, sitä vaikeampi häntä on auttaa. Tähän tarkoitukseen on kehitetty erilaisia ennalta ehkäiseviä ja korjaavia välineitä, kuten etsivä nuorisotyö. Ohjattu liikuntaharrastus tarjoaisi nimenomaan monelle tämän ryhmän nuorelle työttömälle tärkeitä välineitä hankalasta elämänvaiheesta ylipääsemiseksi: sosiaalisia verkostoja, ikätoverien vertaisryhmän ja välineitä fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin.

Toisekseen on tärkeää pohtia liikunnan laadullisia muutoksia niiden nuorten kohdalla, jotka liikkuvat työttömyyden aikana yhtä paljon tai jopa enemmän kuin ennen työttömyyttä. Erityisesti tämä ryhmä kärsii liikuntakentässä tapahtuneista muutoksista. Harrastukset karkaavat kalleutensa vuoksi ulottumattomiin. On toki totta, että metsässä kävely ei maksa mitään, mutta miten motivoitua 2010-luvulla käpyjen keräilyyn? Lienee ilmeistä, ettei ole sama asia juosta yksin ympäri pururatoja kuin pelata salibandya tai jalkapalloa tutussa joukkueessa. Sosiaalisilla tekijöillä on suuri vaikutus liikkumisen motiivina. Vaikka lenkkeily ja pallon perässä juoksemisen terveystuotokset ovat samat, jää liikunnan tuottama tyydytys monella selvästi vähäisemmäksi ilman sosiaalisuutta, vertaiskontakteja ja jaettuja kokemuksia. Työttömien nuorten liikunnan suhteen onkin huolehdittava myös laadusta.

”HARRASTUSTAKUU”

Nuorisotakuun rinnalle olisi syytä luoda nuorten ”harrastustakuu”. Se voisi käsittää monia erilaisia nuorten vapaa-ajan vieton muotoja, ainakin kaiken verovaroin tuotettavan toiminnan. Työttömälle nuorelle taataan ilmainen pääsy julkisin varoin rahoitetun harrastustoiminnan piiriin omassa kunnassa tai kaupungissa. Liikunnassa kyse olisi esimerkiksi oikeudesta käyttää ilmaiseksi verovaroin rakennettuja ja ylläpidettäviä liikuntapaikkoja, niin sisäliikuntatiloja, uimahalleja kuin urheilukenttiäkin. Järjestäytyneet urheiluliikkeet ei ole kyenneet – eikä oikein pyrkinytään vastaamaan nuorten liikuntaharrastusten polarisoitumiseen, joten liikuntapaikkojen käytön uudenlainen jako olisi perusteltua yhdenvertaisuuden vuoksi.

”Harrastustakuun” toteuttamisesta voisivat vastata kuntien liikunta- ja nuorisotoimi yhdessä. Esimerkiksi valtion liikuntabudjetista voisi hyvin siirtää siivun sellaiseen nuorisotyöhön, joka mahdollistaisi nuorisotyöntekijän ohjaamat ilmaiset liikuntavuorot.

Tällainen toiminta olisi helposti perusteltavissa, sillä nyt merkittävä osa liikuntalain ensimmäisestä pykälästä jää lähinnä puheen tasolle: ”(...) edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla. Lisäksi lain tarkoituksena on liikunnan avulla edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä tukea kulttuurien moninaisuutta ja ympäristön kestäväää kehitystä”. Suomalaiselta urheilu-liikkeeltä ei ikävä kyllä taitaisi tällaiseen ennalta ehkäisevään ja korjaavaan työhön juuri apua löytyä, koskapa vastaavaan tarkoitukseen on sinne 2000-luvulla suorastaan kaadettu ämpärillä rahaa veikkausvoittovaroista. Tuloksena on ollut lähinnä jo ennestään liikun-taa harrastavien liikuttaminen. Samalla vähäosaisempien liikuntaan panostaminen on huippu-urheilusatsausten rinnalla hyväntahtoista puuhastelua.

Vapaa-aika on nuoruuden tärkeintä aikaa. Niille nuorille, joilla on vaikeuksia päästä opiskelemaan tai työllistyä, täytyy taata mahdollisuus edes mielekkääseen vapaa-aikaan. Nykyisin työttömyyttä ja vähävaraisuutta seuraa usein syrjäytyminen lempiharrastuksen parista. Huono-osaisuuden kasaantumista voidaan loiventaa, kun tarjotaan nuorille yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkumiseen ja liikuntapaikkojen käyttöön.

LÄHTEET

- Helanko, Rafael (1953) *Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9–16-vuotiaiden poikien spontaanisista ryhmistä vu. 1944–51*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja, sarja B XLVI.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (2013) Albumin lopputekstit. Teoksessa Antti Häkkinen, Anne Puuronen, Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi (kirj.) *Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 139, 197–203.
- Itkonen, Hannu (1996) *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Tampere: Gaudamus.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Tammi.
- Koski, Pasi (2004) Liikuntasuhde. Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.) *Pelit ja kentät. Kirjoituskisa liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopiston tutkimuksia 3, 189–207.
- Larja, Liisa (2013) Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. *Hyvinvointikatsaus* 1/2013. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_002.html (Viitattu 7.6.2013.)
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 140 & Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 49 & Valtion liikuntaneuvosto.
- Pääkkönen, Hannu (2012) Työttömien ajankäyttö mukailee työssäkäyvien päivärytmiä. *Hyvinvointikatsaus* 3/2012. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-09-24_001.html (Viitattu 27.5.2013.)
- Salasuo, Mikko (2012) Uusi uljas maailma? *Liikunta & Tiede* 49 (4), 4–11.
- Siurala, Lasse (1982) *Nuorisotyöttömyyden vaikutuksia – myytit ja todellisuus*. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 31. Helsinki: Työvoimaministeriö, Suunnitteluosasto.
- Virtanen, Minna (2006) Kaukosäädin vai lenkkitosut? Tutkimus nuorten työttömien ajankäytöstä. *Janus* 14 (2), 153–166.

Mikko Salasuo on talous- ja sosiaalhistorian dosentti. Hän työskentelee vastaavana tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa.

Valtiotieteiden maisteri Helena Huhta työskentelee Nuorisotutkimusverkostossa tutkijana hankkeessa, jossa tarkastellaan työttömyyden vaikutusta nuorten liikuntatottumuksiin. Hän on myös aiemmissa tutkimuksissaan käsitellyt nuorten liikkumista ja urheilua, minkä lisäksi hän on tutkinut maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä, kuten monikulttuurisia huippu-urheilijoita ja maahanmuuttajavankeja.

Yksitellen ja omaa polkua – nuorten tulevaisuus koulutuksessa ja työssä tai niiden reunamilla

Mirja Määttä

Suomi on koulutusta ja kaikkien kynnelle kykenevien työntekoa painottava maa, jossa korostetaan itsellistä pärjäämistä. Oman elannon hankkiminen ei kuitenkaan aina ole mahdollista: esimerkiksi taloudelliset laskusuhdanteet ja työmarkkinoiden lamaantuminen vähentävät työmahdollisuuksia ja hidastavat siirtymiä koulutuksesta työhön tai vanhasta työstä uuteen. Laskusuhdanteet kohtaavat rankimmin juuri nuoria, työelämään pyrkiviä tai työelämässä vasta aloittaneita. Heikko terveys, sopivan koulutuksen puute, kielitaidottomuus ja työnantajien ennakkoluulot voivat myös estää työllistymistä. Samoin vanhemmuus, syrjäseudulla asuminen ja liikenneyhteyksien puute vaikeuttavat nuortenkin liikkumista työelämän tarpeiden mukaan. Mitkä väylät ovat nuorille mahdollisia tilanteessa, jossa työelämän tai sopivan koulutuksen ovet eivät syystä tai toisesta avaudu? Jatkuvista työvoimakoulutuksista ja työharjoitteluista voi tulla turhauttavia työvoimareservin säilytyspaikkoja, jos ne vain toistavat itseään eivätkä oikeasti tarjoa työmarkkina-aseman vahvistamista.

Nuoret, joiden koulutus- ja työelämäsiirtymissä on kitkaa ja hankaluuksia, tarvitsevat usein yksilöllisiin elämäntilanteisiinsa räätälöityä tukea ja ohjausta. Kaikille tarjottavat patenttiratkaisut on todettu toimimattomiksi. Tuen turvin – jos sitä vain on tarjolla ja se soveltuu nuoren elämäntilanteeseen – nuoren on mahdollista saada langan päästä kiinni ja löytää polkuja koulutus- ja työelämään. Onnistuneetkaan sijoittumiset eivät yleensä ole lopullisia eivätkä takaa kitkattomuutta jatkossa, mutta alkuja ne ovat: nuoret ovat kiinnittymässä yhteiskuntaan koulutuksen ja työssäkäynnin kautta, veroja maksavina kansalaisina. Näin päästään autonomisen aikuisen asemaan yhteiskunnassa. Näiden toiveita herättävien yksilöllisten tukimuotojen ja plusmerkkisten siirtymien mahdollisuudet eivät kuitenkaan saisi estää sen ymmärtämistä, että siirtymäkitkat eivät pääasiallisesti ole yksilön ongelmia – vaikka ne ratkaisuehdotuksissa ja toimenpiteissä usein sellaisiksi tulkitaan. Ne ovat osa koulutus- ja työmarkkinoiden rakenteellista, maailmanlaajuisesti haastavaa tilannetta.

Verrattuna esimerkiksi Italian ja Espanjan tilanteeseen Suomessa vielä selvästi suurin osa nuorista kiinnittyy työelämään. Eurostatin vuoden 2012 tilastojen mukaan suomalaisista 15–29-vuotiaista koulutuksen ja työelämän ulkopuolisia ”neettejä”, joko työttömiä tai niin sanottuja ei-aktiivisia, oli 10 prosenttia, kun keskiarvo Euroopan Unionin maissa oli 15,4 prosenttia (Eurofound 2012, 29). Tämäkin luku sisältää mahdollisesti lasta tai vanhuksia kotona hoitavia ja muita aktiivisessa toiminnassa olevia.

Kun nuoret valitsevat koulutusalaan, heitä ohjataan pohtimaan omia vahvuuksiaan

ja kiinnostuksen kohteitaan sekä toisaalta punnitsemaan realistisesti tulevia työmahdollisuuksia. Tulevaisuuden koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakoiteja tehdään sekä opetus- ja kulttuuriministeriössä että työ- ja elinkeinoministeriössä. Niistä käy ilmi, millä toimialoilla on vuoteen 2020 mennessä eniten työntekijä- tai supistamistarpeita. Erityisesti sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan osaajia kaivataan, samoin tarvitaan tukku- ja vähittäiskaupan sekä kiinteistöalan ihmisiä, kun taas julkisen hallinnon ja maatalouden toimialat supistuvat (Leveälahti & Järvinen 2011). Työn luonne on monin tavoin jo muuttunut: monet keskiluokkaiset, keskipalkkaiset ja rutiininomaiset työtehtävät, kuten tehdas- ja toimistotyö, ovat automatisoituneet ja vähentyneet. Tilalle on syntynyt yhtäältä korkeapalkkaisia asiantuntijatehtäviä ja toisaalta matalasti palkattuja palvelutehtäviä, kuten siivoaminen ja hiustenleikkaus. Kansainvälisestäikin havaittu ilmiö on nimetty työmarkkinoiden polarisaatioksi. (Mitrunen 2013.)

Tulevaisuuden työntekijöiden ihanneprofilia hahmotellaan muun muassa työelämä-tutkimuksessa, ja onkin kiinnostavaa lukea, millaisia tulevaisuuden osaajia nuorista pitäisi kasvaa. Tulevaisuuden työelämässä tarvitaan innostusta, luovuutta ja työn organisointi- ja rajaamistaitoja sekä itselle merkityksellistä osaamisalueista koottua harvinaislaatuista yhdistelmää – kaikki pätkätyötutkijalle tuttuja asioita. Työssä tarvitaan sekä tiimityökykyä että kykyä luoda työtä tukevia vastavuoroisia verkostoja. Tulevaisuuden työntekijöiden eli nykyisten nuorten kannalta olisi parasta, jos heidän osaamisensa yhdistyisi heidän identiteettiinsä ja työ tuntuisi omalta. (Järvensivu & Alasoini 2012.)

Tämä on helppo allekirjoittaa, mutta suurinkaan antautuminen alalle ei takaa vakaata työelämäpolkua. Nuorille usein tarjolla olevat lyhytaikaiset ja epävarmat työsuhteet osaltaan rapaattavat heidän työelämäsuuntautumistaan ja ammatti-identiteetin kehittymistä. Kuinka identiteettiä kannattaisi rakentaa niin epävarmalle pohjalle? Miksi sitoutua ammattiin ja työpaikkaan, jos työnantajatkaan eivät sitoudu työntekijöihin? Osa nuorista ei halua tai heidän ei taloudellisista syistä tarvitsekaan suuntautua palkkatyö- tai yrittäjämarkkinoille. Sitten on niitä, jotka löytävät itsensä työn ja harrastusten välimaastosta.

Yksi nouseva työelämäntrendi saattaa olla ammattimainen harrastaminen. Nuoret voivat esimerkiksi luoda netissä kansainvälisiä taide- ja mediaprojekteja, joita tuetaan joukko- tai yhteisörahoituksella. Suomalainen talouselämä ja verokarhu eivät näistä hyödy, ainakaan lyhyellä tähtäimellä. (Tuohinen 2013.) Erilaisista vaihtoehtoisista luovista elämäntavoista, kuten kansalaisaktivismista, omavaraistaloudesta, downshiftaamisesta, roskisdyykkauksesta ja kierrätyksestä, voidaan kuvitella myös ammatillisempia lopputuloksia. Sellaisia tarjoavat myös nuorisokulttuuriset liikunta- ja tanssimuodot. Yleensä näissä vaihtoehtoisissa elämäntavoissa syntyy tiiviitä yhteisöjä, joissa kertyviä tietoja ja taitoja arvostetaan myös perinteisessä työelämässä. Osa näistä toimintamuodoista huomioi ympäristön rajat ja kehittää nykyistä kestävämpiä elämäntapoja.

Vaikka nykyinen taloustilanne heikentää nuorten työllisyyttä, lukemani pohjalta (esim. Eurofound 2012; Hämäläinen & Tuomala 2013) näyttää siltä, että suurin osa Suomessa asuvista nuorista löytää ennen pitkää paikkansa työelämässä, vaikka selkeästi onkin olemassa ryhmiä, jotka tarvitsevat enemmän tukea ja panostusta siirtymiinsä. Siirtymät tapahtuvat kuitenkin kullekin omalla tavallaan ja yksi kerrallaan. Suurta valtaväylää ja yhteistä reittiä ei tunnu olevan, joskin koulutus avittaa matkalla.

Työelämä ei kuitenkaan tarjoa kaikille elämän keskeistä sisältöä, eikä sen tarvitsekaan. Osalle nuorista harrastukset työn ohessa toimivat palkkatyötä tai ammattia enemmän identiteetin rakentamisen väylinä tai sopivana vastapainona. Tosin näin on varmasti aina ollut. Ammattimaisten harrastusten kautta mahdollisiksi tulevat reitit toimintaan ja jonkinlaiseen työhön saattavat olla avainasemassa nuorten elämässä, jos ja kun perinteiset täysipäiväiset, vakaat työsuhteet edelleen vähenevät. Yhteiskunnassa on nähtävissä monenlaisia paineita ajaa nuoria vanhoihin koulutus- ja työelämäputkiin, nopeammin, vahvemmin, paremmin, vaikka putkien päässä ei valoa näkyisikään. Mietin, millä tavalla yhteiskunta voisi tunnustaa ja kannustaa nuorten omaehtoista työnomaista toimintaa ja hyödyntää siinä muodostunutta osaamista. Ihan tulevaisuutta ajatellen.

LÄHTEET

- Eurofound (2012) *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/54/en/1/EF1254EN.pdf> (Viitattu 15.1.2014.)
- Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2013) *Faktaa nuorisotyöttömyydestä*. VATT Policy Brief 2-2103. http://www.vatt.fi/file/policybrief/vatt_policybrief_22013.pdf (Viitattu 15.1.2014.)
- Järvensivu, Anu & Alasoini, Tuomo (2012) Mitä työelämän muutoksen tulevaisuussuuntautunut tutkimus voisi olla? *Työpoliittinen Aikakauskirja* 55 (3), 31–43. <http://www.tem.fi/files/34163/jarvensivualasoini.pdf>
- Leveälähti, Samuli & Järvinen, Jari (2011) *Osaamistarjonnan riittävyys alueilla 2010-luvulla – Arviointia työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannosta*. Helsinki: TEM raportteja 30/2011. http://www.tem.fi/files/31313/osaamistarjonnan_riittavyys.pdf (Viitattu 15.1.2014.)
- Mitrunen, Matti (2013) *Työmarkkinoiden polarisaatio Suomessa*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/muistiot_33.pdf (Viitattu 15.1.2014.)
- Tuohinen, Titta (2013) Haasteena tuleva työvoima. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 56 (1), 65–73. <http://www.tem.fi/files/36075/tuohinen.pdf> (Viitattu 15.1.2014.)

Mirja Määttä toimii tutkijatohtorina Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella.

Liata kätensä vaan ei sydäntään? Tutkijan ristiriitaisia tunnustuksia aktivointia koskevista ajatuksistaan

Jaana Lähteenmaa

”Syrjäytyneiden kuvaaminen passiiviksi yksilöiksi tukee politiikkaa, jossa varsinainen yhteiskuntapolitiikka korvautuu aktivoimisyrityksillä”, toteaa Tuula Helne paljon siteeratussa väitöskirjassaan. Totta. Me kriittiset yhteiskuntatieteilijät olemme samaa mieltä. Entä tukeeko aktivointipoliittikan olemassaolo ja myönteinen keskustelu siitä työttömien nuorten näkemistä passiivisina yksilöinä? Vaikea sanoa. Ehkä vähän.

Tutkin parhaillaan aktivointipoliittisia toimenpiteitä ja niiden kohdistamista nuoriin työttömiin. Aktivointipoliittikahan on keskeinen osa nuorisotakuuta, vaikka nuorten aktivointi on tuttua jo nuorten yhteiskuntatakuusta (vuodesta 1997 lähtien). Kysyessäni muutamilta työpajanuorilta syksyllä 2013 mitä he ajattelisivat, jos mitään aktivointia ei työttömille nuorille olisikaan, vastaus kuului: ”Se olisi huono homma! Kyllä aktivointia tarvitaan ehdottomasti.”

Mitä ihmettä? Olivatko nuoret ”väärän tietoisuuden vallassa” (marxilaisittain nähtynä) vai niin vallan rihmastojen pauloihinsa kietomia (foucault’laisittain), että he puhuivat omaa autenttista etuaan ja muidenkin nuorten etuja vastaan? Työttömille suunnatusta aktivointipoliittikasta ja erikseen vielä nuorille suunnatusta aktivoinnista on kirjoitettu paljon kriittisiä tekstejä. Tanskassa, aktivoinnin ihmemaassa, jossa työttömyysluput saadaan koko ajan pysymään alhaalla ja nuorisotyöttömyys ennätysmatalalla monin aktivointikonstein, on asian varjopuolia ehditty tarkastella jo pitkään. Tanskalainen Anette Andersson (2001) kirjoittaa pamfletissaan *Fanget i systemet* siitä, kuinka aktivointipoliittikka tuhoaa ihmisten omaa aktiivisuutta, innovatiivisuutta ja yksilöllisyyttä. Hän pystyy perustelemaan kantansa ja siteeraa useita työttömiä, jotka ovat kokeneet aktivoinnin lamaanuttavuuden.

Olen osaltani⁴³ pohtinut sitä, kuinka jatkuva ”aktivoitukaa, aktivoitukaa, niin kyllä te pärjätte!” -rummutus yhteiskunnan taholta lietsoo ihmisiin suorastaan epätoivoista yrittämishenkeä. Nyt en tarkoita yritysten perustamishenkeä vaan pärjäämisen yrittämistä hampaat irvessä: työn etsintää ja keskiluokkaisen elämäntavan tavoittelua epätoivon vimmallalla. Lopulta voidaan jopa yrittää yrittämistä: siihen törmäsin työttömien nuorten kirjoituksissa vuodelta 2009. ”Yritän pyrkiä siihen, että jaksaisin olla reipas” ja niin edelleen. Katson, että ”yrittäkää nyt edes aktivoitua!” -retoriikka on omiaan tuottamaan tätä

43 Ks. myös Jokinen 2011. Itse olen kirjoittanut aiheesta muun muassa artikkelissani ”Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus” (Lähteenmaa 2011).

tuskaista, usein yksinäistä pyristelyä kohti pärjäämistä melko epätoivoisissa suhdanteissa.

Miksi nuoret, fikset, kriittisesti ajattelevat työttömät eivät nouse tätä aktivoitinhörsötystä ja aktivoitumispakotusta vastaan? Itse olen työttömänä tohtorina kerran istunut CV:n tekoa ”opettelemassa” työvoimatoimistossa, pakolla. Minua ilmeisestikin aktivoitiin, ja koin sen nöyryyttävänä. Tämän kokemuksen valossa itseni on ainakaan heti vaikea nähdä aktivoitavana olemisessa mitään hyvää...

Kuunnellaan tarkemmin haastattelemiani työttömiä, ainakin työpajoilla viihtyviä nuoria. Mitä hyvää he näissä aktivoitimuodoissa näkevät, ja mitä he saavat niistä irti?

Työpajoilla – varsinkin luovuuteen ja kollektiiviseen toimintaan panostavilla – nuorten omien kuvausten mukaan masentuneisuus väistyy, elämänhalu lisääntyy ja itsevarmuus kasvaa. ”Täällä minusta tuli taas lähes inhimillinen otus”, toteaa yksi haastateltavani. ”Opin sosiaalisia taitoja”, ”Sain uusia kavereita ja päänuppia kuntoon”, ”Voitin pelkoni” ja niin edelleen. Kuvauksissa toistuvat kaksi asiaa: mielentilan ja mielen hyvinvoinnin koheneminen ja sosiaalisuus. Työpajoilta saadaan siis jotain, mikä sopii yhteen työpajojen virallisen tavoitteen kanssa. Mutta siellä ei saada välttämättä aikaiseksi sitä, mitä valtio – tarkemmin: ainakin valtiovarainministeriö – odottaa. Sieltä saadaan mielenterveyttä, itsetuntoa, kriittistä etäisyyttä aiempiin urapolkuyritelmiin, uusia kavereita – mutta ei välttämättä innostuta heti saman tien hakemaan töitä tai opiskelupaikkaa. Ilmiöön ovat kiinnittäneet huomiota myös muutamat muut työpaja-arkea läheltä seuranneet nuorisotyöntekijät ja -tutkijat.

Miksi ihmeessä tarvitaan ”aktivoitua” ja ”työpajoja” siihen, että nuoret, elämänsä voimissa olevat ihmiset voivat kohentaa mielenterveyttään, kokea itsensä (taas) inhimillisiksi tai katsoa kriittisesti siihenastisia ratkaisujaan ja solmia uusia sosiaalisia suhteita? Mitä ihmettä? Millaisessa maailmassa me oikein elämme... Niin: millaisessa? Sellaisessa, että psykoterapiajonoonkin päästäkseen nuoren on pakko syödä kuukausia psyykelääkkeitä, joista ei itse ymmärrä mitään, mutta joista tulee ”kumma olo.” Sellaisessa, että uravalinta on pakko tehdä noin 16-vuotiaana, jos ei mene lukioon viivyttämään päätöstä. Jos ei sitä tee, eikä väitä yhteishakulomakkeessa haluavansa tietyille rajatuille aloille, menettää sekä työttömyys- että mahdollisesti toimeentulotukipäivärahasakin. Sellaisessa, että nuori ei saa suunnan etsimiselle aikaa, vaan johonkin ”putkeen” on mentävä, vaikka sen toisessa päässä hämmöttää työttömyys.

Totta kai ennenkin oli vaikeaa, ja sota-aikana oli vieläkin vaikeampaa: ihan oikeasti ja ilman mitään ironiaa. Mutta nykyään vaikeudet ovat tällaisia, samoin kuin tuen tarpeet. Ja vielä: kun sosiaali- ja terveysalan tilkkutäkkiä on leikely toisesta reunasta (tarkoitin erityisesti nuorten mielenterveyspalveluja), sitä on paikattava toisesta kulmasta. Tai oikeastaan: tämä ”paikka” alkaa muodostua saatavilla olevista kankaan paloista. Aktivoinnista voi tulla muun muassa puuttuvan terapian korvike.

Näyttää siltä, että ainakin paikoin nuorisotakuun piiriin kuuluvista aktivoinneista otetaan irti se, mitä itse tarvitaan. Osassa aktivoititoimenpiteistä tämä mahdollisuus on olemassa, ei toki kaikissa. Mutta jos on mahdollista, niin: joku paikkaa rikki menneitä psyykettä, joku esiintymisvalmiuksiaan, joku sosiaalisia taitojaan, joku pohtii ammatista, jonka joskus ehkä hankkisi, moni saa kavereita ja nauttii pitkästä ajasta sosiaalisesta kanssakäymisestä – ja niin edelleen. Vähän samaan tapaan kuin kulttuurituotteiden

lukutapojen kohdalla: ihmisillä ei ole vain yhtä tapaa lukea niitä, vaan useita erilaisia, kullakin oman tarpeensa ja taustansa mukaan.

Mitä kaikkea tästä seuraa, jos näin on? Tulkinnan kannalta ainakin se, että me kriittisetkään yhteiskuntatieteilijät emme voi olettaa niiden nuorten, jotka menevät kernaasti (joihinkin) aktivointitointenpiteisiin, olevan jymäytettäviä lampaita, sellaisia, joita voi vetää narusta milloin mihinkin. Ainakin osa työttömistä nuorista tietää varsin hyvin, mitä aktivoinneista voi saada irti ja mitä ei. Juuri kukaan (ainakaan haastattelemistani) nuorista ei oleta, että ovi työelämään avautuisi aktivoinnin myötä kovinkaan todennäköisesti. Osa ei ilmeisesti edes toivo sellaista, ainakaan millä ehdoin hyvänsä. Yksi haastattelemani nuori sanoikin ironisesti: pyörin mieluummin aktivoinneissa kuin myyn kännykkäliittymiä.

On myös aktivointitointenpiteitä, joista ei saada irti mitään muuta kuin pahaa mieltä. (Ja tietysti tuet niissä käymisen kylkiäisenä.) Näin ainakin kuulemieni kuvausten mukaan. Etsitään vikaa työllistymättömyyteen ulkoisesta olemuksesta ja haukutaan homssuiseksi, pakotetaan ”esittämään työtä”, opiskellaan käyttöjärjestelmiä, joita kukaan ei enää käytä, maalataan aitoja, jotka sitten kaadetaan. Tällaisiin aktivointeihin mennään, jos on pakko: jos tukia uhataan leikata menemättömyyden rangaistuksena. Osa ei mene silloinkaan. Yksi haastateltavistani olikin lopettanut kesken ”työn esittämiseksi” kokemansa aktivoinnin ja menetti mieluummin työttömyyspäivärahasa kuin osallistui irvokkaaksi kokemaansa näytelmään.

Jos töitä olisi jokaiselle, ei tarvittaisi moisia aktivointeja. Jos kaikilla olisi mielen-terveys kunnossa kohdusta hautaan, ei tarvittaisi aktivointeja. Jos kaikilla olisi paljon kivoja kavereita, ei tarvittaisi aktivointeja. Jos kukaan ei eristäytyisi kämpppäänsä syömään kylmiä pizzoja suoraan paketista, ei tarvittaisi aktivointeja. Jos kenenkään vanhempi ei olisi ollut päihteiden väärinkäyttäjä niin, että lapsen ja nuoren elämä on mennyt sekaisin siinä samalla, ei tarvittaisi aktivointeja. Jos ei olisi finanssikapitalismia, kvartaalitaloutta, neoliberalismia, globaaleja työmarkkinoita ja alati etenevää automatisaatiota sekä ahneita johtajia ja vielä ahneempia osakkeidenomistajia, olisiko kaikki hyvin? Ehkä ei olisi silloinkaan, mutta ainakin riittäisi kaikille töitä, eikä tarvittaisi aktivointeja. Niin kai. Ehkä.

Kiitän haastattelemani nuoria ja heidän työpajansa vetäjiä yhteistyöstä ja ajatuksista.

LÄHTEET

- Andersson, Annette (2001) *Fanget isystemet. Ed debatbok om ledighed*. Copenhagen: Borgen.
- Jokinen, Eeva (toim.) (2011) *”Yrittäkää edes!”: prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lähteenmaa, Jaana (2011) Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. *Nuorisotutkimus* 29 (4): 47–60.

*Jaana Lähteenmaa on nuorisotutkimuksen dosentti. Tällä hetkellä hän työskentelee yliopistotutkijana Helsingin yliopistossa sosiaalitieteiden laitoksella Suomen Akatemian rahoittamassa projektissa *Young unemployed people, activating labour market policy and paradoxes of agency*.*

EPILOGI

Nuorisotakuun spektaakkeli ja oppi

Kari Paakkunainen

Nuorisotakuuhanketta on rakennettu pitkään. Uusin intensiivinen vaihe kesti vuodet 2011–12. Sitä on hartaasti koottu ja pakutettu poliittisessa julkisuudessa. Nyt meillä on reippaan vuoden kokemus sovelluksesta (Kirje Nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille 12.3.2013 ja implementaatio 2013–). Sovelluksen nuoria aktivoivat resurssit mutta myös kiirehtimisimperatiivit, ristiriitaiset vaikutukset ja monet kommellukset ovat näkyvissä. Tarkastelen ja kommentoin tämän pamfletin kirjoitusten opastamana ja 25 vuotta suomalaista nuorisopolitiikkaa tutkineena seniorina reformin ideaa ja relevanssia.

INNOSTUNEISTA SYNTYSANOISTA KAAOKSEN TORJUNTAAN

Säätyalon hallitusohjelman lobbaustalkoiden jälkeen, vuonna 2011, monet nuorisopolitiikan vaikuttajat kilvan ilmoittautuivat nuorisotakuun synnyttäjäksi. Minullekin, nuorisotutkijajäseniä, ilmoittautui eri tilanteissa ainakin kolme poliittisen syntysanojen kirjoittajaa eri poliittisista ryhmistä.

Hankkeen motivaatioon liittyvän huolen ja protestanttisen moraalin kaari on huikea. Harvoin on mitään poliittista toimenpidekokonaisuutta (valtio-opillisesti policy) on esitetty julkisuudessa näin moraalisiin ja huolta kantavien ideologisiin termein. Samaan aikaan kuin osavoittoja taantumasta nostaman kaoottisen nuorisotyöttömyyden torjunnassa nostetaan esiin, monien usko hankkeen käänteentekevään politiikkarelevanssiin on kuitenkin näyttänyt talvella 2014 murtumisen merkkejä. Uudistuksen syntysanojen lausujatkin ovat mukana projektin arvostelussa. Nuorten ja ikääntyneiden poliitikkojen viralliset puheet vaatimattomista tuloksista nousevat julkisuuteen. Moni empii varovaisesti, kuinka suurta työttömyys olisi ilman hanketta. Kritiikkiä hampaattomasta kokonaisuudesta ei selitä vain eittämättä musertava seikka, lamasuhdanteen jatkuminen.

Prosessin tukijat ja toimeenpanijat ovat varovaisia käänteissään, kun pohditaan nuorisotakuun jatkoa ja resurssikilpaa, nuoria koskevia prioriteetteja, TE-ohjauksien mittakaavoja ja kunta- ja kumppanivastuita. Nuorisotakuu ei ole toimenpiteiden sikermä, joka vain täydentyy ja saa uusia talkootoimijoita. Se on sukupolvi-politiikan, ikääntyneiden äänestäjäryhmien, pitkäikäistyöttömien oikeusvaatimusten ja korporaatioiden synnissä.

Vaalitunnelmat vaikuttavat prioriteetteihin. 60 miljoonan vuosittaisesta perusrahoituslinjauksesta on varoitusten mukaan rapautumassa nahkapäättös. Sille luvattujen resurssien raamit ovat epävarmat: uudet säästötalkoot merkitsevät takuuresurssien etsimistä muista sosiaalisen nuorisotoiminnan rahoista, ja joudutaan pohtimaan kokonaisuutena konventionaalisen RAY- ja syrjäytymiskumppanuuksien rahoituksia. STM on omine

sosiaalisine viisauksineen sivussa suorista nuorisotakuuvastuista, TEM laskee omien tehostuneiden virtaustensa perään, ja kuntien vastuita ei osaa laskea tällä hetkellä kukaan. Nuorisotakuuhanke ei ollut alun perinkään lain tasoinen normi, vaan ministeriöiden yhteinen toimenpidekirjelmä kumppaneille. Ehkä kukaan ei uskaltanut lainsäädännön tasolla kokeilla rajatusti resursoituja toimenpidevastuitaan tai ajatella reformia läpi prekaarin maailmaa tuntevien partnereiden kokemuksiä kuunnellen. On myös toinen vahvan legaalien normin este. Julkisten palveluiden tiukat ikäryhmiin sidotut palveluprioriteetit voivat astua universaalien hallintoperiaatteiden ja kansalaisten tasa-arvoisten perusoikeuksien varpaille – viime kädessä on kyse perustuslaillisesta harkinnasta.

PAMFLETTISIKERMÄN TUTKIJAT EIVÄT OLE SINISILMÄISIÄ SOSIOLOGEJA

Tätä pamflettisikermää on saanut lukea kiitollisin mielin. Se on lyhyistä kantaaottavista teksteistä huolimatta tai juuri niiden rohkeista omakohtaisista arvioista ja harkituista argumenteista kasvaen elävä kuva. On kaluttu monia puolia – mukana on ollut nuorisokulttuurin tutkijoiden lisäksi policyn toimeenpanijoita, pedagogeja, tutkivia kehittäjiä ja taloustieteilijöitä. On läpikäyty nuorisotakuun mahdollisuudet talous- ja budjettipolitiikan raameissa, työllistämisen- ja syrjäytymispolicyn miksatuissa ja sekavissa väleissä sekä takuun ristiriitaiset heijastukset peruskoulun ja työelämän epävarman elämänkentän lupauksena ja elämänsuunnittelua ahdistavana tekijänä. Tunnetusti nuorisotutkijoita usein pidetään sosiologisina kirkassilminä; he osaavat analysoida kansalaisyhteiskunnan ja nuorisokulttuurin sosiaalisia ongelmia ja tuntoja mutta nostavat suorasukaisesti poliittikkavaatimuksensa ja arvostelmansa tästä ”sosiaalisesta”. Näistä elämismaailman kokemuksista he, epäilijöiden mukaan, johtavat ihannepolicyjä eivätkä aina näe poliittisten toimenpideohjelmien poliittista historiaa, hallintoa ja budjettipuitteita.

Pamfletin moniäänisessä kokonaisuudessa on kuitenkin pysähdytty sangen konkreettisten aineistojen, policyn sekä nuorten kohtaamisten ja vaihtoehtojen maailmaan. Puhe talouden raameistakin on nyt kirjoitusta sosiaalisista säästöistä, voimaantuneista kansalaisista ja työllistämisen täsmätoimista. Nuorisotutkijat ovat nyt paradoksaalisesti vahvoilla, kun heidän pitkään pähkäilemistään prekaareista ja epävarmoista olosuhteista sekä syrjäyttämispeloista on tullut arkinen osa suomalaisten julkisuutta ja elämää. Monet tahot alkavat ymmärtää selkohumanismin päälle: yhteiskuntapolitiikan on rakennuttava riskiyhteiskunnallisen kontekstin ja tiedon varaan, se on tunnettava ja sitä on muokattava. Koulutus- ja työelämäputkien sijaan on opittava elämään, näkemään elämä koulutus-, kokemus- ja työelämäharkintojen yrityksinä, tuskina ja valintoina. Kun määrittelemme syrjäytymistä, määrittelemme yhteiskuntaamme.

SUOMI ELVYTTELEE VAIKKA ONKIN ”MERKELLANDIAN” TAKUUPORUKASSA

Paluuta kansallisvaltion tasolla toimiviin keynesläisiin politiikkatoimiin ei ole. Olemme kaukana 1970- ja 1980-lukujen pohjoismaisesta säännöstelytaloudesta ja sen talouspolitiikan täystyöllisyystavoitteista. Ruotsissa tuo täyden työn komeus oli ykkösenä, Suomessa kilpailukyvyyn jälkeen heti elvytyskakkosena. Nyt nuorten täyden aktiivisuuden tavoite elää politiikkatoimien ohjelman tasolla, missä hallinnon tehostamista ja prioriteettia täydentävät työllistäjä-, kouluttaja- ja kuntouttajakumppaneiden yhteistyö- ja talkooimperatiivit.

Virallinen luottoluokitus-Suomi ei ole ollut ehdottoman penseä elvytysvaroille. Esimerkiksi OKM:n nuorisopoliittisessa ja sosiaalisten kumppanuuksien tuessa ei oikopäätä syöksytty säästötoimiin finanssikriittisinä vuosina 2008–2012. Viime viikkojen tiedot valtiovarainministeriön valitsemien talousviisaiden suosituksista näyttäisivät viittaavan siihen, että säästötavoitteita ja -aikatauluja harkitaan orastavan paremman suhdanteen ja sosiaalisen perustein. Vanhasta aktiivisesta Keynesin suhdanne- ja työllisyyspolitiikasta ei voida pitää kiinni, kun on siirrytty kansallisista suojista ja välineistä globaalin talouden ehtoihin, eurooppalaisen älykkään ja kestäväen kasvun aikaan. Silti vanhan Tupon raamittavaa ja kestävyysvajeesta vastaavaa kolmikantaa pidetään epätoivoisesti päätöspöydässä mukana, kun kestävyyskäsiä, eläikeikärajoja, nuorisotakuuta ja säästövastuita työmarkkinasäästöineen väsätyään päätöksiksi. Katse Eurooppa-tasoiseen aktiiviseen politikointiin säilyy kuitenkin ortodoksisena, tasapainobudjettien kaavan mukaisena – sosiaalinen ja sukupolvihuoli ja aktiiviset toimet taloudenpidossa eivät yhdessä mahdu mukaan euroortodoksian kuvaan.

Ulrich Beckin mukaan eurooppalaiset ovat ikään kuin vahingossa joutuneet jonkinlaiseen saksalaiseen imperiumiin – ei ”neljännen valtakunnan” mielessä vaan uudenlaisen taloudellisen katastrofiepävarmuuden keskellä. Vallan maisema Euroopassa on muokkautunut uusiksi. Beck puhuu saksalaisesta Euroopasta ja ”Merkiavellismista” (Machiavelli ynnä Merkel). Euro jakaa maanosaa – brittien puheet maanosan määräysvallasta ovat tässä Eurooppa-puheessa Beckille jonkinlainen komediallinen puoli. Itse euroalueella vahvin talous, Saksa, on noussut keskelle lainanottaja- ja saajavaltioiden jakoa.

Ortodoksinen talouskuripolitiikka (austerity policy) jakaa Eurooppaa pohjoisen ja etelän suunnassa. Elämme uuden epätasa-arvoisuuden keskellä. Beckin sosiologisin termein ilmaistuna: katselemme valtioiden kautta tapahtuvaa riskien uudelleenjakoa pankeilta köyhille, nuorille työttömille ja vanhuksille. Ja mikä kummallisinta poliitikkojenkin maailmassa, eletään edelleen uskossa, että tämä riskien uusjako olisi mahdollista kohdata ja hoitaa pitkälti kansallisilla toimilla.

Merkiavellistisessa politikointitavassa jahkaillaan, odotellaan konsensusta ja lopulta jäädään (passiivissa) odottamaan Saksan päätöstä. Saksan talousstrategia antaa tälle momentumin. Saksalaisella talousrationaalisuudella ja säästäväisyysmoraalilla on juurensa protestanttisessa etiikassa (Luther, Weber), mitä riskiyhteiskunnan teoreetikon mukaan pidetään yllä Euroopassa ja opetetaan etelän maille, ja nuoren polven annetaan ”kadota”. Kaikkien usko ei enää riitä tiukan politiikan jatkolle. Samaan aikaan Euroopan vahva uusliberaali fraktio edelleen uskoo tiukan linjan voittoon.

TULOSTEN PALVELUVIRRASTA TORJUNTAAN

Nuorisotakuupolitiikan relevanssia voi yrittää analysoida toimintatavan ja kumppanuusvalintojen lisäksi niillä ylisummaisilla tiedoilla, joita meillä on nuorista työttömistä TE-keskuspalveluissa. Kyse on TE-ration mukaisista asiakaskontakteista ja -virtatiedoista. Asiakaspinnat jättävät työllisten sosiaalisen taustan, elämäntilanteen ja -intentiot helposti sivuun. Jopa eri toimenpidelajien volyymit, sovelluskontekstit ja vaikuttavuudet jäävät tarkastelun ulkopuolelle. TEM:n selvitykset policykeinojen intensiivisyyksistä valmistuvat yleensä pari vuotta vaihtuvien työllisyysuhdanteiden jälkeen. Pekka Myrskylän kuuluisista tilastokartoituksista tai nuorisobarometriin kaltaisista kyselyistä ei ole tässä apua. Niiden otosten volyymit ja kontekstitiedot eivät kytke yhteen työttömien kohtaamaa toimenpidekirjoa, niiden käyttöintensiiteettiä tai vastaanottoa ja nuorten taustoja ja aikomuksia. Nuorilta työttömiltä saadut laajat avovastausaineistot⁴⁴ osoittavat, kuinka nuorten oma tapa käsitellä työllistämisperertuaareja ja sanktioita on usein myös epätoivoista, enemmän lähiyhteisöllisen tuntein ja terapian termein läpikäyvää kuin yhteiskuntapoliittisen harkinnan mukaista.

Reagointi ja (itse)arviointi jakautuu myös kontekstien mukaan: elämäntapaviihreistä ja palveluinnostuneista väkivallalla uhitteleviin kortiston portfoliomaistereihin ja totalisoivan aggressiivisiin nuoriin. Kun eivät kohtaa räätälöidyt ja refleksiiviset palvelut, eivät kohtaa myöskään tutkimustarkastelut. Palveluvirran arviointitarkastelut tai nuorisotakuuhankkeessa tavoitellut uudet tämän politiikan hankalat vaikuttavuusindikaattorit eivät riitä reformin analyysissä.

Mutta tulosvirtoihin⁴⁵. Avoimien työpaikkojen tarjonta on TEM:n vuositarkastelun mukaan laskenut vuodesta 2012 seuraavan vuoteen verrattuna. Takuun ensimmäisen sovellusvuoden aikana 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli lähes 45 000 (joulukuu 2013), missä oli vuosittaista kasvua lähes 10 000 eli yli neljännes edelliseen vuoteen verrattuna (27 prosenttia). Nuorten työttömyys nousi viime vuoden marraskuusta joulukuulle yli kahdeksalla tuhannella, mikä selittyy myös vuoden sisäisellä opiskelija- ja kausihakukierrolla. Alle parikymppisiä oli työttömänä jokseenkin tasan kymmenentuhatta. Yli 50-vuotiaiden ja yli 55-vuotiaiden työttömyys nousivat samana vuonna reippaasti yli kymmenyksen, vanhimman ryhmän hiukan vähemmän. Asiantuntijat eivät ole muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta halunneet osoittaa Nuorisotakuun prioriteetin selkovaikutuksia vanhempien ikäryhmien ja pitkäaikaistyöttömyyden (jopa neljänneksen nousu vuosien 2012 ja 2013 välillä) lukuihin. Keinot eri ikäryhmien työttömyyden pitkittymistä vastaan ovat erilaisia, mutta on selvää, että nuorisotakuun

44 Tutkija Jaana Lähteenmaan laaja tekstiaineisto oli mukana muun muassa artikkelissani *Oman arkensa loihtivat sosiaaliviihreät ja pakkorutiineista abdistuvat 'totalisoivat' nuoret työttömien politiikassa*. NTS:n Kommentti: http://www.kommentti.fi/sites/default/files/kpaakkunainen_nuorisotyottomuus_2010.pdf

45 Tarkastelu perustuu vuoden 2013 TEM:n työttömyystilastotiedotteiden analyysiin. Tammi-kuun 2014 tiedot vahvistavat vuoden 2013 trendejä: http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyo?89506_m=113893

tavoitteet ja vanhempien ryhmien pitkäaikaistyöttömät asettuvat nurjassa resurssijaossa myös vastakkain.

Takuun ihanteen mukaisia nuorten työttömyysjaksojen onnellisia lopetuksia kolmen kuukauden kuluessa tavoitettiin kolmessa neljänneksessä (74,4 prosenttia, tammikuussa 2014 vain 69,5 prosenttia) palveltavia nuoria. Se on kuitenkin 6,2 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisenä vuotena (2012). Meillä on siis käsissämme taloussuhdanteen painama, Etsivän nuorisotyön toimien kasvattama ja nuorisotakuuhengen inspiroima työttömyyspoliittinen tilanne, jossa nuorten työttömyys on kasvanut yli viidenneksen ja nuorisotakuun fokuksessa oleva nuorten työllistämisen ja koulutuspolituskyky on uudessa suhdanteessa heikentynyt kuuden prosentin verran. TEM:ssä harkittu ja kiteytetty tulostavoite ja optio on nuorten yli kolmen kuukauden työttömyysajan patoaminen siten, että yhdeksän kymmenestä nuoresta ”virtautuu” töihin normiajassa. Nyt normi täyttyy vasta noin neljän–viiden kuukauden kohdalla ja optiosta ollaan jäljessä noin 15 prosenttia (90 prosentin virtausoptio ja 74 prosentin toteuma).

TEM-TAKUUN AHTAUS: MARKKINOIDEN JA VIRTUAALITEHOKKUUDEN EHDOLLISUUS – YLHÄÄLTÄ ALAS

Paljon on siis tapahtunut. Nuorisopalvelut eivät ole kaoottisesti ruuhkautuneet, vaikka monta vuotta kestänyttä (nuoriso)työttömyyden kasvua ei olekaan nujerrettu. Takuulla on merkitystä tuhansien nuorten aktiivisille poluille ja työelämäkokemuksille. Se on ollut torjuntavoitto pahimmasta kaaoksesta ja erityinen työvoimahallinnollinen toimikokonaisuus, jossa vastuita on pyritty jakamaan myös muille kentän kumppaneille. Tiedämme, että työvoimahallinnon palvelu-uudistus on tehokkuustavoitteen mukaisesti trimmattu palvelemaan virtuaaliseen palveluun tottuneiden nuorten tarpeita. Työnjako tehoimien ja kuntouttavien palveluiden jo aiemmin pitkäkestoisia vaikutuksia hakevan raskaan arjen, moniammatillisten työmuotojen ja työvoiman palvelukeskusten välillä on vahvistunut useilla seuduilla. Tulosta haetaan intensiivisesti monilla paikkakunnilla ja ne nousevat julkisuuteen.

Mutta nuoren työttömän keskisuuresta kaupunkiyksiköstä raportoima esimerkkikokemus on valaiseva. Osana laajempaa tutkimusintressiä on haastateltu neljää erilaista työllistämispolitiikan osallista, informanttia. TE-toimistojen tehokkuus rakentuu ylhäältä alaspäin ja on osa toimenpidevirran ja sen onnistuneiden aktivointien tulosvastuuta. Virkailijat olivat tässä tapauksessa aktiivisia ja rankaisivat työttömyyskorvauksen karensilla, kun työnhakija ei ollutkaan pohdintoistaan huolimatta siirtynyt koulutuksensa kannalta uudelle uralle, puolen vuoden palvelu- ja markkinointikoulutukseen. Toinen virkailija mainostikin, kuinka ”me olisimme myyneet sinut nopeasti työmarkkinoille”. Toimet ovat olleet ripeimpiä paikkakunnilla ja seuduilla, joissa jo on toimijoiden välisiä yhteisvastuullisia kumppanuuksia – rauhallisen tempon sosiaalinen ja neuvotteleva ajatus on tällöin päällimmäisenä dialogissa. Muutoin moni nuori karkaa tai häviää prioriteettien katveeseen – kuten työpajasapluunan kehittäjät juttusikermässämme vastuullisen kriittisesti kirjoittavat. Ohjauspalvelujen ja työllistämisen hyviä käytäntöjä on muokattu

paikallisesti takuun hengessä. Uudenlaisia nuorten odotuksia ja motiiveja ja työelämätarpeita on saatu kohtaamaan, erinäiset työpaikat ja kolmannen sektorit vastuulliset ovat virittäneet hankkeita ja räätälöineet polkuja uudenaikaisessa ympäristössä. Monet talkootoimet ja nuorten realistisen korrektilä menestystarinat ovat saaneet tuulta julkisuudesta. Tähän huomiokamppailuun on panostettu historiallisen paljon. Vuodenvaihteessa uudistunut Sanssi-kortti – sen laajentaminen palkkatuetun työn osaksi sekä työkokeilujen resursoitu ja joustava kehittäminen 2014 – voivat taattujen resurssien myötä saavuttaa uusia nuorisoryhmiä.

Työvoimavirtoja työntävät torjuntavoitot ovat kuitenkin jääneet vaatimattomiksi nuorten keskuudessa. Nuorten virtuaaliset ja monien luokkujen ja repertuaarien asiointikompetenssit eivät riitä. Kaikki nuoret eivät osaa esimerkiksi TE-kontaktoinneissaan hahmottaa, mitä on tai ei ole palveluvirkailijoiden puhe ”normaalista työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä” (edelleen nuori informantti keskisuuresta kaupungista). Monesti nuorten valvutuneisuus ja etutoimet ovat kiinni työvoimapaalvelujen ulkopuolisista toimijoista ja yhteisöistä: luotettavista ohjauksista, sosiaalisista pajoista, vertaissosiaalisista tiedoista ja arkiterapiasta sekä perheverkosta ja edelleen tuikitärkeistä tukityöllistämisen epävirallisista työelämä- ja henkilösuhteista (esimerkiksi Sanssin ja sitä laajentavan palkkatuen onnistuminen yksityisellä ja monesti myös julkisella sektorilla). Nuorisotakuuhankkeen hankala vyyhti ja erehdykset liittyvät niihin kymmeniin tai satoihin erilaisiin räätälintyötä ja toimenpideharkintaa vaativiin ongelmakuvauksiin, jotka ovat osa nuorten stressintäyteistä elämää ja sen kaltevia pintoja koulutuksen, harjoittelun, kokemuksen ja prekaarisen työn maastossa. Nuorisotakuun monesti kiireisen ahtaat käytännöt ja elämänputkiajattelu eivät tunnista nuorten ongelmia tai valinnan tuskia. Siksi ne voivat aiheuttaa yhtä lailla hallaa kuin hyötyä nuorten elämänvalinnoille.

TAKUU EI TUNNISTA REFLEKSIIVEJÄ KUMPPANEITA

Tämä kriittinen huomio on tarpeellinen myös niiden nuorten suhteen, joilla harkinta-aika ja kammellukset eivät ole totalisoivan syrjäytymisen paikka, katkos sosiaalisessa elämässä, vaan tilapäisempiä asioita. Kymmenet nuorisotyön ja -tutkimuksen pamflettikärjet tässä kirjoitussikermässä kuvaavat näitä surullisia ja motivaatioita hukkaavia elämäkulkimia, kun takuun ratio ei tunnista nuorten epävarmaa ja omilla voimilla refleктоivaa ja hitaasti voimaantuvaa elämänhorisonttia. Ikävimmillään takuun imperatiivi on ollut silloin kun olemassa olevia refleksiivisiä taitoja ei ole osattu kytkeä mukaan: työpajat ovat olleet vajaakäytössä, kun niitä ei partnerivastuissa tunnisteta ja työkokeilunormit ovat olleet ainakin vuonna 2013 työhallinnon markkinaproseduurien mukaiset.

Dynaaminen prekaari työelämä ja sen nuorilta odottamat portfoliot (aikuisuuden simuloinnit, joita työnhakukursseilla edelleen opetellaan) ja kokemukset eivät ole asia, joka on kohdattavissa perinteisen palkkatyöaikuisuuden mallilla ja ylhäältä tulevalle markkinavaatimusten täyttämällä; nuorten on itse luotava oppimispolkunsaa, ja sillä voi olla omat turva- ja mentoripuitteensa. Beckin rinnalla myös Jürgen Habermas suomii Euroopan poliittisia ja kansallisesti pelaavia johtajia kansainvälisen talouden ja politiikan

jakojäännöksen, nuoren loukatun sukupolven, kannalta. Systemiset pakot kohdistuvat nyt uudella rujolla voimalla juuri nuorten kommunikaatio- ja socialisaatiomaisemiin – miten näissä oloissa voi kasvaa kosmopoliittisia harkitsemia kansalaisia? Harmaapäiset teoreetikot ovat löytäneet toisensa⁴⁶ ja varoittavat: mitä menee rikki, kun yksilöllisiksi kilvoittelijoiksi opetetut nuoret joutuvat sovittamaan elämänsä systeemisten pakkojen kanssa?

Vahvat kilpailuvaltiolliset elinkeino- eli superministeri Jan Vapaavuori (Jyri Häkämies ja Mauri Pekkarinen) ja kilpailutehokkuuden syrjässä vahvasti työskennellyt työministeri Lauri Ihalainen (Tarja Cronberg ja Anni Sinnemäki) ovat työvoimapolitiikan toimenpidekirjon muokkaajia ja hallinnon uudistajia. Valtionhallinnon johtamisopit ja tehostaminen ovat toteutuneet TE-hallinnon dynaamisuudessa ja taustalla on myös Euroopassa sangen ainutlaatuinen ministerivastuiden (varsinkin Häkämies, Ihalainen ja Pekkarinen) kytkös kolmikantaan. Julkisen lisäksi tässä kolmikannassa ovat vahvoilla EK, ay-liike ja maaseudun kasvun ympärillä oleva bisnes. Yritys- ja korporaatiointressit johtavat pakkiajatteluun, mikä myös tukkii parlamentaarista demokratiaa ja rajaa hallituksen toimeenpanovallan ohjelmien ja policyjen päätöksentekijäpiirejä. Kiihkeä ja epätoivoinen suhde (jälki)teollisen Suomen rakenteelliseen selviämiseen ja sen mukaisiin työvoimapalveluihin on johtanut siihen, että sosiaalinen työllistäminen ja kuntoutus jäävät sekavan kuntakentän, STM:n ja kuntien hurjien säästöpainneiden sekä OKM:n sosiaalisten projektien, työpajojen ja etsivän nuorisotyön kaltaisten kumppanuuksien ratkaisujen varaan. Poliittiseen toimintaan uskovat voivatkin kysyä, minkälaisia asiantuntijuuksia ja sukupolvikokemuksia päätetään sisään Säätytalon hallitusneuvotteluihin, työvoimauudistusten pakkipöytiin tai nuorisotakuun sisäpiiriin. Kuuluuko siellä nuoren sukupolven epävarma, mutta tulevaisuutta harova ääni vai talouspuheen imperatiiviksi kääntävä kestävyys- ja aktivointipuhe?

NUORISOTAKUU – SYRJÄYTYMISEN PELKO PERSEESSÄ VAI SANKARI-MENTORIN DRAAMA?

Valtaosa nuoristakin on mukana nuorisotakuun toteuttamisen stressisten valintojen ainakin väliaikaisia positioita saavuttavissa virroissa. Silti on arkihumanismia rauhoittaa kaikkien nuorten sosiaalisen elämän ehdot siten, ettei pelko ole päällimmäisenä, etteivät arjen elämänpuserrukset ja riskaabelit koettelut jää panikoituneiksi, eivätkä nuoret pakene heitä itseään ahdistavia toimenpidekäsii. Nuorisotutkijat ovat jo parikymmentä vuotta varoittaneet summittaisesta syrjäytymispuheesta, jolla voidaan leimata ja stressata nuoria hankalissa elämänvaiheissa. Vanha tutkittu tulkintatotuus syrjäytymispuheesta on, että eniten sen kokevat elämässään ne, jotka pelkäävät työelämäasemiensa puolesta – jokaisella meistä, jolla on kokemusta prekaareista hommista, tuntee ”pelon perseessään” ja osaa jotenkin nöyrytyä. Poliitiikan, ay-johtajien, pappien ja nuorisotakuun huolen puheessa

46 Habermas (2011) ja Beck (2012).

syrjäytymispuhe ei aina erottele pakotettua, tilapäistä, uhanalaista tai omapäisesti valittua asemaa koulutus- ja työyhteiskunnan instituutioiden ulkopuolella. Puheen yleisö on usein eri yleisö kuin puheen ajateltu kuulijakunta.

Moraalisen huolen ja uuden hallinnan etsijät osaavat harvemmin pohtia monikasvoisia marginaaleja, joissa itse opittu ja itse luotu osaaminen ja työmarkkinakansalaisuuden standardit voivat hedelmällisesti asettua vastakkain. Hyvän maun mukainen syrjäytymispuhuja harvoin pysähtyy pohtimaan koko reunaretoriikan yhteiskunnallista fokusta, jossa eksklusio (uloslyönti) oikeasti toteutuu ja sosiaalinen sidos nuoren elämässä katkeaa. Viime vuosien syrjäntymiskoreografia mediassa on suosinut tuulispäisiä mentoreita ja uskonvaraisia Pietastyypisiä kanssamatkustajia ja projektikarismoja, jotka avittavat marginaalin henkilötarinoita onnelliseen loppuun. Mutta milloin yhteiskunta ja sen julkiset ääneenajattelijat osaavat kääntää katseensa marginaalista keskuksiin? Minkälaisia rauhoittavia kenttiä ja harkitsevia instituutioita siellä tarvittaisiin, puolivapaaehtoisten tuulispäiden lisäksi, että katse ja dialogi marginaalin ja yhteiskunnallisten instituutioiden välille ylipäänsä voitaisiin luoda?

Ja nyt tunnen pistoksen omassakin tunnossani, olin pitkään työpajojen ja syrjäntymisprojektien räätälöijien ja karismaattisten ohjaajapietasten tarinankertoja lukuissa evaluaatiotutkimuksissani 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Se ei riitä. Taas on pakko pohtia yhteiskunnan rakenteita ja kysyä klassikko Simmelin tapaan asioita. Mitä on kuulua yhteiskuntaan – olla olemassa itselleen? Tämä klassikon vastinpari ei ole antagonismi; minän ja yhteiskunnan samanaikaisuus on myös ykseys, jossa avautuu yhteiskunnan mahdollisuus – projekti yksinäisyyden näivettymisen ja blokkiutumisen ja toisaalta joukossa tapahtuvan itseyden menettämisen välillä. Mutta syrjäntymisen käsite ja syrjäntymispuhe supistavat tätä ihmisen eksistentiaalista pähkäilyä – luulen, että juuri elämän mahdollisuuksia. Sen sosiaalinen yleistyminen kutistaa ihmistä keskuksen optiikassa ja täydentää sen alle jäävää ihmistä.

KATSE SYRJÄÄN ON KATSE YHTEISKUNTAAN

Tuula Helne (2002) ei kiinnitä huomiota vain interventiotapoihin, joissa kohdataan passiivinen, avuton ja poikkeava nuori – vaan myös matkaan ”vallattomalta” reunalta keskuskontekstiin, jossa ongelma on konstruoitu ja uusinnettu sosiaalisena ongelmana. Syrjäntymisen faktaa, sitä hoitavaa ”parasta käytäntöä” tai indikaattoria, ei ole. Tehokkaat menetelmät nousevat sateenkaarina, hajoavat konteksteissaan – ja opettavat yhteiskuntaa. Syrjäntymisen yhteiskunta -diskurssi syntyy ja määrittelee ja luo koko yhteiskuntaa ja sen hallintaa. Aikalaisdiagnoosin horisontti auttaa kipupisteiden nimeämisessä, usein huono-osaisten ”sosiaalisen” rapautumisen, katkosten pähkäilyssä. Mutta katkokset ovat, kait, vastuullisen yhteiskunnan ja politiikan yhteinen ongelma ja oppi.

Ovatko tutkijat onnistuneet aikalaisina avaamaan sen, miten marginaalisia yhteisöjä edelleen vierastetaan, kun niissä on epäonnistuttu keskustusten normiyhteisöjen mittojen täyttämässä? Ehkä. Osaamme puhua näistä yksilön epäonnistumisen kokemuksista ja itsesyölistämisistä – ja pyytää niitä ”turhina” anteeksi ikään kuin yhteiskunnan puolesta. Mutta olemmeko ymmärtäneet Zygmunt Baumanin ja kumppanien oivalluksen

Keskuksen ja Marginaalin häilyvästä suhteesta ja yhteiskunnallisten valintakirjojen kerrostuneisuudesta, hierarkiasta? Keskuskaan ei ole etuoikeutettujen staattinen tola vaan jatkuvassa liikkeessä; identiteetit ja toimintamahdollisuudet muuttuvat – meillä on epävarma minuus. Marginaali ja keskus virtaavat Baumanin mukaan toistensa sisään. Normaalit erot ovat veteen piirrettyjä viivoja.

Tätä me emme policy-arvostelmissamme ole osanneet ottaa täysin huomioon. Keskusten ihmisiä olisi opetettava elämään isolla E:llä ja tunnistamaan omat epävarmuutensa ja vajaat sosiaalisuutensa. Miten voisimme auttaa prekaarien sukupolvien epävarmuus- ja marginaali(pelko)kokemuksia yhteiskunnallisen työelämäpolitiikan keskiöön? Opitaan niistä! Nähdään yhteiskunta muutoksen kohteena, luodaan uusia yhteyksiä kansalaisen, merkityksellisen tekemisen ja työn välillä? Tehdään refleksiivinen (neuvottelun, sovittelun mahdollistava) laki, joka romuttaa ”normaalit työmarkkina-poliittiset toimenpiteet”. Otetaan normiksi inhimillinen, säällinen dialoginen polku ja ohjaus osaamisen ja työelämän erilaisiin positioihin ja liikkumiseen niiden välillä. Olihan jo työpaja 1990-luvun pikku vallankumous työn ja opin määrittelyssä ja luokkahuoneen seinien rikkomisessa – jatketaan tästä? Työmarkkinakansalaisuuden standardit ja sen sitomat takuut edustavat helposti poissulkevia, eksklusiivisia, jakoja (joko–tai). Sen sijaan mukaan lukevat, inklusiiviset jaot (sekä–että-logiikka, päällekkäisyys, liudentuvat rajat, relaatiot) jakaisivat taitoihin, työelämään ja merkitykselliseen toimintaan liittyviä paikkoja ja alueita uudelleen. Monet partnerit, palkkatukipäätökset, nuorten omat kompetenssit ja learning by doing -sovellukset osaavat jo keskustella keskenään – annetaan niille resurssit ja rauha! (Inspiraatiosta, ks. Helne 2000, yhteenveto Beckin hengessä.)

Mukaan lukeminen voisi Beckin hengessä tarkoittaa universaalia meille kaikille yhteistä ympyrää – peruskoulun (sekä–että) tilaisuuksia kaikille; jokainen voisi hierarkkisen kilpailukoulun sijaan ”olla jonkun lajin tai kukkulan kunkku”. Tällaista sosiaalisesti neuvottelevaa ja voimaannuttavaa oppia voisi jatkaa muissa refleksiivisesti elävissä organisaatioissa, esimerkiksi kommunikaatioakrobaattien sukupolven portfolion, epävirallisten taitojen näyttöjen ja kolmannen sektorin positioiden rakentamisessa. Kukaan meistä ei ole (essentialistinen) Mörkö-Avuton ikuisine sivu- tai reunarooleineen. Koulun ja työelämän välisillä marginaaleilla on toivoa aina siihen saakka, kun nuoret ovat liikkeessä eivätkä jämähtäneet syrjäytyneeseen olemiseen ja instituutioon. Ja nuo Baumanin helpottavat elämän prosessuaalisuus ja liike – tehdään Rikkaan Elämän ja Työn Liikkeessä niin vahvoiksi, että pääsemme työ- ja koulutusrajojen/instituutioiden patologiasta, niin että ”toinen mahdollisuus” on aina tuttu ja läsnä. Dynaamiset työelämämuutokset eivät aina tuota tuskaa eikä niitä tarvitse hävetä. Uusien harkinnanvaraisten työelämäsuhteiden ja -oikeuksien perustana olisivat refleksiiviset instituutiot, joita meillä jo on harjoitettu 1990-luvulta saakka – miksatut toimintatavat työtaitojen sosiaalisessa ja käytännöllisessä oppimisessa ja kuntoutuvisissa yhteisöissä sekä esimerkiksi koulukiusaamisen vastaisissa sosiaalipedagogioissa. Harkitsevassa ja kokeilevassa yhteiskunnassa myös marginaalit ja syrjäytettyjen suhteelliset yhteisöt, vastarintateot ja omat merkitykset ovat olemassa, ne rikkovat myös luonnollistettuja talkooyksimielisyyksiä ja markkinaessentialismia vastaan, pitävät arvoketeriltään laajentuvan ja fragmentoituvan yhteiskunnan hereillä. (Inspiraatiosta, ks. Helne 2000, yhteenveto Beckin hengessä.)

UUDEN YHTEISKUNNAN TOIMIJOIDEN PROVOSOINTI JA KOREOGRAFIAT

Tällaisella visiolla on myös uutta voimavirtaa yhteiskuntapolitiikassa. Uskon, että nuorisotakuun yhteiskuntaeettiset ja nuoren sukupolven työttömyysongelmaa priorisoivat imperatiivit eivät rapaudu työttömyyden kasvun törmäyksissä tai työläiden torjuntavoittojen myötä. Osana uudenlaista julkisuutta voimme oppia näistä rajoista. Kokemus voi nostaa esiin nuorisopolitiikan inklusiiviset toimintarepertuaarit ja niiden laajentamisen ei vain TEM:n vaan laajemmin STM:n ja OKM:n tukevien palvelukeskusten ja partnereiden ympärille. Kun katse ja toiminta kumpuaa prekaarien nuorten valintojen arjesta, meillä on mahdollisuus luoda prekaarin sukupolven kokemuksista aktiivisen inklusiivisen yhteiskunnan työelämän mallia. Kyse voisi olla myös eurooppalaisesta sukupolvirauhasta,⁴⁷ jolloin eurooppalainen nuorisotakuu saa siivet alleen.

Nuorisotakuu voi opettaa meitä myös kahdessa muussa suhteessa. Syrjäytymishuolta on iskostettu kansalaisten ja nuorisotakuun toimijajoukon suuntaan entistä moraalisemmin ja auktoritatiivisemmin (varsinkin tasavallan presidentti Niinistö) ja policyä tukevin tietoisuuden ja mediaspektaakkelein (verkko ja televisio). Niinistön huoli rikkaiden rikastumisesta, sosiaalisista etäisyyksistä ja yhteiskunnallisen syrjäytymisen vakavista kehistä on ollut oman lajin ponnin nuorisotakuulle. Presidentin mobilisoiva käsivarsi on viitoittanut uusia toimijoita ja resursseja hankkeeseen huolimatta siitä, että unilukkari-presidentti on samalla arvostellut isojen julkisten budjettien ja hengailevien nuorten passivoivia esimerkkejä ja vaikutuksia.

Professori Pauli Kettunen on (Paakkunaisen ja Kettusen keskustelu, tammikuu 2013) rinnastanut Niinistön sosiaaliset jäsenyydet ja työyhteiskuntapuheet taitavasti 1950-luvun keskieuropalaiseen kristillisdemokraattiseen sosiaalinen markkinatalous -puheeseen. Kun puhutavan tuo nykypäivään ja ottaa etäisyyttä saksalaiseen talousihmeeseen ja meidän linnalaiseen sosiaaliseen nousun hyvinvointitarinaamme, voi hyvällä tahdolla tulkita Niinistön visiota: tarvitsemme rikkautta uudelleen jakavan ja syrjäytymiskehiä purkavan sosiaalisen innovatiivisen hengen? Ajatuskulku lyö korville myöhäisliberaaleja *workfare*- ja työmarkkinakvalifikaatioita avatessaan keskustelua inklusiivisen politiikan pelivarasta, sen uudesta integraatiosta ja sosiaalisista jaoista oppimisesta. Median ja yllättäen myös television erilaiset syrjäytymisteeman kontribuutiot ja hyväntekeväisyyskampanjat heijastuvat varmasti ristiriitaisinakin velvollisuusefekteinä yhteiskuntaan. Mutta niitäkin voi katsoa yhteiskunnallisen muutoksen ja vastuun intensiivisinä skenaarioina – kuvastoltaan tietenkin talkoina ja ”ketään ei jätetä” -yhteisöperformansseina.

Kyse on sen ’vakavan’ (aidon sosiaalisen eriaikaisuuden) kokoamisesta, mikä meitä oikeasti niinistöläisessä puheen parressa liikuttaa – minkä vilpittömyyttä ei ensimmäiseksi epäillä. Kukaan ei liene välttynyt sokkiefektiltä katsoessaan satoja kertoja toistettua Ylen kampanjoimaa ”Täällä Pohjantähden alla” -laulun herkistämää kuvastoa⁴⁸ suohon

47 *We are Europe! Manifesto for re-building Europe from the bottom up.* <http://manifest-europa.eu/allgemein/wir-sind-europa?lang=en> (Viitattu 12.3.2014.)

48 *Nuorille.Nyt!* <http://www.youtube.com/watch?v=PRH14Ah3avc> (Viitattu 12.3.2014.)

uppoavista tai sieltä nousevista nuorista jonkinlaisen yhteisvastuun metaforana. Tällaiset kollektiiviset herätykset ja kuvastot tietenkin saavat hyvinkin erilaisia vastareaktioita – yksinkertaisista intensiivisistä kosketuksista linnalaisten efektien retropätkäilyyn ja pahoinvointiin. Itse koin nämä kaikki.

Mutta on myös toinen taso, joka löi itseään läpi verkko- ja tv-kampanjadraamassa, jonka tuottamiseen osallistuivat myös esimerkiksi Yle ja Sitra TEM:n nuorisotakuupolicien visualisoinnin ⁴⁹ yhteydessä. Mutta kyse ei ollut vain takuuprojektin tuotteistamisesta – myös partnerit, rekrytoijat ja harkinnanvaraiset proseduurit oli dramatisoitu mukaan. Vaikka takuu ei toteudu, näemme mahdollisen – mitä se voisi merkitä? Kampanjan kasvot, laulaja Jannika B, Hesburgerin perustaja Heikki Salmela ja kulttuurityöntekijä, entinen erityisopettaja Timo Rautiainen pyrkivät puhuttelemaan omaa kohderyhmäänsä – tulkitsemaan myös nuorten elämää ja tunteja yhteiskunnallisina vaatimuksina. Kun vielä valtakunnan kanavien ajankohtaisohjelmat ja dokumenttiseurannat kuuntelevat marginaalin nuoria ja mentoreita nuoren rinnalla, voisi sanoa, että inklusionkin arki oli tunnistettu. Ja silloin ollaan tunnistamassa refleksiivisiä instituutioita, riskiyhteiskunnan ”rosoisen onnistunutta, vastuullista toimijuutta” ei vain seuraamassa amerikkadriimiä oman onnensa yksilösestä tai nuorisotakuun mediakampanjatuotetta.

JULKISUUS, VASTUUT JA INKLUUSION KUMPPANIT

Vaikka nuorisotakuu onkin ensi sijassa työvoimapolitiittinen kiirehtimisimperatiivi – resurssi ja toimeenpanokirje kunnille ja kumppaneille – se laajenee ainakin joissain mediakampanjayleisöissä ja kumppanuuksissa myös vastuullisen tasa-arvoisen visioinnin suuntaan (presidentti, arkkipiispa, kolmannen sektorin ja muun muassa yliopistojen puheenvuorot), vangitsee suomalaisen soisen yhteishengen hereille (Pohjantähti-esitys) ja tunnistaa ainakin suosittujen tv-performanssien suunnalla populaareja riskiyhteiskunnallisia figuureja, jopa refleksiivisiä instituutioita ja nuorten sensitiivisiä arkisia konteksteja (TEM-kampanja, mentoriseurannat). Eikä riskiyhteiskunnan kokemus ole vain ei-vielä-valmiiden nuorten hairahtava ajatus, vanhemmat polvet tuntevat itse monen työn ja jatkuvuuden heiluvan eivätkä epätoivoiset kovan työn puheet, putkien paluut ja kompromissit enää tyydytä kaikkia.

Lavastukset ovat omia totuuksiaan, ne tuottavat uusia ja antavat myös nuoren ja mentorin puhua omissa konteksteissaan. Eettisesti ladatuissa kansallisissa tai eurooppalaisissa huolenpurkauksissa myös oma ja yhteiskunnan kokemus sekoittuvat. Vastuut nähdään entistä monipuolisemmin.

Yksi etappi tässä oli vuoden 2012 Nuorisobarometrin julkistamistilaisuus ⁵⁰, missä yleisö hartaan hetkellisesti hiljeni, kun lähiömarginaalitulkinnollaan aikoinaan julkisuuteen lennähtänyt sosiologi Matti Kortteinen viittasi Niinistöön ja totesi luottamuksen

49 *Nuorisotakuun kampanja korostaa onnistumista*. http://www.tem.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotearkisto/vuosi_2013?113256_m=111627 (Viitattu 12.3.2014.)

50 <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtaista/barometri> (Viitattu 12.3.2014.)

puutteen ja köyhyyden periytymisen dokumenttien viittaavan jakautuvaan vastuuseen yksilön, perheen ja julkisen välillä.

Luin Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmän muistiota⁵¹ ja ohitin sen loppukappaleen *Public-Private-People-Partnership*-talkoomallin kyynisellä olankohautuksella. Enää en olisi yhtä epäileväinen. Nuorisotakuun työlääät torjunta-aktiviteetit ja sen kokemuksista juuri viriävä yhteiskunnallinen keskustelu ja hankkeen spehtaakkelimainen julkinen huomio ovat liikautaneet monia. Nyt katsotaan myös marginaalista takaisin yhteiskuntapolitiikan keskiöön ja kiistellään vastuista. Tutkijoiden ja nuorisotakuun kehittäjien huomiot marginaalin nuorten stressistä ja valinnan vaikeuksista ovat saaneet uutta huomiota takuun ja inklusiivisen yhteiskunnan toteuttamisessa.

LÄHTEET

- Beck, Ulrich (2012) *Deutsches Europa*. Berlin: Suhrkamp Verlag. Englanniksi; (2013) German Europa. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (2011) *Zur Verfassung Europas. Ein Essay*. Berlin: Suhrkamp Verlag. Englanniksi: *The Crises of the European Union. A Response*. (2012) Cambridge: Polity Press.
- Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes tutkimuksia 123.
- Kirje nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille. Valtakunnallinen nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä 12.3.2013. Dnro TEM066:00/2011
- Nuorisotakuu on nuoren puolella! TEM:n tietosivut nuorisotakuusta* http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu/info/tietoa_sivustosta (Viitattu 8.3.2014.)
- Suurpää, Leena (toim.) (2008) Nuoria koskeva syrjäytymistieto: Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 27. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf> (Viitattu 8.3.2014.)

Kari Paakkunainen toimii Helsingin yliopistossa valtio-opin yliopisto-opettajana ja on julkaissut runsaasti tutkimuksia nuorten poliittisesta kulttuurista Suomessa ja Euroopassa.

51 Nuorten yhteiskuntatakuu 2012. TEM raportteja 8/2012. http://www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-raportti.pdf (Viitattu 12.3.2014.)

Nuorisotakuu on yksi Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelman suurista lupauksista. Sen on tarkoitus taata nuorille työttömille ja vastavalmistuneille työtä ja koulutusta. Takuu tuli voimaan vuoden 2013 alussa. Nyt on pohdiskelun ja väittelyn aika.

Nuorisotakuun arki ja politiikka on 46 kirjoituksen poleeminen, ristiriitainen ja virkistävän vaihteleva kokonaisuus. Kirjoittajat lähestyvät nuorisotakuuta eri näkökulmista: yrittäjien, kunnan, virkamiesten, nuorisotyöntekijöiden, kansanedustajien ja nuorten.

Kirja toimii kaleidoskooppina paitsi nuorisotakuun arkeen ja politiikkaan, myös yleisesti suomalaiseen nuorisopolitiikkaan. Se tarjoaa pohdiskeltavaa kaikille, jotka ovat kiinnostuneita esimerkiksi nuorten syrjäytymisestä, nuorisotyöttömyydestä, nuorten työmarkkinoista tai nuorisotyöstä.

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Sarja: *Liike*

KI 01.53, 30.1, 32, 36, 30.7, 36.13